

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ
เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัด
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Participatory Action Research with Stakeholders for Creating
Value Added Innovation towards Dhamma and Merit-Making
Tourism and Event Marketing of Temple Destinations in
Ayutthaya Province

ดร.จิรัศย์ ศิริศิริรัมย์

ผศ.ดร.จิระวัฒน์ อนุวิชานนท์

รศ.ศิริวรรณ เสรีรัตน์

ผศ.ดร.พิมพ์มาดา วิชาศิลป์

ผศ.ดร.จิรานุช โสภา

ดร.วิชชพร เทียบจตุรัส

นางสาวอกนิษฐ์ เลิศศิริศรีสกุล

และคณะ

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การรับรู้และความคาดหวังของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญ
และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Tourists' Perception and Expectation towards Dhamma and
Merit-Making Tourism and Event Marketing of Temple
Destinations in Ayutthaya Province

ดร.จิรัศย์ ศิริศิริรัมย์

(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

ผศ.ดร.จิระวัฒน์ อนุวิชชานนท์

(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

รศ.ศิริวรรณ เสรีรัตน์

(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

ผศ.ดร.พิมพ์มาดา วิชาศิลป์

(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

ผศ.ดร.จิราνούช โสภา

(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

นางสาวอกนิษฐ์ เลิศสิริศรีสกุล

(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

นางสาวเนาวรัตน์ เลิศมณีพงศ์

(มหาวิทยาลัยสวนดุสิต)

ดร.วิชชพร เทียบจัตรัส

(มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร)

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2560)

หัวข้อวิจัย	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ชื่อคณะผู้วิจัย	ดร.จิรัชย์ ศิริศิริรัมย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิระวัฒน์ อนุวิชานนท์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์มาดา วิชาศิลป์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรานุช โสภา รองศาสตราจารย์ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ดร.วิชชพร เทียบจัตุรัส นางสาวกนิษฐ์ เลิศสิริศรีสกุล นางสาวเนาวรัตน์ เลิศมณีพงศ์
ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ธีรยุทธ สุนทรธา
หน่วยงาน	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ปี พ.ศ.	2561

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่าง ๆ ดังนี้ (1) หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 7 คน (2) นักวิชาการ/มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/นักท่องเที่ยว และผู้ปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน 10 คน (3) เจ้าอาวาส/ผู้แทน 16 รูป รวมจำนวนทั้งหมด 33 คน โดยแยกวัดเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ กลุ่มที่ 1 วัดทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ จำนวน 4 วัด คือ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญญะเชิงวรวิหาร วัดท่ากา ร่อง วัดหน้าพระเมรุ กลุ่มที่ 2 กลุ่มปฏิบัติธรรม จำนวน 2 วัด คือ วัดมเหยงคณ์ และวัดตาลเอน ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าว พบว่าความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม การทำบุญ/เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมภายใต้ความร่วมมือระหว่างวัดกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน

1.1 การจัดห้องปฏิบัติธรรมโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาในการปฏิบัติธรรมตามวันสำคัญทางศาสนา

1.2 โครงการจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ เช่น โครงการการปรับภูมิทัศน์ โครงการปลูกป่าเพื่อพ่อ

1.3 โครงการทำบุญเพื่อพ่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 และกิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริ ร.9

1.4 กิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนาเพื่อการปฏิบัติธรรม ได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปี

1.5 การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผนวกเข้ากับหลักทางพระพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติธรรม

1.6 การพัฒนาเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.7 การติดสื่อคำกลอนหรือสุภาษิตทางพุทธศาสนาตามสิ่งปลูกสร้าง และต้นไม้ภายในวัด

1.8 จัดโครงการนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยเสียงเพลง ร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เสริมการเรียนรู้ธรรม/ปฏิบัติธรรม

2. นวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรม

2.1 โครงการใบโพธิ์แห่งความดี โดยปลูกฝังหลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมในการปฏิบัติธรรม โดยนักท่องเที่ยวเขียนความดีที่จะทำในอนาคตลงไปบนแผ่นใบโพธิ์ แล้วนำไปผูกไว้ที่ต้นโพธิ์ความดี เพื่อรวบรวมแผ่นโพธิ์ไปหล่อเป็นพระพุทธรูป

2.2 การใช้นวัตกรรมดิจิทัลอธิบายรายละเอียดของโบราณสถาน เช่น บาร์โค้ด และคิวอาร์โค้ด

2.3 โครงการแรลลี่สะสมบุญ 9 วัด เพื่อ ร.9 โดยเป็นโครงการสะสมบุญหรือแต้ม ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนแรลลี่

2.4 การใช้เสียงเพลงสอนธรรม โดยกำหนดลมหายใจเข้าออกประกอบเสียงเพลง ตามหลักเบื้องต้นของการเรียนรู้ธรรม

2.5 การใช้สื่อดิจิทัล โซเชียลมีเดีย และแอปพลิเคชันผ่านมือถือ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และการท่องเที่ยววัด

2.6 การพัฒนาแผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented reality map) หนังสือประกอบความจริงเสริม (Augmented reality book) เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

2.7 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) และหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) ผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ค

Research Title	Participatory Action Research with Stakeholders for Creating Value Added Innovation towards Dhamma and Merit-Making Tourism and Event Marketing of Temple Destinations in Ayutthaya Province
Researcher	Dr. Jirusth Sirasirirusth Asst. Prof. Dr. Jirawat Anuwichanont Asst. Prof. Dr. Pimmada Wichasin Asst. Prof. Dr. Jiranud Sapa <i>Assoc. Prof.</i> Sirivan Serirat Dr. Widchaporn Taipjutorus Miss Akanid Lertsirisrisakul Miss Naowarat Lertmaneepong
Research Consultants	<i>Assoc. Prof.</i> Dhirayudh Sundara
Organization	Suan Dusit Rajabhat University
Year	2018

This research was aimed to study the participatory action with stakeholders for creating value-added innovation towards Dhamma and merit-making tourism and event marketing of temple destinations in Ayutthaya province. The qualitative research along with the participatory and action researches were adopted to analyze this research. The key informants included (1) 7 governmental officers (2) 10 scholars/liaisons /communities/tourists and Dhamma practitioners (2) 16 abbots which was accounted for 33 individuals. The temples in this study were categorized into 2 groups including (1) Merit-making temples (Wat Yai Chaimongkol, Wat Phananchoen, Wat Tha Ka Rong and Wat Na Phra Men) (2) Dhamma practice temples (Wat Mahaeyong and Wat Tarn Ain). The research findings from the interviews of the mentioned key informants concerning the participatory action with stakeholders for creating value-added innovation towards Dhamma practices and merit-making tourism and event marketing of temple destinations in Ayutthaya province were shown as follows:

1. Activities under the cooperation between temples and governmental sector, educational institution and communities

1.1 Arrange Dhamma rooms by allocating the facilities of educational institutions for Dhamma practice on the important religious days

1.2 Volunteer projects for public services such as Landscape Architectural Improvement Projects and Reforestation Program for father

1.3 Merit-making projects in remembrance of His Majesty King Bhumibol Adulyadej and sustaining the projects under the patronage of His Majesty the King

1.4 Religious activities on the religious days for Dhamma practice such as the prayer service over the years on New Year's Eve

1.5 Incorporate philosophy of Sufficiency Economy with Buddhist principles for Dhamma practice

1.6 Develop temple websites linking with Tourism Authority of Thailand, provincial culture offices and other related organizations

1.7 Posting signage of Buddhist poems and proverbs at buildings and trees in the temples

1.8 Develop innovative projects of Dhamma learning with songs under the cooperation with educational institutions for Dhamma practice.

2. Innovations for creating value-added innovation towards Dhamma and merit-making tourism and event marketing

2.1 Po leaves for Merit project by cultivating the principles of wisdom, precepts and meditations for Dhamma practice. Tourists have the opportunities to note the merit expected to do in the future on Po leaves and tie them on the merit Po trees. All Po leaves will be collected to found an image of Buddha.

2.2 Using the digital innovation to provide the details of the archaeological and historic sites such as Bar code and QR code

2.3 Merit-making Rally Project of 9 temples for His Majesty King Bhumibol Adulyadej by collecting the merit or point which motivate tourists participate in activities according to the rally plan

2.4 Using Buddhist songs to set the inhale and exhale in line with the songs according to the principles of Dhamma learning

2.5 Utilizing the digital media, social media and mobile phone application to promote Dhamma practice and temple tourism

2.6 Develop the augmented reality map and book to promote Dhamma practice

2.7 Develop the innovation of Dhamma learning with e-book and multimedia book through the social network

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย ปีงบประมาณ 2560 ขอขอบคุณสำนักงานที่ได้จัดสรรงบประมาณให้และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการให้คำแนะนำ แก้ไข ปรับปรุง เรื่องต่าง ๆ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณที่ปรึกษาโครงการวิจัยรองศาสตราจารย์ธีรยุทธ สุรินทร์ (อดีตหัวหน้าภาควิชาปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยครูพระนคร รองผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี และคณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร)

กราบขอบพระคุณ เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์ท่านเชมรังสี ภิกขุ (พระครูเกษมธรรมทัต (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เจ้าอาวาสวัดตาลเอนพระครูวิสุทธิภาวนาประสิทธิ์ และเจ้าวาส/ผู้แทนวัดใหญ่ชัยมงคล วัดหน้าพระเมรุ วัดพนัญเชิงวรมหาวิหาร วัดหน้าพระเมรุ วัดไก่เตี้ย วัดเกาะแก้ว วัดท่าการ้องที่ให้ข้อมูลและให้ใช้สถานที่ในการเก็บแบบสอบถาม และกราบขอบพระคุณวัดญาณสังวร วัดเบญจมบพิตร วัดหนองป่าพง และวัดสวนโมกข์ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการทำวิจัย

ขอขอบคุณหน่วยงานภาครัฐที่ให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือจนงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักศิลปกรที่ 3 พระนครศรีอยุธยาคุณประทีป เพ็งตะโก ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาคุณศิลปพร แก้วงาม ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพระนครศรีอยุธยาคุณอิสรพงศ์ แทนศิริ หัวหน้ากลุ่มพุทธศาสนาศึกษาและการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คุณฤทธิเดช บัวเปล่งศรี ผู้อำนวยการสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ดร.จงกล เพ็งสุวรรณ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาคุณกฤษฎา บัวรังสี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองเป่า ดร.กรรณา ภู่มะลิ วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยาคุณเกศินี สวัสดิ์ และเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือด้วยดี

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิรองศาสตราจารย์ ดร.พุทธกาล รัชธร ที่ให้คำแนะนำ แก้ไข ปรับปรุง เรื่องต่างๆ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยสวนดุสิตที่ให้การยินยอมอนุญาตให้ดำเนินการวิจัย รวมทั้งให้ใช้สถานที่ อุปกรณ์ และสาธารณูปโภคในการดำเนินการวิจัย ตลอดจนบุคลากรของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานวิจัย

คณะผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยเรื่องนี้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้งานวิจัยนี้มีผลที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจจะศึกษาการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สุดท้ายนี้คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ที่มาทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ และปฏิบัติธรรมทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถามด้วยความเต็มใจทำให้งานวิจัยนี้มีผลที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัย

2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพ	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
การสร้างสรรค์	7
นวัตกรรม	12
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	13
การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรม	31
การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง	35
กรอบแนวคิดในการวิจัย	39
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
ประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง	41
เครื่องมือในการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	41
การเก็บรวบรวมข้อมูล	44
การวิเคราะห์ข้อมูล	44

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
ผลการสัมภาษณ์กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง	45
ผลการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน	64
ผลการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าอาวาส/ตัวแทน	77
บูรณาการผลการสัมภาษณ์	121
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	129
สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล	129
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ภายใต้การปฏิบัติการร่วมมือ กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้ กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม การทำบุญ/เชิงแสงวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมของวัดในพระนครศรีอยุธยา	131
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	141
บรรณานุกรม	
บรรณานุกรมภาษาไทย	137
บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ	138
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก บทสรุปผู้บริหาร	148
ภาคผนวก ข แผนผังวัดมเหยงคณ์ และสุภาชิตธรรม	164
ภาคผนวก ค ตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์	167
ภาคผนวก ง ตัวอย่างนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมผ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์	169
ภาคผนวก จ ภาพกิจกรรมการทำงาน	171
ภาคผนวก ฉ แบบสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ)	173
ภาคผนวก ช รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	176
ประวัติผู้วิจัย	176

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	แสดงโมเดลธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	11
2.2	แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	15
2.3	แสดงขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	16
2.4	แสดงการค้นหาข้อมูลโดยชุมชน	17
2.5	แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งเป็นกระบวนการวงจรหลายครั้ง จากปัจจุบันสู่อนาคตโดยใช้การติดตามผล การปฏิบัติ ร่วมอภิปราย การปฏิบัติใหม่	18
2.6	แสดงวงจรการวิจัยการปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงจากสมมติฐาน และคุณค่า โมเดลสภาพจิตใจที่มีอยู่เดิม เพื่อให้เปลี่ยนแปลงเป็นความรู้ และสมมติฐานใหม่ คุณค่า และสมมติฐานที่มีการสำรวจใหม่ และปรับใหม่	18
2.7	แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	19
2.8	แสดงองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชน	20
2.9	วิธีการวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการประเมินผล	22
2.10	แสดง 8 ขั้นตอนของวงจรการวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	23
2.11	แสดงแนวคิดแบบดั้งเดิม ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนและแนวคิดแบบปรับปรุง ซึ่งเกิดจากหน่วยงานแก้ปัญหาชุมชนของออสเตรเลีย	24
2.12	แสดงวงจรการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุง	25
2.13	แสดงโครงร่างงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน	26
2.14	แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ	27
2.15	แสดงองค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ	28
2.16	แสดงถึงกระบวนการแก้ปัญหาแบบก้าวหน้าด้วยการปฏิบัติการวิจัย	29
2.17	แสดงการนำเสนอ 4 ช่วงของวงจรคำถามการปฏิบัติการวิจัยขั้นพื้นฐาน	30
2.18	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	31
2.19	แสดงบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ	33
2.20	แสดงสติปัญญาฐาน 4	34
2.21	กรอบแนวคิดในการวิจัย	40
3.1	แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม มูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงแสงบุญ และการตลาด เชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	42

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
5.1	การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์วัดมเหยงค์	134
5.2	โครงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับวัดมเหยงค์เป็นนวัตกรรมที่จัดขึ้น ตามความต้องการของวัดมเหยงค์	135
5.3	การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของวัด 4 วัด	138

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีวัดที่มีชื่อเสียงในด้านต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก บางวัดก็มีพระนอน บางวัดก็มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ บางวัดก็มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง บางวัดก็มีสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุที่สวยงาม ความมีชื่อเสียงในหลากหลายรูปแบบจึงทำให้วัดแต่ละวัดมีการจัดกิจกรรมต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นร่วมทำบุญ ปิดทองพระ ร่วมกิจกรรมทางศาสนาอื่น ๆ เช่น ถวายสังฆทาน ทำบุญตักบาตร บริจาคทรัพย์ เป็นต้น ในการจัดงานก็เพื่อสร้างชื่อเสียงและเป็นการหาเงินมาทำนุบำรุงวัด เพราะวัดก็มีค่าใช้จ่ายมิใช่น้อย

ลักษณะวัดในพระนครศรีอยุธยามีลักษณะซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่ง ได้แก่ วัดวัดมเหยงคณ์ วัดตาลเอน เป็นต้น ผู้ที่มาวัดนั้นเป็นกลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมเป็นหลักแล้วอาจจะทำบุญ ทำทาน ไหว้พระเป็นส่วนประกอบ รวมทั้งท่องเที่ยวโบราณสถานด้วย ส่วนกลุ่มที่สอง ได้แก่ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดหน้าพระเมรุ วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดท่าการ้อง เป็นต้น กลุ่มที่สองนี้เป็นวัดที่มีเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยชาวไทยนั้นจะมาทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ เพื่อความเป็นสิริมงคลแล้วท่องเที่ยวโบราณสถานโบราณวัตถุ ศึกษาประวัติศาสตร์ รับประทานอาหาร และซื้อปิ้งสินค้าในวัด ส่วนชาวต่างชาติที่มานั้นเพราะต้องการสัมผัสและศึกษาความเป็นมรดกโลกของอยุธยา ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานโบราณวัตถุ รวมทั้งวัดในกรณีนี้วัดจำเป็นต้องมีการจัดงานวัดตามเทศกาลต่างๆ โดยร่วมมือจากทุกฝ่ายได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง จึงมีคำถามว่าจะปฏิบัติกร่วมมือกันอย่างไรระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรม ปฏิบัติธรรม เชิงแสวงบุญ ทำบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้วยข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนี้ทำให้คณะผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย [Participation Action Research (PAR) with Stakeholders] ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องจะได้ร่วมกันปฏิบัติการโดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กล่าวคือ วิธีการที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม

(สุภางค์ จันทวานิช, 2547, น. 67) ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิ การทำบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาวัดเกิดความรู้สึกพอใจเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยววัดมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมจะมีความสุขในชีวิต อีกทั้งสามารถนำประสบการณ์การปฏิบัติธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตัวเอง

ดังนั้นจึงต้องใช้หลักโดยการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovation creativity) เป็นการสร้างสรรค์ความคิดริเริ่มใหม่ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรม โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะช่วยกันค้นหาความคิดสร้างสรรค์ที่ถือว่าเป็นโอกาสสำหรับนวัตกรรมในเรื่องของการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาก็คือการสร้างมูลค่าเพิ่มในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพุทธศาสนาสอนเรื่องทุกข์ ความดับแห่งทุกข์ โดยวิธีการดับทุกข์โดยใช้หลัก 3 ประการ ซึ่งมีหลักการสำคัญ 3 ประการคือ (1) เว้นจากทุจริต คือประพฤติชั่ว ด้วยกาย วาจา ใจ (2) ประกอบสุจริต คือประพฤติชอบ ด้วยกาย วาจา ใจ (3) ทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมองใจ มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2560, น. 5)

ในโครงการย่อยที่ 2 นี้ ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้เพื่อเป็นสร้างสรรค์ร่วมกัน (Participation and cocreation) (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2010, pp. 5, 32) ซึ่งอาจจะทำร่วมกับการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือให้ประเมินแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ร่วมกับการปฏิบัติการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย เจ้าอาวาส/พระภิกษุสงฆ์ ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ ภาครัฐ ภาครัฐ ภาครัฐ ภาครัฐ และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

1. วางแผน (Planning) ซึ่งเป็นการวางแผนว่าจะเปลี่ยนแปลงในเรื่องใดบ้าง อย่างไร วางแผน วัตถุประสงค์ และกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ เจ้าอาวาส/พระภิกษุสงฆ์ ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ ภาครัฐ ภาครัฐ ภาครัฐ ภาครัฐ และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิด สัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ และหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกว่าจะสร้างสรรค์ประเด็นต่างๆที่สามารถสร้างนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิ การทำบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมให้การท่องเที่ยววัดในพระนครศรีอยุธยาได้อย่างไร

2. การสร้างสรรค์ประเด็น/ปัญหา/โอกาส (Creating Issue/problem) ในประเด็นนี้จะเป็นการค้นหาประเด็นที่เป็นโอกาส (Opportunities) ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิ การทำบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรม

3. การปฏิบัติการ/การดำเนินการ (Act) ในขั้นนี้จะเป็นการปฏิบัติตามแผนและแนวทางการสร้างสรรค์ประเด็น/ปัญหาต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 1 และ 2 ทั้งนี้ต้องกำหนดโปรแกรมกิจกรรม

ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่าจะปฏิบัติในเรื่องไหน อย่างไร เวลาใด สถานที่ใด ใครเป็นคนทำ ใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอย่างไร เป็นต้น

4. การรวบรวมข้อมูล (Collect) ในขั้นนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นโดยปฏิบัติการวิเคราะห์ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งอาจจะทำโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือให้ประเมินแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่า จะรวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analyze) จากข้อมูลในขั้นที่ 4 จะนำมาวิเคราะห์ว่าการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมที่จัดไปนั้นสามารถสร้างนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มได้หรือไม่อย่างไร

6. การไตร่ตรองเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่ม (Reflect for creating value added innovation) เป็นการหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมแต่ละกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากขั้นตอนการปฏิบัติการดังกล่าวนี้จะทำให้ได้กิจกรรมภายใต้ความร่วมมือกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน และนวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำถามการวิจัย

การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** งานวิจัยเรื่องนี้ วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ในแหล่งท่องเที่ยววัด 6 แห่ง คือ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดท่าการ้อง วัดหน้าพระเมรุ วัดมเหยงคณ์ และวัดตาลเอน กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ (1) หน่วยงานภาครัฐ (2) เจ้าอาวาส/ผู้แทน (3) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ (4) พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแพร่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่นๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะเชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. **ขอบเขตด้านพื้นที่** แหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ (1) วัดพนัญเชิงวรวิหาร (2) วัดใหญ่ชัยมงคล (3) วัดหน้าพระเมรุ (4) วัดท่าการ้อง (5) วัดมเหยงคณ์ และ (6) วัดตาลเอน

3. **ขอบเขตด้านระยะเวลา** 1 ปี

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

1. **หลักธรรมของพุทธศาสนา** หมายถึง หลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ควรนำไปปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงธรรม ในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำความดีให้ถึงพร้อม การทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ ดังนี้

1.1 การไม่ทำความชั่วทั้งปวง/การละชั่ว/การรักษาศีล ประกอบด้วย (1) กายกรรม ได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินอกใจในกาม (2) วาจากรรม ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ (3) มโนกรรม ได้แก่ ไม่โลภ (โลภะ) ไม่โกรธ (โทสะ) ไม่หลง (โมหะ)

1.2 การทำความดีให้ถึงพร้อม/การทำความดี ได้แก่ (1) การบริจาคทาน (2) การรักษาศีล (3) การเจริญภาวนา (4) การประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ (5) การชวนชวนในกิจที่ชอบ (6) การให้ส่วนบุญ (7) การอนุโมทนาส่วนบุญ (8) การฟังธรรม (9) การแสดงธรรม/สวดมนต์ (10) การทำความเห็นให้ตรงกัน

1.3 การทำจิตใจให้ผ่องใสบริสุทธิ์ ประกอบด้วย (1) สมถกรรมฐาน เป็นอุบายให้จิตสงบบริสุทธิ์ชั่วคราว (2) วิปัสสนากรรมฐาน เป็นอุบายให้เกิดปัญญา ทำให้จิตใจบริสุทธิ์ตลอดไป

2. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย** หมายถึง กิจกรรมการปฏิบัติในแหล่งท่องเที่ยววัด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านนวัตกรรมการด้านทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ/ตักบาตร และนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรม/ปฏิบัติธรรม/สวดมนต์/ฝึก

สมาธิ/วิปัสสนากรรมฐานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นหลัก ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ส่วนกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน ภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจ สถาบันการศึกษา และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ให้ทำความดีละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะนำไปสู่ความสงบสุขของชีวิต

3. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นหลัก ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ ส่วนกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน ภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจ สถาบันการศึกษา และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหา หรือส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น

4. นวัตกรรมมูลค่าเพิ่ม หมายถึง การสร้างสรรค์ความคิดใหม่ที่มีมูลค่าสูงขึ้น โดยเน้นด้านคุณค่าด้านจิตใจเรื่องแนวทางการดับทุกข์ซึ่งนำไปสู่ความสงบสุขในชีวิตด้วยการสร้างสรรค์นวัตกรรม ทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ/ตักบาตร และนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรม/ปฏิบัติธรรม/สวดมนต์/ฝึกสมาธิ/วิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งส่งผลต่อความสงบสุขด้านจิตใจมากขึ้น

5. สร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญสวางบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมจากการปฏิบัติกร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง การริเริ่มและสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญสวางบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมที่แปลกใหม่แตกต่างจากที่เคยท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่หรือพัฒนาดัดแปลงจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว ประกอบด้วย (1) การทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ/ตักบาตร (2) ปฏิบัติธรรม/สวดมนต์/ฝึกสมาธิ/วิปัสสนากรรมฐาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดอื่นที่สนใจสามารถนำผลงานวิจัยไปพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เจริญสวางบุญ และกิจกรรมการตลาดของแหล่งท่องเที่ยววัดที่สำคัญ
2. การพัฒนาเชิงสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เจริญสวางบุญ และกิจกรรมการตลาดในแหล่งท่องเที่ยววัดจะทำให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วนในแหล่งท่องเที่ยววัด
3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับเรื่องการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เจริญสวางบุญ และกิจกรรมการตลาดในแหล่งท่องเที่ยววัดที่สำคัญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการณ์ร่วมกันระหว่างวัด ชุมชน นักท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวจะได้นำนวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดไปใช้เสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัดให้เกิดการเรียนรู้ในหลักพระพุทธศาสนา

5. เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการณ์ร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ วัด ชุมชน นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรม หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน วัดในพระนครศรีอยุธยา และวัดอื่น ๆ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งในระดับท้องถิ่น จังหวัด และประเทศ จะได้นำนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยวในวัด ทำให้เกิดการเรียนรู้ การปฏิบัติธรรมเบื้องต้นส่งผลต่อเนื่องนำไปปฏิบัติธรรมด้วยตัวเองได้ในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

1. การสร้างสรรค์ (Creating)
2. นวัตกรรม (Innovation)
3. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR)
4. การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรม
5. การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง

การสร้างสรรค์ (Creating)

การสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์และมุ่งเน้นในเรื่องความใหม่ การสร้างประสบการณ์ใหม่ การเป็นเอกลักษณ์ และมุ่งเน้นวัฒนธรรมประเพณี (White & Smith, 2001)

การสร้างสรรค์ (Idea creation) เป็นการค้นหาความคิดที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์จากกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ผู้บริโภค/ลูกค้า ผลิตภัณฑ์/บริการในปัจจุบัน คนกลางในช่องทางการวิจัยและการพัฒนา โดยใช้เทคนิคการสร้างสรรค์ ส่วนวิธีการสร้างความคิดนั้นอาจเกิดจากการใช้กลุ่มเฉพาะ การระดมความคิด การศึกษาประเด็นปัญหาในการใช้ผลิตภัณฑ์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นประสบการณ์การท่องเที่ยวแบบดั้งเดิม (Authentic experience) กับการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ในศิลปะ วัฒนธรรม หรือลักษณะพิเศษของสถานที่ และการจัดการเชื่อมโยงกับชุมชนที่อาศัยอยู่ในสถานที่วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตและสร้างสรรค์ (Unesco, 2006)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการนำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้พัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ตลอดจนมีส่วนร่วมกิจกรรม และการเรียนรู้ประสบการณ์ ซึ่งเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพักผ่อน (Richards & Raymond, 2000)

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมอยู่บนพื้นฐานของการเยี่ยมชมและค้นหา เช่น การเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อยู่บนพื้นฐานของการสร้างประสบการณ์ การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ (Ohridska-Olson & Ivanov, 2010)

โมเดลการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Model of creative tourism) ตามแนวคิดของ Ohridska-Olson และ Ivanov (2010) จากโมเดลนี้จะเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism) ได้รับอิทธิพลจากปัจจัย 2 ประการคือ ปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand factors) และปัจจัยด้านอุปทาน (Supply factors) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยด้านอุปสงค์ (Demand factors) เป็นลักษณะความต้องการการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย

1.1 การมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม (Participation in culture) เป็นลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น

1.2 ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) เป็นลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย กระบวนการสร้างสรรค์ (Creative process) ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการท่องเที่ยวตามที่ปรารถนา และการสร้างสรรค์งาน (Creation of things) คือการให้นักท่องเที่ยวได้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ในแหล่งท่องเที่ยววัด เช่น การทำบุญตักบาตร การขอปื้งการละเล่น

1.3 นวัตกรรม (Innovation) เป็นการริเริ่มและสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่แปลกใหม่แตกต่างจากที่เคยท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่หรือพัฒนาคัดแปลงจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว

1.4 การอนุรักษ์มรดกด้านวัฒนธรรม (Cultural heritage preservation)

1.5 ความดั้งเดิม (Authenticity) เป็นลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบที่นักท่องเที่ยวที่แสวงหาประสบการณ์การท่องเที่ยวแบบขนานแท้ ที่ไม่ถูกปรุงแต่งและคงสภาพที่เป็นจริง

1.6 ปฏิสัมพันธ์ (Human interaction) เป็นกิจกรรมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว/กิจกรรมท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

1.7 ความเกี่ยวพันกับวัฒนธรรม (Cultural immersion)

1.8 การเดินทางและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural travel and tourism) เป็นลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวในการเดินทางและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2. ปัจจัยด้านอุปทาน (Supply factors) ซึ่งเป็นขีดความสามารถในการเสนอขายของผู้ให้บริการ ซึ่งประกอบด้วย

2.1 อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Creative industries) เป็นการสร้างสรรค์อุตสาหกรรมบริการ โดยยึดหลักโดยมุ่งที่การสร้างประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และเกิดการเรียนรู้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

2.2 ความหลากหลายของวัฒนธรรมระดับโลก (Global cultural diversity) เป็นความหลากหลาย หรือรูปแบบที่แตกต่างกันของโครงสร้างทางสังคม ระบบความเชื่อ ชนเผ่า เชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรม ภายในสังคม องค์กร หรือประชากรหน่วยใดหน่วยหนึ่ง โดยความหลากหลายนี้จะมุ่งตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

2.3 การนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ (Unique local cultural offerings) เป็นการนำเสนอลักษณะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยว

2.4 การให้บริการต้อนรับ (Hospitality) เป็นอัธยาศัยไมตรีที่ดีของคนในท้องถิ่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยว/ผู้มาเยือน

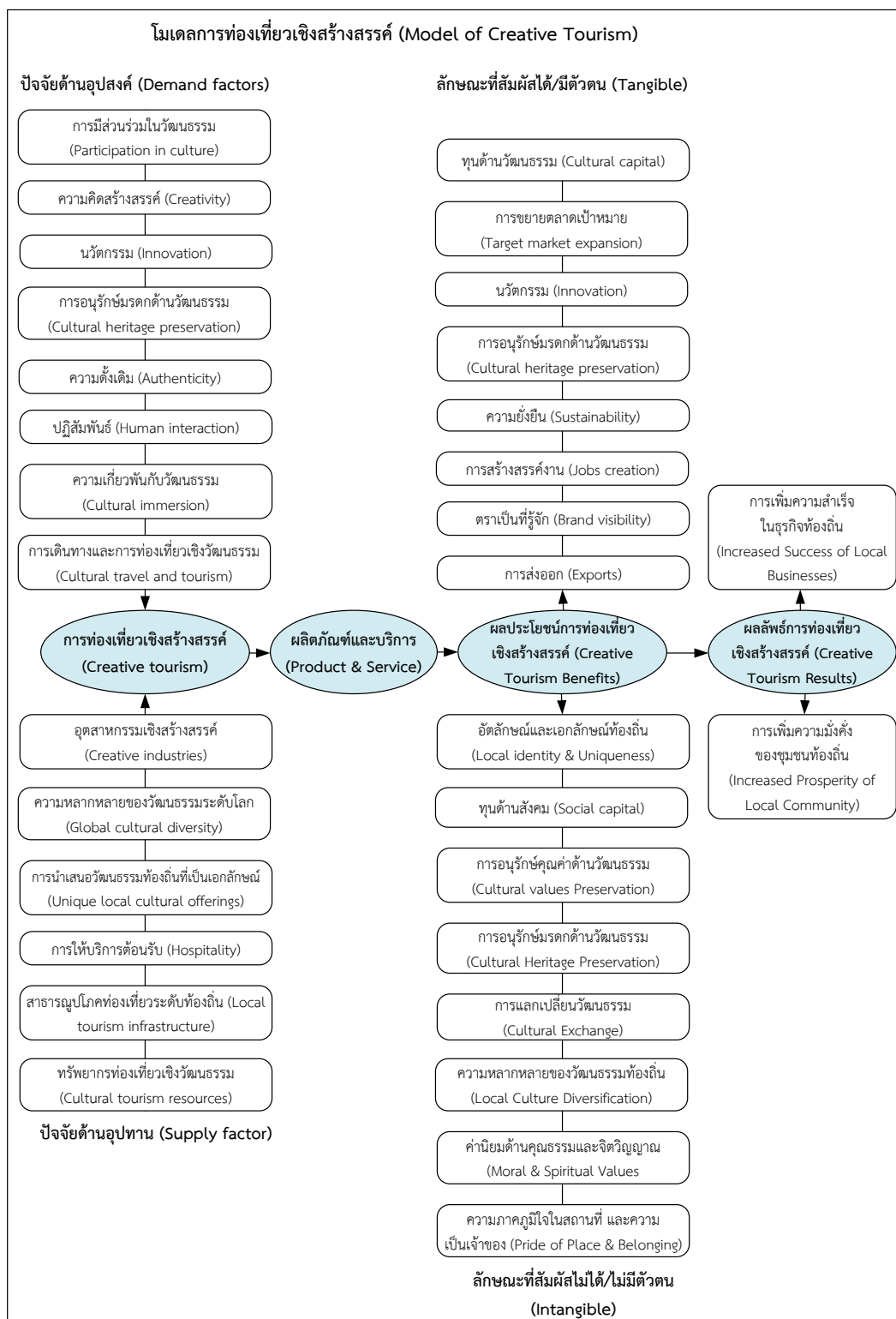
2.5 สาธารณูปโภคท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น (Local tourism infrastructure) เป็นการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นและสาธารณูปโภคในท้องถิ่นที่สามารถอำนวยความสะดวกและตอบสนองความพอใจของนักท่องเที่ยว

2.6 ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism resources) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับมรดกวัฒนธรรม ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ค่านิยม (Values) วิถีชีวิตศิลปหัตถกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชนพื้นบ้าน ทรัพยากรทางวัฒนธรรม หมายถึง สถาปัตยกรรม ศิลปะ งานปั้นประดิษฐ์ นิทานพื้นบ้าน การละคร และอาหาร

ปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทานจะนำไปสู่ผลิตภัณฑ์และบริการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หลายประการด้วยกัน (Multiple creative tourism products & services) ซึ่งจะก่อให้เกิดผลประโยชน์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism benefits) ซึ่งมีลักษณะ 2 ประการคือ (1) ลักษณะที่สัมผัสได้/มีตัวตน (Tangible) ได้แก่ ทุนด้านวัฒนธรรม (Cultural capital) การขยายตลาดเป้าหมาย (Target market expansion) นวัตกรรม (Innovation) การอนุรักษ์มรดกด้านวัฒนธรรม (Cultural heritage preservation) ความยั่งยืน (Sustainability) การสร้างสรรค์งาน (Jobs creation) ตราเป็นที่รู้จัก (Brand visibility) การส่งออก (Exports) และ (2) ลักษณะที่สัมผัสไม่ได้/ไม่มีตัวตน (Intangible) ได้แก่ อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ท้องถิ่น (Local identity & uniqueness) ทุนด้านสังคม (Social capital) การอนุรักษ์คุณค่าด้านวัฒนธรรม (Cultural values preservation) การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม (Cultural exchange) ความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น (Local culture diversification) ค่านิยมด้านคุณธรรมและจิตวิญญาณ (Moral & spiritual values) ความภาคภูมิใจในสถานที่และความเป็นเจ้าของ (Pride of place & belonging)

ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้ง 2 ลักษณะนี้ จะนำไปสู่ผลลัพธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 2 ประการ คือ (1) การเพิ่มความสำเร็จในธุรกิจท้องถิ่น (Increased success of local businesses) และ (2) การเพิ่มความมั่งคั่งของชุมชนท้องถิ่น (Increased prosperity of local community) ดังภาพที่ 2.1

โมเดลของ Ohridska-Olson และ Ivanov (2010) 4 ปัจจัย ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ได้แก่ (1) การเดินทางและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) กิจกรรมความยั่งยืนอย่างสร้างสรรค์ (3) ปฏิกริยาระหว่างบุคคล และ (4) ความดั้งเดิม และปัจจัยด้านอุปทาน ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ (1) การให้บริการต้อนรับและสาธารณูปโภคท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น (2) ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (3) ความเป็นเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และ (4) อุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์

ภาพที่ 2.1 แสดงโมเดลธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative tourism business model) (Ohridska-Olson & Ivanov, 2010, p. 4)

นวัตกรรม

นวัตกรรม (Innovation) จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ ความคิดใหม่ ๆ หรือการปฏิบัติการใหม่ ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการซึ่งเกิดความคิดสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลงความคิดสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลงความคิดนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ บริการ และวิธีการดำเนินงาน หรือหมายถึงสินค้าหรือบริการ หรือความคิดใดก็ตามซึ่งเป็นที่รับรู้โดยบุคคลว่าเป็นสิ่งใหม่ ความคิดอาจมีประวัติที่ยาวนานแต่เป็นนวัตกรรมสำหรับบุคคลซึ่งมองเห็นว่าเป็นสิ่งใหม่ ประกอบด้วย สามารถจัดประเภทนวัตกรรมมาเป็นนวัตกรรมเกี่ยวกับธุรกิจ ตลาด และนวัตกรรมซึ่งมุ่งที่ผู้บริโภค (Schiffman & Kanuk, 2007, pp. 481-482, G-6) ถ้านวัตกรรมซึ่งมุ่งที่ผลิตภัณฑ์ เป็นความหมายซึ่งมุ่งที่ผลิตภัณฑ์ (Product oriented destination) ประกอบด้วย 3 ประการคือ (1) นวัตกรรมที่มีความต่อเนื่อง (Continuous innovation) เป็นนวัตกรรมของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง โดยมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ (Modified product) ซึ่งไม่ใช่การคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ทั้งหมด ทั้งนี้ ผู้บริโภคยังมีรูปแบบพฤติกรรมเหมือนเดิม (2) นวัตกรรมที่มีความต่อเนื่องโดยอัตโนมัติ (Dynamically continuous innovation) เป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมโดยผู้บริโภคอาจจะต้องมีการปรับพฤติกรรมมากกว่ากรณีแรก หรือปรับพฤติกรรมบ้างแต่ยังไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรม (3) นวัตกรรมที่มีความต่อเนื่อง (Discontinuous innovation) ในกรณีนี้ผู้บริโภคต้องมีรูปแบบพฤติกรรมใหม่ อันเกิดจากนวัตกรรมใหม่ (Schiffman & Kanuk, 2007, p. 483) และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิต กระบวนการ หรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนอย่างถาวรหรือถาวรน้อย หรือการพัฒนาต่อยอด ทั้งนี้ มักมีการแยกแยะความแตกต่างอย่างชัดเจน ระหว่างการประดิษฐ์คิดค้น ความคิดริเริ่ม และนวัตกรรม อันหมายถึงความคิดริเริ่มที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล (McKeown, 2008) และในหลายสาขา เชื่อกันว่าการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเป็นนวัตกรรมได้นั้น จะต้องมีความแปลกใหม่อย่างเห็นได้ชัด และไม่เป็นแค่เพียงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นต้นว่า ในด้านศิลปะ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจ และนโยบายของรัฐ ในเชิงเศรษฐศาสตร์นั้น การเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเพิ่มมูลค่า มูลค่าของลูกค้า หรือมูลค่าของผู้ผลิต เป้าหมายของนวัตกรรมคือการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก เพื่อให้สิ่งต่าง ๆ เกิดเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น นวัตกรรมก่อให้เกิดผลิตผลเพิ่มขึ้น และเป็นที่มาสำคัญของความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (วิกิพีเดีย, 2558)

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR)

สุภางค์ จันทวานิช (2547, น. 67) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกมล สุดประเสริฐ (2540, น. 8) ได้ให้ความหมายว่าเป็นการวิจัย ค้นคว้า และหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบเดิมๆ ต่างกันเพียงแต่ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) นั้นมีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา และเป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ร่วมงาน รวมทั้งในกระบวนการวิจัย และในการมีหุ้นส่วนใช้ประโยชน์ของการวิจัย นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของเอนก ชิตเกษร และพรรณนุช ไชยปินชนะ (2554) ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เข้าด้วยกัน เพื่อได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง (People-centered development) และแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ (Problem-learning process) จากความหมายดังกล่าวนี้แสดงถึงองค์ประกอบของ PAR ว่าประกอบด้วยกระบวนการ 3 ส่วน คือ (1) การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (3) วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการคือ ใช้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องเป็นศูนย์กลาง และแก้ปัญหาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ รูปภาพที่ 2.2 ประกอบ

เอนก ชิตเกษร และพรรณนุช ไชยปินชนะ (2554) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

(1) ขั้นการศึกษาพื้นที่เป้าหมาย ในขั้นตอนนี้การวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัย โดยมีขั้นตอนสำคัญดังนี้

(1.1) ในกรณีพื้นที่วิจัยใหม่ ศึกษาแหล่งข้อมูลพื้นที่เบื้องต้นจากเว็บไซต์และบุคคลที่เป็นผู้นำกลุ่มได้แก่ ผู้นำของกลุ่มเป้าหมายกับผู้นำชุมชน

- ประสานงานกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแลโดยตรง
- ลงพื้นที่พบปะพูดคุยประเด็นปัญหาวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเด็นโจทย์

งานวิจัย

- สังเกตบุคคลที่จะสามารถเป็นผู้ประสานงานในพื้นที่ ซึ่งจะต้องเป็นคนในพื้นที่ที่มีมนุษยสัมพันธ์ กระตือรือร้น และเป็นที่ยอมรับในกลุ่ม

- ในกรณีพื้นที่วิจัยเก่า จะใช้วิธีการโดยการเข้าร่วมศึกษากับทีมวิจัยที่กำลังทำวิจัยในพื้นที่นั้น โดยหาโอกาสพูดคุยกับชุมชนในการพัฒนาโจทย์ใหม่ร่วมกัน

(2) กำหนดคำถามหรือปัญหาการวิจัยและวัตถุประสงค์ขั้นตอนนี้เมื่อโครงการได้รับการอนุมัติแล้ว ทีมวิจัยจะต้องอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหามาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ทำความเข้าใจประเด็นปัญหาและมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจนว่าทุกคนเป็นทีมวิจัยร่วมกัน

(3) การปฏิบัติการลงพื้นที่ ซึ่งในขั้นนี้ก่อนลงพื้นที่การลงพื้นที่วิจัยแต่ละครั้งนักวิจัยจะต้องมีความชัดเจนในการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจนรวมทั้งระบุด้วยว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง และเป้าหมายในการลงพื้นที่แต่ละครั้งจะต้องเห็นผลการวิจัยอย่างชัดเจน และในระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเป้าหมายจะต้องสังเกตและจับประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินการ เพราะประเด็นเหล่านี้จะเป็นข้อค้นพบใหม่ ซึ่งหัวข้อนี้เป็นหัวข้อสำคัญหัวข้อหนึ่งในวิจัยฉบับสมบูรณ์

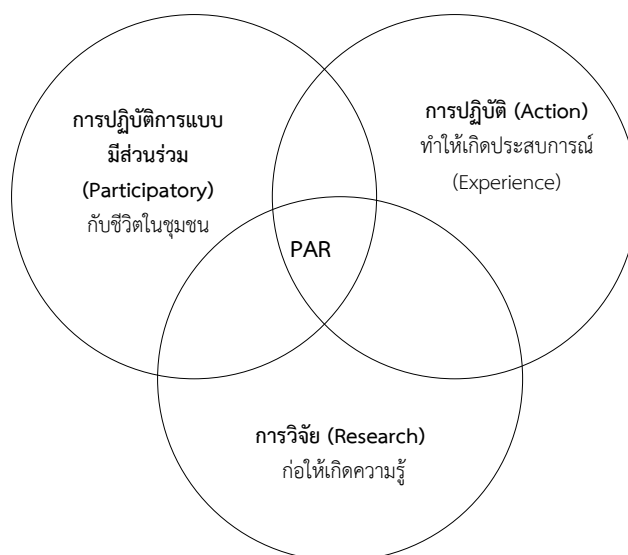
(4) นักวิจัยจะต้องสามารถปรับตัวและแสดงความจริงใจในการลงพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานต้องยึดวัตถุประสงค์และกรอบการวิจัยอย่างเข้มงวด เนื่องจากในขณะทีมนักวิจัยลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชน มักจะเกิดความผูกพัน และถูกดึงไปทำกิจกรรมนอกเหนือจากกรอบการวิจัย ซึ่งจะส่งผลทำให้การวิจัยล่าช้าและเกินงบประมาณ

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR) มีผลงานวิจัยบทความและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

Sean และ Michael (2005, pp. 187-195) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Practicing Participatory Action Research) บทความนี้จะมองเห็นภาพรวมของลักษณะด้านทฤษฎีและปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิจัยแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะนิยามคำว่า PAR โดยเน้นการปฏิบัติร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การหนุนกับหลักฐานประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ บทบาทของบุคคลที่เกี่ยวข้อง บริบท วิธีการ ความท้าทาย และผลประโยชน์ของโมเดลนี้ จากการอภิปรายร่วมกัน มีการตั้งคำถามซึ่งผู้เขียนได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณของนักวิจัย ซึ่งต้องยึดหลักคำว่าทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาความสำเร็จและกระบวนการมีส่วนร่วม ผู้เขียนได้กำหนดระเบียบวิธีของ PAR โดยใช้หลักจิตวิทยาได้อย่างเฉพาะเจาะจงมีจุดมุ่งหมายซึ่งจะทำให้ทราบถึงศักยภาพที่มีประโยชน์ โดยใช้จิตวิทยาการให้คำแนะนำ

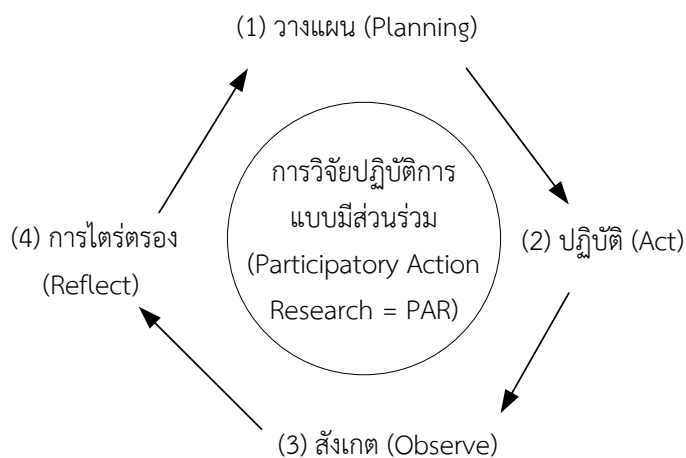
1.1 Chevalier และ Buckles (2013) กล่าวถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR) ซึ่งประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วม (Participatory) ใน

วิถีชีวิตในชุมชน (2) การปฏิบัติ (Action) ซึ่งทำให้เกิดประสบการณ์ (Experience) (3) การวิจัย (Research) ซึ่งก่อให้เกิดความรู้และความคิด ดังภาพที่ 2.2

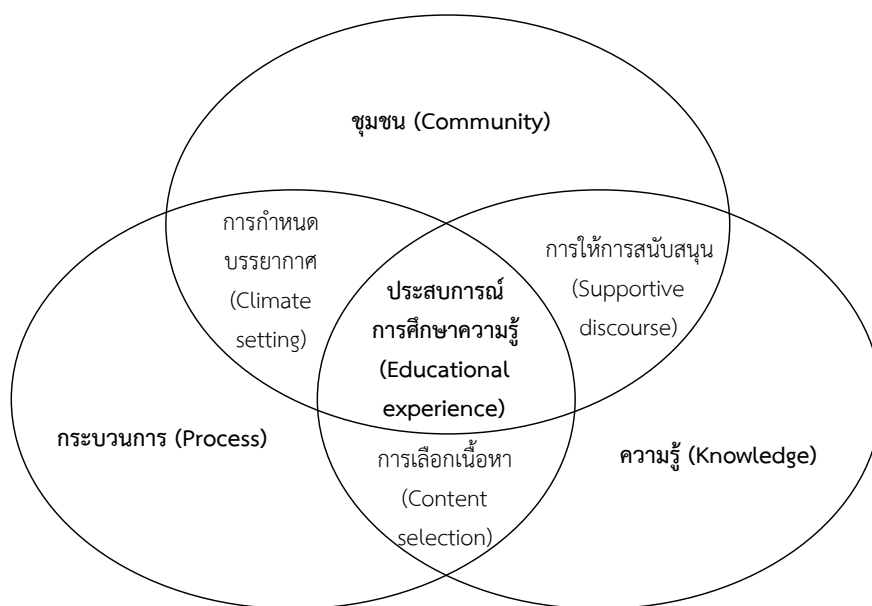
ภาพที่ 2.2 แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR)
ที่มา : Chevalier & Buckles (2013, p. 10)

1.2 Ryeder และ Wilson (1997) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของ PAR มีดังนี้ (1) วางแผน (Planning) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเราต้องการจะเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง (2) การปฏิบัติ (Act) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเรากำลังปฏิบัติสิ่งใด (3) การรวบรวมข้อมูล (Collect) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเราจะรวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง (4) การไตร่ตรอง (Reflect) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่ามีความสำคัญอย่างไร

ภาพที่ 2.3 แสดงขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Action Research = PAR)
ที่มา : Ryder & Wilson (1997)

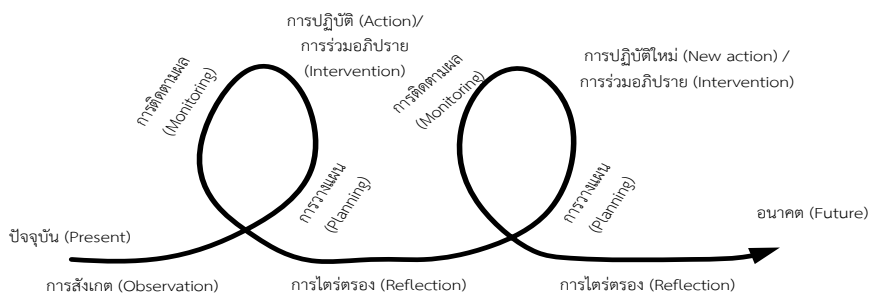
1.3 McIntyre (2008) ได้กล่าวถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) จะนำเสนอวิธีการซึ่งเป็นอุดมคติสำหรับนักวิจัยเพื่อที่จะให้เกิดโครงการวิจัยพัฒนาร่วมกัน ซึ่งได้ใช้บุคคลโดยอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของงานวิจัย โดยมุ่งที่ทัศนะ 3 ประการ คือ (1) ความสำคัญของการมีส่วนร่วม (2) วิธีการซึ่งมีการเผชิญอยู่ (3) กลยุทธ์ที่ใช้ในการรวบรวมการวิเคราะห์และการแยกแยะข้อมูล นอกจากนี้แล้วยังได้อธิบายถึงวิธีการต่างๆ ซึ่ง PAR เป็นการปฏิบัติการให้กำหนดโดยอาศัยตัวอย่างประเด็นปัญหาภายใต้การสำรวจพื้นที่ของโครงการโดยมีส่วนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการ และการใช้ทรัพยากรของบุคคลและประเด็นที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติ

ภาพที่ 2.4 แสดงการค้นหาข้อมูลโดยชุมชน (Community of inquiry)
ที่มา : Brown (2014)

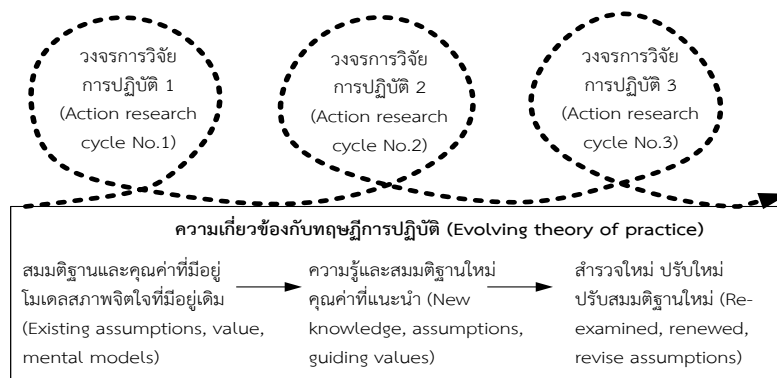
1.4 MacDicken (2014) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นวิธีการเรียนรู้ อย่างมีโครงสร้างโดยการปฏิบัติ ส่วนหนึ่งเป็นการทดลอง (Experimentation) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับ ขั้นตอนต่อไปนี้ (1) การไตร่ตรอง (Reflection) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าปัญหาคืออะไร (2) การวางแผน (Planning) จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการทำเกี่ยวกับปัญหานั้น (3) การปฏิบัติ (Action) จะเกี่ยวข้องกับขั้นตอนที่ต้องแก้ปัญหานั้น (4) การสังเกต (Observation) จะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีผลกระทบอะไรต่อการปฏิบัติ (5) การไตร่ตรอง (Reflection) จะเกี่ยวข้องกับขั้นตอนขั้นต่อไปที่ต้องทำ เป้าหมายของการทดลองก็คือการแก้ปัญหานั้น โดยการเรียนรู้ผ่านโครงสร้าง ขั้นตอน การปฏิบัติการซ้ำ (Iterative research) ด้วยวิธีการสื่อสารไปยังบุคคลอื่น ความจำเป็นอุตสาหกรรม ทั้งภาครัฐต้องแก้ปัญหาร่วมกัน นักวิจัยมีความจำเป็นและสามารถทำงานกับผู้ประสานงานจะช่วย ตลอดจนความจำเป็นอุตสาหกรรมทั้งภาครัฐที่จะใช้ PAR เพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน นักวิจัยมีเต็มใจและ สามารถทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้ประสานงานจะช่วยด้วยวิธีการวิเคราะห์และประสานงานระหว่าง ส่วนต่าง ๆ และการร่วมมือกันในพื้นที่

1.5 Yuliani (2003) ได้อธิบายถึง PAR ว่าเป็นรูปแบบการวิจัยซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ เกี่ยวข้องจะร่วมกันกำหนดปัญหา และกำหนดวัตถุประสงค์ของงานวิจัย มีการตีความหมาย และสิ่งที่ ต้องปฏิบัติในผลลัพธ์ ซึ่งงานวิจัยนั้นจะเกิดขึ้นร่วมกันที่กำหนดปัญหาที่จะต้องมีการแก้ไข ถ้าไม่มีปัญหากระบวนการจะเริ่มอีกครั้งโดยกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติ ดังนั้น PAR จึงเป็น กระบวนการวงจร จึงเป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วย การสังเกต การไตร่ตรอง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นวงจรหลายครั้งจากปัจจุบันสู่อนาคตโดยใช้การติดตามผล การปฏิบัติ ร่วมอภิปราย การปฏิบัติ ใหม่ ดังภาพที่ 2.5

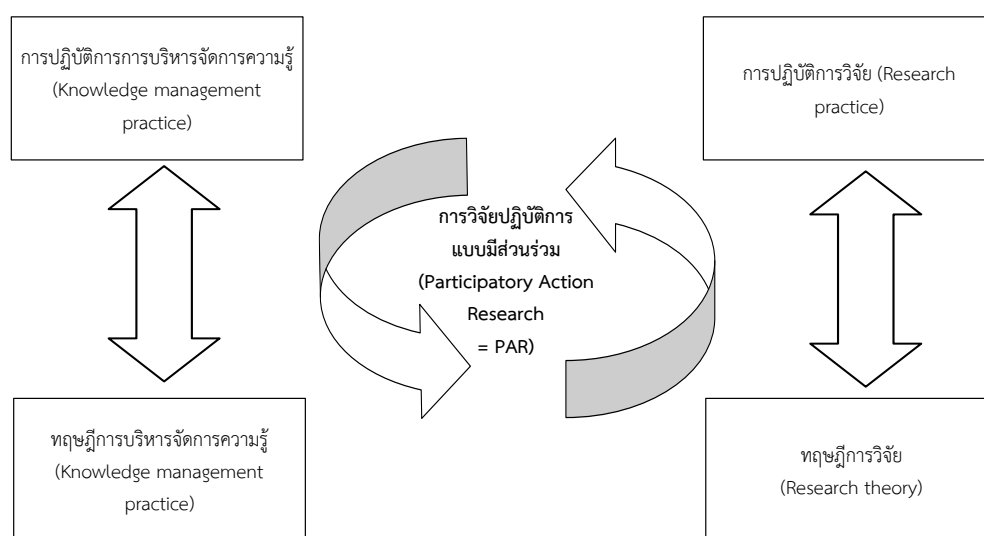
ภาพที่ 2.5 แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งเป็นกระบวนการวงจรหลายครั้ง (Cyclical process) จากปัจจุบันสู่อนาคตโดยใช้การติดตามผล การปฏิบัติ ร่วมอภิปราย การปฏิบัติใหม่
ที่มา : Yuliani (2003)

1.6 Thompson (2013) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม [Participatory Action Research (PAR)] การออกแบบที่ดีทำให้ธุรกิจดีด้วย (Good design is good business) Thompson ระบุว่า PAR เป็นวงจรโดยเป็นขั้นตอนการวิจัยที่ต้องร่วมมือกันโดยต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชน หรือลักษณะอื่นโดยมุ่งที่การซักถามเพื่อหาข้อมูล โดยมีวงจรการวิจัยการปฏิบัติซ้ำหลายครั้ง โดยในแต่ละวงจรจะมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดขั้นตอนเปลี่ยนแปลงจาก (1) สมมติฐานและคุณค่าที่มีอยู่ โมเดลสภาพจิตใจที่มีอยู่เดิม (Existing assumptions, value, mental models) เพื่อให้เปลี่ยนแปลงเป็น (2) ความรู้และสมมติฐานใหม่ คุณค่าที่แนะนำ (New knowledge, assumptions, guiding values) และ (3) สืบค้นใหม่ ปรับใหม่ ปรับสมมติฐานใหม่ (Re-examined, renewed, revise assumptions) ดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 แสดงวงจรการวิจัยการปฏิบัติ (Action research cycle) ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงจากสมมติฐานและคุณค่า โมเดลสภาพจิตใจที่มีอยู่เดิม เพื่อให้เปลี่ยนแปลงเป็นความรู้และสมมติฐานใหม่ คุณค่า และสมมติฐานที่มีการสืบค้นใหม่ และปรับใหม่
ที่มา : Thompson (2013)

1.7 Thompson (2013) ได้อธิบายว่า PAR ต้องอาศัย (1) การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างการปฏิบัติการการบริหารจัดการความรู้ (Knowledge management practice) กับทฤษฎีการบริหารจัดการความรู้ (Knowledge management practice) (2) การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างการปฏิบัติการวิจัย (Research practice) กับทฤษฎีการวิจัย (Research theory) ดังภาพที่ 2.7

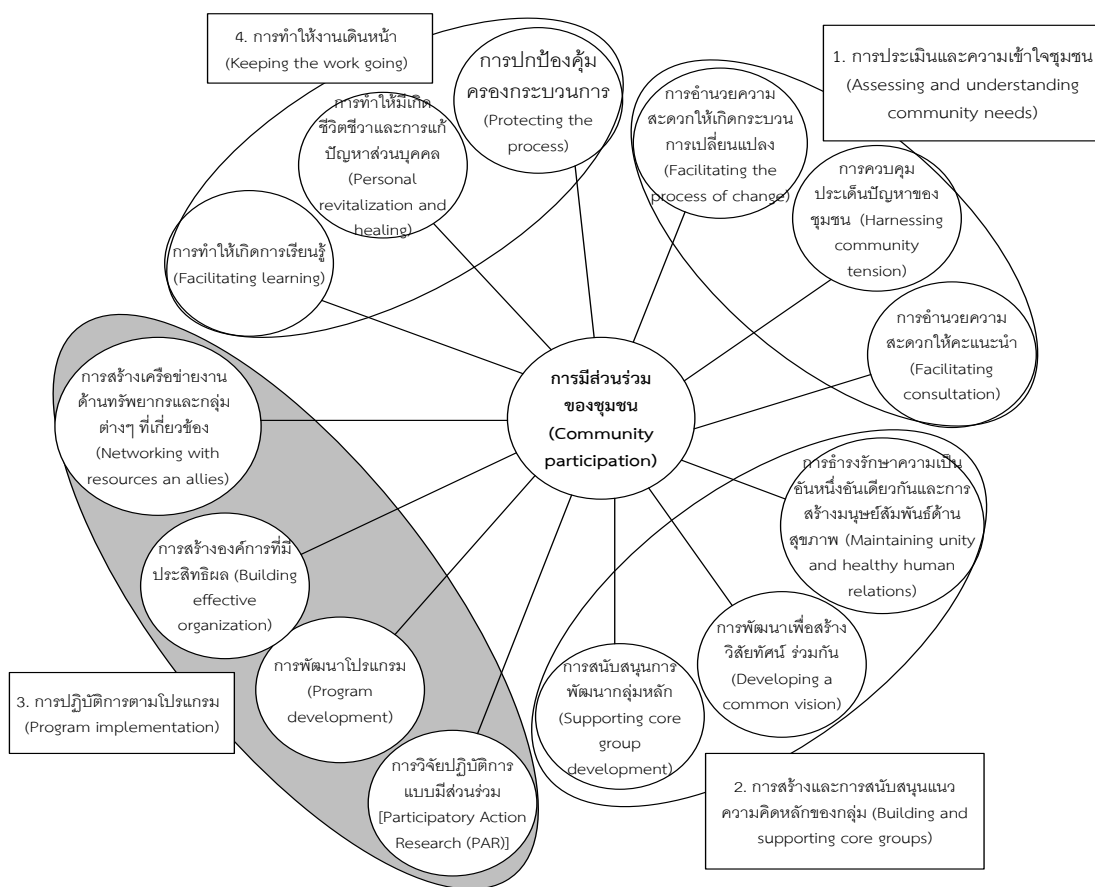

ภาพที่ 2.7 แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม [Participatory Action Research (PAR)] ซึ่งต้องเป็นจริงที่อาศัย (1) การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างการปฏิบัติการการบริหารจัดการความรู้ กับทฤษฎีการบริหารจัดการความรู้ (2) การสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างการปฏิบัติการวิจัย (Research practice) กับทฤษฎีการวิจัย (Research theory) ที่มา : Thompson (2013)

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับของชุมชน (Community participation) มีผลงานวิจัยบทความและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

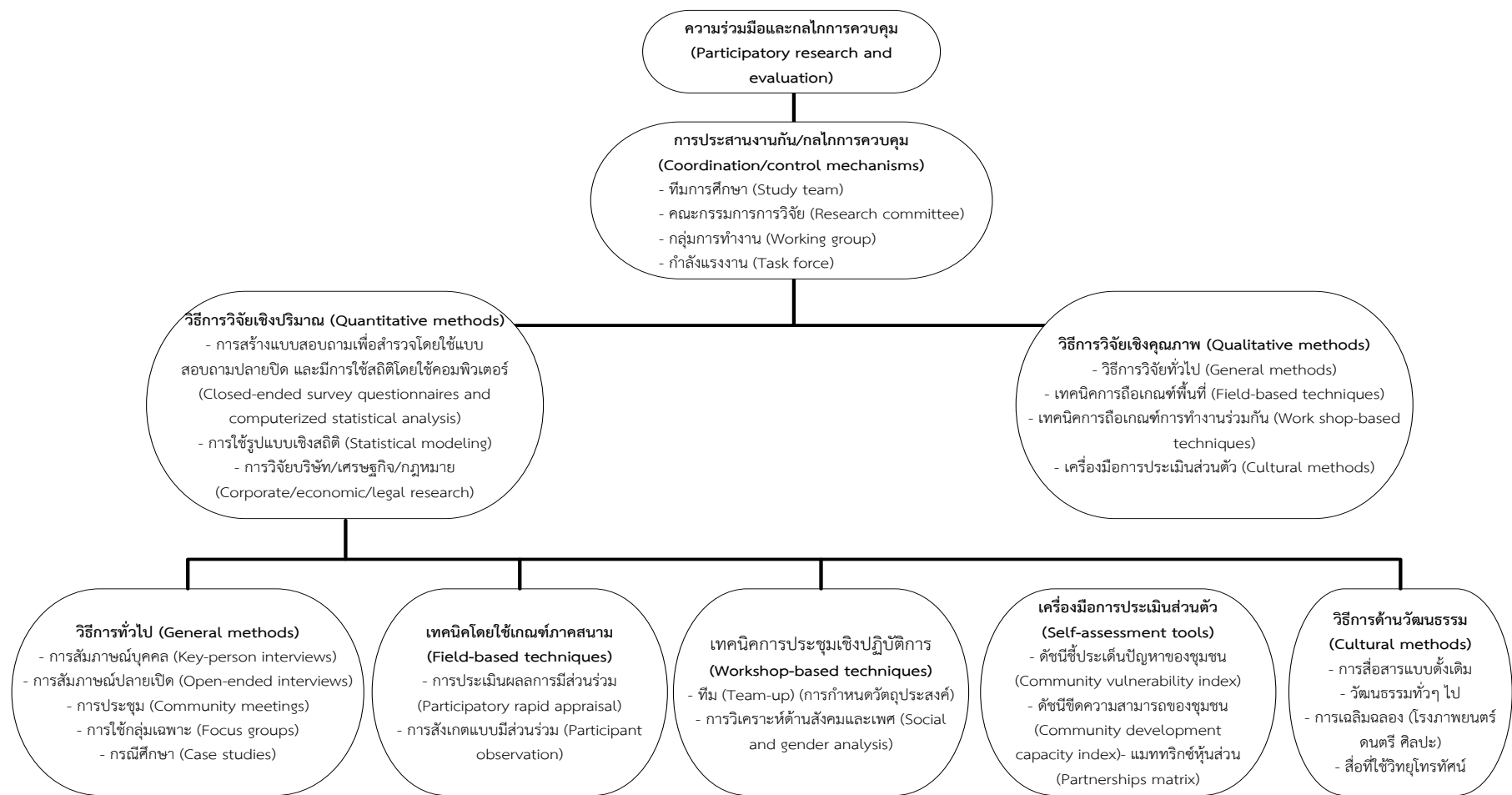
2.1 Kyiv (2002) ได้อธิบายการมีส่วนร่วมกับของชุมชน (Community participation) ว่าประกอบด้วย (1) การประเมินและทำความเข้าใจชุมชน (Assessing and understanding community needs) ประกอบด้วย การอำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Facilitating the process of change) การควบคุมประเด็นปัญหาของชุมชน (Harnessing community tension) การอำนวยความสะดวกให้คำแนะนำ (Facilitating consultation) (2) การสร้างและการสนับสนุนแนวความคิดหลักของกลุ่ม (Building and supporting core groups) ประกอบด้วย การธำรงรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการสร้างมนุษยสัมพันธ์ด้านสุขภาพ (Maintaining unity and

healthy human relations) การพัฒนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Developing a common vision) การสนับสนุนการพัฒนาของกลุ่มหลัก (Supporting core group development) (3) การปฏิบัติการตามโปรแกรม (Program implementation) ประกอบด้วย การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม [Participatory Action Research (PAR)] การพัฒนาโปรแกรม (Program development) การสร้างองค์การที่มีประสิทธิภาพ (Building effective organization) การสร้างเครือข่ายงานด้านทรัพยากรและกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Networking with resources an allies) (4) การทำให้งานเดินหน้า (Keeping the work going) ประกอบด้วย การทำให้เกิดการเรียนรู้ (Facilitating learning) การทำให้มีชีวิตชีวาและการแก้ปัญหาส่วนบุคคล (Personal revitalization and healing) การปกป้องคุ้มครองกระบวนการ (Protecting the process) การอำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Facilitating the process of changes) การประเมินและทำความเข้าใจชุมชน (Assessing and understanding community needs) การควบคุมประเด็นปัญหาของชุมชน (Harnessing community tension) การอำนวยความสะดวกให้คำแนะนำ (Facilitating consultation) การสร้างรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ด้านสุขภาพ (Maintaining unity and healthy human relations) การพัฒนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ ร่วมกัน (Developing a common vision) การสนับสนุนการพัฒนาของกลุ่มหลัก (Supporting core group development) (2) การสร้างและการสนับสนุนแนวความคิดหลักของกลุ่ม (Building and supporting core groups)

ภาพที่ 2.8 แสดงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation) ที่มา : Kyiv (2002)

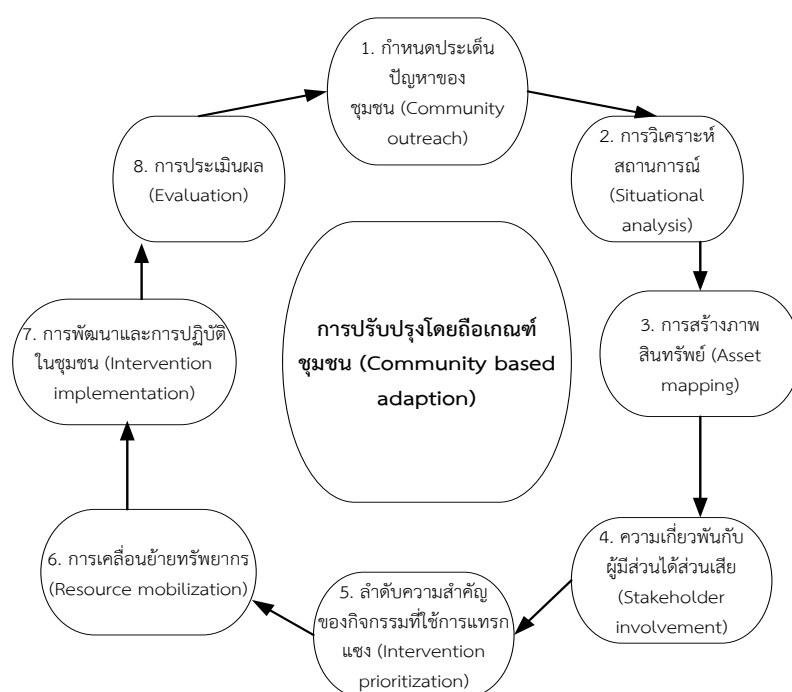
2.2 Jackson และ Kassam (1998) ได้อธิบายถึงวิธีการวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการประเมินผล (Possible methods of participatory research and evaluation) ว่าต้องอาศัยความร่วมมือและกลไกการควบคุม (Participatory research and evaluation) โดยมีองค์ประกอบการวิจัย 2 วิธี คือ วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative methods) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative methods) ซึ่งทั้ง 2 วิธีนี้ต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ ประกอบด้วย วิธีการทั่วไป (General methods) เทคนิคโดยใช้เกณฑ์ภาคสนาม (Field-based techniques) เทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop-based techniques) เครื่องมือการประเมินส่วนตัว (Self-assessment tools) วิธีการด้านวัฒนธรรม (Cultural methods)

ภาพที่ 2.9 วิธีการวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการประเมินผล (Possible methods of participatory research and evaluation)

ที่มา : Jackson & Kassam (1998)

2.3 Ebi และ Semenza (2008) ได้ทำการปรับปรุง PAR โดยถือเกณฑ์ชุมชน (Community based adaption) ว่ามีขั้นตอนดังนี้ (1) กำหนดประเด็นปัญหาของชุมชน (Community outreach) (2) การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational analysis) (3) การสร้างภาพสินทรัพย์ที่จำเป็น ต้องใช้ (Asset mapping) (4) ความเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder involvement) (5) ลำดับความสำคัญของกิจกรรมที่ใช้แทรกแซง (Intervention prioritization) (6) การเคลื่อนย้ายทรัพยากร (Resource mobilization) (7) การพัฒนาและการปฏิบัติในชุมชน (Intervention implementation) (8) การประเมินผล (Evaluation)

ภาพที่ 2.10 แสดง 8 ขั้นตอนของวงจรการวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

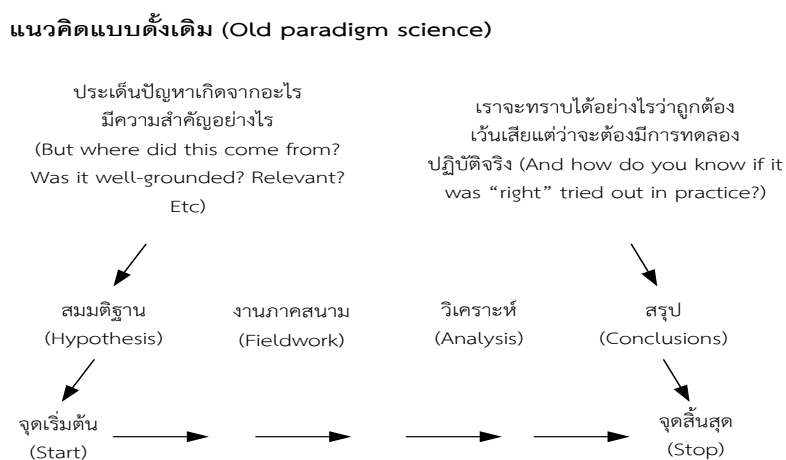
(The eight steps of a participatory action research cycle)

ที่มา : Ebi & Semenza (2008)

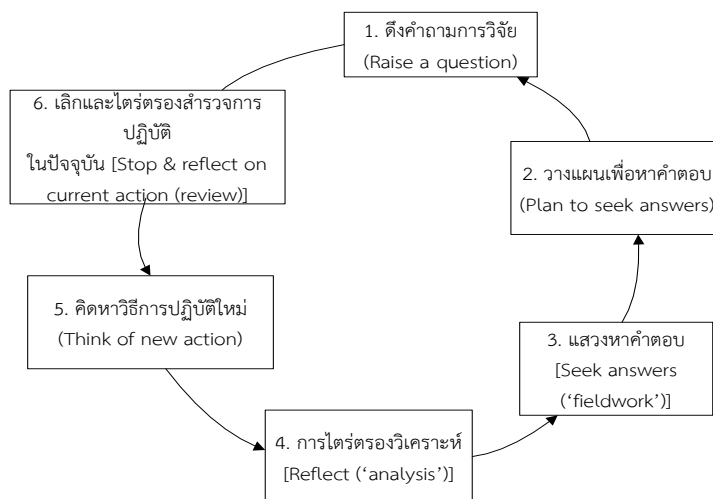
2.4 Alexandra, Higgins และ White (1998) และ Community Solution (2008) เป็นองค์การแก้ปัญหาให้กับชุมชนของออสเตรเลีย ได้อธิบายถึงแนวคิดของ PAR ซึ่งประกอบด้วยแนวคิด 2 ประการ แนวคิดแบบดั้งเดิม (Old paradigm science) และแนวคิดแบบปรับปรุง (Adaptive management) ดังนี้

(1) แนวคิดแบบดั้งเดิม (Old paradigm science) เริ่มต้นจากพิจารณาว่ามีประเด็นปัญหาเกิดจากอะไร มีความสำคัญอย่างไร ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดสมมติฐานซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นแล้ว

ดำเนินงานภาคสนาม (Fieldwork) วิเคราะห์ (Analysis) และสรุป (Conclusions) ตามลำดับ ซึ่งจะทำให้ทราบว่าถูกต้อง (ดูภาพที่ 2.11 ภาพด้านล่าง) ซึ่งแนวคิดแบบดั้งเดิม (Old paradigm science) โดยการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR) ดังนี้ (1) ตั้งคำถามการวิจัย (Raise a question) (2) วางแผนเพื่อหาคำตอบ (Plan to seek answers) (3) แสวงหาคำตอบ [Seek answers ('fieldwork')] (4) การไตร่ตรองวิเคราะห์ [Reflect ('analysis')] (5) คิดหาวิธีการปฏิบัติใหม่ (Think of new action) (6) เลิกและไตร่ตรองสำรวจการปฏิบัติในปัจจุบัน [Stop & reflect on current action (review)] ดังภาพที่ 2.11

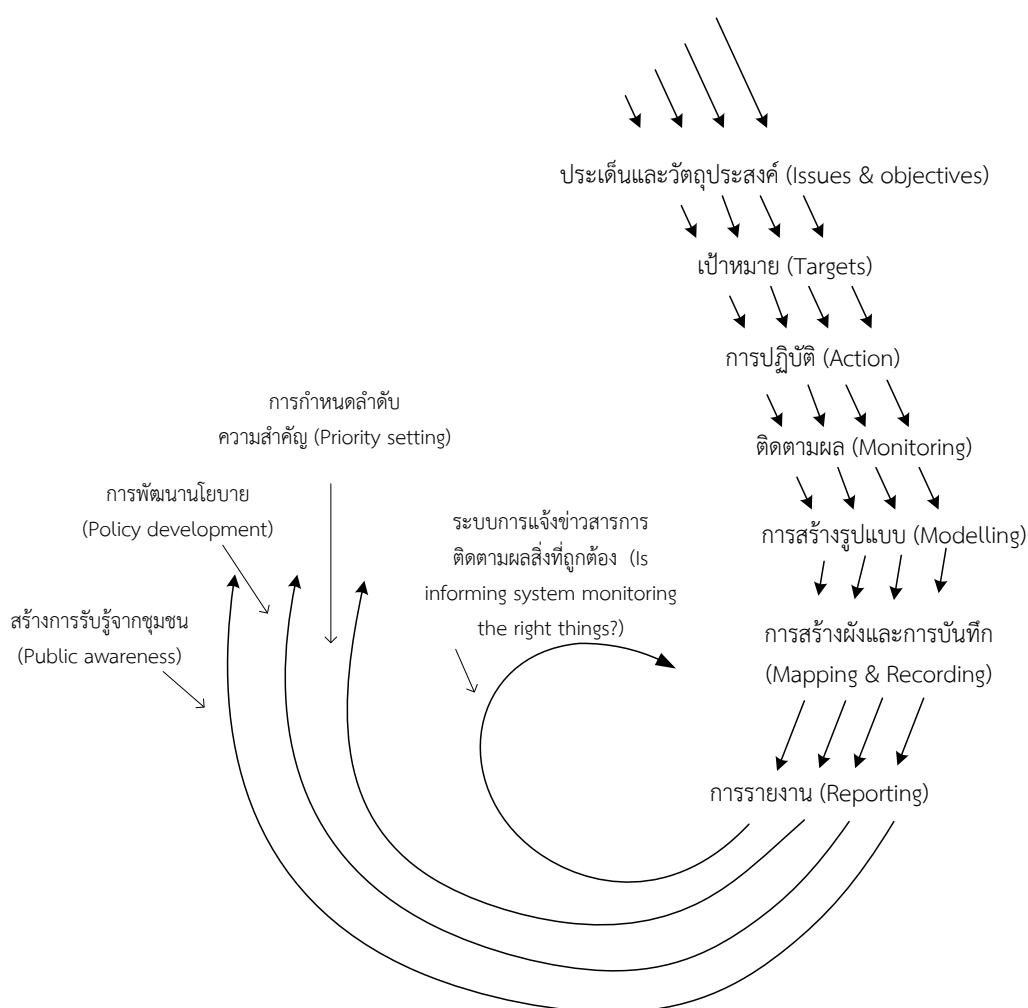
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR)

ภาพที่ 2.11 แสดงแนวคิดแบบดั้งเดิม (Old paradigm science) ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชนและแนวคิดแบบปรับปรุง (Adaptive management) ซึ่งเกิดจากหน่วยงานแก้ปัญหาชุมชนของออสเตรเลีย

ที่มา : Community Solution (2008)

(2) แนวคิดแบบปรับปรุง (Adaptive management) ซึ่งเกิดจากหน่วยงานแก้ปัญหาชุมชนของออสเตรเลีย ได้ปรับปรุงแนวความคิดแบบดั้งเดิมออกมาเป็นขั้นตอนดังนี้ (1) ประเด็นและวัตถุประสงค์ (Issues & objectives) (2) เป้าหมาย (Targets) (3) การปฏิบัติ (Action) (4) ติดตามผล (Monitoring) (5) การสร้างรูปแบบ (Modelling) (6) การสร้างผังและการบันทึก (Mapping & recording) (7) การรายงาน (Reporting) (8) สร้างการรับรู้จากชุมชน (Public awareness) (9) การพัฒนานโยบาย (Policy development) (10) การกำหนดลำดับความสำคัญ (Priority setting) (11) ระบบการแจ้งข่าวสารการติดตามผลสิ่งที่ถูกต้อง (Is informing system monitoring the right things?) ดูรายละเอียดในภาพที่ 2.12 ประกอบ

ภาพที่ 2.12 แสดงวงจรการบริหารจัดการเพื่อปรับปรุงเกิดขึ้นจาก Alexandra, Higgins และ White
ที่มา : Alexandra, Higgins & White (1998, p.7)

(3) Community Tool Box (2014) โครงร่างงานการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน (A framework for community-base participatory research) มีขั้นตอนดังนี้

(3.1) การตั้งชื่อและการกำหนดโครงร่างงานและเป้าหมาย (Naming & Framing/goal)

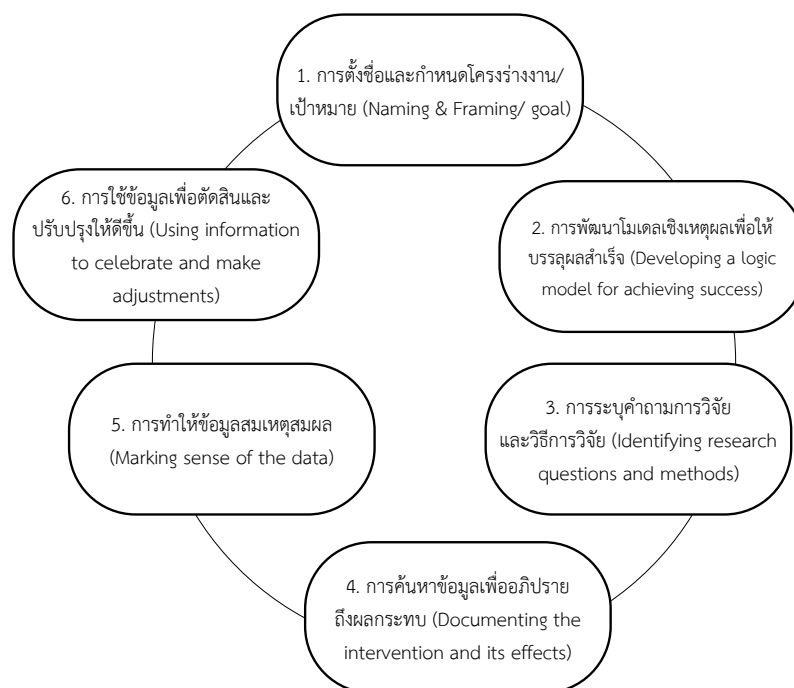
(3.2) การพัฒนาโมเดลเชิงเหตุผลเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ (Developing a logic model for achieving success)

(3.3) การระบุคำถามการวิจัย และวิธีการวิจัย (Identifying research questions and methods)

(3.4) การค้นหาข้อมูลเพื่ออภิปรายถึงผลกระทบ (Documenting the intervention and its effects)

(3.5) การทำให้ข้อมูลสมเหตุสมผล (Marking sense of the data)

(3.6) การใช้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจและปรับปรุงให้ดีขึ้น (Using information to celebrate and make adjustments)

ภาพที่ 2.13 แสดงโครงร่างงานการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน
(A framework for community-base participatory research)

ที่มา : Community Tool Box (2014)

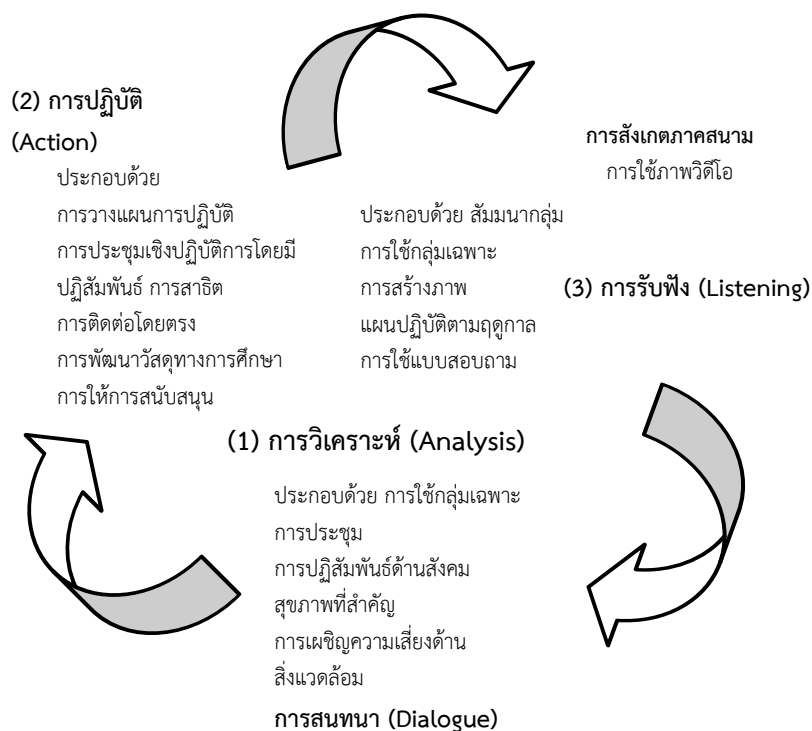
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีผลงานวิจัยบทความและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 Greenwood & Levin (2006) และ CPARN (2011) ได้กล่าวถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ว่าประกอบด้วย

(1) การวิเคราะห์ (Analysis) ประกอบด้วย การใช้กลุ่มเฉพาะ การประชุมกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์ด้านสังคม สุขภาพที่สำคัญ การเผชิญความเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม

(2) การปฏิบัติ (Action) ประกอบด้วย การวางแผนการปฏิบัติ การประชุมเชิงปฏิบัติการโดยมีปฏิสัมพันธ์ การสาธิต การติดต่อโดยตรง การพัฒนาวัสดุทางการศึกษา การให้การสนับสนุนต่างๆ

(3) การรับฟัง (Listening) ประกอบด้วย สัมมนากลุ่ม การใช้กลุ่มเฉพาะ การสร้างภาพแผนปฏิบัติการตามฤดูกาล การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น ดังภาพที่ 2.14

ภาพที่ 2.14 แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)

ที่มา : CRARN (2011) ; Greenwood & Levin (2006)

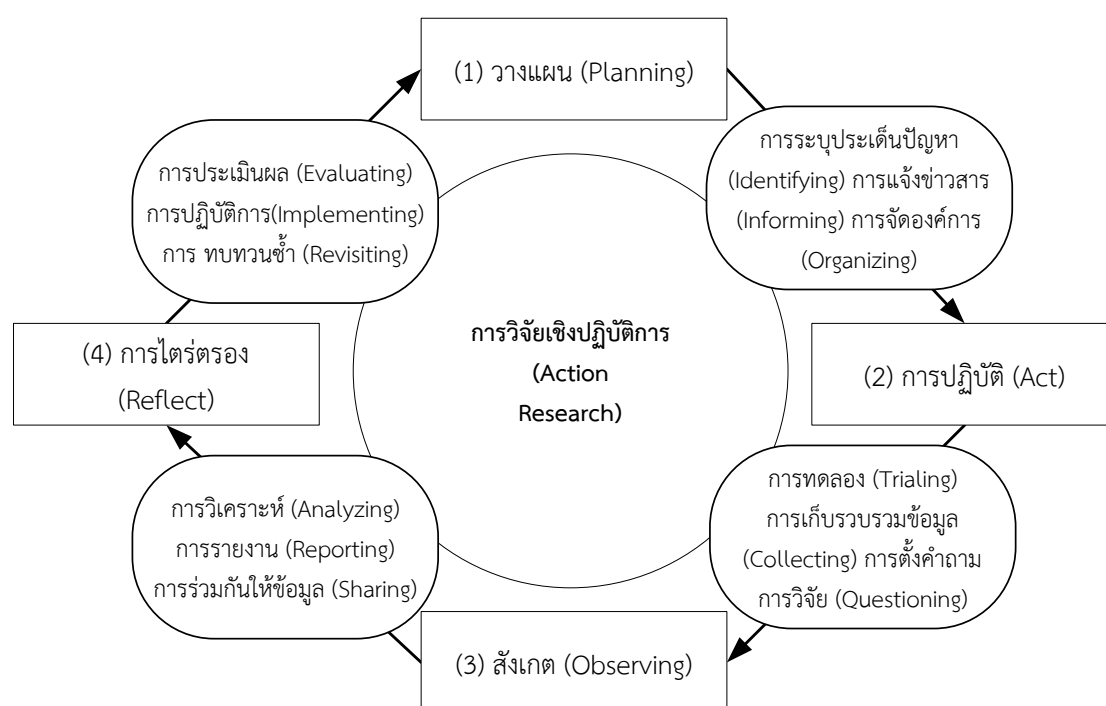
3.2 Dadich และ Fitzgerald (2007, p. 4) ได้อธิบายถึงรูปแบบการวิจัย (Action research) เกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียช่วยกันปฏิบัติดังนี้ ดูภาพที่ 2.15 ประกอบ

(1) การวางแผน (Planning) จะเกี่ยวข้องกับการระบุประเด็นปัญหา (Identifying) การแจ้งข่าวสาร (Informing) การจัดองค์การ (Organizing)

(2) การปฏิบัติการ (Acting) จะเกี่ยวข้องกับการทดลอง (Trialing) การเก็บรวบรวมข้อมูล (Collecting) การตั้งคำถามการวิจัย (Questioning)

(3) การสังเกต (Observing) จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ (Analyzing) การรายงาน (Reporting) การร่วมกันให้ข้อมูล (Sharing)

(4) การไตร่ตรอง (Reflecting) จะเกี่ยวข้องกับการประเมินผล (Evaluating) การปฏิบัติการ (Implementing) การทบทวนซ้ำ (Revisiting) ดังภาพที่ 2.15

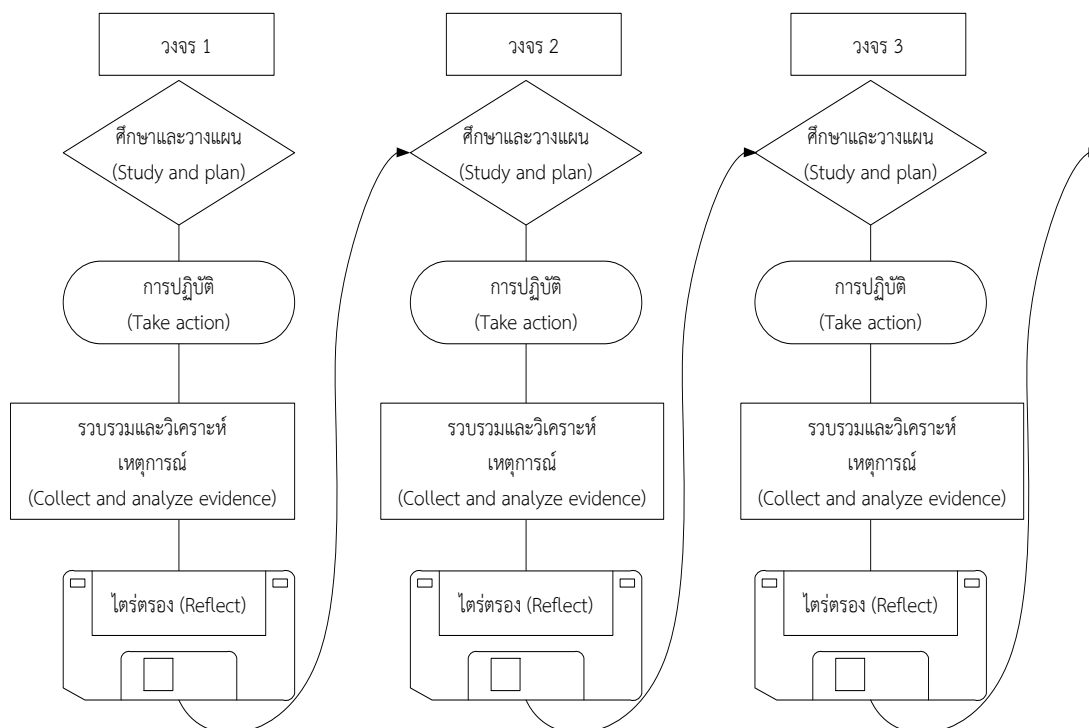

ภาพที่ 2.15 แสดงองค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)

ที่มา : MediaWiki (2009)

3.3 Greenwood & Levin (2006) ได้อธิบายถึงกระบวนการแก้ปัญหาแบบก้าวหน้าด้วยการปฏิบัติการวิจัย (Progressive problem solving with action research) ว่าจำเป็นต้องมีการปฏิบัติเป็นวงจรอย่างต่อเนื่องหนึ่ง สอง สาม และอื่นๆ ในแต่ละวงจรประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ (1) ศึกษาและวางแผน (Study and plan) (2) การปฏิบัติ (Take action) (3) รวบรวมและวิเคราะห์เหตุการณ์ (Collect and analyze evidence) (4) ไตร่ตรอง (Reflect) จากโมเดลดังกล่าวนี้ก็จะ

สามารถทำให้ดีขึ้น โดยแสดงถึงลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติ ในแต่ละขั้นตอนของโครงการวิจัย ดูภาพที่ 2.16 ประกอบ ดังนี้

ภาพที่ 2.16 แสดงถึงกระบวนการแก้ปัญหาแบบก้าวหน้าด้วยการปฏิบัติการวิจัย

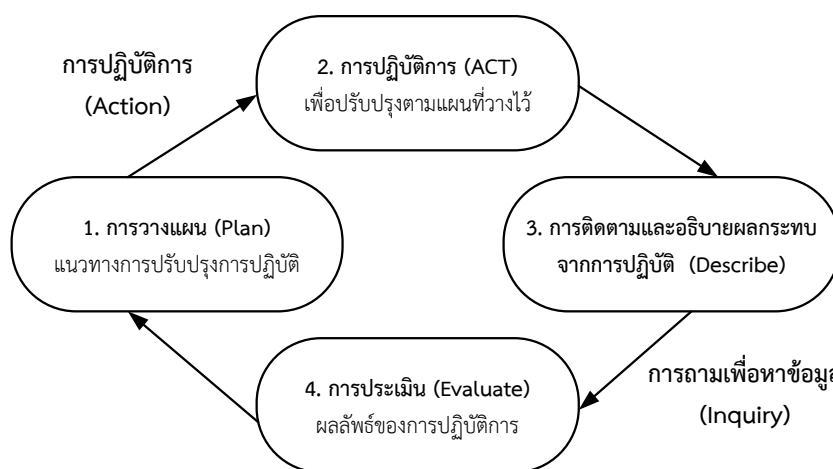
(Progressive problem solving with action research)

ที่มา : Greenwood & Levin (2006) ; CPARN (2011)

3.4 Tripp (2005) จากบทคัดย่อได้ศึกษาเรื่องการนำเสนอขั้นตอน 4 ประการของวงจรการตั้งคำถามการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน (Phase representation of the basic action inquiry cycle) ซึ่งเป็นผลจากความนิยมของการวิจัยเชิงปฏิบัติ และระเบียบวิธีการวิจัย (Action research : a methodological introduction) ดังนี้ (ดูภาพที่ 2.16 ประกอบ) (1) การวางแผน (Plan) โดยพยายามที่จะสำรวจการปฏิบัติและหาแนวทางเพื่อปรับปรุงเพื่อให้อุดมคติ (2) การปฏิบัติการ (ACT) เป็นการสำรวจรายละเอียดของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติโดยมีการจัดเตรียมวิธีการของการปฏิบัติโดยยึดหลักการปฏิบัติการตามหลักวิชาการ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในความหมาย หลังจากที่มีการสรุปประวัติความเป็นมาของวิธีการเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติ (3) การติดตามและอธิบายผลกระทบจากการปฏิบัติ (Describe) โดยใช้การตั้งคำถามในระหว่างการปฏิบัติ (Action inquiry) ซึ่งจะต้องมีการทำอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบตามหลักการวิจัยเชิงประจักษ์/เชิงประสบการณ์ ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายบทบาทของทฤษฎีในการวิจัยเชิงปฏิบัติแล้วอธิบายถึงสิ่งที่โดดเด่นแตกต่างของลักษณะใน

กระบวนการวิจัยนี้ (4) การประเมิน (Evaluate) ผลลัพธ์ของการปฏิบัติการ ผู้เขียนได้เปลี่ยนอภิปรายจากประเด็นทั่วไปด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การมีส่วนร่วม บทบาทของการไตร่ตรอง (Reflect) ซึ่งมีความจำเป็นต้องอาศัยการบริหารความรู้ จริยธรรมในกระบวนการวิจัย และจะต้องครอบคลุมถึงวิธีการของการวิจัยเชิงปฏิบัติ โดยสรุปถึงโครงสร้างของการวิจัยเชิงปฏิบัติด้วย

การนำเสนอขั้นตอน 4 ประการของวงจรการตั้งคำถามการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน (Phase representation of the basic action inquiry cycle) ดังนี้ (ดังภาพที่ 2.17)

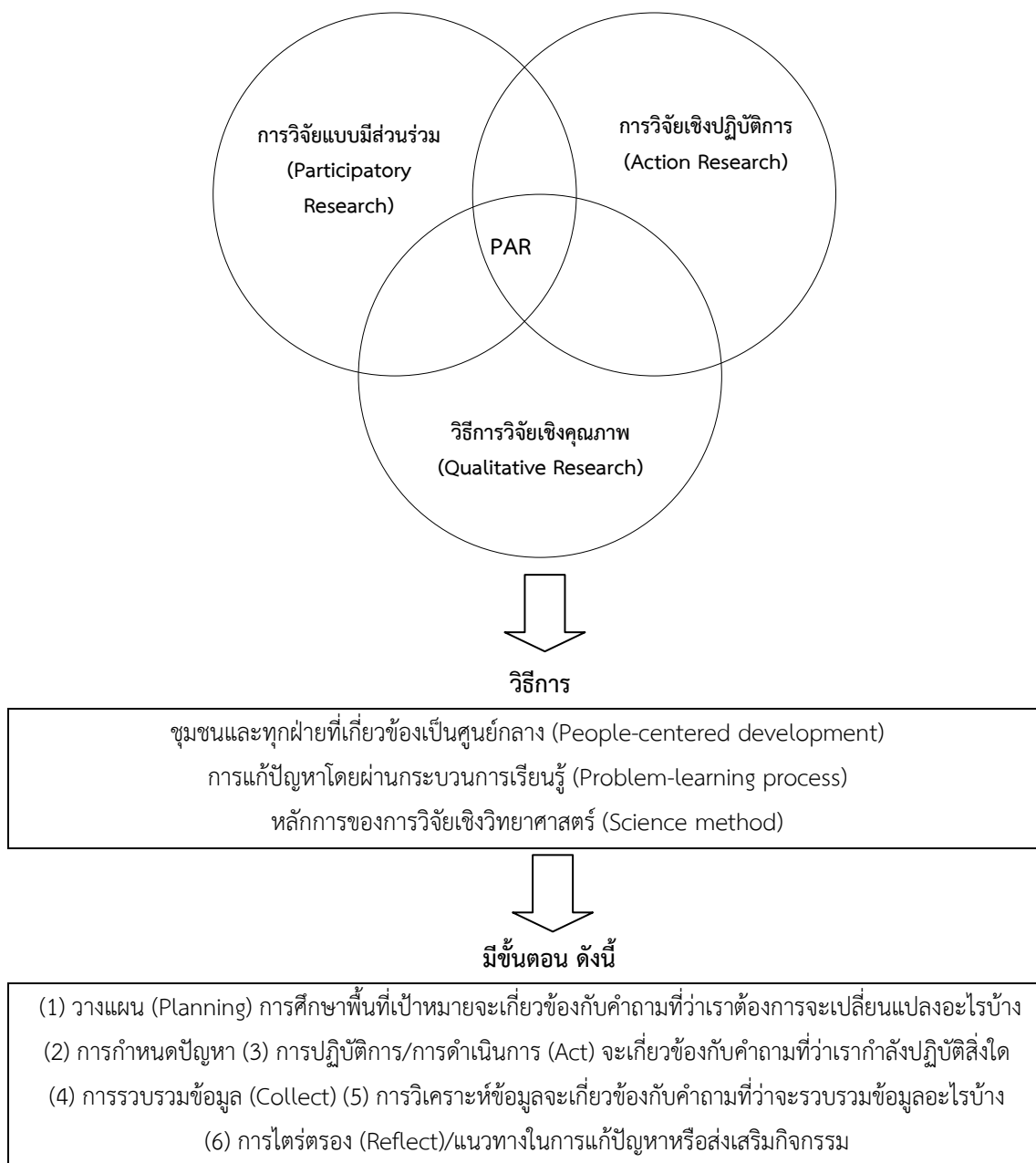

ภาพที่ 2.17 แสดงการนำเสนอ 4 ช่วงของวงจรคำถามการปฏิบัติการวิจัยขั้นพื้นฐาน

(Phase representation of the basic action inquiry cycle)

ที่มา : Tripp (2005)

จากความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR) ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่ามีลักษณะ 3 ประการ คือ (1) การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) (2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) (3) วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเป็นศูนย์กลาง (People-centered development) การแก้ปัญหาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ (Problem-learning process) หลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ (Science method) โดยมีขั้นตอนดังนี้ (1) วางแผน (Planning) การศึกษาพื้นที่เป้าหมายจะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเราต้องการจะเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง (2) การกำหนดปัญหา (3) การปฏิบัติการ/การดำเนินการ (Act) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเรากำลังปฏิบัติสิ่งใด (4) การรวบรวมข้อมูล (Collect) (5) การวิเคราะห์ข้อมูลจะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่ารวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง (6) การไตร่ตรอง (Reflect)/แนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม ดังภาพที่ 2.18

ภาพที่ 2.18 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR)

การท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญสุขและจิตอาสา

1. **ธรรม** มีความหมายมากมาย แต่ประการที่สำคัญที่สุดคือ หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา เพื่อความมีชีวิตอยู่อย่างผาสุก ทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวมหรือทั้งโลก (พุทธทาส อินทปัญญ, 2558)

ข้อแนะนำการปฏิบัติที่เกื้อหนุนต่อการปฏิบัติธรรม มีดังนี้ (พระครูปลัดกิตติวัฒน์, 2555, น. 22)

ข้อ 1 มีศรัทธาในการที่จะเจริญวิปัสสนากรรมฐานและศรัทธาต่อครูบาอาจารย์

ข้อ 2 มีความเพียรตั้งใจและอดทนต่อการปฏิบัติและสิ่งต่างๆ ที่มากระทบ

ข้อ 3 ปิดวาทา หรือพูดเฉพาะที่จำเป็นจริงๆ อย่างมีสติ

ข้อ 4 พึงตัดปถิโพธิกังกถ ทุกสิ่งทุกประการ “ห้วงคน ห่วงงาน ห่วงบ้าน ห่วงพ่อแม่ ห่วงลูก ห่วงทรัพย์สิน” จัดการทุกอย่างให้เรียบร้อยก่อนเข้าปฏิบัติธรรม เมื่อเข้ามาปฏิบัติแล้วก็อย่ากังวลอะไรอีก

ข้อ 5 นักปฏิบัติธรรมต้อง “อยู่ง่าย นอนง่าย กินง่าย” ไม่เรื่องมาก เป็นผู้มักน้อยสันโดษ “กินน้อย นอนน้อย พูดน้อย ทำความเพียรมาก” พึงระลึกในใจเสมอว่าเราเป็นผู้ทำความเพียรเพื่อละกิเลส (เครื่องเศร้าหมองใจ) ตัณหา (ความทะยานอยาก) อุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่น) มิจฉาทิฎฐิ (ความเห็นผิด) มานะ (ความถือตัวถือตน)

ข้อ 6 หมั่นกำหนดสติมนอริยาบถย่อยเสมอ จะยืน เดิน นั่ง นอน เหลียวซ้าย แลขวา หยิบจับ ล้างหน้า แปรงฟัน อาบน้ำ ทานข้าว ดื่มน้ำ และอารมณ์คิดฟุ้งซ่านต่างๆ ได้ มีสติตามทัน เสียเวลามาทั้งที่ต้องเอาอะไรดีๆ กลับไปให้ได้

ข้อ 7 เชื้อฟุ้งที่ครูบาอาจารย์สอนและแนะนำในการปฏิบัติ ถ้ามีคำถามให้สอบถามอารมณ์กับอาจารย์เท่านั้น และกระทำตามท่านแนะนำ

ข้อ 8 ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะกลับไปบ้านแล้วก็ตาม

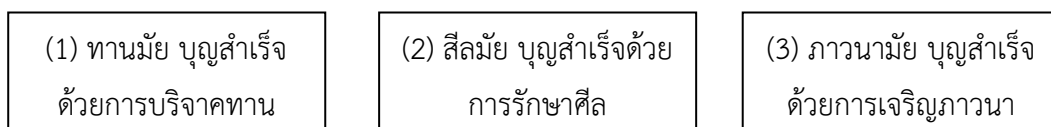
ข้อ 9 มีสติรักษาใจให้อยู่เหนืออารมณ์ทั้งปวง

2. การทำบุญ (แสวงบุญ/ทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ) : บุญกิริยาวัตถุ

การทำบุญ/การแสวงบุญ มีพระอาจารย์ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ คนเราเกิดมาต้องทำบุญทำทาน อาณิสงค์แห่งการทำทานนั้นนะ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “คนที่ทำบุญทำทานเกิดมาภพใดชาติใดก็ไม่อดไม่อยาก อาณิสงค์ทานเป็นเครื่องช่วยเกื้อหนุนเราพวกเราเกิดมาแล้วทำอะไรก็เจริญรุ่งเรืองร่ำรวยขึ้นมาได้ เพราะอาณิสงค์แห่งการเกื้อหนุนหนุนส่ง แต่ถ้าว่านักเราไม่ยินดีในการทำบุญทำทาน เกิดมาในภพหน้าชาติหน้าก็จะเป็นผู้อดอยากทำมาค้าขายสิ่งใดก็หลุดๆ หล่นๆ ไป เพราะอาณิสงค์ทานไม่มี เพราะฉะนั้นทานคำนี้ พวกท่านควรที่จะสะสมสั่งสมกันเอาไว้” (อินทร์ถวาย สันตุสสโก, 2558, น. ปกหลัง)

การทำบุญ (แสวงบุญ/ทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ) นี้ภาษาธรรมเรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ซึ่งมีการจัดประเภทโดยย่อเป็น 3 อย่าง คือ (1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน (2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล (3) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2560, น. 11) โดยมีการจัดประเภทบุญกิริยาวัตถุ ย่อยได้ 10 ประการ ดังนี้ (1) การบริจาคทาน (2) การรักษาศีล (3) การเจริญภาวนา (การปฏิบัติ เพื่อเข้าใจในหลักของธรรม) และการสวดมนต์ (4) การประพาศก่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ (5) การชวนชวายนในกิจที่ชอบ (6) การให้ส่วนบุญ (7) การอนุโมทนาส่วนบุญ (8) การฟังธรรม (9) การแสดงธรรม (10) การทำความเห็นให้ตรง (พระธรรมสิงหบุราจารย์, 2553, น. 13)

ภาพที่ 2.19 แสดงบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ

การทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ

สติสัมปชัญญะ (ความระลึกได้ ความรู้ตัว) สติ หมายถึง ความระลึกได้หรือนึกคิดใน กิริยาหรือสิ่งที่ตนกระทำอยู่ สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัวหรือรู้ในกิริยา รู้ในการกระทำของตนทั้งที่ เกิดขึ้นแล้ว กำลังเกิดขึ้น และที่กำลังเกิดในอนาคต ดังนั้น สติสัมปชัญญะ หมายถึง ความระลึกได้ และการรู้สึกตัวอยู่เสมอ ทั้งในขณะคิด ขณะพูด และในขณะกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความระลึกใน ขณะนั้นว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยมีให้ความคิด และการกระทำมีมาอยู่ภายใต้ความ ประมาท

สติสัมปชัญญะ มีจุดมุ่งหมายคือ ทางพันทุกข์ไม่มาเวียนวายตายเกิด สรุปคือให้พิจารณา ให้เห็นตามความเป็นจริง เมื่อเห็นตามความเป็นจริงแล้วมันจะเกิดความเบื่อหน่ายคลายอยู่ที่จิตใจของ พวกเรา มรรคผลนิพพานไม่ใช่อยู่ที่ไหน มันอยู่ที่ใจ ความสุขที่แท้จริงมันอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่ใจ เพราะฉะนั้นเรื่องความสุขความทุกข์นี้ก็เหมือนกับความโง่ความฉลาดมันอยู่ที่ไหน มันอยู่ในจุด เดียวกันเมื่อเราเรียนรู้ ความโง่ก็หายไป ความฉลาดจะขึ้นมาแทนที่ (อินทร์ถวาย สันตุสสโก, 2558, น. 6) สติสัมปชัญญะ ต้องอาศัยหลักธรรมคือสติปัฏฐาน 4

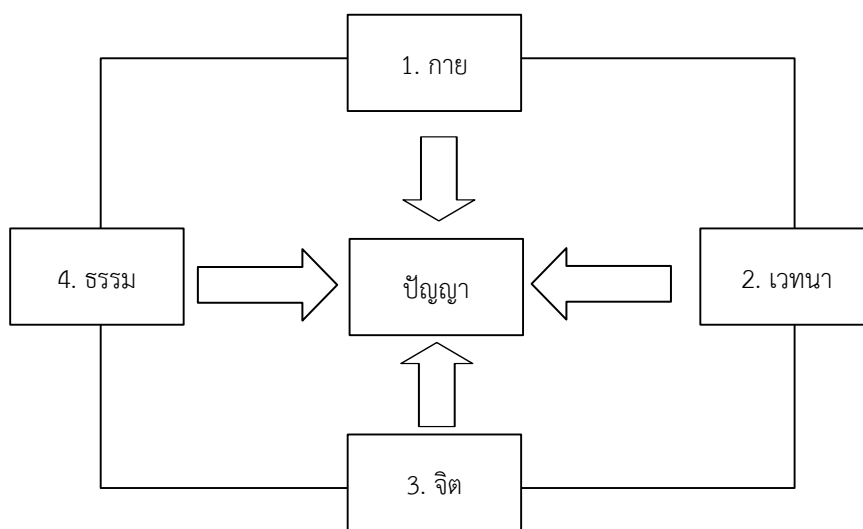
สติปัฏฐาน 4 เป็นวิธีปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ พันทุกข์พัฒนาจิตใจให้เจริญด้วยธรรม สมบัติ ตัดวงจรแห่งการเวียนวาย ตายเกิด ซึ่งผู้ปฏิบัติฯ สติปัฏฐาน 4 ต้องทำความเข้าใจอารมณ์ 4 ประการ ทำให้เกิดปัญญา สติปัฏฐาน 4 ทั้ง 4 ข้อ มีการเกี่ยวโยงกันตลอด ดูภาพที่ 2.20 ประกอบผู้ปฏิบัติ ชำนาญแล้วจะปฏิบัติข้อใดข้อหนึ่งก็ได้ เพราะทุกข้อเมื่อปฏิบัติแล้วก็สามารถรู้ รูป นาม เกิด ดับ เห็น พระไตรลักษณ์ด้วยกันทั้งสิ้น (พระธรรมสิงหบุราจารย์, 2555)

1. กาย ทวาร่างกายนี้ไม่มีอะไรสวยงามแม้แต่ส่วนเดียว ควรละความพอใจและความไม่พอใจออกเสียได้

2. เวทนา สุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์นั้น แท้จริงแล้วมีแต่ทุกข์ แม้เป็นสุข ก็เพียงปิดบังความทุกข์เอาไว้

3. จิต คือ ความนึกคิด เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงแปรผัน ไม่เที่ยง ไม่คงทน

4. ธรรม คือ อารมณ์ที่เกิดกับจิต อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น เมื่อเหตุปัจจัยดับไป อารมณ์นั้นก็ดับไปด้วย ไม่มีสิ่งเป็นอัตตาใดๆ เลย

ภาพที่ 2.20 แสดงสติปัฏฐาน 4

ที่มา : พระธรรมสิงหบุราจารย์ (2555, น. 43)

สติปัฏฐาน 4 มีรายละเอียดดังนี้

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน (กาย) คือ การพิจารณากายจำแยก โดยละเอียดมี 14 อย่าง (1) อัสสาสะปัสสาสะ คือ ลมหายใจเข้าออก (2) อิริยาบท 4 ยืน เดิน นั่ง นอน (3) อิริยาบถย่อย การก้าวไปข้างหน้า ถอยไปข้างหลัง คู้ขาเข้าเหยียดขาออก งอแขนเข้าเหยียดแขนออก การถ่ายหนักถ่ายเบา การกิน การดื่ม การเคี้ยว ฯลฯ คือ การเคลื่อนไหวร่างกายต่างๆ

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน (เวทนา) คือ การเจริญสติเอาเวทนาเป็นที่ตั้ง เวทนาแปลว่า การเสวยอารมณ์มี 3 อย่าง (อย่างละเอียดมี 9 อย่าง) (1) สุขเวทนา (2) ทุกข์เวทนา (3) อุเบกขาเวทนา (4) สุขเวทนาเจืออามิส (5) สุขเวทนาเจืออามิส (6) อุเบกขาเวทนาเจืออามิส (7) สุขเวทนาไม่เจืออามิส (8) ทุกข์เวทนาไม่เจืออามิส (9) อุเบกขาเวทนาไม่เจืออามิส

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน (จิต) ได้แก่ การปลุกสติโดยเอาจิตเป็นอารมณ์ หรือเป็นฐานที่ตั้ง จิตนี้มี 16 คือ จิตมีราคะ จิตปราศจากราคะ จิตมีโทสะ จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะ จิต

ปราศจากโมหะ จิตหดหู่ จิตฟุ้งซ่าน จิตยิ่งใหญ่ (มหัคคตจิต) จิตไม่ยิ่งใหญ่ (อมหัคคตจิต) จิตยิ่ง (สออตตรจิต) จิตตั้งมั่น จิตไม่ตั้งมั่น จิตหลุดพ้น จิตไม่หลุดพ้น

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน (ธรรม) คือ มีสติพิจารณาธรรมทั้งหลายทั้งปวง ดังนี้

4.1 นิเวรณ คือ รู้ชัดในขณะนั้นว่านิเวรณ 5 แต่ละอย่างมีอยู่ในใจหรือไม่ ที่ยังไม่เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วจะเสียดังไร ที่ละได้แล้วไม่เกิดขึ้นอีกต่อไปอย่างไร ให้รู้ชัดตามความเป็นจริงที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

4.2 ชันธ์ 5 คือ กำหนดรู้ว่ชันธ์ 5 แต่ละอย่างคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ดับไปได้อย่างไร

4.3 อายตนะ คือ รู้ชัดในอายตนะภายในภายนอกแต่ละอย่าง รู้ชัดในสังโยชน์เกิดขึ้นเพราะอาศัยอายตนะนั้นๆ รู้ชัดว่าสังโยชน์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้ว จะเสียดังไร

4.4 โพชฌงค์ คือ รู้ชัดในขณะนั้นว่า โพชฌงค์ 7 แต่ละอย่างมีอยู่ในใจตนหรือไม่ ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นได้อย่างไร ที่เกิดขึ้นแล้วเจริญเต็มบริบูรณ์ได้อย่างไร

5. อริยสัจ 4 คือ รู้ชัดอริยสัจ 4 แต่ละอย่างตามความเป็นจริงว่าคืออะไร

สรุป ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ คือ จิตที่คิดเป็นกุศล อกุศล และอัปายากฤต เท่านั้น

การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง

คู่มือมนุษย์ 9 ฉบับอ่านง่าย เข้าใจง่าย เรื่อง “พุทธศาสนาสอนศิลปะการเป็นคน” ตามคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ

- พุทธศาสนาเป็นวิชา เป็นระเบียบปฏิบัติที่ทำให้รู้ได้ว่าอะไรเป็นอะไร ซึ่งเมื่อรู้แล้วก็จะปฏิบัติถูกต้องสิ่งทั้งปวง

- การปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา โดยกรรมฐาน ภาวนาให้ถูกต้อง ไม่หวังผล โดยจะต้องปฏิบัติให้รู้ว่สิ่งทั้งปวงเป็นอะไร เพื่อเราจะรู้ว่ สิ่งนั้นเป็นคุณประโยชน์แก่เราได้อย่างไร

- หลักที่ต้องรู้ว่ สิ่งทั้งปวงเป็นอะไร และจะต้องปฏิบัติอย่างไร ซึ่งหลักในพระบาลีก็มีอยู่หนึ่งที่เป็นคำตอบของปัญหาข้อนี้ ได้แก่หลักที่เรียกว่า โอวาทปาติโมกข์ แปลว่าคำสอนที่เป็นประธานของคำสอนทั้งหมดมี 3 ข้อ คือ (1) การไม่ทำความชั่วทั้งปวง (2) การทำความดีให้เต็มทีครบถ้วน (3) การทำจิตให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความเศร้าหมองโดยประการทั้งปวง

- หลักพุทธศาสนาในขั้นสูงสุด คือ ปฏิเสธการยึดถือทั้งสิ่งที่น่ารัก น่าชัง ปฏิเสธความดีและความชั่ว ไม่มีอะไรผูกพันตัว ไม่ไปเป็นทาสของมัน

- จิตจึงเป็นอิสระจากสิ่งทั้งปวง ระยะเวลาเว้นความชั่ว ถัดมาทำความดี ระยะเวลาสูงสุดนั้นคือทำจิตใจให้กระโดดลอยสูงอยู่เหนือความครอบงำของความดีและชั่ว

- กล่าวโดยสรุป คนชั่วต้องมีความทุกข์ไปตามประสาคนชั่ว คนดีก็ต้องมีความทุกข์ไปตามประสาคนดี จะดีอย่างมนุษย์ก็มีความทุกข์อย่างมนุษย์ที่ดี จะดีอย่างเทวดาก็มีความทุกข์ของเทวดา ไม่มีข้อยกเว้นที่ว่า คนดีจะไม่มีทุกข์ ตามแบบประสาคนดี

- จะไม่มีทุกข์เลย ก็ต่อเมื่อกระโดดขึ้นไปทีเรียกว่า กลายเป็น โลกุตระ คือ เหนือโลก คือ อยู่ในโลกของพระอรียะเจ้า กลายเป็นพระอรียะเจ้าซึ่งอยู่เหนือความดี

- ความดีหรือความชั่ว เป็นเรื่องของสมมติ ไม่ว่าจะ เป็น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความชั่ว ความดี ทั้งหมดนี้ไม่มีอะไรจริงสักอย่าง ต่อเมื่อจิตพ้นไปจากเรื่องสมมติเหนือความดี ความชั่ว ก็จะเป็นอันพ้นจากทุกข์ตามแบบของพระอรียะเจ้า สิ่งนี้เป็นการปฏิบัติขั้นที่ 3 คือ ทำให้จิตบริสุทธิ์หมดจด ปราศจากสิ่งเศร้าหมองโดยประการทั้งปวง จนรู้ได้ว่าสิ่งทั้งปวงเป็นสิ่งที่ไม่น่าไปผูกพันตัวอยู่ด้วย ไม่น่ายึดถือ ไม่น่าเข้าไปเป็นธาตุ ด้วยความหลงรักหลงอยากด้วยเลย อันนี้ถ้าถึงที่สุดที่เรียกว่า พระอรหันต์ ชั้นรองลงมาเรียกว่าพระอรียะเจ้า

- พุทธศาสนา แปลว่า ศาสนาของผู้รู้, พุทธบริษัท แปลว่า บริษัทของผู้รู้, พุทธศาสนิก แปลว่า ผู้ปฏิบัติตามพุทธศาสนา หรือตามศาสนาของผู้รู้

- คำว่า ผู้รู้ คือ รู้สิ่งทั้งปวง ตามที่เป็นจริง ถึงที่สุดนั่นเอง

- พุทธศาสนา คือ ศาสนาที่ทำให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เกี่ยวกับที่ทำให้รู้จริง โดยจะต้องปฏิบัติจนให้รู้ของเราเอง เช่น ทุกเรื่องล้วนเป็นเรื่องธรรมดา เกิดจากต้นเหตุที่เราทำเองทั้งนั้น เมื่อถึงที่สุดแห่งความเป็นจริงแล้วกิเลส ปัญหาต่างๆ ก็จะถูกการทำลายล้าง เพราะสิ่งนี้จึงเป็นเช่นนั้นเอง

- ความหลงใหลที่เรียกว่า อวิชชา นั้นจะดับไปในทันที ในเมื่ออวิชชาได้เกิดขึ้น ดังนั้นข้อปฏิบัติให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ให้รู้ว่าเราเห็นแจ้งจริงๆ ทุกอย่างให้รู้ว่าเกิดจากเราคิด ประจักษ์จากรูป เวทนา สังขาร วิญญาณ ไม่มีสิ่งใดที่เกิดขึ้นได้โดยเราไม่คิด แล้วเราจะคิดให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาทำไม

- เราทุกข์ เพราะใคร ทุกข์แล้ว เราได้อะไร ความทุกข์เกิดขึ้นมาจากที่ไหน แล้วเราจะทุกข์ต่อไปเพื่ออะไรกัน ถ้าทุกคนตั้งสติเฝ้ากำหนดพิจารณาความทุกข์ที่เกิดขึ้นแต่ต้นในลักษณะดังกล่าวนี้แล้ว จะเป็นทางเข้าถึงพุทธศาสนาได้ดีที่สุด ดีกว่าที่จะเรียนเอาจากพระไตรปิฎกอย่างที่จะเปรียบเทียบกันไม่ได้ทีเดียว

- ทุกสิ่งที่รู้ที่เห็น เป็นของชั่วคราว ร่วนเกิดจากความคิด ประจักษ์ของเราเองทั้งนั้น

- เรียนรู้พระไตรปิฎก ก็คือ ต้องปฏิบัติตามทุกข์สมุท เพราะความทุกข์เกิดขึ้นเพราะเราประจักษ์ทุกข์เกิดขึ้นเมื่อ ตั้งอยู่ ดับไป ตามความคิด เมื่อเรารู้ทันความคิด ความทุกข์ก็จะหายไป ทั้งสุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะความคิด

- การที่เราเป็นตัวเรา ใช้ตัวเรา ปฏิบัติตัวเรา ทำอะไรเกี่ยวกับตัวเรา แต่เราไม่รู้จักตัวเรา ไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตัวเราได้ ยังมีความทุกข์ ตัณหา เป็นเหตุให้เกิดให้เกิดทุกข์เพิ่มขึ้น ตามอายุที่เพิ่มขึ้น เพราะเราไม่รู้จักตัวเรา การที่ไปรู้สิ่งลึกลับที่ซ่อนอยู่ในพระไตรปิฎก ยุ่งยากกว่าการรู้จัก

ตัวเองเป็นไหน ๆ ดังนั้นการศึกษาพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษาดูจริงจากสิ่งทั้งปวง รวมทั้ง ธรรม และนามธรรม คือร่างกายและจิตใจนี้ จากชีวิตที่เป็นไปตามความรู้สึกนึกคิดที่กำลังหมุนอยู่ใน วงกลมของความอยาก และมีเจตนาที่ต้องการกระทำตามความอยาก และกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป ทำให้เกิดผล อย่างนั้นอย่างนี้มาหล่อเลี้ยงเจตนาที่อยากทำนั้นสืบต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

- สรุป พุทธศาสนา คือวิชา และระเบียบปฏิบัติเพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เมื่อเรารู้อะไรเป็นอะไรถูกต้องจริงๆ แล้วไม่ต้องมีใครมาสอนเรา มาแนะนำ เราก็จะปฏิบัติถูก ต่อสิ่งนั้นๆ ได้ด้วยตนเอง แล้วกิเลสก็จะไปเอง ขอเพียงแต่ให้เรารู้ว่าอะไรเป็นอะไรในเบื้องต้นเท่านั้น เราก็จะปฏิบัติถูกต้องไปได้ ด้วยตัวของเราเอง

- เราจะเห็นพุทธบุคคลชั้นใดชั้นหนึ่งของเราเองขึ้นมาทันที เราจะรู้ถึงสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์เรา ควรจะได้ หรือที่ชอบเรียกกันไพเราะ คือ นิพพาน มรรคผล นิพพานนี้ได้ด้วยตนเอง เพราะเรารู้ว่า เรา มีความรู้ว่าอะไรเป็นอะไร โดยถูกต้องถึงสิ่งแท้จริงเท่านั้น

ภัชกรบล ฤทธิเต็ม (2556) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและ วัฒนธรรมในวัด จากผลการสำรวจความพึงพอใจการจัดการท่องเที่ยววัดในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อสถานที่ท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก เรียง ตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ส่วนความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านกลยุทธ์การท่องเที่ยว ด้านบุคลากร และด้านประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสิ่งที่วัด ควรปรับปรุง การจัดหาถังขยะและจัดระเบียบสถานที่ท่องเที่ยวให้เพียงพอ การดูแลรักษาความสะอาด ของห้องน้ำ และควรมีแผนผังแสดงแหล่งท่องเที่ยวในวัด จากผลการศึกษารูปแบบการจัดการ ท่องเที่ยวในวัด สรุปได้ดังนี้ (1) การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การจัดทำผังการใช้สอย พื้นที่ของวัด การจัดทำแผนพัฒนาวัดทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และการจัดทำแผนพัฒนาฟื้นฟู โบราณสถานหรือวัดร้าง (2) การจัดการระบบสื่อความหมาย ได้แก่ การจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูล ของวัดในระบบสารสนเทศ และการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญ (2) การจัดการบุคลากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว และการ พัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัด

ศันสนีย์ รำเพย (2555) ได้ศึกษาเรื่อง วัดสวนพิกุล พบว่า พุทธศาสนสถาน หรือที่เรียกกัน สั้น ๆ ว่า “วัด” ถือเป็นสถาบันที่สำคัญหน่วยหนึ่งของสังคมไทย ที่ทำหน้าที่หล่อหลอมให้คนในสังคม มีหลักและแบบแผนตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เป็นที่ไปอย่างถูกต้องตามครรลองครองธรรม ตั้งแต่ในอดีตจวบจนถึงทุกวันนี้ วัดสวนพิกุลจึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นพุทธศาสนสถานที่จะช่วยปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรม และเป็นที่พักทางจิตใจแก่ประชาชน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้คงไว้ซึ่งหนทาง พุทธอย่างแท้จริงตลอดจนเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะแสดงออกถึงวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียม และประเพณีอันดีงามของประชาชนในพื้นที่อีกด้วย สรุปผลการวิจัย (1) พุทธศาสนาคือศาสนาที่มีคนนับถือมาที่สุดในประเทศไทยและมากที่สุดในภาคใต้เช่นกัน (2) ควรมีการปรับเปลี่ยนในด้านรูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับปัจจุบันทั้งในด้านแนวความคิดในการออกแบบ รูปแบบ ตลอดจนวัสดุก่อสร้างและเทคโนโลยีที่ใช้ในการก่อสร้าง (3) ประยุกต์รูปแบบสัดส่วนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ นำมาใช้กับโครงการเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้สืบต่อไป (4) พื้นที่ที่แสดงออกถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีพื้นถิ่นของพื้นที่ชุมชนวัดสวนพิบูล เป็นสิ่งที่คู่กันกับพุทธศาสนสถาน

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ (2552) ได้ศึกษาเรื่อง ศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า

1. ความสำคัญของศาสนสถานคือ เป็นวัตถุธรรมที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาและพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เจดีย์ พระปรางค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธเจ้า พระวิหาร มักเป็นสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญของศาสนสถานสิ่งแรก คือ เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากแรงศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนยึดถือทางด้านจิตใจและยึดถือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

2. นักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทัศนศึกษา เพื่อเป้าหมายทางศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของคนไทยได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าศาสนสถานทั่วทุกแห่ง ตั้งแต่ประเพณีก็จะมียอดประกอบที่แสดงให้เห็นมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมได้อย่างดี เช่น พระอุโบสถและพระวิหารหลวงจะแสดงสถาปัตยกรรมการออกแบบตามแบบแผนสกุลช่างของแต่ละยุค และยังเป็นທີ່ประดิษฐานพระพุทธรูป แสดงภาพจิตรกรรม ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงจะแสดงอดีตพุทธ ประวัติพระพุทธเจ้าและชาดก ซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นหลักยึดถือร่วมกัน ภาพจิตรกรรมนี้ในแต่ละสมัยจะมีภาพที่แสดงแตกต่างกัน ภาพเดียวกันในแต่ละยุคก็จะวาดต่างกัน สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้สร้างได้ นักท่องเที่ยวเข้ามาทัศนศึกษาจะเข้าใจสังคมไทยได้อย่างดี

3. การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างน้อย 2 ประการข้างต้น การให้ศาสนสถานดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จากการศึกษาผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบจะแตกต่างกันตามลักษณะความสำคัญของวัด และจำนวน

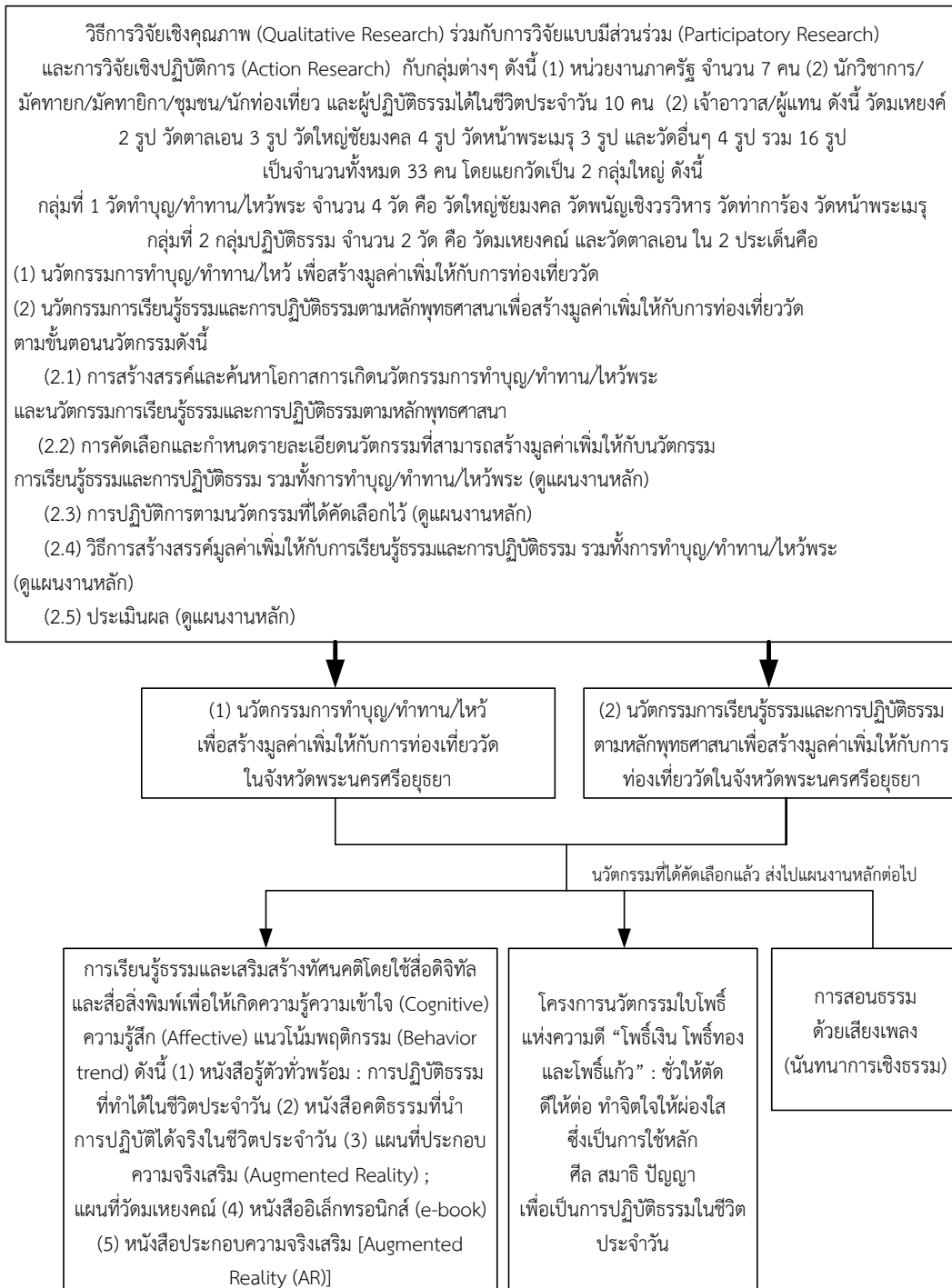
นักท่องเที่ยวเข้าไปทัศนศึกษาจำนวนมากที่สุดคือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะมีการบริหารการจัดการสมัยใหม่ กล่าวคือ มีจำนวนผู้ดูแลที่เป็นฆราวาสจำนวนมาก โดยแบ่งหน้าที่กันทำ ในด้านการรักษาความสะอาด ความปลอดภัยในทรัพย์สินและวัดยังเกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลบูรณะร่วมกัน ส่วนวัดที่มีนักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยยังมีการบริหารจัดการโดยเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดูแล อย่างไรก็ตามคุณภาพรวมของการศึกษาชุมชนมีส่วนเข้ามาดูแลค่อนข้างไม่มากนัก

ข้อเสนอแนะ ควรจัดรักษาวัดให้สะอาดร่มรื่นเป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจและเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย จะดำเนินการศึกษาตามกรอบแนวคิด ตามที่ระบุในภาพที่ 2.22 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัยโครงการย่อยที่ 2 (การวิจัยเชิงคุณภาพ) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 2.21 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค่นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแหล่งท่องเที่ยววัดและขอบเขตพื้นที่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ดังนี้

1. **พื้นที่เป้าหมาย** การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัด 6 แห่ง ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดท่ากาห้อง วัดหน้าพระเมรุ วัดมเหยงคณ์ และวัดตาลเอน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐ 2) เจ้าอาวาส/ผู้แทน 3) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ 4) พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

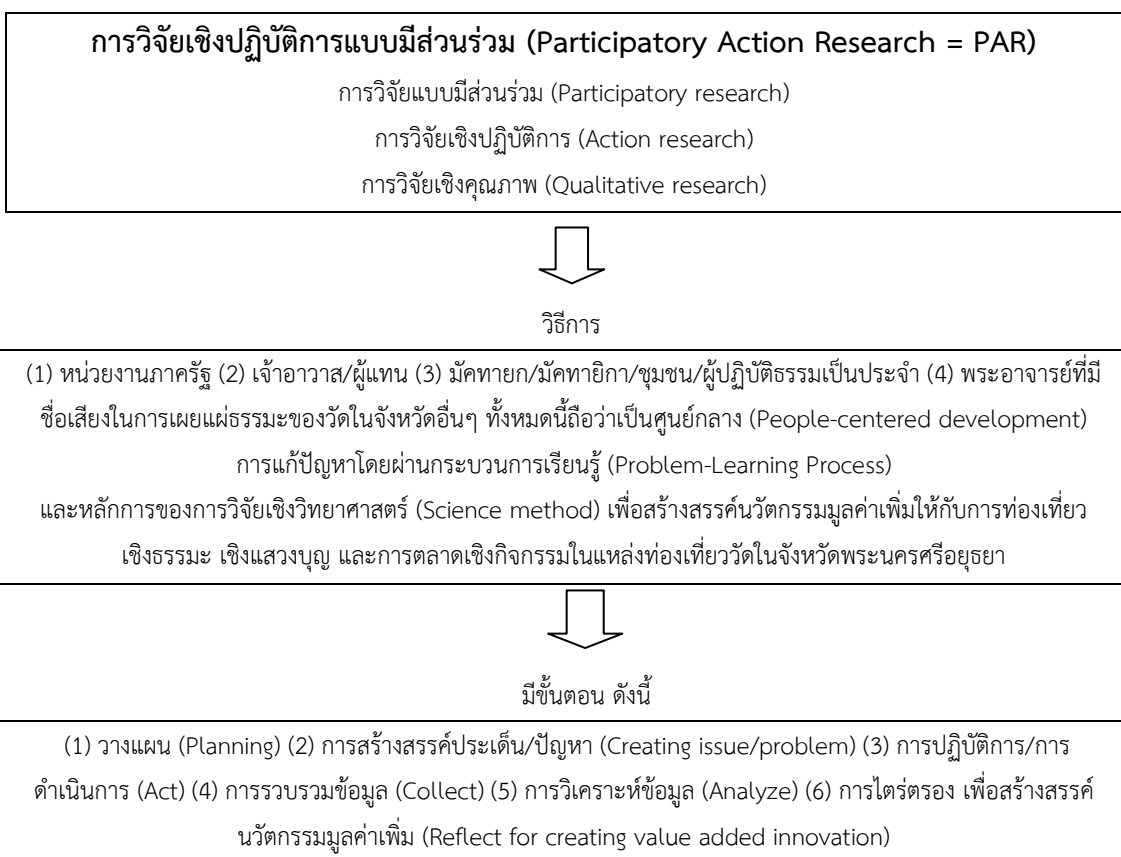
2.2 วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยเจาะจงเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 7 คน 2) เจ้าอาวาส/ผู้แทน 6 วัด จำนวน 9 รูป 3) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ จำนวน 11 คน กลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน 4) พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่น ๆ จำนวน 4 รูป เป็นจำนวนทั้งหมด 31 คน

เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth interview) และการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ (Focus group) ร่วมกับการสังเกตและการปฏิบัติการ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5 กลุ่ม ในข้อ (2) พร้อมแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดทั้ง 6 แห่ง เป็นจำนวนทั้งหมด 31 คน

2. ขั้นตอนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ประกอบด้วย (1) หน่วยงานภาครัฐ (2) เจ้าอาวาส/ผู้แทน (3) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ (4) พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่นๆ ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นศูนย์กลาง (People-centered development) การแก้ปัญหาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ (Problem-learning process) หลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ (Science method) โดยมีการประชุม/การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตามขั้นตอนดังนี้ ดูภาพที่ 3.1 ประกอบ

ภาพที่ 3.1 แสดงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR) เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การปฏิบัติการขั้นที่ 1 วางแผน (Planning) การศึกษาพื้นที่เป้าหมายจะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเราต้องการจะเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง รวมทั้งวางแผนนัดหมายผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ (1) หน่วยงานภาครัฐ (2) เจ้าอาวาส/ผู้แทน (3) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ (4) พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่น ๆ รวม 31 คน/รูป เพื่อระดมความคิด สัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ และหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกว่าจะสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้อย่างไร โดยพยายามที่จะหาแนวทางและสำรวจการปฏิบัติเพื่อหาแนวทางปรับปรุงให้ดีขึ้น

การปฏิบัติการขั้นที่ 2 การสร้างสรรค์ประเด็น/ปัญหา (Creating issue/problem) ในประเด็นนี้จะเป็นการค้นหาประเด็นที่เป็นโอกาส (Opportunities) ที่สามารถสร้างผลประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจและหรือด้านอารมณ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดได้มากขึ้น รวมทั้งวิเคราะห์สิ่งที่เป็นประเด็นปัญหาที่ต้องแก้ไขปรับปรุง รวมทั้งหาแนวทางการปรับปรุงให้ดีขึ้น แล้วสรุปแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง อย่างไร

การปฏิบัติการขั้นที่ 3 การปฏิบัติการ/การดำเนินการ (Act) ในขั้นนี้จะเป็นการปฏิบัติตามแผนและแนวทางการสร้างสรรค์ประเด็น/ปัญหาต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 1 และ 2 ทั้งนี้ต้องกำหนดโปรแกรมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าจะปฏิบัติในเรื่องไหน อย่างไร เวลาใด สถานที่ใด ใครเป็นคนทำ ใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอย่างไร เป็นต้น

การปฏิบัติการขั้นที่ 4 การรวบรวมข้อมูล (Collect) ในขั้นนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นโดยปฏิบัติการ วิเคราะห์ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งอาจจะทำโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือให้ประเมินแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่ารวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง

การปฏิบัติการขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล (Analyze) จากข้อมูลในขั้นที่ 4 จะนำมาวิเคราะห์ว่าการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมที่จัดไปนั้นสามารถสร้างนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มได้หรือไม่อย่างไร

การปฏิบัติการขั้นที่ 6 การไตร่ตรอง เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่ม (Reflect for creating value added innovation) เป็นการหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมแต่ละกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยกำหนดประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการปฏิบัติการในพื้นที่วิจัยกับกลุ่มผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 7 คน 2) เจ้าอาวาส/ผู้แทน 6 วัด จำนวน 9 รูป 3) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ จำนวน 11 คน กลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน 4) พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแพร่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่น ๆ จำนวน 4 รูป เป็นจำนวนทั้งหมด 31 คน และจากเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ก็เป็นสร้างสรรค์ร่วมกัน (Participation and cocreation) (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2010, pp. 5, 32) ซึ่งอาจจะทำร่วมกับการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือให้ประเมินแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ร่วมกับการปฏิบัติการกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง มาบันทึกรายละเอียดตามประเด็นการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปสรุปวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ผลการเคราะห์ข้อมูลในโครงการวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสน บุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์ โดยเจาะจงเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ (1) หน่วยงานภาครัฐ (2) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ (3) เจ้าอาวาส/ผู้แทน กลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่น ๆ ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มภาคหน่วยงานภาครัฐที่สำคัญในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ สำนักศิลปกรที่ 3 สำนักงานพระพุทธศาสนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพระนครศรีอยุธยา สถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา (ภาครัฐ) ผลการสัมภาษณ์ในรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหา โดยสรุปได้ดังประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

1.1 โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน เพื่อพัฒนาสถานที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สีเขียว ธรรมชาติที่งดงาม สะอาด บรรยากาศดีที่สามารถสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจให้เข้ามาในวัดก่อนแล้วค่อยจูงใจให้ปฏิบัติธรรมตามมา

“การเพิ่มพื้นที่สีเขียวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรมได้ เพราะปัจจุบันคนหันหน้ามาทำบุญกันเยอะ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานพระนครศรีอยุธยาที่จะแทรกเอากิจกรรมเหล่านี้ให้เกิดขึ้น ซึ่งเราจะแฝงเข้าไปกับการทำบุญ หรือจะทำประโยชน์ต่าง ๆ เราจะใช้วิธีในการจัดงาน ไม่ว่าจะเป็นการวางแรลลี่ เพราะช่วงนี้มีคนเดินทาง

มาท่องเที่ยวในจังหวัดอยุธยาค่อนข้างเยอะ ส่วนมากก็มาไหว้พระ มาทำบุญ มาสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดร่วมกับบริษัทห้างร้านที่เป็นพันธมิตร โดยจะพาเข้ามาไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอาราม จะให้นักท่องเที่ยวที่มาทำบุญทานมาร่วมกันทำบุญโดยการปลูกต้นไม้ การนำผ้าป่ามาถวาย เป็นต้น เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็จะให้ความสำคัญเรื่องนี้ เพื่อที่จะทำให้วัดเกิดความสวยงาม”

“สำนักงานพระพุทธศาสนาจะประสานไป 2 ทางทั้งฝ่ายบ้านเมืองและคณะสงฆ์ โดยทางฝ่ายบ้านเมืองจะประสานไปยังนายอำเภอทุกอำเภอ ทางอำเภอก็จะประสานไปยังกำนันผู้ใหญ่บ้าน ชุมชน ส่วนทางคณะสงฆ์ก็ประสานงานไปทางเจ้าคณะจังหวัด คณะสงฆ์ก็จะแจ้งไปยังเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส”

“พื้นที่สีเขียวในวัด จะช่วยทำให้สิ่งแวดล้อมในวัดได้มาก เช่น วัดทำการ้องหรือวัดต่าง ๆ จะปลูกต้นไม้ แต่หากปลูกในที่ลุ่มเวลาน้ำท่วมก็จะล้มต้นตาย”

“จิตอาสาจากชุมชนก็จะมีกิจกรรมเป็นชมรมต่าง ๆ เพื่อมาช่วยกันปลูกต้นไม้ตามวัดต่างๆ”

“โครงการจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ และคิดว่าโครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ดีสามารถที่จะเป็นไปได้ ต้องได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษาต่าง ๆ เข้ามา หากไม่ใช่นักศึกษา ก็จะเป็นชุมชน นักท่องเที่ยวก็ได้ แต่อาจจะต้องเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หากเราประชาสัมพันธ์ออกไปก็คิดว่าเขาอาจจะอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับเรา”

“ปัจจัยสำคัญที่จะดึงนักท่องเที่ยวมาปฏิบัติธรรมน่าจะเป็นในเรื่องสถานที่ และตัวเจ้าอาวาส สถานที่มีความพร้อม ไม่ว่าจะเป็นที่พัก ห้องน้ำ บริเวณ วัดก็จัดกิจกรรมสอดคล้องกับเขา”

1.2 บำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ (เช่น กิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริ รวบรวมรงค์ให้คนไทยสามัคคีโดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่า อุทิศส่วนกุศลให้กับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช)

“การบำเพ็ญประโยชน์ตามโครงการพระราชดำริ คิดว่าได้ผล นับตั้งแต่ รัชกาลที่ 9 ท่านสวรรคตไปแล้ว โครงการตามพระราชดำริ หรือโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของรัชกาลที่ 9 เป็นสิ่งที่ประชาชนทั่วไปมองเห็นคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้น การที่เราจะนำโครงการเหล่านี้มาเป็นตัวหลักเพื่อเชิญชวนให้ประชาชน หรือนักท่องเที่ยวทั่วไปเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ตรงนี้สามารถทำได้แน่นอน อยู่ที่ว่าจะใช้รูปแบบใดที่จะเชิญชวนเข้ามา และให้เขาเข้ามาทำอะไร”

“พัฒนาสิ่งแวดล้อมมาพร้อมกับการทำบุญ ร่วมกับการทำบุญถวายในหลวง สามารถทำได้ เช่น การเก็บขยะที่สนามหลวง แบบนี้ก็สามารถนำมาเกี่ยวข้อกันได้หมด”

“ดีและก็คิดว่าน่าจะได้รับการมีส่วนร่วม”

“การบำเพ็ญประโยชน์มีความเป็นไปได้ หากจะทำเป็นนวัตกรรมการแบบไหนวัดก็สามารถที่จะคุยกับสถานศึกษาได้ เพราะหากวัดไม่พร้อมที่จะรองรับนวัตกรรมนั้นก็ทำไม่ได้อยู่ดี”

“โครงการที่ให้คนไทยสมานสามัคคี โดยใช้หลักธรรมะเข้ามา สมมติว่าหากมีการจัดกิจกรรมเพื่อในหลวงรัชกาลที่ 9 ในวัด เราก็คงประชาสัมพันธ์ว่าเป็นการทำให้ในหลวง ยิ่งงี้ก็จะ มีประชาชนเข้ามาเพราะคนไทยจะสมานสามัคคีรักในหลวงอยู่แล้ว”

1.3 การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับ สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน (เช่น ร่วมหล่อเทียนพรรษาถวาย วัดต่างๆ สวดมนต์ข้ามปี รณรงค์การแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุคมาทำกิจกรรมที่วัดร่วมกันจัด กิจกรรมทำบุญตักบาตรเทโวฯ กิจกรรมกวนข้าวมธุปายาส สรงน้ำพระในวันสงกรานต์ ฯลฯ)

“เป็นไปได้ทั้งหมด อยู่ที่ท้องถิ่น ชุมชนนั้นๆ บางที่บางชุมชนเขามีกิจกรรมแบบนี้ อยู่แล้ว พอได้รับการสนับสนุน แรงจูงใจ เกี่ยวกับประเพณีหรือวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เขาทำอยู่แล้ว เราโยงมาเพื่อที่จะให้อยู่ในลักษณะของการร่วมทำบุญ คือว่าน่าจะทำได้ เช่น หากเขามีประเพณีของ เขาอยู่แล้ว วันหนึ่งเรามีการทำบุญโดยเอาผ้าป่า หรือกฐินมาถวายวัด เราก็ตัดต่อประสานให้เขาเข้ามา อาจจะมีการผ่อนรำ แท้เทียน ก็เอาพวกเขาเหล่านั้นมาร่วมกิจกรรมก็สามารถที่จะทำได้”

“หากมีนักท่องเที่ยวหรือนักแสวงบุญมาที่วัด ชุมชนก็จะมีผลิตภัณฑ์ชุมชนต่างๆ มีร้านอาหารต่างๆ ชุมชนก็จะได้อานิสงส์จากส่วนนี้ด้วย”

“ควรมีการร่วมมือกันระหว่างวัดกับสถาบันการศึกษา เพื่อให้เยาวชนร่วมปฏิบัติ ธรรมที่สถาบันการศึกษาที่ไม่มีเป็นรายวิชาเฉพาะแต่เราจะมีกิจกรรมที่เสริมเข้าไป อย่างนักศึกษาที่เข้ามาใหม่ก็แยกไปทำกิจกรรมทางศาสนาของแต่ละคนว่านับถือศาสนาอะไร”

“จะนำเอาการทำนุศิลปวัฒนธรรม มารวมกับการแสวงบุญ แสวงธรรมได้โดย การทำกิจกรรมหลากหลาย แต่ไม่ถึงกับการปฏิบัติ อย่างเช่นไปเวียนเทียน แท้เทียน ตามวัดต่างๆ สามารถดำเนินการได้”

“การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อแสวงบุญ/ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับ สถาบันการศึกษา สถานศึกษา ประชาชนกับวัดเขามีกิจกรรมร่วมกันอยู่แล้ว อย่างเช่นการแท้เทียน พรรษา สถานศึกษาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วย ในอยุธยาชุมชนกับสถานศึกษาจะร่วมกันทำกิจกรรมอยู่ แล้ว หากมีการประชาสัมพันธ์ก็จะง่ายเพราะคนไทยเข้าวัดเป็นเรื่องปกติอยู่แล้ว”

“ในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประติมากรรม อยุธยาทำได้หลายแบบมาก เช่น อยุธยาโบราณสถานเก่า ๆ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของชาติ ใน ขณะเดียวกัน ยังมีการสันนิษฐานรูปแบบตอนที่ยังสมบูรณ์ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร เด็ก ๆ ก็จะนึก ภาพว่าเมื่อก่อนเป็นอย่างไร ก็จะนำเอามือถือไปสแกนคิวอาร์โค้ดที่ได้ทำไว้ ก็จะได้เห็นรูปแบบ

ประวัติความเป็นมาว่าเป็นอย่างไร ก็จะทำให้เขาารู้สึกอยากอนุรักษ์ รักษา โบราณสถานและประวัติอันเก่าแก่ของอยุธยา”

1.4 นวัตกรรมเพื่อสังคม โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลมาปฏิบัติ (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคมและศาสนารวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“การทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งน่าจะเป็นดี เพราะว่าชุมชนหรือชาวบ้านเขาอาจมีภารกิจที่เขาทำอยู่แล้ว หากเขามีส่วนร่วมก็อาจได้ความรู้กลับไปด้วย”

“การนำเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาคิดว่าสามารถนำมาปรับใช้ได้ หากเป็นในกรณีของชาวบ้านหรือชุมชนจริง ๆ บางชุมชนเขาก็มีการทำอยู่แล้ว แต่ว่าอยู่ที่ชาวบ้านจะมีความเข้าใจและใส่ใจมากน้อยแค่ไหน อยู่ที่การประชาสัมพันธ์การดึงดูดเพื่อให้เข้ามาร่วมกิจกรรม หรือให้ความรู้กับเขา”

“อะไรที่ทำแล้ว มีผลประโยชน์ก็มักจะมีปัญหา ไม่มีใครที่ทำธุรกิจแล้วไม่หวังผลกำไร”

“วัดสามารถเป็นจุดศูนย์กลางในการฝึกอบรมต่าง ๆ ได้ แต่ไม่เหมาะที่จะดำเนินการทางด้านการตลาด”

“ชุมชนหรือชาวบ้านเขาอาจมีภารกิจที่เขาทำอยู่แล้ว หากเขามีส่วนร่วมก็อาจได้ความรู้กลับไปด้วย”

“ชุมชนให้ความร่วมมือกับทางวัด หากทางวัดจะจัดงานก็จะสามารถเชิญชวนชาวบ้านเข้ามาได้ง่าย เพราะส่วนมากชาวบ้านก็จะใกล้ชิดกับวัด หากมีการจัดงานบุญให้มีร้านค้าขายชาวบ้านอยู่ได้วัดก็อยู่ได้ แต่ทางวัดต้องมีการประชุมกันกับชาวบ้านในเรื่องการจัดทำโครงการความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่ขึ้นว่าจะจัดในรูปแบบไหน”

“การสอนธรรมะโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ต้องให้เขาเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับธุรกิจได้อย่างไร มีประโยชน์อย่างไร แบบเรียนหรือวิธีการสอนต้องให้เป็นรูปธรรม หากใช้หลักตรงนี้จะทำให้ธุรกิจอยู่ระยะยาวได้อย่างไร จะมั่นคงได้อย่างไร ก็ทำให้เขาเห็นเป็นรูปธรรม”

“ในชุมชนท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบวิถีชีวิต ก็จะมีนวัตกรรมของเขาที่เป็นการประดิษฐ์เอาของใช้ในธรรมชาติมาเป็นเครื่องนวด ยาสมุนไพร เครื่องเล่นที่ทำให้นักท่องเที่ยวหรือเด็กๆ มีความสนใจ หรือวิธีการทำขนมต่างๆ เป็นนวัตกรรมของชาวบ้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ หากมีการประชาสัมพันธ์ดี ๆ หากวิธีการดึงดูดก็จะเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้ในอนาคต”

1.5 ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

“ในการปฏิบัติธรรมไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ หากเป็นการทำอย่างง่าย ๆ ก็คือถือศีล 5 เป็นการปฏิบัติอยู่ในเงื่อนไขกฎเกณฑ์ที่ถือศีลในวันใดวันหนึ่งก็ตาม หรือการละเว้นจากความชั่ว ทำใจให้บริสุทธิ์สามารถทำได้ตลอดเวลาอยู่แล้ว”

“เราสามารถสอดแทรกตรงนี้เข้าไปได้ แต่ต้องทำความเข้าใจหรือทำการประกาศให้ทราบก่อนว่า ทวีร์แต่ละประเภทเราจะจัดแบบใด หากเราไปค้างคืน ก็จะมีกิจกรรมกลางคืนโดยเราจะพาไปทำบุญไหว้พระปฏิบัติธรรม ให้พระท่านเทศนาและนั่งสมาธิ สามารถสอดแทรกเข้าไปได้ แต่ขึ้นอยู่กับว่าเราจะทำแบบใด อาจจะมีบริษัททัวร์จัดการทำบุญ ปฏิบัติธรรม ตรงนี้สามารถทำได้ อยู่ที่ว่าผู้ประกอบการที่ใดจะอย่างไร หรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะจัดทำให้เกิดขึ้นก็ได้ อย่ามองแต่ภาครัฐอย่างเดียวที่ชักชวนมา ทุกสถาบันควรให้ความร่วมมือ”

“ลำดับจากวัดที่มีความพร้อมมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดวัดมเหยงค์ วัดเกาะแก้ว วัดท่าการ้อง (เขามีทีมงานในการทำกิจกรรมส่วนนี้) วัดใหญ่ชัยมงคล วัดตาลเอน วัดศรีกุฎ (จะเน้นนักเรียนประถม)”

“แนวคิดที่จะทำให้คนที่มาทำบุญอยากมาปฏิบัติธรรม อาจจะต้องใช้การประชาสัมพันธ์พอสมควร เพราะส่วนใหญ่คนที่มาเที่ยววันเดียวเขาก็อยากที่จะมาเที่ยววัดให้ได้มากที่สุด จะให้เขาอยู่ปฏิบัติธรรมเป็นเวลานาน ๆ ก็ยาก ต้องมีการประชาสัมพันธ์ว่าวัดมีการปฏิบัติธรรมในช่วงไหนบ้างซึ่งเขาสามารถที่จะมาร่วมด้วย เพราะความจริงนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอยุธยาส่วนใหญ่ก็อยากที่จะมาร่วมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว แต่ทางเลือกส่วนใหญ่จะเป็นการทำบุญมากกว่า แต่หากเราบอกเขาว่าทางเลือกในการปฏิบัติธรรมจะทำให้เขาได้บุญมากขึ้น บางคนก็อาจจะตั้งใจมาปฏิบัติธรรม แต่เน้นให้ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์”

“หากจะทำให้คนที่สนใจทำบุญเปลี่ยนไปเป็นปฏิบัติธรรมอย่างน้อยต้องใช้เวลาอยู่ในวัดนานกว่าทำบุญ หากว่าเราจะดึงเอาคนมาใช้เวลานานกว่าเดิม ก็ต้องมีอะไรดึงดูด ให้เห็นว่า ปฏิบัติแล้วได้อะไร เขาอยู่นานแล้วเขาได้อะไร อาจจะต้องมีวิธีการพูดคุยประชาสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวและกับวัด ว่าเราจะดึงให้นักท่องเที่ยวอยู่ได้อย่างไรในการปฏิบัติธรรม แต่ก็อยู่ที่ใจของนักท่องเที่ยวว่าเขาสมัครใจหรือไม่ อยู่ที่การปลูกฝังของครอบครัว โดยเริ่มจากสถานศึกษาต้องอธิบายว่าการปฏิบัติธรรมดีกว่าการทำบุญอย่างไร ควรจะปฏิบัติหรือไม่ ซึ่งมีปัญหว่านักท่องเที่ยวจะไม่ค่อยค้างคืนที่อยุธยาเพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ จังหวัดเคียง หรือเป็นคนกรุงเทพฯ จึงเดินทางไปเช้าเย็นกลับ โดยอาจจะสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นมาแต่ก็คงยากในการทำส่วนนี้ยากพอๆ กับการดึงคนเข้ามาปฏิบัติธรรม”

1.6 นวัตกรรมการทำงานบุญ ทำทาน ไหว้พระ

“การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีสำนักงานประจำจังหวัดอยู่แต่ละจังหวัด ซึ่งไม่ได้มีทุกจังหวัด เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มี ททท. สำนักงานพระนครศรีอยุธยา ดูแลจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดสระบุรี โดยจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตอนนี้เราใช้กระแสความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่านเสด็จ ตามรอยพระบาทอยุธยา โดยจัดการวานท่องเที่ยวจะมีการจัดเป็นรถยนต์ประมาณ 30 คัน ตามรอยเสด็จของพระเจ้าอยู่หัวที่เสด็จมาพระนครศรีอยุธยา เช่น จุดที่ 1 จะนำคาราวานไปที่ทุ่งมะขามหย่อมซึ่งท่านได้เสด็จมาและท่านได้ทำอ่างเก็บน้ำและทรงเกี่ยวข้าวตรงทุ่งมะขามหย่อม จุดที่ 2 จะไปที่เจดีย์ภูเขาทอง (ทุ่งภูเขาทอง) ซึ่งท่านเคยเสด็จมาในอดีต จุดที่ 3 ไปที่วัดกษัตราธิราชย์ เพื่อไปกราบพระ ไหว้พระ ทำบุญทำทานในหลวงรัชกาลที่ 9 เคยเสด็จมายกข้อฟ้าวิหารคู่ของวัดกษัตราธิราชย์ จุดที่ 4 ไปวัดแถวชนบทอยู่นอกเขตชานเมือง เพื่อไปบำเพ็ญประโยชน์โดยการทำความสะอาดวัด โดยจะร่วมบริจาค การทาสีที่ฐานโบสถ์ ส่วนนี้คือกิจกรรมซึ่งเราเอาแนวทางทั้งหมดที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จมา โดยเน้นมาทำประโยชน์ใช้วัดและแรงศรัทธาทำบุญ เมื่อทาสีเสร็จแล้วทางคณะกรรมการวาลร่วมกันทำบุญบริจาคให้กับทางวัด เพื่อสร้างเมรุซึ่งทางวัดยังขาดปัจจัยทางด้านนี้อยู่”

“โครงการพัฒนาศีล ปัญญา และด้านจิตใจ คิดว่าอยู่ที่การจัด ไม่ว่าจะบริษัท ทัวร์หรือใครก็ตามแล้วแต่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันต่าง ๆ เพราะทุกวันนี้สถาบันต่างๆ จะขาดอยู่ หากสถาบันมีการสอนชั่วโมงศีลธรรม ให้ทุกคนสามารถท่องเที่ยวบวชธรรมได้ ต้องประกาศตัวเป็นพุทธมาเมกะ มาปฏิบัติธรรมตามหลักสูตร หากสถาบันดำเนินการให้ไปอยู่ในหลักสูตรก็จะเป็นการดี”

“การทำบุญทำทานไหว้พระ เรื่องนี้ต้องเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ความพร้อมของคนในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่จะมีภารกิจ แต่หากว่างเมื่อไหร่ก็จะไปทำบุญเข้าวัด แต่ส่วนมากก็จะไปทำบุญเนื่องจากมีความสะดวกในการทำ ไม่ต้องหาอะไรเพิ่มเติม แต่การสร้างแรงจูงใจแบบนี้ต้องปลูกฝังตั้งแต่ค่านิยม จิตสำนึก ซึ่งจะทำให้ยาก ในการสร้างจิตสำนึกก็ต้องขึ้นอยู่กับครอบครัว และสถาบันการศึกษาด้วย และสิ่งเหล่านี้ก็ต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้ใหญ่ต้องปฏิบัติตัวให้เป็นแบบอย่างของเยาวชน”

“วัดต่าง ๆ ควรเป็นเรื่องราวอย่างไรบ้างเพื่อให้น่าสนใจเข้าไป อาจจะมีโชว์คำพูดในแนวว่าได้บุญเยอะ และรวดเร็ว อย่างเช่น สมเด็จพระนเรศวรที่วัดใหญ่ ส่วนมากเขาจะแก้บนกัน”

2. นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัดในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

2.1 การจัดทำสื่อ นวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมะและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม

“สำหรับสื่อต่าง ๆ ส่วนมากจะมีอยู่แล้ว มีแบบอย่างในการปฏิบัติให้ดูด้วย หรือไม่ก็ต้องทำการทดลองออกมาเป็นสื่อต่าง ๆ ก่อนว่าจะมีการตอบรับหรือไม่”

“คิดว่าน่าจะทำได้ หากทำได้ก็จะเป็นการดี”

“สามารถจะทำได้แต่จะหากกลุ่มเป้าหมายอย่างไร เพราะนักท่องเที่ยวบางครั้งก็ไม่ได้มีความประสงค์จะมาปฏิบัติธรรม หากทำไปก็จะต้องเจาะกลุ่มเป้าหมาย และแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเยอะ”

“สื่อธรรมอาจจะเป็นสื่อภาพเคลื่อนไหว หรือสื่อกราฟฟิก การ์ตูนต่างๆ อยู่ที่ว่าจะเรานำไปใช้กับกลุ่มใด จากนั้นเราก็คิดว่ากลุ่มใดควรจะใช้แบบใด ยิ่งหากทำออกมาเป็นกลุ่มต่างชาติ ก็ต้องมุ่งไปที่การใช้ภาษาอังกฤษ หรือจะต้องดูท้องถิ่นนั้น ๆ ว่านักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างชาติ มีประเทศใดเข้ามาเยอะ วัดที่เป็นวัดใหญ่ ๆ ที่จะมีคนต่างชาติเข้ามาอย่างเช่น วิหารพระมงคลบพิตร ตอนนี้จะมีนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นสนใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวที่อยุธยามากขึ้น เพราะมีหมู่บ้านญี่ปุ่น แต่กลุ่มนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ แต่เขาต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ว่าคืออะไร”

“นวัตกรรมอะไรที่จะทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ธรรม หรือฝึกกรรมมากขึ้น น่าจะต้องเป็นโปรแกรมสำเร็จรูป ต้องหากการมีส่วนร่วมจากผู้ชำนาญด้านแอปพลิเคชัน และรู้หลักการทางพุทธศาสนาที่จะทำโปรแกรมตัวนี้ขึ้นมา”

“การตลาดเชิงกิจกรรมอื่น ๆ คิดว่าอาจจะต้องใช้ระบบโซเชียลเข้ามา หรือทำอย่างไรก็ได้เพื่อสร้างความศรัทธาขึ้นมา โดยเอาโซเชียลเข้าไปบอกรายละเอียดถึงสิ่งที่ได้จากการปฏิบัติธรรม”

“เห็นด้วยมากกับการสอนสุภาสิตตามต้นไม้ในวัด คนที่ไม่รู้จักจะได้รู้มากขึ้น อาจจะเกิดความสนใจในจุดนั้น เท่าที่ทราบว่าการไหว้พระ 9 วัดในอยุธยา ในส่วนของทางด้านเอกชนเป็นผู้ริเริ่ม น่าจะเป็นสมาคมการท่องเที่ยวของอยุธยาที่เป็นในส่วนของเอกชน และเขาได้มีการประชาสัมพันธ์ออกไปทำให้ได้รับความนิยมมาก จนปัจจุบันก็เลยเป็นการไหว้พระ 9 วัดในอยุธยา”

“หากวัดมีสถานที่ปฏิบัติธรรมก็ควรจะมี แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเชื่อมโยงกับเว็บไซต์ของทาง ททท. หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรมจังหวัด เพื่อให้คนที่เข้ามาดูจะได้ทราบข้อมูลข่าวสารได้ในหลายช่องทาง”

“เห็นด้วยอย่างยิ่ง กับการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คเพราะในช่วงนี้กำลังได้รับความนิยม

“การแปลเป็นภาษาอังกฤษก็ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของเรา ว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นชาติอะไร เช่น จีน ฝรั่งเศส หรือญี่ปุ่น เป็นต้น”

“เราอาจจะรวมกลุ่มกันในโซเชียลเพื่อการเผยแพร่ธรรมะ หรือจากสื่อ YouTube ก็ได้เช่นกัน สำหรับคนที่ไม่มีเวลาไปที่วัดก็ต้องอาศัยสื่อเหล่านี้เพื่อปฏิบัติตาม”

“นวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ หากเป็นนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวก็จะไม่เกี่ยวกับด้านทำบุญเท่าไร เช่น แอปพลิเคชันแสวงสี หรือคิวอาร์โค้ดตามแหล่งท่องเที่ยว หากมานำประยุกต์โดยการกำหนดให้เป็นการทำบุญเข้าวัด ตามรูปแบบที่วางไว้ก็จะเห็นได้เด่นชัดขึ้นมา แต่ก็มีหน่วยงานที่พัฒนาเทคโนโลยีส่วนนี้ขึ้นมาเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาในวัดมากขึ้น”

“การจัดทำสื่อเทคโนโลยีนวัตกรรม เพื่อเผยแพร่ธรรมะต่าง ๆ โดยการปฏิบัติตามสื่อที่ทำออกมา คิดว่าเป็นไปได้”

“กิจกรรมอื่นสำหรับนวัตกรรมในการปฏิบัติธรรม ซึ่งในยุคดิจิทัลนี้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือประชาชนส่วนใหญ่เขาจะนิยมใช้มือถือเกือบ 10% หากเราทำออกมาเป็นสื่อ หรือแอปพลิเคชันในมือถือให้มีความน่าสนใจ ให้เขาเข้ามาทำบุญ ปฏิบัติธรรมได้ ก็จะสามารถจะเจาะกลุ่มเป้าหมายได้”

2.2 ข่าวสารนวัตกรรมที่ใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยใช้หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ

“ประชาชนทราบว่าแต่ละวัดจะมีกิจกรรม โดยมีการประชาสัมพันธ์ ก็จะมีประชาสัมพันธ์ว่าจังหวัดเรามีวัดปฏิบัติธรรมที่ไหนบ้าง โดยอาจจะมีการผ่านทางเว็บไซต์ให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบ”

“เขาก็ปฏิบัติเป็นปกติของเขา ต้องมีการประชาสัมพันธ์ ตัวอย่างวัดป้อมรามัญที่มีพระอาจารย์แดงซึ่งมีคนที่มีความเลื่อมใสศรัทธากันเยอะ เช่น มีดารา นักการเมืองเข้ามาก็มีการประชาสัมพันธ์ให้คนไกล ๆ เข้ามาในวัด”

“การใช้ดาราคณดั่งเข้ามาช่วยให้ข่าวสารการปฏิบัติธรรม คิดว่าได้ผลในฐานะของผู้ปฏิบัติ เพราะดาราที่เขาเคยไปปฏิบัติมาก็จะมาพูดโน้มน้าวออกสื่อให้เราฟัง พอได้ยินก็ตั้งใจว่าหากมีเวลาก็จะไปบ้าง ก็เลยคิดว่าได้ผล”

2.3 จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสนทนาธรรม/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วยภาษาง่าย ๆ

“ก็ควรจะมีสถานที่ แต่บางวัดอาจจะไม่ได้มีเป็นห้อง เหมือนเป็นลานธรรมก็ได้ แต่ก็ควรจะมี”

2.4 โครงการสอน/จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์/วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน โดยจัดวัดหรือสถาบันการศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

“กิจกรรมที่ร่วมมือกับทางวัดหรือทางสถานศึกษาจะมีการแจ้งไปยังสถานศึกษาให้นักเรียนมาร่วมกิจกรรม ช่วงนี้จะมีโครงการหมู่บ้านศีล 5 เราก็ได้มีการให้เจริญพระพุทธมนต์ทุกวันพระ

มีการกระจายไปทั่วทุกหน่วยงานราชการให้ออกมาร่วมกิจกรรม รวมทั้งประชาชนต่าง ๆ ให้มาร่วมกิจกรรมตามวัด”

“สำหรับของพุทธจะมีความละเอียดอ่อนตรงที่ว่า ผู้ปกครองไม่สามารถที่จะพาบุตรหลานไปในวันพระ การปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ก็จะเป็นในช่วงวันเฉพาะ หากจะเลือกแค่วันอาทิตย์ บางที่วัดบางวัดก็ไม่ได้จัด จะมีแค่บางวัดที่จัดเป็นวันอาทิตย์”

“โครงการจัดปฏิบัติธรรมวันอาทิตย์ไม่เห็นด้วย เพราะวันอาทิตย์นักเรียนส่วนใหญ่จะเรียนอยู่แล้ว และจะมีการเพิ่มเวลาเรียนลดเวลาครู เพื่อเพิ่มกิจกรรมที่เด็กสนใจในโรงเรียนจะดีกว่า หรืออาจจะพาเด็กที่สนใจเป็นชมรมหรือกลุ่มที่สนใจเข้าวัดในเวลานั้น แล้วก็ประสานกับทางวัดจะดีกว่า และไม่สะดวกสำหรับผู้ปกครองที่ต้องพาลูกหลานไปเพราะเป็นวันที่ควรอยู่พร้อมหน้ากันในครอบครัว หากช่วยปลูกฝังที่บ้านน่าจะดีกว่า เพราะจะช่วยสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัวด้วย”

“ร่วมมือกันปฏิบัติธรรมในวันอาทิตย์เพื่อให้เกิดเป็นประเพณีขึ้นมาในความคิดเห็น คิดว่าเป็นไปได้ยาก คนที่จะตอบได้ดีจะเป็นทางวัดมากกว่า เพราะวัดจะเป็นสถานที่ และมีพระที่จะต้องทำหน้าที่เป็นบุคลากรหลักที่เป็นผู้นำปฏิบัติ สำหรับศูนย์ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่ก็จะมีอยู่แล้ว ในส่วนของโรงเรียนวิสุทธิพุทธ จะไม่ลึกเท่าไรเพราะเป็นของกระทรวงศึกษา โครงการแบบนี้ต้องทำที่วัดอย่างเดียว หากทำที่อื่นไม่น่าจะประสบความสำเร็จ”

“การจัดกิจกรรมออกมาแนวนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ ก็ต้องขึ้นอยู่กับสถานศึกษา เพราะทางวัดคงจะสร้างสรรค์ไม่เท่ากับเด็ก ๆ คิดว่าการนำนวัตกรรมแล้วได้บุญ ครูและนักเรียนจะมีความสนใจแต่ต้องมีพื้นที่ในการคิด การใช้ได้จริง ๆ ก็จะได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย”

2.5 นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแพร่ธรรมะและปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ (1) ครูหรือพระหรือผู้เชี่ยวชาญ (2) การสร้างบรรยากาศ สถานที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม (3) เทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น ข่าวสารและสื่อที่ใช้ประกอบ

“น่าจะเป็นแนวธรรมชาติ แบบสวนโมกข์ หรือวัดมเหยงคณ์”

2.6 การปรับทุกอริยาบถให้สามารถทำสมาธิได้ในขณะท่องเที่ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย/กายบริหาร/นันทนาการปฏิบัติธรรม ร่วมกับการฝึกสมาธิ และสอนธรรมะ เชิงฝึกสมาธิ เช่น (1) โยคะปฏิบัติธรรม (2) ไทเก๊กประยุกต์ปฏิบัติธรรม (3) เดินสมาธิ (4) วิ่งสมาธิ (5) กายบริหารสมาธิ (6) ทุกอริยาบถที่สามารถปรับเข้ากับการปฏิบัติธรรมได้

“การวิ่ง แล้วทำสมาธิด้วยเป็นไปได้ เพราะการทำกิจกรรมทุกอย่างสามารถฝึกสมาธิได้หมด อยู่ที่การกำหนดจิตของแต่ละกิจกรรม”

“บทสวดมนต์หากนำเพลง จังหวะเข้ามาประกอบก็ต้องทำความเข้าใจให้เข้าใจในเนื้อหาของบทเพลงนั้น ๆ”

“นั่นหนាកการเชิงปฏิบัติธรรมคิดว่าน่าจะดีเพราะทุกวันนี้ก็มีทำ อยู่กับการยอมรับด้วย และต้องไม่ใช่กับพระภิกษุ ต้องเป็นฆราวาสหรือมคทายกเป็นคนนำ น่าจะมีความเป็นไปได้”

“การออกกำลังกายมารวมกับการปฏิบัติธรรมเป็นไปได้ อยู่ที่หลักสูตรว่ากีฬาบางชนิดทำให้เกิดสมาธิได้ ตรงนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้ แต่อยู่ที่ว่าทำอย่างไรจะทำให้เกิดสมาธิ”

“มีบางกลุ่มที่เป็นชมรม แต่ในวัดยังไม่มี คิดว่าหากมีก็น่าจะดี”

“คิดว่าการนำเอาการออกกำลังกายมาประยุกต์ใช้กับธรรมะเป็นไปได้ อาจจะไม่ใช้การวิ่ง เพราะจะทำให้มันเร็วเกินไป”

“โยคะเพื่อการปฏิบัติธรรมนำมาใช้ได้เช่นกัน แต่อาจจะต้องมีการปรับรูปแบบบ้าง”

“คิดว่าการนำเอานันทนาการมาประยุกต์เพื่อให้เข้ากับธรรมะ เป็นกิจกรรมของคนรุ่นใหม่ที่สุดอดแทรกเข้าไปได้ และคิดว่าได้ผลด้วย เดี่ยวนี้เด็กวัยรุ่นที่เล่นเฟซบุ๊กกันก็จะเช็คอินตามวัดต่าง ๆ ในวันสำคัญต่าง ๆ อย่างน้อยก็ดึงเด็กให้เข้ามาในวัด”

“การนำการออกกำลังกายมารวมกับธรรมะ อาจจะทำอยู่ในรูปการวิ่งหรือการเดินที่หนัก แล้วมากำหนดลมหายใจจะทำได้ยากหน่อย เพราะหลักการกีฬาจะมีการสอนการหายใจอยู่แล้ว ถ้าหากเป็นการเดินคือทำได้ แต่หากมากกว่าการเดินคิดว่าทำได้ยาก”

2.7 การใส่ทำนองเพลงสอนธรรมะ/สอนฝึกสมาธิ บทสวดมนต์ต่าง ๆ

“เสถียรธรรมสถาน แต่เคยดูผ่านสื่อ เขาก็จะบทเพลงทำนองสบาย ๆ ทำให้เข้าถึงธรรมะได้ง่าย เห็นด้วยสำหรับข้อนี้”

“การนำเอาธรรมะมาใส่ทำนองเข้าไปเป็นบทเพลงเห็นด้วย เพราะเสถียรธรรมสถานเขาจะมีบทเพลงออกมา หรือเพลงของชินกรจะมีคำแปลออกมาด้วย”

“การใส่ทำนองประกอบเพลงในธรรมะ สำหรับพระคงจะปรับทำนองในการสวดไม่ได้ แต่หากเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและเก่งในด้านนี้ หรือเป็นนักร้องที่อยู่ในสายธรรมะคิดว่าน่าจะสอดแทรกเข้าไปในบทเพลงได้ คล้ายกับชีวิตประวัติของพระพุทธเจ้าก็ทำได้ในหลายเวอร์ชัน เช่น การ์ตูน ภาพวาด เป็นต้น โดยนำส่วนนี้มาประยุกต์”

2.8 บริหารจัดการและพัฒนาพระและวัด ให้เป็นต้นแบบที่ดีของการปฏิบัติธรรม รวมทั้งแต่ละวัดต้องพัฒนาพระ/วิทยากรที่สามารถสอนธรรมะ/ประชาสัมพันธ์/จุดใจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดให้เห็นคุณค่าที่ดีของการปฏิบัติธรรม

“ไม่มีปัญหาในการจัดการของวัดในอยุธยา เพราะจะมีจุดแข็งอยู่อย่างหนึ่งคือเป็นเมืองที่คณะสงฆ์เคารพในผู้บังคับบัญชาและผู้อาวุโส เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ที่นี้จะให้ความสำคัญเคารพกับผู้บังคับบัญชาตามขั้นตอนตามชั้น เจ้าอาวาสวัดก็เคารพในเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบลก็เคารพในเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอก็เคารพในเจ้าคณะจังหวัด นอกเหนือจากนั้นที่เป็นจุดเด่นก็คือเคารพในอาวุโส จะไม่เกี่ยวว่าพระรูปนี้จบเปรียญธรรมระดับไหน สิ่งที่ได้ชัดของที่นี่คือการ

เกี่ยวกันเมื่อมีปัญหา แต่เป็นการเข้าใจในบางเรื่องบางราวที่ผิดเพี้ยนไป พอเราเข้าไปคุยให้ข้อคิดก็สามารถแก้ปัญหาได้ เราจะใช้การพิจารณา การวินิจฉัย การวิเคราะห์”

“พระก็คือประชาชนคนหนึ่ง เมื่อเข้าสู่การบวชแล้ว การถูกกำหนดให้ยึดมั่นในศีล 227 ข้อ การถูกวางกฎเกณฑ์โดยลักษณะของการปกครอง 6 ด้านให้เป็นอำนาจและเป็นหน้าที่กำหนดบทบาทโดย พรบ.คณะสงฆ์ และข้อห้ามโดยเถรสมาคม”

“ตัวอย่างของวัดที่มีการพัฒนา คือ ก็จะมีวัดกษัตราธิราชย์ วัดที่อยู่ในเขตเมืองทั้งหมดส่วนมากจะเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง”

“วิธีการพัฒนาวัดเป็นแนวนโยบายของท่านเจ้าคณะผู้ปกครองตามขั้นตอน วัดจะดีคือ ความคิดจะเป็นอิสระต่อกัน จะไม่ยึดโยงเรื่องอำนาจ แต่ทุกอย่างต้องโปร่งใส ต้องทำแบบตรงไปตรงมา และต้องผ่านความเห็นชอบขององค์คณะบุคคล ความจริงแล้ววัดจะเป็นต้นแบบในหลายเรื่อง เช่น วัดจะสร้างศาลาสักหลัง ก็จะถามความคิดเห็นของประชาชนว่าสร้างตรงนี้เหมาะสมหรือไม่ ถ้าสร้างขึ้นมาแล้วจะช่วยกันระดมทุนกันอย่างไร ช่วยดูแลกันอย่างไร วัดหลายวัดจะมีกรรมการวัดแต่ไม่มีกฎหมายรองรับ แต่ทุกคนมีใจที่จะเป็นกรรมการวัด กรรมการวัดเป็นกุศलयอย่างหนึ่งของเจ้าอาวาสวัดเท่านั้นเอง เพื่อให้เห็นว่าเจ้าอาวาสทำงานคนเดียวไม่ได้ โดยดูศักยภาพว่าเหมาะที่จะเป็นกรรมการในส่วนไหน ก็จะดึงเข้ามาช่วยเป็นกรรมการวัด การมอบอำนาจทำชัดเจนกว่าหน่วยงานรัฐบางหน่วยงานด้วยซ้ำไป เพราะมอบเป็นกรณีไป การกีฬาและการท่องเที่ยวกำลังทำ road map ในเรื่องการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด น่าจะตรงประเด็นส่วนนี้พอดี”

2.9 การกำหนดรางวัลเกียรติคุณสำหรับโครงการระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนที่ปฏิบัติธรรมดีเด่น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9

“ส่วนนี้ไม่แน่ใจ การจัดให้วัดใด ๆ หรือหมู่บ้านใด ๆ เป็นแหล่งปฏิบัติธรรม ก็จะต้องมีความพร้อมทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร พระภิกษุสงฆ์ที่จะนำไปปฏิบัติ หรือสถานที่ หากจะเป็นหมู่บ้านก็ต้องดูชุมชนด้วยว่า หากมีการทำบุญกันเป็นประจำอยู่แล้ว ถือศีลในวันพระอยู่แล้ว การปฏิบัติธรรมระยะยาว ก็จะมีแต่กลุ่มเดิม ๆ กลุ่มผู้ใหญ่ กลุ่มผู้สูงอายุ”

“การจัดประกวดสำหรับการปฏิบัติธรรมจะวัดกันลำบาก ขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้สอนด้วยว่าระดับไหน หากประกวดความรู้ในทางพระพุทธศาสนาสามารถกระทำได้ แต่หากเป็นความสามารถในการปฏิบัติธรรมจะวัดกันลำบาก”

2.10 การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม เช่น สวดมนต์ กำหนดลมหายใจเบื้องต้น ซึ่งใช้เวลาน้อยหรือมากตามความสะดวก หรือปรับการฝึกสมาธิในทุกอิริยาบถ

“พระนครศรีอยุธยาเรามีสำนักปฏิบัติธรรมกว่า 20 แห่ง ก็มีการจัดปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น มีการบวชชีพราหมณ์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม สวดมนต์ ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมคือ วัดมเหยงค์และวัดตาลเอน วัดพนัญเชิง วัดศรีกุฎ วัดเกาะแก้ว วัดใหญ่ชัยมงคล”

“ตามโปรแกรมที่จัด เช่น ที่วัดมเหยงค์ วัดพนัญเชิง จัดได้ทั้งประชาชน นักเรียน นักศึกษา หรือวัดศรีกุฎที่แถวโรงพยาบาล ก็จะมีนักเรียนเข้ามามาร่วมปฏิบัติธรรม ก็จะมี 3 วันหรือ 5 วันก็แล้วแต่เด็กเล็กเด็กโต กิจกรรมเหล่านี้ทางวัดจะมีโปรแกรมเหล่านี้อยู่แล้ว”

“วัดมเหยงค์มีโปรแกรมการปฏิบัติธรรมทุกวันตลอดปี มีหลักสูตรแบบระยะสั้น เพื่อให้รู้แนวทางเบื้องต้นแล้วให้นำกลับไปปฏิบัติเองที่บ้าน และหลักสูตรแบบเข้มข้น 9 วัน จัดโปรแกรมไว้ 12 ครั้งต่อปี ในวันเสาร์อาทิตย์จะเปิดให้คนมาสมัคร และจะมีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก โดยจะมีให้เลือกว่าตั้งใจจะมาปฏิบัติธรรมกี่วัน แบบเข้มหรือไม่เข้ม ส่วนวัดพนัญเชิงเป็นวัดของเจ้าคณะจังหวัด และเป็นวัดปฏิบัติธรรมด้วย ก็จะมีการจัดตามเทศกาลหรือวันสำคัญทางศาสนา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา”

“การจัดกิจกรรมต้องประสานงานกับทางวัดอยู่แล้ว โดยจะเน้นทางด้านพระพุทธศาสนามากกว่าการท่องเที่ยว”

“วัดจะจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในเชิงธรรมะในวันสำคัญทางศาสนา ส่วนมากก็เป็นนิมนต์พระ หรือเรื่องของการใช้สถานที่ต่าง ๆ บางวัดท่านก็เปิดโอกาสให้พักได้”

“เอกชนที่ประชาสัมพันธ์เชิญชวน อาจจะต้องเน้นเรื่องการประชาสัมพันธ์เข้าช่วย”

“เป็นเส้นทางแสวงบุญเป็นแสวงธรรมสามารถทำได้ แต่มีข้อจำกัดเรื่องเวลา หากเราจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมดี ๆ ใช้เวลาไม่เยอะ ก็อาจจะดึงคนเข้ามาได้สำหรับการปฏิบัติธรรมในหลักสูตรสั้น ๆ”

“การพัฒนาด้านจิตใจและปัญญา คือ ศิล สมาธิ ปัญญา หรือรวมกับหลักไตรสิกขา 3 ประการ จะหาวิธีที่จะทำให้มันเข้ากันได้อย่างไร หากวิธีการมันดีทำให้เกิดขึ้นได้จริง ๆ ก็จะได้ แต่ยกตัวอย่างว่าเด็กในปัจจุบันไม่ค่อยสนใจในพระพุทธศาสนา เพราะวิธีการสอนในชั้นเรียนไม่น่าสนใจเท่าไร แต่หากหาวิธีที่จะทำให้เด็กมีอารมณ์ร่วม ให้เขามีความรู้สึกสนุกสนานได้ใช้จริง ๆ ก็จะขึ้นอยู่กับวิธีการจริง ๆ พระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ของมันอยู่ในตัว แต่อยู่ที่การถ่ายทอดให้มีความน่าสนใจ”

2.11 กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องอื่นๆ

“การปฏิบัติธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องไปปฏิบัติธรรมที่วัด”

“เหตุจูงใจที่มาปฏิบัติธรรม คือ คนที่เขามาปฏิบัติธรรมก่อนชวนมา สิ่งจูงใจให้ปฏิบัติธรรม เพราะเห็นพ่อแม่เป็นต้นแบบ พอได้มาทำรู้สึกว่าจะจิตใจสบาย เยือกเย็น อะไรที่คิดว่ามันใหญ่ เราก็คิดว่าเล็กไม่ใหมันเกิดขึ้น”

“เริ่มแรกของการปฏิบัติธรรมก็คือ สวดมนต์ ทำวัตรเช้า ฟังพระเทศนา มาที่วัดนี้เขาจะถือศีลเป็นหลักการที่ได้นั่งสมาธิก็คิดว่าจิตใจสงบดี”

“การที่นักท่องเที่ยวจะมาร่วมปฏิบัติธรรม ขึ้นอยู่กับความศรัทธาของคน หากเขาไม่มีศรัทธาเขาก็คงไม่มา”

“แนวทางการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น คือการรักษาศีล 5 ดีที่สุด เพราะเราไม่อยากฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนใคร ไม่ขโมยของใคร แต่สิ่งเหล่านี้จะทำให้ไม่เกิดความอยาก ศีล 5 จะไม่มีความโลภความหลง หากเรารักษาศีลอุโบสถก็ต้องมีความสำรวม”

“การท่องเที่ยวเชิงธรรม หรือแสวงบุญคิดว่าเพิ่มขึ้น สังเกตจากปัญหาจราจรในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันสำคัญต่าง ๆ คนจะมากันเยอะ เข้าวัดเยอะ ส่วนมากจะเป็นคนไทย”

“การปฏิบัติธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน โดยไม่ต้องไปปฏิบัติธรรมที่วัด ได้เสียงตอบรับจากชุมชน ภาคเอกชนก็ดี คนที่ไม่เคยเข้าวัดก็อยากมาวัด คนที่ไม่เคยสวดมนต์ก็อยากมาเป็นประจำ”

“แนวโน้มของผู้ที่มาปฏิบัติธรรมคิดว่าเยอะขึ้น ในช่วงวันหยุด ช่วงเทศกาล จะมีการมาปฏิบัติธรรมจัดกิจกรรมเยอะ ยิ่งสวดมนต์ข้ามปีคนจะให้ความสนใจเยอะ ทั้งวัยรุ่นและเด็กนักเรียน”

3. นวัตกรรมสร้างความเป็นเอกลักษณ์โดยการประยุกต์ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การจัดประเภทวัด

“วัดที่มุ่งทำบุญ ได้แก่ วัดพนัญเชิง วัดใหญ่ชัยมงคล วัดกษัตราธิราชย์ วัดหน้าพระเมรุ”

“วัดที่มุ่งปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดมเหยงคณ์ วัดป้อมรามัญ”

“วัดที่เป็นอุทยานการศึกษาในอยุธยาหลายวัด ตัวอย่างเช่น วัดสุทธาวาส เป็นวัดที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นพุทธมณฑลของจังหวัดด้วย มีความร่มรื่นด้วยต้นไม้ ให้นักคนได้พักผ่อน วัดอยู่ไกลกลางทุ่งนาแต่มีคนไปกันเยอะมาก ทั้งไปไหว้พระ พักผ่อน นั่งสมาธิ จะมีไปกันตลอด”

“จะบูรณาการร่วมกัน ส่วนที่หนึ่ง คือแนวนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ วัดที่มีอยู่ทั่วประเทศ แบ่งเป็นลักษณะ ดังนี้

(1) วัดทั่วไป ส่วนใหญ่จะเน้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ การบริหารจะดำเนินการไปตามบทบัญญัติที่ว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตาม พรบ. คณะสงฆ์ 2505 ปรับปรุงแก้ไข 2535

(2) วัดอุทยานการศึกษา มีลักษณะดังนี้ (2.1) เน้นการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม เป็นวัดที่พัฒนาขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง (2.2) ใช้หลักความสะอาดความร่มรื่น ที่สำคัญก็คือเป็นวัดที่เป็น แหล่งเรียนรู้ มีการประกาศให้วัดเสนอชื่อเข้าไปเป็นวัดอุทยานการศึกษา ในวัดจะเน้นแหล่งเรียนรู้ (2.3) จะต้องพิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น (2.4) จะต้องมีการส่งเสริม เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ใน เขตบริเวณวัดเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ เช่น วัดอาจจะเป็นสถานที่ฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ ให้กับ ประชาชนที่อยู่ข้างวัด หรืออาจจัดพื้นที่ให้ประชาชนนำสิ่งของที่ผลิตขึ้นมาเองมาขาย เช่น การปลูกผัก ปลอดภัยพืช เครื่องจักสาน การทอผ้า เป็นการเพิ่มรายได้เสริมให้กับครัวเรือน (2.5) ทางวัดจะจัด พื้นที่ให้เป็นวัดอุทยาน โดยจะแบ่งเป็นโซนสิ่งปลูกสร้าง แหล่งเรียนรู้ และอาคารที่สำคัญๆ (2.6) มี แผนผังและป้ายบอกทางให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบสถานที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด (2.7) มีสุภาภิตที่ ติดอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อสอนให้ผู้เข้ามาในวัดได้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

(3) วัดที่พัฒนาเป็นโมเดลต้นแบบด้านสภาพแวดล้อม วัดที่เป็นต้นแบบด้าน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ในเรื่องของการจัดระบบภายในวัด เช่น มีสวนหย่อม ดอกไม้ หรือลาน พักผ่อน ลานธรรม มีความสะอาดของอาคารสถานที่ บทบาทหน้าที่ของสงฆ์ที่อยู่ภายในวัด

(4) วัดพัฒนาเป็นต้นแบบการปฏิบัติธรรม/วิปัสสนา/กรรมฐาน เช่น วัดปฏิบัติธรรม ก็คือ วัดมเหยงคณ์ เน้นในเรื่องของการปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ ที่นี่จะมีหลักสูตรตามความสะดวกมี 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วัน เป็นต้น ส่วนวัดตาลเอน ถือว่าเป็นต้นแบบการปฏิบัติธรรม โดยวัดตาลเอนนั้น อาจจะได้เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คือมีการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปี

(5) วัดที่ส่งเสริมอาชีพและสร้างงานให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เช่น บางวัด อาจจะทำตั้งกองทุนดูแลผู้ยากไร้ อาจจะทำตั้งสถานประกอบการขึ้นภายในวัดเพื่อให้ประชาชนได้สร้างงาน เช่น ในหมู่บ้านอาจจะมีความถนัดในเรื่องของการทำขนมพื้นบ้าน ทำของที่ระลึก เป็นต้น ทางวัดก็จะ จัดตั้งตลาดให้ ใน จ.พระนครศรีอยุธยา ตัวอย่าง วัดท่าการ้องเป็นวัดที่อยู่ในระดับที่ 4 จะเป็นวัดที่ สร้างงาน สร้างอาชีพโดยตรง เป็นวัดที่สร้างตลาดน้ำชุมชน ไม่ได้เลือกว่าจะต้องเป็นศาสนาพุทธ ทุก ศาสนาสามารถเข้าไปทำมาหากินที่นั่นได้เลย ไม่ว่าจะขายน้ำ ขายอาหาร ขายของที่ระลึก ท่านจะจัด โซนไว้ให้เลย”

“จุดหมายปลายทางของวัดก็คือ ทำอย่างไรให้พระสงฆ์เป็นสัญลักษณ์ของ พระพุทธศาสนา ทำอย่างไรให้วัดเป็นสถานที่ที่ชาวพุทธหรือบุคคลต่างๆ เข้ามาในวัดแล้วประทับใจ อิ่มใจ มีความรู้สึกว่ามีมาแล้วอยากจะมาอีก เมื่อมาเห็นความสะอาด ร่มรื่น ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของ ชุมชน ให้ราชการเข้ามาพึ่งพาวัดในกิจของราชการได้ด้วย ภาคส่วนต่างๆ ท้องถิ่น ก็สามารถจะใช้ พื้นที่ของวัดเป็นที่ปฏิบัติการได้ด้วย ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชนโดยสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับ ชุมชน เมื่อไรที่วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ชุมชนทุกคนจะเห็นความสำคัญของวัดเช่นกัน”

“วัดในอยุธยาที่น่าปฏิบัติธรรมส่วนมากเขาจะไปวัดใหญ่ชัยมงคล กับวัดมเหยงคณ์ แต่ในวัดสี่กุก อ.เสนา เป็นวัดที่น่าปฏิบัติธรรมเช่นกัน ส่วนวัดมเหยงคณ์คนจะชื่นชอบเรื่องธรรมชาติ วันสำคัญทางศาสนาจะมีคนเข้าไปเยอะมาก”

“ตัวอย่าง วัดใหญ่ชัยมงคลจะมีโซนปฏิบัติธรรม แต่จะแยกส่วนระหว่างวัดกับสำนักปฏิบัติธรรมคนละที่กัน แต่จะเป็นหอประชุมใหญ่หรือหอประชุมกลาง แต่ละปีก็จะมีทีมงาน ทีมวิทยากรอำนวยความสะดวก”

3.2 หน้าที่และภารกิจที่เกี่ยวข้องกับวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัด

“ภาระของกรมศิลปากรคือ การศึกษาค้นคว้าทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์โบราณสถาน แล้วก็มีด้านพิพิธภัณฑ์ หอสมุด จดหมายเหตุ เป็นต้น แต่ว่าในแง่ของความเป็นวัดในอยุธยา ส่วนใหญ่จะเป็นวัดเก่าที่สร้างมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยส่วนใหญ่ก็จะมีโบราณสถานอยู่ในวัด เมื่อวัดมีโบราณสถานก็เป็นภารกิจของกรมศิลปากรที่จะต้องเข้ามาดูแล รักษา อนุรักษ์ เพื่อให้ลูกหลานวิชาการต่างๆ ดูแลในเรื่องของการพัฒนาไม่ให้ความขัดแย้งต่อการอนุรักษ์”

“หน้าที่ภารกิจของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรามีภาระหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวง คือ (1) การส่งเสริมกิจการงานพระพุทธศาสนา การส่งเสริมการศึกษาสงฆ์ การอุปถัมภ์สงฆ์ตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดตามแนวนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัด (2) ต้องรับทราบและรับฟังนโยบายผู้ปกครองสูงสุดของจังหวัด ก็คือเจ้าคณะจังหวัด ว่าท่านมีนโยบายพัฒนางาน ด้านของคณะสงฆ์อย่างไร เช่น งานด้านการปกครอง งานด้านส่งเสริมการศึกษา งานด้านศาสนศึกษา งานด้านศาสนสงเคราะห์ เป็นต้น ซึ่งเป็นภารกิจหลักของพระสังฆาธิการหรือเจ้าคณะผู้ปกครอง นี่คือภารกิจที่เราจะต้องบูรณาการร่วมกันในภารกิจที่กำหนดตามกฎหมายกระทรวง และในภารกิจที่เป็นแนวนโยบายของคณะสงฆ์ แล้วก็เป็ภารกิจหลักตามยุทธศาสตร์ของจังหวัด”

3.3 ตัวอย่างวัดที่เป็นตัวอย่างที่ดีของการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม

“วัดที่เป็นตัวอย่างสำหรับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะควรจะสงบ เรียบง่าย ร่มรื่น ไม่จำเป็นต้องมีสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ขึ้นมามากมาย คิดว่าวัดธรรมารามจะมีความเหมาะสม เมื่อเข้าไปในวัดแห่งนี้ได้พบกับความร่มรื่น ความสงบต่าง ๆ การดูแลพื้นที่ที่สะอาด คนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมก็รู้สึกดี การระดมทุนเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ค่อนข้างที่จะไม่เห็นด้วยสำหรับวัดที่คิดแบบนี้ คิดว่าในปัจจุบันหมอดูเป็นตัวชี้นำสังคมแปลก ๆ สำหรับในปัจจุบัน แนะนำให้ทำแบบนี้ แบบนี้ ในกรณีที่แนะนำให้สร้างพระ ทุกพื้นที่ก็จะมีแต่การสร้างพระ ตรงจุดนี้ต้องดูถึงความพอดี พอเพียง วัดที่มีชื่อเสียงคนก็ไปทำเยอะ หากวัดที่ไม่มีชื่อเสียงก็ไม่มีอะไรเลย คิดว่าน่าจะมีการเน้นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากกว่า ยังไม่รวมไปถึงการสร้างอะไรที่แปลกพิสดาร ในเรื่องเหล่านี้ไม่ควรส่งเสริมใด ๆ ทั้งสิ้นในการท่องเที่ยว”

3.4 การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าบางชิ้นทางภูมิศาสตร์ (อยุธยา) การท่องเที่ยวใน ด้านทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ การตลาดเชิงกิจกรรม และการตลาดอื่น ๆ

“นวัตกรรมสินค้าบางชิ้นทางภูมิศาสตร์ (อยุธยา) หายากมากสำหรับในอยุธยา” (ที่
เห็นมีขายแพร่หลายก็คือ โรตีสายไหม)

“วัดในพระนครศรีอยุธยาจะเป็นเมืองเก่า จะมีเจดีย์วิหาร โบราณสถานต่าง ๆ ซึ่ง
อยู่ในวัดนั้น ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของวัด พระสงฆ์ที่มีความเกี่ยวข้องในด้านแสงบุญ แสงธรรม
ฉะนั้นนวัตกรรมจากการเพิ่มมูลค่าให้สิ่งเหล่านี้เพื่อให้มีความดึงดูด เห็นด้วยในส่วนนี้ แต่อยู่ที่ว่าสิ่งที่
เราจะเพิ่มหรือนวัตกรรมจุดนี้คืออะไร การที่เพิ่มหรือเสริมเข้ามามีผลกระทบกับโบราณสถานหรือเปล่า
แต่หากเป็นนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การให้ความรู้ นี่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวเมือง
อยุธยา เป็นการให้ความรู้ที่แท้จริงถูกต้องแก่เขา กลุ่มที่มาแสงบุญเมื่อกลับไปเขาก็ควรจะได้ความรู้
ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดี อีกด้านหนึ่งควรได้ธรรมะที่ถูกต้องที่เป็นแก่นแท้กลับไป กลุ่มที่มา
ปฏิบัติธรรมก็เช่นกัน เขาควรที่จะได้รับข้อมูลด้านธรรมะที่ถูกต้อง คือหลักพระธรรมคำสอนที่แท้จริง
ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ากลับไป รวมทั้งข้อมูลที่เป็นประวัติศาสตร์ ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับเมือง
อยุธยาและวัดนั้น ๆ กลับไปด้วย เพราะนี่คือรากฐานของบรรพชนที่ได้สั่งสมไว้ สิ่งเหล่านี้ควรได้เข้า
ไปสู่บุคคลที่มาท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นเชิงไหนก็ตามคิดว่าตรงนี้เป็นเรื่องสำคัญ สำหรับการสื่อสารการ
ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง”

“กิจกรรมทำบุญ ทำทาน ไหว้พระที่คิดว่าเหมาะสม ได้แก่ คิดว่าดี บางคนก็มาใน
เรื่องของการอนุรักษ์ไม้ดอก ไม้ประดับ ก็ต้องดูความเหมาะสมโดยเฉพาะในเขตโบราณสถาน เราต้อง
รู้จักต้นไม้เพราะมีหลายประเภท ว่าส่งผลกระทบต่อตัวโบราณสถานหรือไม่ เป็นต้น คิดว่าตรงนี้เห็น
ด้วยและต้องให้ความสำคัญ เรื่องของการบริจาค ความศรัทธา การแสงบุญสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง
คิดว่าหากจะทำให้ได้ทุกอย่างก็ต้องนึกถึงท้องถิ่นด้วย คนในพื้นที่เขาได้อะไรด้วย ไม่ใช่มาใช้
สาธารณูปโภคหรือสาธารณูปการแล้วกลับไป หากนึกถึงท้องถิ่นหรือชุมชนก็คิดว่าจะเป็สิ่งที่ดี”

“การตลาดกิจกรรม เพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาและเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม
ในอยุธยาจะมีความเป็นมาของโบราณสถานตั้งแต่ในอดีต เป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะต้องเรียนรู้”

“เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการตลาดเชิงกิจกรรมสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบๆ
วัด ดีมาก เขาจะมีกลุ่มอาสาที่เขาาร่วมทำกิจกรรมของวัด เนื่องจากเป็นวัดที่ดึงมาด้วยความเป็นมาที่
ยาวนานในประวัติศาสตร์ และวัดมีความสมณะต่าง ๆ มีการให้ความสำคัญในเรื่องของการอนุรักษ์
ดูแลโบราณสถานต่าง ๆ เวลาที่มีกิจกรรมในกรณีที่วัดมีทุนน้อยก็จะทำการระดมทุนกันมาด้วยแรงต่าง ๆ
ก็จะมาช่วยพัฒนาพื้นที่ รักษาความสะอาด เขาจะประสานกับกรมศิลปกรว่าจะมีคณะนี้เข้ามา เขาก็
ยินดีที่จะลงมาช่วยให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ การให้ความสำคัญในการดูแลโบราณสถานที่ถูกต้อง
ว่าต้องทำอย่างไร เขาก็นำไปปฏิบัติทำให้ได้ความรู้”

“อย่างเช่นวัดพนัญเชิง จะเข้าไปถึงองค์หลวงพ่อโตที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของวัด ก็จะไม่เจอตู๋หยอดทำบุญเต็มไปหมด สำหรับการห่มผ้าพระก็เป็นธุรกิจ ชี้ชวนให้ห่ม อธิบายต่าง ๆ คิดว่าไม่ควรจะทำและไม่เห็นด้วยกับการทำแบบนี้ ควรหาวิธีการที่จูงใจให้คนทำบุญได้เรื่อย ๆ”

“สิ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรมที่มุ่งมายังวัด คิดว่าวัดต้องสะอาด รมรื่น มีพระคุณเจ้าที่สามารถให้ความรู้ที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา กับคนที่ตั้งใจมาแสวงบุญหรือปฏิบัติธรรม แค่นี้ก็พอเพียงสมบูรณ์แล้ว นั่นคือหน้าที่ของวัดที่จะต้องเตรียมพื้นที่ไว้สำหรับรองรับคน มีองค์ความรู้ พื้นที่รมรื่น สะอาดเป็นระเบียบ คือการท่องเที่ยวเชิงธรรมะที่สมบูรณ์”

“นวัตกรรมที่สามารถทำได้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม คือ มีตัวอย่างอยู่วัดหนึ่ง และน่าจะมียู่ที่เดียวในประเทศไทย คือวัดไถ่เตี้ย อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ เปลี่ยนชื่อมาหลายรอบและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์พอสมควร เดิมเป็นที่ตั้งของชุมชนมอญ วัดนี้เป็นวัดเก่าแก่ ร้างมาหลายรอบจนล่าสุดมีพระจากวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ตอนนี้นำ ดร.อยู่ จวบเปรียญธรรม 8 ประโยค ท่านก็มาคิดว่าหากเจ้าอาวาสทำอยู่คนเดียววัดต้องร้างแน่ ทำให้ชาวบ้านต้องรู้ว่าวัดนี้คือวัดของเขาและต้องมาช่วยกันทำ ท่านเลยหาวิธีการคุยกับชาวบ้านในการพัฒนาลานธรรม เมื่อผู้สูงอายุเข้ามา ท่านหาเครื่องมือมาทำอิฐตัวหนอน ค่อยๆ ฝีกกันไป ท่านมีหลักว่าทำแล้วผลงานออก เขาได้ออกกำลังกาย แทนที่ผู้สูงอายุจะเป็นภาระของสังคม ทุกอย่างเขาต้องเรียนรู้ด้วยการกระทำของเขา ทำได้เท่าไรก็เอาไปตากจากนั้นก็เอามาพัฒนาวัด ทำให้ผู้สูงอายุเดินสะดวกขึ้น มีแรงออกกำลังกายมากขึ้น ที่สำคัญได้มาทำบุญ นี่คือตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมทางนวัตกรรมที่วัดได้ทำขึ้นมา ทำให้ลดในเรื่องค่าใช้จ่าย เป็นวัดที่สร้างตัวเองขึ้นมา ตอนนี้เป็นที่ประจักษ์คือความสะอาด นี่การขับเคลื่อนการสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ตามที่ทุกคนพูดว่าวัดเป็นของชาวพุทธทุกคนไม่ได้เป็นของพระรูปใดรูปหนึ่ง”

“มีตัวอย่างที่วัดท่าการ้อง เป็นตลาดชุมชนที่สร้างโดยวัด แต่ชุมชนบริหารจัดการช่วยกันดูแล ทุกคนเป็นเจ้าของแต่วัดเป็นผู้ริเริ่มจากการให้ จากนั้นก็กลายเป็นที่ท่องเที่ยวสร้างห้องน้ำติดแอร์ วัดนี้จะมีความสะดวกเป็นหลัก มีอะไรที่น่าสนใจเพื่อสร้างเป็นแรงจูงใจให้มาเที่ยว คนที่เข้ามาในวัดส่วนใหญ่จะไม่รู้จักเจ้าอาวาส เพราะท่านบอกว่าเมื่อไรที่เราทำวัดอย่างนี้ แล้วเราโฆษณาตัวเอง เจ้าอาวาสก็ไม่ต้องทำอะไร มีการวางระบบไปอย่างดี เป็นวัดที่เป็นตัวอย่างด้านการบริหารจัดการและการตลาดที่เอื้อกันระหว่างวัดและชุมชน เอื้อกันระหว่างการสร้างงาน สร้างอาชีพ ที่สำคัญเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย”

3.5 สำหรับนวัตกรรมในการเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรม

“วัดบางวัดที่มีความเป็นเชิงพาณิชย์มากเกินไปนั้น หากมองในภาพของคนทั่วไป เขาอาจจะคิดว่าวัดนี้ไม่เหมาะสม แต่หากคุยกับเจ้าอาวาสเราก็จะเข้าใจว่าวัดมีค่าใช้จ่าย ไม่มีเงินจาก

หน่วยงานใดมาสนับสนุนค่าใช้จ่ายในวัด อยู่ที่วิสัยทัศน์ของเจ้าอาวาสว่าท่านต้องการที่จะพัฒนาวัดไปในทิศทางแบบใด อย่างเช่น ญาติโยมที่มาไม่ได้มาคนเดียว จูงลูกจูงหลานมาด้วย หากมีแต่การไหว้พระทำบุญเด็กก็จะเกิดความเบื่อหน่าย หากนำเอาหุ่นยนต์มาวาง เอาเอนทรนอยมาหยอดเหรียญ เป็นตัวที่จะหลอกล่อเด็กให้เกิดการทำบุญ วัดอยากจะทำให้ญาติโยมมาและมีความรู้สึกว่ายากมาทำบุญ วัดสามารถที่จะนำเงินไปใช้จ่าย บูรณปฏิสังขรณ์วัด เป็นค่าน้ำ ค่าไฟที่วัดจะต้องจ่าย นี่คือการเข้าใจว่าทำไมวัดต้องเป็นพุทธพาณิชย์”

“เป็นไปได้ วัดอาจจะให้พื้นที่ในการดำเนินการโดยแบ่งพื้นที่ให้คนมาเช่า เพื่อหารายได้เข้าวัดในการทำตลาดนัด เป็นต้น”

“บางคนเขาก็ไม่ไป เพราะเขาไม่ชอบบรรยากาศแบบพุทธพาณิชย์มากเกินไป แต่บางคนก็ชอบวัดแนวนี้ ซึ่งก็คงแล้วแต่ความชอบของแต่ละบุคคล”

3.6 แบ่งส่วนตลาดตามพฤติกรรม

“การทำบุญทำทานไหว้พระในพระนครศรีอยุธยา ส่วนมากก็จะมาเที่ยวทั่วไป คือดูทุกอย่าง และดูที่กรุ๊ปทัวร์จัด หากเป็นการท่องเที่ยวเฉพาะ นักท่องเที่ยวจะมีความสนใจด้านใดด้านหนึ่ง เขาก็จะมีจุดมุ่งหมายของเขาอยู่แล้ว แต่ส่วนมากจะมาเที่ยวแบบทั่วไป”

“ผลตอบรับจากการปฏิบัติธรรมคนที่ไปเขาก็ประทับใจนะ คนที่มาแล้วเขาก็มาอีก ส่วนมากก็จะเลือกยามที่ว่างจากภารกิจ”

“เรื่องนักท่องเที่ยวก็จะมีบางคณะที่มาแจ้งกับทางเราว่าให้เราจัดวัดให้ว่าจะท่องเที่ยววัดไหนถึงจะดีกับการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด เป็นช่วงสั้น ๆ”

“ความแตกต่างของวัด เช่น วัดใหญ่ชัยมงคลเขาก็จัดเป็นกลุ่มของนักเรียน วัดทำการร้องก็มีการจัดเป็นกลุ่มนักเรียน เน้นเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่า แต่ช่วงหลังท่านก็มีการสร้างศาลาแยกต่างหากเพื่อรองรับ แต่ที่เด่นชัดมีการจัดอย่างต่อเนื่องก็คือวัดใหญ่ชัยมงคล วัดมเหยงค์ ส่วนวัดกษัตราธิราชวรวิหารมีเหมือนกันแต่อาจจะน้อยกว่าเพราะสถานที่ในการให้คนพักจะน้อย ส่วนมากจะเป็นเขตของทางวัด ศาลาที่แยกต่างหากจะไม่มี วัดพนัญเชิงก็จะจัดตามเทศกาลต่าง ๆ”

“ส่วนมากจะเป็นคนไทยเกือบทั้งหมด แต่ในช่วงหลังจะมีพระจากต่างประเทศเข้ามา พวกเวียดนาม หรือชาวจีนก็มีเหมือนกัน ส่วนใหญ่ก็จะมาจากสายวัดมเหยงค์ แต่ท่านจะมีสาขายู่ตรงเขตติดต่อทางอ่างทอง”

“หากเป็นนักท่องเที่ยวส่วนมากก็จะเป็นชาวต่างประเทศมาเป็นกรุ๊ปทัวร์ ที่จะมาเที่ยวโดยตรง”

“ส่วนมากชาวต่างชาติที่เขามา เขาจะมาชมโบราณสถานเก่าๆ โบสถ์ วิหาร ศาลาทรงไทย วัดพนัญเชิงก็จะมาเยอะ จะมาเดินชมบริเวณรอบๆ ฝรั่งหากเขามาส่วนใหญ่ก็จะมาเที่ยวโดยตรง

อยุธยาจะมีนักท่องเที่ยวอิสระจากต่างประเทศเยอะ มาโดยอิสระ พักตามเกสต์เฮาส์ บ้านเช่า ก็จะมีการพกพาคู่มือท่องเที่ยวมาด้วย”

“นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาทำบุญ ก็จะไปเช้า เย็นกลับ หรือท่องเที่ยววัดทำบุญไหว้พระ 9 วัด ได้แก่ วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล วัดกษัตราธิราชย์ วัดท่าการ้อง วัดเกาะแก้ว ฯ”

“ส่วนวัดที่เน้นปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดมเหยงค์ วัดตาลเอน ทำบุญและปฏิบัติธรรม กลุ่มปฏิบัติธรรมมีความตั้งใจว่าจะมาปฏิบัติธรรม ก็อาจจะมีการวางแผนกันมาค้างคืน”

“วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นักท่องเที่ยวจะเยอะกว่าปกติ เพราะอยุธยาจะใกล้กรุงเทพฯ ยิ่งวันสำคัญทางศาสนาคนจะมากันเยอะ มีการเวียนเทียน เปิดทำบุญพิเศษ”

“วัดที่ได้รับความนิยมสูงสุดในการทำบุญ น่าจะเป็นวัดพนัญเชิง โดยดูจากยอดนักท่องเที่ยวที่มาในวันหยุดนักขัตฤกษ์ วัดพนัญเชิงจะเป็นวัดเดียวที่ในโบสถ์คนจะหนาแน่นมาก วัดใหญ่ก็ยังมีที่ว่าง วัดท่าการ้องจะมีตลาดน้ำดึงดูดคนเข้าไป วัดกษัตราธิราชวรวิหารก็หนาแน่นเท่าวัดพนัญเชิง เป็นเพราะวัดมีความเก่าแก่ แล้วก็มีหลวงพ่อโตองค์ใหญ่ ก็จะมีคนไทยเชื้อสายจีนมุ่งหน้ามาที่วัดนี้เยอะ”

3.7 กิจกรรมการตลาดเสริมการท่องเที่ยว

“วัดท่าการ้อง เป็นที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมไป เขาจะมีแบบเป็นตลาดน้ำเข้ามาเป็นตู้ดึงมีปลาตะเพียนต้มเค็ม สามารถดึงนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน”

“หัตถกรรมในอยุธยา คิดว่าอะไรเป็นตัวเด่นที่สามารถเป็นนวัตกรรมขึ้นมาได้ ส่วนมากเขาก็จะซื้อโรตี่ ปลาตะเพียน อาหารพื้นบ้านที่เป็นของฝาก ส่วนของพื้นบ้านส่วนมากก็จะเป็นสิ่งประดิษฐ์เครื่องจักสาน แต่ก็อาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย”

“การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชุมชนตอนนี้ก็มีหลายวัดที่เขาจัดโซนให้ ที่เห็นได้ชัดเจนก็วัดพนัญเชิง ที่วัดพนัญเชิงจะมีกัวยเดี่ยวเรือโบราณของอยุธยา เขาจะจัดเป็นโซนไว้ให้ วัดจะต้องบริหารจัดการอย่างชัดเจน มีกฎ กติกาที่ชัดเจน ไม่เช่นนั้นจะเกิดปัญหาทันที ที่วัดใหญ่ชัยมงคลก็มีร้านค้า แต่ห้ามไปขายรถเข็น หากขายในวัดต้องเคารพกฎที่ทางวัดตั้งไว้ สำหรับมุมมองคิดว่าดี เพราะคนไทยเรามีระเบียบแบบนี้จะทำให้บ้านเมืองเราน่าอยู่ขึ้น”

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มนักวิชาการ/มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน

1. นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1.1 โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“ดูจากภายนอกมีความสงบ ไม่พลุกพล่าน ทำให้เราเกิดความรู้สึกไปด้วยก็จะทำให้เกิดความศรัทธา ว่าเราอยากจะเข้าวัดเพื่อมาหาความสงบ ส่วนพระก็ต้องสำรวจตามวินัยของพระที่ได้กำหนดไว้ ทำให้เราเกิดความศรัทธาในตัวพระ ทำให้เกิดสิ่งจูงใจให้เราเข้าวัดเพื่อหาความสงบ ส่วนการไปหาธรรมบางครั้งเรามาจากที่บ้านก็ได้ไม่จำเป็นต้องเข้าวัด”

“ความรับผิดชอบต้องเริ่มที่คนในครอบครัว เริ่มที่พ่อแม่ ไม่ใช่โยนให้วัด คิดว่าหากพ่อแม่ทำอะไร ลูกก็จะทำด้วยเหมือนเป็นกิจวัตรประจำวันว่าทุกคนต้องปฏิบัติ จุดนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่เป็นเหตุจูงใจ หากพ่อแม่เกิดมาแล้วพ่อแม่ใส่บาตร ทำบุญ ลูกก็จะทำตามทีพ่อแม่กระทำ ก็จะช่วยส่งเสริมให้ลูกของตัวเองเป็นคนดี วัดกับพระเป็นแค่ส่วนประกอบหนึ่งเท่านั้น”

“ครอบครัวต้องทำตัวอย่างให้เด็กเห็น อาจจะไม่ต้องบังคับให้เขาทำตาม คิดว่าเป็นการสร้างความเคยชินให้ลูกเห็นตัวอย่าง หากผลติดอยู่ที่ตัวเด็กเวลาปฏิบัติแล้ว ก็จะทำให้เกิดการจูงใจที่จะทำให้เด็กหันมาศึกษาธรรมะได้”

“ตัวอย่างที่เคยไปวัดญาณสังวรารามวิหาร ลักษณะวัดเหมือนเป็นวัดป่าทั่ว ๆ ไป ส่วนมากจะมีต้นไม้ ภูเขา จะไม่มีรูปแบบของวัด ส่วนมากจะมีแต่กุฏิเล็ก ๆ คนที่จะมาปฏิบัติธรรมก็จะมีกฎระเบียบสำหรับผู้ที่มาปฏิบัติธรรม ต้องมีการนุ่งขาวห่มขาว จะมีการลงทะเบียนว่าจะมาปฏิบัติธรรมจำนวนกี่วัน หากมาแล้วก็ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของวัดนี้ กิจกรรมที่ทำเป็นปกติ เข้ามาก็จะมีพระออกบิณฑบาต หลังจากนั้นจะขึ้นมาที่ศาลาฉันพร้อมกัน หลังจากฉันเสร็จพระก็จะแยกย้ายกลับกุฏิเพื่อประกอบกิจทางสงฆ์ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร แต่ช่วงเช้าหลังจากฉันเสร็จแล้วท่านจะให้ฆราวาสที่มีจิตศรัทธาเข้ามาซักถามได้ แต่หากสนใจที่จะฟังธรรมก็ต้องรอเวลาบ่ายสองโมง ท่านจะเทศน์ 1 ชั่วโมง และเปิดโอกาสให้ซักถามอีก 1 ชั่วโมง”

“โครงการจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ และคิดว่าโครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่ดีสามารถที่จะเป็นไปได้ ต้องได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษาต่าง ๆ เข้ามา หากไม่ใช่นักศึกษา ก็จะเป็นชุมชน นักท่องเที่ยวก็ได้ แต่อาจจะต้องเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หากเราประชาสัมพันธ์ออกไปก็คิดว่าเขาอาจจะอยากเข้ามามีส่วนร่วมกับเรา”

1.2 โครงการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ โดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวงรัชการที่ 9

“ดีและก็ดีคิดว่าน่าจะได้รับการมีส่วนร่วมกับการศึกษาได้ เพราะหากวัดไม่พร้อมที่จะรองรับนวัตกรรมนั้นก็ทำไม่ได้ด้วยดี”

“โครงการที่ให้คนไทยสมานสามัคคี โดยใช้หลักธรรมะเข้ามา สมมติว่าหากมีการจัดกิจกรรมเพื่อในหลวงรัชกาลที่ 9 ในวัด เราก็จะประชาสัมพันธ์ว่าเป็นการทำให้ในหลวง ยิ่งงี้ก็จะมีการประชาชนเข้ามาเพราะคนไทยจะสมานสามัคคีรักในหลวงอยู่แล้ว การทำบุญจะแฝงเข้าไป เช่นโครงการพระราชดำริ คำสั่งสอนของพ่อเข้าไปแทรก ช่วยดึงดูดใจให้คนมาร่วมในการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ สำหรับในช่วงนี้คิดว่าน่าจะดึงดูดได้เป็นอย่างมาก เป็นการสานต่ออย่างยั่งยืนด้วย”

1.3 โครงการการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“ในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประติมากรรม อัญมณีทำได้หลายแบบมาก เช่นตอนนี้มีโบราณสถานเก่า ๆ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของชาติ ในขณะเดียวกัน ยังมีการสันนิษฐานรูปแบบตอนที่ยังสมบูรณ์ว่าหน้าตาเป็นอย่างไร เด็กๆ ก็จะนึกภาพว่าเมื่อก่อนเป็นอย่างไร ก็จะนำเอามือถือไปส่องคิวอาร์โค้ดที่ได้ทำไว้ ก็จะได้เห็นรูปแบบ ประวัติความเป็นมาว่าเป็นอย่างไรรู้ ก็ทำให้เกิดการอนุรักษ์ขึ้นมา”

“หากมีนักท่องเที่ยวหรือนักแสวงบุญมาที่วัด ชุมชนก็จะมีผลิตภัณฑ์ชุมชนต่าง ๆ มีร้านอาหารต่าง ๆ ชุมชนก็จะได้อานิสงส์จากส่วนนี้ด้วย”

“ควรมีการร่วมมือกันระหว่างวัดกับสถาบันการศึกษา เพื่อให้เยาวชนร่วมปฏิบัติธรรมที่สถาบันการศึกษาที่ไม่มีเป็นรายวิชาเฉพาะแต่เราจะมีกิจกรรมที่เสริมเข้าไป จัดโปรแกรมกับสถาบันการศึกษาเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมะประมาณเดือนละครั้ง ซึ่งต้องประชาสัมพันธ์”

“ทำการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มารวมกับการทำบุญและปฏิบัติธรรม ได้โดยการทำกิจกรรมหลากหลาย แต่ไม่ถึงกับการปฏิบัติ อย่างเช่นไปเวียนเทียน แห่เทียน ตามวัดต่างๆ สามารถดำเนินการได้”

1.4 โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรมะ หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคม และศาสนารวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถทำได้ในวัด นำมาปรับใช้กับหลักทางพระพุทธศาสนาได้”

“โครงการเศรษฐกิจของพาณิชย์ชุมชน สามารถช่วยสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งช่วยได้มาก แต่ต้องได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ทำได้แต่ไม่มีแหล่งที่จะขาย”

“การสอนธรรมะโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ต้องให้เขารู้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับธุรกิจได้อย่างไร มีประโยชน์อย่างไร แบบเรียนหรือวิธีการสอนต้องให้เป็นรูปธรรมชนิดหนึ่ง หากใช้หลักตรงนี้จะทำให้ธุรกิจอยู่ระยะยาวได้อย่างไร จะมั่นคงได้อย่างไร ก็ทำให้เขาเห็นเป็นรูปธรรม”

“ในชุมชนท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบวิถีชีวิต ก็จะมีนวัตกรรมของเขาที่เป็นการประดิษฐ์เอาของใช้ในธรรมชาติมาเป็นเครื่องนวด ยาสมุนไพร เครื่องเล่นที่ทำให้นักท่องเที่ยวหรือเด็ก ๆ มีความสนใจ หรือวิธีการทำขนมต่าง ๆ เป็นนวัตกรรมของชาวบ้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ หากมีการประชาสัมพันธ์ดี ๆ หาวิธีการดึงดูดก็จะเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้ในอนาคต”

“การสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่น ควรจะต้องจัดโซนนิ่งอย่างชัดเจน คำว่าเศรษฐกิจชุมชนนอกจากให้ชาวบ้านมาขายของแล้ว วัตถุประสงค์ส่วนร่วมในการหาอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนนั้นที่อาจมีอยู่ แต่ได้ละเลยไป ให้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อเป็นเศรษฐกิจของชุมชนและเกี่ยวคู่กับวัดได้ด้วย”

1.5 ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

“แสวงบุญกับการปฏิบัติธรรมก็คล้ายกัน แยกกันไม่ค่อยออก แต่ในการที่จะปรับเข้ามาปฏิบัติธรรมก็ต้องดูในเรื่องสถานที่ที่จะเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรมหรือไม่ การได้ไปทำบุญตักบาตรก็เป็นปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง เพราะการปฏิบัติธรรมไม่ได้หมายความว่าต้องไปนั่งสมาธิ การทำทานก็เป็นปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่ง แต่เป็นขั้นเบื้องต้น ดูบุคลากร ว่าสถานที่แห่งนั้นเป็นพระที่เป็นแบบอย่างหรือไม่ เป็นพระที่ให้ความรู้หรือไม่ ดูวิธีปฏิบัติ คือทำเพื่อความรู้ ความเข้าใจ และเพื่อความสงบ ไม่ใช่ปฏิบัติเพื่อทดลองเครื่องรางของขลัง วิธีปฏิบัติจะสำคัญที่สุด ในพระพุทธศาสนาจะมี สัปายะ (ความสบาย) อันแรกก็คือ เสาวนาสัปายะ คือสถานที่ สองคือ บุคคลสัปายะ คือ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ส่วนอันที่สามคือ ธรรมะสัปายะคือหลักปฏิบัติ การไปปฏิบัติธรรมจะต้องไม่ลำบาก หรือไม่ทรมาน มีความสบายที่จะไปดำรงชีพเพื่อเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม เวลาไปปฏิบัติก็ต้องมีความเข้าใจเบื้องต้น เมื่อไปแล้วจะได้หลักธรรมอะไรมา และเรานำมาปฏิบัติอย่างไร นั่นแหละคือหลักสำคัญที่สุด สำหรับตัวบุคลากรที่สอนเราต้องมีความรอบรู้ อย่างเช่นวัดท่าการ้อง ไปตรงจุดไหนก็จะให้ตักบาตร ทำบุญ จะเป็นเชิงพุทธพาณิชย์ ไม่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม จะต้องมีความสะอาด สว่างและสงบ คิดว่าคนไปที่วัดนี้ส่วนมากจะไปเที่ยวที่ตลาดน้ำมากกว่า”

“กิจกรรมการท่องเที่ยวถ้ามีการสอดแทรกหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะช่วยในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหรือการปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ชอบการแสวง

บุญ หรือต้องการความสงบในจิตใจ จุดนี้จะเป็นตัวดึงดูดให้เขาเลือกวัดเหล่านั้น อีกอย่างคือที่เคยเห็นจากอเมริกา เขามีการใช้อนุศาสนจารย์ไปสอนธรรมะ โดยใช้หลักธรรมที่ใช้กันคือ อิทธิบาท 4 เข้าไปสอนด้วย ตรงนี้อาจจะเป็นจุดหนึ่งที่นอกจากกลุ่มคนไทย ก็จะมีกลุ่มคนต่างชาติที่เริ่มหันมาสนใจในศาสนาพุทธ คิดว่าน่าจะเป็นตัวดึงดูดได้ด้วย”

“เราน่าจะมีการพัฒนาโปรแกรมปฏิบัติธรรม ให้มีความน่าสนใจมากขึ้นกว่าเดิม โดยปกติโปรแกรมปฏิบัติในแต่ละที่จะคล้ายคลึงกัน อาจจะแตกต่างในเรื่องเวลา แต่ลักษณะของตารางจะคล้ายกัน เราน่าจะมีการสอดแทรกกิจกรรมลงไปบ้าง เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มคนที่เข้ามา แต่ส่วนนี้ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะทำอะไรว่าจะเอากิจกรรมอะไรลงไปบ้าง อย่างเช่นที่วัดใหญ่ชัยมงคลจะมีลักษณะของเกมต่าง ๆ เช่น บ่อน้ำคุณธรรม สะสมความดี ก็น่าสนใจและเหมาะสมสำหรับเยาวชน เป็นการกระตุ้นให้เยาวชนหันมาทำความดี ซึ่งเป็นดีให้เด็กเข้ามาปฏิบัติธรรมทางอ้อม หากจะเอาเด็ก ๆ มานั่งสมาธิหรือเดินจงกรมก็ขัดกับวัยของเขา ก็คงต้องนำเอาเกมเข้ามาดึงดูดความสนใจสำหรับเด็ก”

1.6 กิจกรรมเพื่อทำบุญในเรื่องอื่นๆ

“ชี้ผลบุญว่า ผู้ร่ำรวยทรัพย์สมบัติเพราะชาติก่อนชอบบำเพ็ญทาน ทานทำให้รวย”

“การทำบุญในรูปแบบอื่น ๆ น่าจะเป็นไปได้ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะแนวคิดของคนในวัดเอง ไม่ว่าจะเป็นพระหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในชุมชนด้วย เพราะหากการปรับเป็นพื้นที่สีเขียว นั้นหมายถึงว่าอาจจะมีผลประโยชน์เชิงพาณิชย์”

2. นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัดในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

2.1 การจัดทำสื่อนวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม

“หากวัดมีสถานที่ปฏิบัติธรรมก็ควรจะมี แต่ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเชื่อมโยงกับเว็บไซต์ของทาง ททท.หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรมจังหวัด เพื่อให้คนที่เข้ามาดูจะได้ทราบข้อมูลข่าวสารได้ในหลายช่องทาง”

“เห็นด้วยอย่างยิ่ง กับการใช้โซเชียลเน็ตเวิร์คเพราะในช่วงนี้กำลังได้รับความนิยม

“เห็นด้วยมากกับการสอนสุภาสิตตามต้นไม้ในวัด คนที่ไม่รู้ก็จะได้รู้มากขึ้น อาจจะทำให้เกิดความสนใจในจุดนั้น เท่าที่ทราบว่าการไหว้พระ 9 วัดในอยุธยา ในส่วนของทางด้านเอกชนเป็นผู้ริเริ่ม น่าจะเป็นสมาคมการท่องเที่ยวของอยุธยาที่เป็นในส่วนของเอกชน และเขาได้มีการประชาสัมพันธ์ออกไป ทำให้ได้รับความนิยมมาก จนปัจจุบันก็เลยเป็นการไหว้พระ 9 วัดในอยุธยา”

“การแปลเป็นภาษาขึ้นอยู่กับเป้าหมายของเรา ว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเป็นชาติอะไร เช่น จีน ฝรั่งเศส หรือญี่ปุ่น เป็นต้น”

“เราอาจจะรวมกลุ่มกันได้ในโซเชียลโดยการให้ธรรมะในการเผยแพร่ หรือดูการปฏิบัติ จากสื่อ youtube ก็ได้เช่นกัน เพราะบางคนเขาอาจไม่มีเวลาไปที่วัดก็ต้องอาศัยสื่อเหล่านี้เพื่อปฏิบัติตาม”

“เหตุจูงใจให้มาปฏิบัติธรรมของคนทั่วไป เพราะรู้สึกว่าเขาจะมีบุญเก่าอยู่ด้วยก็เลยอยากมา หากคนไม่มีบุญเก่าอายุขนาดเราเขาก็คงไม่อยากจะเข้าวัด ขนาดคนในหมู่บ้านเดินกันขวักไขว่เข้า เย็น ชวนทำบุญง่ายนะ แต่หากชวนมาปฏิบัติธรรมเขาไม่ค่อยมา”

“นวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ๆ หากเป็นนวัตกรรมด้านการท่องเที่ยวก็จะไม่เกี่ยวกับด้านทำบุญ เท่าไหร่ เช่น แอปพลิเคชันแสงสี หรือคิวอาร์โค้ดตามแหล่งท่องเที่ยว หากมานำประยุกต์โดยการ กำหนดให้เป็นการทำบุญเข้าวัด ตามรูปแบบที่วางไว้ก็จะได้เห็นได้เด่นชัดขึ้นมา แต่ก็มีหน่วยงานที่พัฒนา เทคโนโลยีส่วนนี้ขึ้นมาเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาในวัดมากขึ้น”

“การจัดทำสื่อเทคโนโลยีนวัตกรรม เพื่อเผยแพร่ธรรมะต่างๆ โดยการปฏิบัติตามสื่อที่ ทำออกมา คิดว่าเป็นไปได้”

“กิจกรรมอื่นสำหรับนวัตกรรมในการปฏิบัติธรรม ซึ่งในยุคดิจิทัลนี้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือ ประชาชนส่วนใหญ่เขาจะนิยมใช้มือถือเกือบ 10 เปอร์เซ็นต์ หากเราทำออกมาเป็นสื่อ หรือแอปพลิเคชัน ในมือถือให้มีความน่าสนใจ ให้เขาเข้ามาทำบุญ ปฏิบัติธรรมได้ ก็จะสามารถจะเจาะกลุ่มเป้าหมายได้”

“เห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะจัดทำสื่อนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ธรรมะ เชิงคำคม/สุภาษิตเตือนใจ หลักธรรมฝึกสมาธิ กำหนดลมหายใจ ซึ่งตอนนี้คนจีนก็หันมาสวดมนต์กันเยอะ”

2.2 เน้นข่าวสารวัตกรรมการใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยใช้ หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอันนึ่งค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใด ๆ

“ลักษณะสื่อที่ใช้ ก็อาจจะเป็นป้ายประกาศหรือต้นไม้พูดได้ประมาณนี้ ในการจัด โปรแกรมก็ต้องมีโอกาสให้มีปฏิบัติ ให้มีโอกาสไหว้พระพุทธรูปประจำพระอุโบสถ ให้ไหว้พระสวดมนต์ย่อ ๆ แล้วฝึกปฏิบัติธรรมประมาณ 5-10 นาที กำหนดลมหายใจเข้าออก พิจารณาสิ่งที่จะทำให้เราสงบสิ่ง ที่พบเห็นอยู่ให้เบาบางลงไปได้ เช่น เรามีความทุกข์ จะทำอย่างไรให้ตัดมันออกไปได้บ้าง วัตถุประสงค์ในการกำหนดลมหายใจเพื่อดึงจิตให้อยู่กับเราไม่ให้ฟุ้งซ่าน”

“ควรใช้สื่อที่เป็นลักษณะของการสอน ทำออกมาเป็นสื่อ รูปภาพ มีคำบรรยายประกอบ”

“เขาก็ปฏิบัติเป็นปกติของเขา เพียงแต่เราโปรโมทสักชนิดหนึ่ง ยกตัวอย่างวัดป้อมรา มั่น ที่มีพระอาจารย์แดง คนก็มีความเลื่อมใสศรัทธากันเยอะแยะ จะมีดารา นักการเมืองเข้ามาก็มีการ โปรโมทให้คนไกล ๆ เข้ามาในวัด”

“การใช้ดาราคนดังเข้ามาช่วย ให้ข่าวสารการปฏิบัติธรรม คิดว่าได้ผลในฐานะของผู้ ปฏิบัติ เพราะดาราที่เขาเคยไปปฏิบัติมากก็จะมาพูดโน้มน้าวออกสื่อให้เราฟัง พอได้ยินก็ตั้งใจว่าหากมี เวลาจะไปบ้าง ก็เลยคิดว่าได้ผล”

“เทคนิคการสอนเกี่ยวกับธรรมะ ภาษาที่เหมาะสมสำหรับบุคคล นำเครื่องมือเข้ามาช่วยที่จะทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น บรรยากาศ สถานที่ในการปฏิบัติ”

2.3 จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสนทนาธรรม/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วยภาษาง่าย ๆ

“ก็ควรจะมีสถานที่ แต่บางวัดอาจจะไม่ได้มีเป็นห้อง เหมือนเป็นลานธรรมก็ได้ แต่ก็ควรจะมี”

“สื่อควรจะมีทั้งแบบเป็นคน กับสื่อที่เป็นนวัตกรรมหรืออิเล็กทรอนิกส์ หากเป็นที่วัดที่มีกำลังเงินอาจจะมีห้องที่เปิดวีดีโอ หรืออาจจะมีแบบสื่อที่สามารถสัมผัสได้เพื่อให้เขาเลือกฝึกด้วยตัวเอง”

2.4 โครงการสอน/จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์/วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน โดยจัดวัดหรือสถาบันการศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

“การจัดกิจกรรมออกมาแนวนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ ก็ต้องขึ้นอยู่กับสถานศึกษา เพราะทางวัดคงจะสร้างสรรค์ไม่เท่ากับเด็ก ๆ เรื่องที่ว่ามาทำนวัตกรรมการแล้วได้บุญ ยังไงครูและนักเรียนเขาก็สนใจอยู่แล้ว แต่มันต้องมีพื้นที่ในการคิดการใช้ได้จริงๆ ก็จะได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย”

2.5 นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแพร่ธรรมะและปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ (1) ครูหรือพระหรือผู้เชี่ยวชาญ (2) การสร้างบรรยากาศ สถานที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม (3) เทคนิคการสอนต่างๆ ที่น่าสนใจ เช่น ข่าวสารและสื่อที่ใช้ประกอบ

“การที่จะให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและปฏิบัติธรรมผู้ที่จะให้ความรู้ก็ต้องมีความรู้ที่ถูกต้องแท้จริง ผู้ปฏิบัติต้องตั้งใจที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักคำสอน โดยใช้ปัญหาพิจารณา ให้เชื่อตามคำที่ท่านบอกเล่าเท่านั้น สำหรับในการปฏิบัติ ศีลก็เป็นเบื้องต้น สมาธิก็ชั้นกลาง ปัญญาก็คือขั้นสูง”

“น่าจะเป็นแนวธรรมชาติ แบบสวนโมกข์ หรือวัดมเหยงคณ์”

“คิดว่าหลักการส่วนนี้หากเป็นวัดในเมืองหรือในกรุงเทพฯ จะลำบากหน่อยเรื่องพื้นที่ หากเป็นวัดในอยุธยาก็น่าจะเป็นไปได้เพราะพื้นที่มีค่อนข้างเยอะ คิดว่าหากเป็นกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่จะล้อมรอบไปด้วยชุมชน ส่วนมากก็จะแบ่งพื้นที่เพื่อหาผลประโยชน์ เช่น ร้านค้า เป็นต้น แต่หากเป็นวัดต่างจังหวัดมีโอกาสเป็นไปได้สูง”

2.6 การปรับทุกอิริยาบถให้สามารถทำสมาธิได้ในขณะท่องเที่ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย/กายบริหาร/นันทนาการปฏิบัติธรรม ร่วมกับการฝึกสมาธิ และสอนธรรมะ เชิงฝึกสมาธิ เช่น (1) โยคะปฏิบัติธรรม (2) ไทเก๊กประยุกต์ปฏิบัติธรรม (3) เดินสมาธิ (4) วิ่งสมาธิ (5) กายบริหารสมาธิ (6) ทุกอิริยาบถที่สามารถปรับเข้ากับการปฏิบัติธรรมได้

“ทางพุทธก็มีการสวดทำนองสรภัญญะ สามารถที่จะทำได้”

“สมาธิสามารถกระทำได้กับทุกอย่าง หากเราทำอะไรไม่มีสมาธิก็จะมีจิตใจที่จดจ่ออยู่กับสิ่งเหล่านั้น และต้องมีสติกำกับตลอดเวลา”

“การปฏิบัติธรรมสามารถทำได้ทุกที่ แต่สำหรับการวิ่งสมาธิอาจจะลดลง”

“การนำธรรมะมาผสมกับนันทนาการจะคล้าย ๆ กับการไปค่ายลูกเสือแทนที่จะไปเข้าฐาน ก็เป็นการเอาธรรมะเข้ามาแทน และต้องดูกลุ่มที่จะใช้ด้วย”

“การออกกำลังกายเชิงฝึกสมาธิ คิดว่าส่วนนี้เป็นไปได้ อย่างเช่น กายบริหารหรือฤๅษีดัดตน ทำรำมวยไทย โดยใช้ฝึกสมาธิ”

“โยคะการปฏิบัติธรรมนำมาใช้ได้เช่นกัน แต่อาจจะต้องมีการปรับรูปแบบบ้าง”

2.7 การใส่ทำนองเพลงสอนธรรมะ/สอนฝึกสมาธิ บทสวมนนต์ต่าง ๆ

“การใส่ทำนองประกอบเพลงในธรรมะ สำหรับพระคงจะปรับทำนองในการสวดไม่ได้ แต่หากเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและเก่งในด้านนี้ หรือเป็นนักร้องที่อยู่ในสายธรรมะคิดว่าน่าจะสอดแทรกเข้าไปในบทเพลงได้ คล้ายกับชีวประวัติของพระพุทธเจ้าก็ทำได้ในหลายเวอร์ชัน เช่น การ์ตูน ภาพวาด เป็นต้น โดยนำส่วนนี้มาประยุกต์”

“การใส่ทำนองเพลงในธรรมะ ในพระพุทธศาสนาจะมีทำนองสรภัญญะอยู่แล้ว หากนำมาใส่ก็จะผิดทำนองที่มีมา ที่สำคัญจะต้องปรับให้เหมาะกับบุคคล หากสอนไปแล้วไม่เข้าใจก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์

2.8. การกำหนดรางวัลเกียรติคุณสำหรับโครงการระหว่างวัด

“การจัดประกวดสำหรับการปฏิบัติธรรมจะวัดกันลำบาก ขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้สอนด้วยว่าระดับไหน หากประกวดความรู้ในทางพระพุทธศาสนาสามารถกระทำได้ แต่หากเป็นความสามารถในการปฏิบัติธรรมจะวัดกันลำบาก”

2.9 การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม

“ตอนแรกกระแสในการนั่งสมาธิก็มาแรงนะ มีทั้งที่วัดและของเอกชนที่เขาประชาสัมพันธ์เชิญชวน หากที่อยู่จะทำก็อาจจะต้องเน้นเรื่องการประชาสัมพันธ์เข้าช่วย”

“ลำดับของศีล สมาธิ ปัญญา คือ ศีลเกิดก่อนเพราะเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นการทำให้ปฏิบัติ ในการวิเคราะห์ศีลก็วิเคราะห์ถึงกระบวนการที่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดปัญหา แก้ปัญหาโดยใช้อริยสัจ 4 การใช้สมาธิคือ การมีจิตใจที่มุ่งมั่นในการแก้ปัญหา แล้วจะทำให้เกิดปัญญาตามมา คือการแก้ปัญหา

วิปัสสนา หมายถึง การรู้แจ้งเห็นจริงในกระบวนการนั้น ๆ โดยการเข้าใจอย่างแท้จริง (วิ-ตี, ปัสสนา-การเห็น)”

2.10 โครงการอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อนหรือบวชชีพราหมณ์ในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดพิเศษติดต่อกันสำหรับนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนที่สนใจ

“เห็นด้วยกับการอุปสมบทภาคฤดูร้อน แต่วัดต้องเอาจริงเอาจังเกี่ยวกับเรื่องแบบนี้ เพราะบางวัดเมื่อบวชแล้วจะปล่อยปละละเลย”

3. นวัตกรรมสร้างเสริมความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์โดยการประยุกต์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยววัด

“วัตถุประสงค์ เพื่อปฏิบัติธรรม ธรรมะก็คือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ธรรมะมีความหมาย 4 อย่าง คือ หน้าที่ เหตุผล กติกาสังคม กฎธรรมชาติ การสวดมนต์ขึ้นอยู่กับกาลเทศะที่จะเลือกใช้”

“นักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) การท่องเที่ยว อาจจะมีแฝงในเรื่องการทำบุญ ไปเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ แล้วก็ชื่นชมในเรื่องของศิลปะ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม (2) เพื่อการทำบุญในรูปแบบของคนไทย เพื่อทำบุญแก้เคล็ดหรือไหว้พระแก้้วัด (3) อาจจะมีบางวัดสำหรับคนที่ชอบธรรมะแบบลึกลับซึ้งนิดหนึ่ง เพื่อไปนั่งขำขำ”

3.2 การจัดประเภทวัดในพระนครศรีอยุธยาที่เน้นทำบุญทำทานไหว้พระและวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม

“คิดว่าพอที่แยกได้ วัดที่เน้นทำบุญส่วนมากก็จะเน้นในด้านวัตถุ เช่น วัดธรรมกาย การเน้นการปฏิบัติก็คือต้องเน้นองค์ความรู้ที่ถูกต้อง ก็มีหลายวัด เช่น วัดสวนโมกข์ ซึ่งเน้นการปฏิบัติความรู้ที่ถูกต้องของพุทธศาสนา”

3.3 นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดศีลสมาธิ ปัญญา และหลักอริยสัจ 4

“ต้องสำรวจ มีสติ รู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ รับฟังอะไรมาก็ต้องพิจารณา อย่าเชื่อเพราะเขาว่ามา นำมาพิจารณาดีแล้วก็จะทำให้เกิดปัญญา ในการที่จะทำให้เกิดสมาธิก็คือทำจิตใจให้สงบพิจารณาให้ถูกต้องถ่องแท้ ตัดสิ่งรบกวนออก ในการทำสมาธิก็คือจิตใจต้องมุ่งมั่นอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เราต้องการศึกษา หรือปฏิบัติ”

“ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา จะนำมาสู่หลักอริยสัจ 4 คือการนำมาสู่การพิจารณา การที่เราจะบรรลุได้ก็ต้องมีปัญญาถึงสิ่งเหล่านั้น อะไรคือสาเหตุ ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ยากให้มากกระทบจิตใจก็ต้องดับมันไป ดับตรงนั้นก็คือการปฏิบัติเพื่อให้เกิดมรรค 8 ทุกสิ่งคือสิ่งเริ่มต้นในการปฏิบัติทั้งนั้น”

“หลักเบื้องต้นของนักทอ่งเทียว ต้องรู้จักประสงค์ขององค์ความรู้ที่เกิดขึ้น นั่นก็คือ เรื่องของศีล จะไปไหน ทำอะไร เพื่ออะไร เมื่อไปถึงก็ต้องตั้งใจศึกษาสิ่งเหล่านั้นตามจุดประสงค์ที่เราวางไว้ แล้วก็ใช้ปัญญาพิจารณาที่เราทำแบบนี้เกิดอะไรขึ้น ทำให้เราได้อะไรขึ้นมา นี่คือรูปแบบของนักทอ่งเทียว”

“อริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐ คำว่าทุกข์หมายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหลาย ที่เข้ามากระทบตัวเรา ต้องเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น และหาวิธีแก้ในการดับทุกข์ สมุทัยคือการหาสาเหตุ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติก็ถือว่าเป็นธรรมะ เมื่อนำปัญหาเหล่านั้นมาแก้ไขก็จะถือว่าเป็นนิโรธ แก้ไขโดยใช้ปัญญาในการดับทุกข์ หาวิธีการที่ถูกต้อง มรรคคือวิถีทางในแก้ปัญหา”

3.4 นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรมด้วยตัวเองในชีวิตประจำวัน

“หากเป็นเชิงธรรมเราอาจจะอยู่กับบ้านก็ได้อาจจะตั้งสำนักงานวิจัยเป็นการทอ่งเทียวเชิงธรรม และแสวงบุญปฏิบัติธรรม”

“คิดว่าการนำเอานันทนาการมาประยุกต์เพื่อให้เข้ากับธรรมะ เป็นกิจกรรมของคนรุ่นใหม่ที่สุดอดแทรกเข้าไปได้ และคิดว่าได้ผลด้วย เดียวนี้ได้กัวยรุ่นที่เล่นเฟสกันก็จะเช็คอินตามวัดต่าง ๆ ในวันสำคัญต่าง ๆ อย่างน้อยก็ดึงเด็กให้เข้ามาในวัด”

3.5 ความคิดเห็นและความเหมาะสมเกี่ยวกับชื่อที่ว่าการทอ่งเทียวเชิงธรรมะเชิงแสวงบุญ

“การทอ่งเทียวเชิงธรรมะก็พอแล้ว เพราะการแสวงบุญก็เป็นธรรมอย่างหนึ่ง ธรรมจะตีความหมายกว้าง หากเป็นหลักสูตรที่กว้างก็เพื่อไปแสวงหา มีโอกาสได้ทำบุญ หาความรู้ เพื่อปฏิบัตินำหลักการเหล่านั้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน”

“บุญเกิดได้ 3 ทาง คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการปฏิบัติธรรม บุญกิริยาวัตถุมี 10 ประการ ไม่ว่าจะให้สิ่งของเป็นทาน ให้ธรรมะเป็นทาน การรักษาศีลเป็นทาน การอ่อนน้อม ถ่อมตนถือว่าเป็นศีล ยอดของทานคือ ธรรมทานเป็นการให้ธรรมะเป็นทานหรือเราจะปฏิบัติธรรมเอง อานิสงส์ของการให้ทาน ทำทาน 1,000 ครั้ง ไม่เท่ากับการรักษาศีล 1 ครั้ง รักษาศีล 1,000 ครั้ง ไม่เท่าจิตสงบ 1 ช่วงขณะจิต (หลวงปู่ฝั้น อาจาโร)”

“คำว่าแสวงบุญในทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย บุญกิริยาวัตถุมี 10 ประการ คือ สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ว่า การกระทำที่เกิดเป็นบุญ เป็นกุศล หากทำได้ 1 ใน 10 ข้อนี้ถือว่าเป็นบุญ ไม่ว่าจะเป็ทาน รักษาศีล หรือการภาวนา การรักษาศีลนี้จะกว้างกว่าศีล 5 จะช่วยในการตัดความวุ่นวาย ช่วยให้การภาวนาจิตสงบเร็วขึ้น”

“การแสวงบุญในความคิดเห็นของท่านก็คือการค้นหา การมองหาลู่ทางที่ตัวเองชอบคืออะไร ดูว่าตรงกับความชอบของเราหรือไม่ หรือเป็นการดึงคนเข้ามาทำบุญเพื่อให้ใกล้ชิดกับธรรมะก็ใช้วิธีการนี้ในการมอง คำว่าการปฏิบัติก็คือการกระทำ แต่การแสดงหากก็คือการมองหาก่อน

พอมองหาเสร็จเราก็มองว่าจะทำอะไร เราถึงจะกระทำในสิ่งที่ดี แสงบุญเป็นคำที่กว้างกว่าการปฏิบัติธรรม”

“คำว่าแสงบุญตามความคิดเห็นเหมือนกับว่า ในวันสำคัญทางศาสนาเราจะไปเข้าวัดทำบุญก็ถือว่าเป็นการแสงบุญไปทำบุญ หรือจะเป็นวันเกิดก็ไปวัดเพื่อแสงบุญให้กับตัวเรา หรือการทำบุญให้กับผู้ล่วงลับเราก็ไปวัดเพื่อทำบุญ อย่างนี้คิดว่าเป็นการแสงบุญหรือไม่ แต่สำหรับการแสงธรรม เป็นการที่เราพอใจในเรื่องของธรรมะ จิตใจของเราก็จะฝึกฝนในด้านของธรรมะ หากมีเวลาเราก็จะไปสวดมนต์ อาจจะทำทุกวันหรือหากไม่มีกิจยุ่งยากนักและมีเวลาเพียงพอ อย่างนี้เรียกว่าแสงธรรมหรือไม่ ซึ่งเป็นการทำต่อเนื่องยาวนาน ส่วนแสงบุญเราทำเป็นครั้งคราว คิดว่าเมื่อมีกิจกรรมหรือต้องการที่จะให้พระช่วยอะไรแก่เรา”

“การท่องเทียวเชิงธรรมควรจัดให้สอดคล้องกับกลุ่มและวัยที่เข้ามา ก็อาจจะจัดเป็นตารางว่าวันนี้มีกิจกรรมสำหรับกลุ่มใด เป็นการจัดให้สอดคล้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามา”

“จัดการท่องเทียวแสงบุญให้ควบคู่กับการท่องเทียวแสงธรรมสามารถทำได้ แต่ควรแจกแจงให้ชัดเจน เพราะหากเป็นกลุ่มแสงบุญจะมีความวุ่นวายหน่อย ทำให้นักท่องเทียวที่มาแสงธรรมไม่สามารถที่จะปฏิบัติธรรมได้เพราะไม่มีความสงบ ในส่วนของท่องเทียวแสงบุญก็ควรจัดให้มีพื้นที่สำหรับไหว้พระ หรือมีกิจกรรม เช่น การถวายสังฆทาน พื้นที่ของการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวแสงบุญ ในส่วนของแสงธรรมคือแจกแจงออกมาต่างหาก ให้มีความสงบ ร่มรื่น อย่างเช่นวัดตาลเอนจะมีการแยกพื้นที่ชัดเจน โดยแยกในส่วนของสงฆ์ อุบาสิกอย่างชัดเจน ผู้มาปฏิบัติธรรมก็อยู่อีกส่วนหนึ่ง แต่เวลาปฏิบัติจะมีการมาทำวัตรเช้า-เย็น รวมกัน”

3.6 การเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรม

“วัดที่เป็นต้นแบบการปฏิบัติธรรมที่ดี คือ วัดสวนโมกข์ สวนสันติวันวัดญาณเวศน์ของท่านธรรมปิฎก และสวนสันติวันของพระวรเมธี จะเน้นปฏิบัติธรรมที่ดี”

“หนังสือที่เน้นในเรื่องการปฏิบัติธรรมของท่านธรรมปิฎก จะดีซึ่งจะไม่เน้นไปทางวัตถุ และก็มีของท่านวรเมธี”

3.7 แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการใช้วัดเป็นพุทธพาณิชย์

“วัดที่เราเข้าไปท่องเทียว หากเราเข้าไปในวัดแล้วมีความร่มรื่น ไปเจอพระก็มีระเบียบวินัยอยู่ในกฎเกณฑ์ เราก็จะเกิดความเลื่อมใสศรัทธา พอเราเกิดความศรัทธาเราก็ต้องการมาวัดนี้ซ้ำอีก ในส่วนของวัดที่เป็นพุทธพาณิชย์เราก็ไม่มีความเลื่อมใส”

3.8 อัตลักษณ์อยุธยา

“อัตลักษณ์อยุธยา อาจจะเป็นในเรื่องของจักสานปลาตะเพียน เพราะปัจจุบันหายากแล้ว หรือประเพณีบางอย่างในแต่ละชุมชนซึ่งไม่เหมือนกัน หรือว่าเป็นความเชื่อต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันเพราะอยุธยาเป็นแหล่งที่มีประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์มานานแล้ว แต่

ละชุมชนอาจจะละเลยความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง เช่น กลุ่มคนลาว กลุ่มคนเขมร คนเวียดนาม มอญ เป็นต้น ซึ่งเขาจะมีความเชื่อ หรือในเรื่องงานหัตถกรรมฝีมือของเขา วัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการ รื้อฟื้นและนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจได้ด้วย”

3.9 วิธีการดับทุกข์โดยใช้หลักพระพุทธศาสนา

“ในศาสนาพุทธมีแต่ทุกข์ ทุกข์น้อยก็สุขมาก ทุกข์มากก็สุขน้อย เปรียบได้กับความสะอาด และสกปรกของเสื้อผ้า หากเสื้อผ้าเราสกปรกจะไปหาซื้อความสะอาดมาใส่เสื้อผ้าไม่ได้ หากต้องการ ให้สะอาดก็ให้อาความสกปรกออกไปมันก็จะสะอาดเอง”

“การดับทุกข์ใช้หลักอริยสัจ 4 แต่เราก็ต้องทราบก่อนว่าทุกข์คืออะไร เหตุแห่ง ทุกข์คือ สมุทัย ส่วนนิโรธคือความดับทุกข์ การใช้ปัญญาเป็นความคิดที่จะหลุดพ้นออกจากความทุกข์ จากนั้นก็ค่อยมาถือศีล ภาวนาทุกอริยบทสามารถทำสมาธิได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะทำกิจกรรมอะไรอยู่ ปัญญา ศีล สมาธิ ทั้ง 3 นำมารวมกันจะทำให้เกิด มรรค 8”

“คำว่า นิพพาน การหลุดพ้นจากกิเลส เป็นเรื่องเดียวกันกับความดับทุกข์ ทุกอย่าง ที่เราทำให้เกิดขึ้นถือว่าเป็นกิเลสทุกอย่าง ไม่ว่าจะ เป็น รัก โลภ หลง (ราคะ โมหะ โทสะ) นิพพานมี 2 อย่าง คือ การดับทุกข์ชั่วคราว และการดับทุกข์ถาวร ทุกอย่างเป็นเรื่องธรรมชาติก็จะเป็นการดับทุกข์ถาวร ใครมาว่าเราก็ให้คิดว่าเป็นธรรมดาของโลก การดับทุกข์ชั่วคราวก็คือการทำได้ในขณะนั้น”

3.10 วิธีการสร้างความสุขโดยใช้หลักพระพุทธศาสนา

“วิธีการสร้างความสุข ก็คือ จะต้องทำจิตใจให้ตั้งงาม วิธีการทำจิตใจให้ตั้งงามแปล เป็นภาษาบาลี สันสกฤตว่า ภาวนา การที่จะทำจิตใจให้ตั้งงามหรือการภาวนามีอยู่ 2 วิธี คือ สมถกรร มฐานและวิปัสสนากรรมฐาน”

“สมถกรรมฐานคือการทำให้สงบโดยเอาจิตไปเกาะเกี่ยวกับอารมณ์ใดอารมณ์ หนึ่งที่ชอบ เช่น การบริกรรมพุทโธ หรือการตามดูลมหายใจเข้าและออก เมื่อทำไปเรื่อยๆ ก็จะเป็นจิต ที่สงบก็จะกลายเป็นจิตที่มีสมาธิซึ่งแปลว่าจิตที่ตั้งมั่น เมื่อจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ที่เข้ามา กระทบตาม ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ ออกมาในลักษณะของรูป รส กลิ่น เสียง และความรู้สึกนึกคิด เมื่อจิตสงบ มีสมาธิ ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์จิตก็จะสงบ”

“วิปัสสนากรรมฐาน การที่จะเข้าสู่วิปัสสนาซึ่งหมายถึงการรู้แจ้งเห็นจริง ในธรรมะ ซึ่งเป็นลักษณะของไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และรู้แจ้งเห็นจริงในความเป็นอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค การที่จะเข้าสู่วิปัสสนาได้นั้นจะต้องมีศีลเป็นรากฐาน ถ้าไม่มีศีลก็จะขึ้นสู่ วิปัสสนายากมาก ก็คือศีล 5 ต่อจากนั้นก็ต้องมีสมาธิ และมีสติ โดยตามดูความเป็นไปของนามและรูป ก็จะเห็นเรื่องราวต่างๆ ที่จะรู้แจ้งเห็นจริงในความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และรู้แจ้งเห็นจริงใน อริยสัจ 4 การที่จะเข้าสู่วิปัสสนา หากสรุปง่ายๆ ก็คือ จะต้องมีสติตามดูนามและรูป คำว่าสติแปลว่า

ระลึกไว้ในธรรมที่เป็นกุศล วิธีการฝึกสติตามหลักของพระพุทธเจ้าก็คือ สติปัฏฐาน 4 อันได้แก่ การตามดูกาย ดูใจ หรือก็คือ กายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา”

“สรุป ถ้าหากเราอยากมีความสุขก็ต้องฝึกตามดูจังหวะที่เรารำคาญเราก็ต้องดูจิต ดูเพื่อรู้ว่าจิตรำคาญ ไม่ต้องไปทำอะไรอย่างเข้าไปแทรกแซง ตามดูแล้วก็ปล่อยวางลงหรือเฉย ๆ หากทำเช่นนี้บ่อยๆ ก็จะมีสติเกิดขึ้น คอยฝึกไปเรื่อย สติก็จะเกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติอย่างรวดเร็ว เป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดก็คือการฝึกสติ หากฝึกไปมาก ๆ อยากเพิ่มพลังก็กลับเข้ามาสู่วิถีสมถธรรมฐาน ก็คือการนั่งบริกรรมพุทโธ คือการนึกในใจ ที่คนนิยมมากที่สุดก็คือ หายใจเข้าก็รู้ว่าใจเข้า หายใจออกก็รู้ว่า หายใจออก หรือหายใจเข้าพุท หายใจออกโธ นั่นก็คือวิธีการที่จะฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ หมายถึงการระลึกไว้ในทางที่เป็นกุศล การระลึกไว้ในสิ่งที่ไม่เป็นกุศลไม่ใช่สติ แต่เป็นตัวหลง สติเป็นเจตสิกที่จะเข้าไปปรุงแต่งจิต เจตสิกมีอยู่ทั้งหมด 25 ดวง แต่ดวงที่สำคัญที่สุดก็คือ ศรัทธา ซึ่งเป็นของที่เกิดขึ้นเอง เป็นการเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าเป็นกฎแห่งกรรม ถึงไม่รู้เรื่องจิต เจตสิก แต่มีศรัทธาอย่างเดียวจิตเราก็เป็นกุศล เพราะเราเป็นคนที่ยึดมั่นในศาสนาพุทธเรียกว่าการมีศรัทธา สำหรับพวกที่ไม่เชื่อจิตก็จะมีสติในเรื่องที่ไม่ดี เรียกว่ามีเจตสิกฝ่ายชั่ว การที่จะสร้างศรัทธาจะยาก พระพุทธเจ้าเลยให้สร้างสติ เพราะสติสร้างขึ้นโดยง่าย สมมติว่าเราอยากมีความสุข เราก็เริ่มลองดู โดยฝึกเข้าสมถะก่อน โดยเริ่มพนมมือกล่าวสวดมนต์ นะโม 3 จบ จากนั้นก็สวดอระหังสัมมา... พุทัง สรณัง คัจฉามิ... จากนั้นก็เอาจิตไปเกาะเกี่ยวโดยคำว่าพุท หายใจเข้า หรือโธ หายใจออก หากทำได้สักครู่ จิตก็จะกระโดดโลดเต้นไป จากนั้นเราก็ไปตามดูมันก็จะกลับมาคืน โดยเราตามดูไปเรื่อย ๆ นั่นคือวิธีการฝึก สรุปว่าการฝึกมี 2 แบบ คือ ฝึกสมถธรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จะเอาสมถะขึ้นก่อนแล้วตามด้วยวิปัสสนาก็ได้ หรือเอาวิปัสสนาขึ้นก่อนแล้วด้วยสมถะก็ได้ หรือแบบที่ 3 จะฝึกแบบสลับไปสลับมาอย่างไรก็ได้ แต่สำหรับคนที่มึนงานทำเยอะก็ควรฝึกวิปัสสนาเลย หมายถึงการฝึกสติตามดูนามและรูป สิ่งที่น่าฝึกที่สุดก็คือการตามดูความคิด”

“ผลลัพธ์จากการปฏิบัติธรรมวิปัสสนาได้ผลในด้านคิดดี ทำดี การคิดดีคือคิดในทางที่ถูกต้อง พุดในสิ่งที่ดี ไปสู่การปฏิบัติ นั่นก็คือทำดี ควรจะได้ผลแบบนี้ แต่จะได้ผลดีแค่ไหนอยู่ที่ท่านปฏิบัติ ความทุกข์จะผ่อนคลายลงหากเรารู้จักปรับเปลี่ยน ไม่ใช่เข้าไปปฏิบัติแล้วยังมีกิเลส ซึ่งเป็นตัวทำให้เราเศร้าหมอง”

3.11 การวัดปัญญา ความโลภ โกรธ หลง เวลา

“การวัดปัญญา ความโลภ โกรธ หลง คือการวัดความเท่าทันที่เกิดขึ้น เช่น การเกิดโทสะ”

“เวทนา คือ อารมณ์ที่มากกระทบ เช่น ร้อน หนาว ความสามารถในการปรับอารมณ์ โดยยอมรับอารมณ์ สภาพต่างๆ ที่มากกระทบ เช่น ร้อน หนาว ทิว กระทบ”

“กระบวนการชีวิตเป็นเกี่ยวกับสังขธรรมชีวิต เช่น มีเกิด มีแก่ มีเจ็บ ก็ต้องมีตาย เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดขึ้นในชีวิต”

“เบญจขันธ์ หรือขันธ์ 5 คือ รูป (ร่างกายของเรา) เวทนา (ความรู้สึก) สัญญา (สติจำได้) สังขาร (สิ่งที่ประกอบขึ้นมา) วิญญาณ (ความมีเหตุมีผล) เบญจขันธ์เป็นการสอนให้รู้ตัวเอง นำตัวเองออกไปสู่ภายนอก มีอะไรเข้ามากระทบบ้างเราจำได้หรือไม่ เป็นการให้เรารู้ตัวเองไม่ลืมตัว สังขารคือสิ่งที่เราปรุงแต่งมันขึ้นมา”

“ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ 3 ประการของชีวิต คือการเกิดขึ้น ทุกขังคือการเปลี่ยนแปลง เมื่อร่วงโรยไปก็จะกลายเป็นอนัตตาคือการไม่มีตัวตนถาวร ศีลคัมภาย สมาธิคัมภาย จะทำให้เกิดปัญญาตามมา”

“กรรมคือการกระทำ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นก็ต้องเกิดจากกรรมที่การกระทำ ทุกอย่างอยู่ที่ตัวเรากำหนดขึ้นทั้งสิ้นโดยไม่ต้องพึ่งพาโชคกลางต่าง ๆ”

“สมาธิคือความมีจิตใจมุ่งมั่นต่อการทำงาน การตั้งจิตมั่น เช่น การอ่านหนังสือเราก็ต้องจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น หากเราตั้งใจอ่านดี ๆ อย่างมีสมาธิเราจะเข้าใจในสิ่งที่อ่าน สำหรับวิปัสสนาก็คือการรู้แจ้งในเนื้อหาที่เราอ่าน หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น”

“อุपाทานคือ การยึดมั่น อุตวานุปทาน การยึดมั่นในคำพูดของตน”

ผลการสัมภาษณ์กลุ่มเจ้าอาวาส/ตัวแทน

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นกลุ่มเจ้าอาวาส/ตัวแทน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม (วัดมเหยงคณ์ วัดตาลเอน) กลุ่มที่ 2 ทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ (วัดใหญ่ชัยมงคล วัดหน้าพระเมรุ วัดพนัญเชิงวรมหาวิหาร วัดท่าการ้อง วัดเกาะแก้ว วัดไก่อ้เตี้ย) และกลุ่มวัดอื่น ๆ ผลการสัมภาษณ์ในรูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหาโดยสรุปได้ตั้งประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

วัดมเหยงคณ์

- นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

1. โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์ ส่วนมากจะเป็นคนที่มาจากต่างจังหวัดที่เข้ามาท่องเที่ยว มาแสวงบุญเพื่อถวายผ้าป่า ขอพึ่งธรรมจากพระสงฆ์ให้พระสงฆ์นำปฏิบัติธรรม บางคณะก็มาช่วยล้างห้องน้ำ มาบำเพ็ญประโยชน์ซึ่งจะเป็นกลุ่มจิตอาสา”

“กิจกรรมในเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีผลดึงดูดทำให้คนเข้ามาปฏิบัติธรรม คิดว่าน่าจะมีมากขึ้น เพราะว่าคนที่เข้ามาเขาอยากจะได้ความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรมด้วย การให้ทานด้วย และเรื่องการทำประโยชน์ให้แก่ศาสนา”

2. โครงการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ โดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วยโครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวงรัชการที่ 9

“ทางวัดไม่ได้ประสานในการขอความร่วมมือ ส่วนมากเขาจะมาติดต่อกันเอง เราก็จะอำนวยความสะดวกให้เขา ช่วงนี้ส่วนมากก็จะเป็นโครงการปฏิบัติธรรมถวายเป็นพระราชกุศลให้แก่ในหลวง หรือบำเพ็ญประโยชน์ให้ในหลวง ก็จะมีนักเรียน นักศึกษามาทำความสะอาดบ้าง บวชนกขัณฑ์บ้าง”

“ก็มีการทำหัตถกรรมตัดเย็บ ทำดอกไม้ ทำเสื่อกันหนาว ถักสลกบาตรของมูลนิธิศุภปฏิปันโน ก็จะมีตลาดรองรับ อย่างในส่วนดอกไม้เงินใครจะเอาก็สั่งมาทางวัดก็จะทำส่งให้ แร่งงานที่ทำก็จะเป็นจิตอาสา เป็นรายได้ให้วัด แต่เขาได้ความรู้กลับไปทำต่อที่บ้าน ทางวัดจะมีอุปกรณ์สำหรับสอนให้ ทางวัดจะสอนให้ฟรี ส่วนมากผู้ที่สนใจก็จะเป็นนักบวช อาคารที่ใช้สำหรับฝึกงานอาชีพยังไม่มี”

3. โครงการการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“คิดว่าช่วยได้เยอะ สำหรับที่นี่ก็ช่วยอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การอ่อนน้อม การถ่อมตน การอนุรักษ์ เมื่อมาเห็นโบราณสถานก็ไม่ขย่ะเข้าไปทิ้ง ช่วยกันดูแลไม่ขีดเขียน เป็นการสร้างจิตสำนึกไปด้วย”

“การจัดประกวดศิลปะพื้นบ้านที่วัดนี้ยังไม่มี เพราะเราไม่เน้นงานรื่นเริงการละเล่น เน้นการอนุเคราะห์ สงเคราะห์”

“วันสำคัญทางวัดมีกิจกรรม เช่น สงกรานต์ก็มีกิจกรรมสงฆ์น้ำพระ สรงแบบแปลก กว่าวัดอื่น ๆ มีที่เดียวในเมืองไทย โดยใช้รางน้ำโดยให้พระเอามือรองน้ำ โยมบางคนไม่พอใจเพราะ ไม่ได้รดกับพระโดยตรง หลวงพ่อท่านกล่าวว่าโยมจะมาอุทิศพระทำให้อาบัติ ก็เลยจัดแบบแหวกแนว กว่าวัดอื่น ๆ ตอนเช้าก็จะมีการทำบุญให้กับบรรพบุรุษ หากเป็นในช่วงปีใหม่จะมีการปฏิบัติธรรม ตลอดปี มีการบรรยายธรรมข้ามคืนไม่เน้นสวดมนต์ หากเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทางวัดจะมีการปฏิบัติธรรมทั้งคืน คนที่ร่วมฟังประมาณ 1,000 กว่าคน”

“คนส่วนใหญ่หากมาในวัดจะหยุดเสียดูโดยอัตโนมัติ หากเห็นมีการปฏิบัติธรรมกันในวัด หากเขามาไหว้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ ก็จะแจ้งมาก่อนเราก็จะเตรียมศาลาเอาไว้ต้อนรับ”

“ในงานสงกรานต์ และงานกฐินซึ่งจะมีการแต่งตัวย้อนยุค เน้นใส่ชุดไทยหรือใส่ผ้าไหม”

4. โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรมะ หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคม และศาสนารวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้อง

“เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ก็มีการขายอาหารหน้าวัดตอนเช้าสำหรับใส่บาตรพระสงฆ์ ก็ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ ชาวบ้านที่อยู่ด้านในก็มาตั้งร้านค้าขายก็ช่วยให้มีรายได้”

“การเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนมากจะสอดแทรกเข้าไปในการบรรยาย จะยกตัวอย่างคำสอนที่พ่อสอน ว่าท่านสอนเรื่องอะไร ให้ทำอะไร หากเป็นหลักทางพระพุทธศาสนาก็จะเกี่ยวกับสันโดษ อบายมุข 6”

“การกระจายรายได้สู่ชุมชน ก็จะมีการขายของตรงบริเวณหน้าวัดกรณีที่มีการบวชเนกขัมมะ ส่วนของทางวัดเองจะขายในช่วงเทศกาล ส่วนมากจะเป็นกับข้าวถวายพระ ผลไม้ต่าง ๆ เครื่องสังฆทานจะไม่มีขาย หากจะถวายสังฆทานก็จะมีร้านสวัสดิการของวัด”

5. ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

“มีโปรแกรมการฝึกอบรมทั้งปีทั้งแบบธรรมดาทุกวัน แบบระยะสั้น ระยะปานกลาง ระยะยาวแบบเข้มข้น 9 วัน 12 ครั้ง โดยกำหนดปฏิทินกิจกรรมปฏิบัติธรรมและงานบุญ”

“เกี่ยวกับเรื่องทั่วไป ท่านไม่ได้เน้นหลักปฏิบัติที่ลึกลงไป แต่จะเน้นแนวทางการปฏิบัติแนวทางวิปัสสนา กรรมฐานโดยภาพรวมเพื่อนำไปปฏิบัติกันเองแต่บางวันก็จะมีเสียงของพระอาจารย์

ซึ่งได้อัดไว้มาเปิดให้ฟัง ช่วงกลางวันก็จะมีการเดินทาง ส่วนมากก็จะสอนแค่ว่าเป็นแนวทางแล้วนำไปปฏิบัติเอง”

“ควรจะมาเริ่มต้นที่วัด ถ้ามีเวลาและตั้งใจจริงควรเข้าหลักสูตร 9 วัน เราได้สอนอะไรบ้าง มาในวันแรกจะมีการสอนอะไร พระได้ทำวีดิทัศน์ไว้ วันที่ 2 วันที่ 3 มีการสอนอะไร มีการสอบอารมณ์ในแต่ละวัน ถามตอบแล้วได้ผลเป็นอย่างไร สิ่งเหล่านี้หากเราทำได้ขึ้นมาเป็นชุดนอกจากคนได้นำเอาไปใช้ หรือไปจัดหลักสูตรอะไรก็แล้วแต่ กับคนที่ดูได้ทั้งหมด ไม่ต้องมารับที่วัดแต่เราใส่ลงไปเป็นสาธารณะ โดยเราขึ้นหัวข้อเหมือนเข้าหลักสูตรกรรมฐานจะทำให้เขานำไปใช้ของเขาเอง ก็ทำให้เขาไม่ต้องเดินทางมาทำที่วัด หากมาบางครั้งก็เข้าไม่ได้หลักสูตรเต็ม เราก็จะมีการถ่ายทำเอาไว้เรื่อย ๆ ตอนนี่ก็ได้นำออกไปเป็นสื่อบ้าง แต่เรายังไม่ได้จัดออกมาเป็นชุด เช่น หลักสูตร 9 วัน จะต้องทำอะไรบ้าง อาจจะนำเสนอว่าคนที่อยากจะปฏิบัติ คนที่มาเข้าหลักสูตรที่วัดไม่ได้ แต่อยากจะทำด้วยตัวเองก็นำสื่อเหล่านี้ไปดูเป็นขั้นตอนได้ หรือในเรื่องการสอบอารมณ์ไม่สามารถทำได้ ก็นำตัวอย่างการถามการตอบไปเปิดดู เขาก็จะได้ข้อคำตอบเหล่านั้น จะได้ประโยชน์ในส่วนที่เขาไม่ต้องเดินทางมาปฏิบัติที่วัด”

“ทางวัดจะมีหลักสูตรการอบรมอยู่ คือใช้เวลา 9 วัน เขาก็จะสามารถทำได้ ก็จะมีการเปิดเดือนละครั้ง แต่อาจจะมีคนอื่นที่มาขอเข้าปฏิบัติ บางครั้งเดือนหนึ่งมี 2-3 ครั้งก็ยังมี แต่ก็ต้องมีการติดต่อล่วงหน้าและเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริง จะอยู่กุฏิละ 1 คน มีห้องน้ำในตัว เราจะรับจำกัดประมาณรุ่นละ (โยม 80 พระ 20) ประมาณเกณฑ์ 100 ต่อหนึ่งรุ่น งานในส่วนนี้ยังต้องทำด้วยตัวเองอยู่ ต้องลงไปอบรม รายงานปฏิบัติ และต้องแก้กรรมซึ่งต้องทำทุกวัน”

รูปแบบของหลักสูตรที่เป็นทางการ (เข้มข้น) และขั้นตอนการปฏิบัติ

“กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ตั้งใจเข้าศึกษาอย่างจริงจังใช้เวลาประมาณ 9 วัน โดยต้องมีการสมัครเข้าฝึกหลักสูตรวิปัสสนา ซึ่งเป็นหลักสูตรเข้มข้นสำหรับกลุ่มที่มีเวลาและความตั้งใจอย่างแท้จริง ซึ่งเราจะทำทั้งในวัดและนอกวัดด้วย ตามสาขาที่มีในปัจจุบันประมาณ 20 สาขา จะไปจัดตรงส่วนนี้ด้วย ส่วนนั้นจะต้องอยู่กับธรรมชาติอีก อาจจะเป็นป่าเขา ไปกางเต็นท์เพื่อการปฏิบัติ เราก็จะไปสอนตรงนั้นเช่นกัน ในวัดนี้เป็น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มาปฏิบัติประจำวันสำหรับผู้ที่มาในช่วงเทศกาล โดยวัดจะจัดในช่วงเทศกาลปีละประมาณ 8 ครั้ง เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น จะจัดให้ปฏิบัติประมาณ 3-5 วัน บางครั้งจะมีวันหยุดบวกรเข้ามา ส่วนนี้คนจะมากันเยอะมากประมาณ 3,000 คน ส่วนนี้จะนอนรวมกัน แต่ก็ยังรักษาความสงบอยู่ เราจะมีตารางในการทำกิจกรรมต่างๆ ของในแต่ละช่วงเวลา ว่าต้องทำอะไรบ้างตั้งแต่เข้ามีดไปยันตอนค่ำ คนส่วนใหญ่ที่มา ก็จะทราบข่าวทางวิทยุ หรือทางสื่อต่างๆ บนอินเทอร์เน็ต โดยการบอกต่อกันก็เลยทำให้มีคนเข้ามาปฏิบัติธรรมมากขึ้นเรื่อย ๆ เราทำมาตั้งแต่ปี 2527 จากคนระดับ 100 ก็จะ

มีเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ ส่วนนี้เราจะมีปัญหาเรื่องหนึ่งที่พระ ห่องน้ำ ห่องส้วม ตอนนี้นำกำลังสร้างอาคารใหญ่ ๆ อีก 2 อาคาร ส่วนนี้ก็จะรองรับสำหรับคนที่มาชิมลอง มาช่วงเทศกาล แต่เขาจะได้การปฏิบัติ เพราะเราเน้นเรื่องการปฏิบัติ โดยเราเริ่มตั้งแต่เช้ามีด 6 โมงเช้าก็ได้เดินจงกรม ตอนสายก็จะปฏิบัติ บ่ายโมงจะเดินจงกรม นั่งสมาธิ เวลา 5 โมงเย็นก็ต้องปฏิบัติอีก โดยอาศัยธรรมชาติต่าง ๆ จากนั้นก็ปล่อยเสียงบรรยายธรรมออกไป ในภาคค่ำก็จะมีการฟังธรรม เขาก็จะมีจิตศรัทธาสำหรับคนที่เคยมาก็จะมาอีก

กลุ่มที่ 3 คือการปฏิบัติธรรมประจำวัน ทั้งนี้หนังสือที่วัดแจกเป็นหลักใช้ชื่อว่า วิปัสสนากรรมฐาน โดยเราจะมีหนังสือแจกทุกปีเหมือนเป็นการประชาสัมพันธ์ไปในตัว มีตารางการปฏิบัติตลอดปี มีธรรมะ คำสอนต่าง ๆ ดูว่ากิจกรรมของวัดมีอะไรบ้าง คนสมัยก่อนจะมาในช่วงเทศกาลที่เราจัด แต่ต่อมาเขาไม่ฟังแล้ว เสาร์หรืออาทิตย์ก็มา ต่อมาก็มาในวันธรรมดา เพราะคนจะหยุดไม่เหมือนกัน ทุกวันนี้คนจะมาตลอดทุกวัน เราก็จะทำการสอนอบรมโดยใช้ซีดี วีดีทัศน์เข้ามาช่วย คนก็จะปฏิบัติตาม

กลุ่มที่ 4 กลุ่มอุปสมบทหมู่ คนที่มาสมัครเพื่อจะบวชพระเราก็ให้มารวมกันเดือนละครั้ง โดยจะมาบวชเดือนไหนก็ตามแต่ก็ต้องมาบวชในวันที่เรากำหนด จะมารวมกันประมาณ 10-20 รูป จากนั้นเราก็ให้เข้าหลักสูตรกรรมฐาน หากบวชเดือนหนึ่งก็จะเข้าหลักสูตรประมาณ 2 หลักสูตร แม้ว่าเขาจะบวชระยะสั้นแต่เขาจะได้แก่นพุทธศาสนาไป จะทำให้รู้จักฝึกจิตเป็น ภาวนาเป็น ทำให้เขาออกไปด้วยความศรัทธา

กลุ่มที่ 5 กลุ่มบวชเณรภาคฤดูร้อน

กลุ่มที่ 6 กลุ่มอบรมปฏิบัติธรรมพิเศษ สำหรับหน่วยงานต่าง ๆ เขาจะมาขอเข้าเพื่อการปฏิบัติธรรมในระยะสั้น เขาอาจจะมา 1-3 วัน หรือ 4 คืน เราก็จัดไปตามที่เขาสะดวก หรือ บางหน่วยงานมาปฏิบัติแค่วันเดียว เข้ามาเย็นกลับตามความเหมาะสมของหน่วยงานที่มา นอกนั้นก็จะเป็นเรื่องของการเผยแพร่ทางสื่อก็จะมีตารางบอกว่าในแต่ละเดือนมีการบวชวันไหน การปฏิบัติกรรมฐานในระยะเวลา 9 วันก็จะมีบอกไว้หมด ในเรื่องของกรรมฐาน 9 วัน จะสมัครล่วงหน้าหลายเดือนถึงจะเข้ามาได้ เพราะว่ามีคนสนใจเยอะ และเราไม่สามารถจัดให้เขาได้ ปัจจุบันให้เข้าได้ปีละ 1 ครั้ง แล้วเราก็ออมาสลับให้เข้ามาปฏิบัติ ในส่วนของสาขาเราจะเข้าก็ครั้งก็ได้ เพราะสามารถยืดหยุ่นได้มีลานกางเต็นท์ แต่ที่นี้เป็นห้อง กุฏิ รับผิดชอบจำนวนจำกัด ในส่วนนี้ก็จะแจกก่อนปีใหม่ ตอนนั้นก็เลยมาจัดระเบียบว่าให้สมัครล่วงหน้าก่อนเข้ามาปฏิบัติได้ ไม่เกิน 3 เดือน โดยสมัครมาทางอีเมล จดหมาย เว็บไซต์ต่าง ๆ สามารถพิมพ์ใบสมัครแล้วเขียนส่งมาได้ จากนั้นทางเราก็จะแจ้งกลับไปว่าสามารถเข้าได้ในรอบไหน หากเป็นกิจกรรมบวชเนกขัมมะ ก็จะมีพระช่วยสอน นำเดินจงกรม แสดงธรรมได้ แต่สำหรับกรรมฐาน 9 วัด อาตมาต้องทำเอง และใช้วีดีทัศน์ช่วย

6. กิจกรรมเพื่อทำบุญในเรื่องอื่น ๆ

“ตอนนี้ที่วัดคนก็มาทำบุญมากขึ้น โดยเฉพาะการถวายสังฆทานมาตลอดจนพระแทบไม่มีเวลา ที่วัดอื่น ๆ พระก็บ่น ๆ อยู่ว่าโยมไม่ค่อยเข้าวัด แต่ในความรู้สึกของวัดที่นี้โยมจะเข้ามาเยอะมันอยู่ที่ว่าเขามาแล้วเขาจะได้อะไรจากวัดไป ถึงแม้ว่าจะมีสิ่งดึงดูดเยอะเยอะแต่หากเขาไม่มีความศรัทธาเขาก็ไม่มาเหมือนเดิม”

- **นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัดในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้**

1. การจัดทำสื่อนวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมะและจูงใจให้ปฏิบัติ

ธรรม

“สิ่งที่ทางวัดต้องการ คือ ผังวัด สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อดิจิทัล”

“โดยความคิด วิสัยทัศน์ตอนนี้ต้องขยายให้กว้างขึ้น ต้องนำสื่อในระบบอินเทอร์เน็ตเข้ามาใช้เพื่อให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ง่าย สำหรับในการปฏิบัติอาจให้ผู้ปฏิบัติศึกษาอยู่ที่บ้านของเขา ต้องมีความเข้าใจและปฏิบัติได้ เสมือนว่าเขาเข้ามาเข้าฝึกที่วัด”

“ตอนนี้ทางสื่อก็มีการทำเฟซบุ๊กของวัดก็จะมีอยู่ 2 เพจ เพจแรกจะเป็นข่าวสด สารธรรม มีอะไรเกี่ยวกับธรรมะก็จะนำเสนอขึ้นไปตลอด เราไปแสดงธรรมที่ไหน ทำอะไร มีการถ่ายทอดสดออกไป อีกเพจหนึ่งชื่อว่าธรรมโอวาท จะไปคัดย่อการแสดงธรรมออกมาสั้น ๆ เอามาโพสต์เพื่อให้ติดตามในแต่ละวัน ตอนนี้กำลังพัฒนาระบบอินเทอร์เน็ตในวัด เพราะต้องมีการถ่ายทอด มีคนหลายกลุ่ม สำหรับผู้เข้ากรรมฐานเราจะมีที่อบรมโดยเฉพาะที่เป็นวิหาร สำหรับอบรมวิปัสสนา แต่ในส่วนนั้นเข้าได้เฉพาะผู้ที่ทำกรรมฐาน แต่คนที่มาบวชประจำวันหลายร้อยคนก็จะอยู่ที่ศาลา เราก็จะต้องถ่ายทอดออกมาเพื่อให้ได้เห็นกันอย่างทั่วถึง หากไม่มีหลักสูตรกรรมฐานเขาก็จะเปิดวิดีทัศน์ บางที่การถ่ายทอดยังมีปัญหาอยู่ ยังต้องเอามาจัดการใหม่ ก็พยายามคิดว่าต้องออกไปทางเว็บไซต์หรือทางสื่อเยอะมาก สามารถที่จะกระจายไปได้ทั่วโลกกว่า”

“การถ่ายทอดเป็นภาษาอังกฤษ ตอนนี้ยังมีน้อยมากมีคนคัดมาย่อ ๆ นำมาแปลเป็นภาษาอังกฤษ จะแจกในวันปีใหม่ที่จะถึงทำไว้เล่มเดียว ในส่วนของเฟซบุ๊กที่เป็นธรรมะสั้น ๆ เขาก็จะดึงออกมาทำเป็นหนังสือจะแจกตอนปีใหม่เช่นกัน ไม่ได้จัดเรียงตามลำดับคำสอน หากคนที่มีความเข้าใจในเรื่องนี้ก็สามารถเรียนได้”

“สื่อส่วนมากจะออกทางเว็บไซต์และทีวี (ช่องพระพุทธศาสนา) หากมีการประสานงานกับสำนักพุทธศาสนาก็จะเป็นงานใหญ่ ตอนนี้มีสาขาอยู่ในเมืองไทย 20 สาขา มี เชียงราย เชียงใหม่ (2) นครสวรรค์ (2) ลำปาง อุบลราชธานี เป็นต้น”

“สื่อนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ธรรมะนั้นทางวัดยังขาดบุคลากรด้านสื่อ ที่วัดจะไม่มีการบรรยายโดยใช้ power point นาน ๆ จะมีสักที หากมีสื่อทางด้านนี้ก็ น่าจะดี เพราะให้เด็กรุ่นใหม่ได้ดูรูปภาพประกอบกับธรรมะได้ เวลาจัดอบรมก็ยังไม่ได้แบ่งแยกแบ่งส่วน สถานที่ของเรายังไม่พร้อมเท่าไรสำหรับทางด้านอาคาร หากเป็นงานที่บวชเฉพาะภาคฤดูร้อนเราจะแยกไม่ให้อยู่กับผู้ใหญ่ เด็กตั้งแต่ 10-16 ปี ก็จะไปอบรมแยกกลุ่ม 15 วัน”

“สื่อโทรทัศน์ที่นี่จะไม่เปิด หากโยมเข้ามาจะไม่ได้ยินเสียง จะได้ยินเสียงเป็นเวลา ส่วนนี้จะต้องมีห้องส่วนตัวสำหรับคนที่อยากไปฟังก็ได้เข้าไปฟัง ที่วัดจะพยายามใช้เสียงน้อยที่สุด”

“ส่วนมากทางวัดจะเน้นการปลูกต้นไม้สีเขียว ก็จะมีหน่วยงานราชการมาร่วมปลูกด้วย ก็จะเป็นนักศึกษาหรือข้าราชการ บางครั้งก็มาเป็นกลุ่มแต่ไม่มีที่ให้ปลูก วัดจะเน้นให้เป็นสีเขียวและเป็นศิลปโบราณภายในวัด สิ่งก่อสร้างแต่ละชั้นก็จะให้กลมกลืน”

3. จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสนทนาธรรม/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วยภาษาง่าย ๆ

“จัดห้องปฏิบัติธรรมคนที่มาปฏิบัติในกิจกรรมช่วงภาคเช้า ก่อนที่จะอบรมก็จะมีการเปิดวีดิทัศน์ให้ดู 2 โมงครึ่ง 3 โมงก็จะบวชเนกขัมมะ จะเปิดให้ดูเกี่ยวกับหลักปฏิบัติทั่วไปในวัดว่าควรทำอะไรสำหรับคนที่มาบวช คนที่ไม่มาบวชก็สามารถนั่งฟังได้ จากนั้น 3 โมงครึ่งก็จะทำการบวช เมื่อบวชเสร็จก็จะอบรมเรื่องศีลเบื้องต้น ในช่วงสิบโมงจะมีการนั่งกรรมฐานเปิดเสียงตามสายที่หลวงพ่อดีบรรยายเอาไว้สำหรับแนวทางการปฏิบัติทำ ช่วงบ่ายโมงครึ่งก็จะเปิดเสียงนำเดินจงกรม ส่วนพระสงฆ์จะลงมาพร้อมประมาณบ่ายสาม ท่านจะพาไปนั่งกรรมฐาน จากนั้นก็จะทำการแผ่เมตตา กิจวัตรแต่ละวันจะเริ่มตั้งแต่ตี 4 มีการแยกการทำเป็นสัดส่วน หากผู้หญิงอยู่วัดยังไม่ได้ลาสิกขา ก็จะมีหน้าที่ปิดกวาด เช็ดถูศาลาที่พักอาศัย จัดซื้ออาหารที่ชาวบ้านมาขาย ทางวัดก็จะมีขายด้วยเพื่อนำเงินส่วนที่ขายกับข้าวไปสร้างโบสถ์ ซึ่งเราได้บอกอย่างชัดเจน หากเป็นวันศุกร์-อาทิตย์ ก็จะบรรยายสด แสดงธรรม 2 ทุ่ม แต่หากวันธรรมดาจะเปิดวิดีโอ หรือหากหลวงพ่อยู่ต่างประเทศก็จะใช้สื่อเปิด จะมี mp3 สำหรับให้ยืมฟังด้วย แต่หากมาอบรมเป็นคณะทางเราก็คจะทำหนังสือธรรมะแจก หรือทำเป็นแผ่นซีดี หากมีการปฏิบัติกรรมฐาน 9 วัดทางวัดจะมีการกำหนดไว้เดือนละครั้งเพราะพื้นที่ไม่พอ”

4. โครงการสอน/จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์/วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน โดยจัดวัดหรือสถาบันการศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

“มีการนิมนต์พระที่วัดไปเป็นวิทยากรอบรมในเรือนจำก็มี สำหรับของโรงเรียนที่มาเข้าโปรแกรมกรรมฐานจะไม่มี จะมีก็พวกพนักงานซีพีเข้ามา ซึ่งส่วนมากทางบริษัทเขาจะติดต่อกันมา”

“ขรราวาสจะวางเฉพะเสาร์-อาทิตย์ ทางวัดจะจัดบรรยายพิเศษให้ จะมีพระสลับกันบรรยาย หากหลวงพ่อยู่จะบรรยายวันศุกร์ แต่หากคนเยอะหลวงพ่อยจะลงให้ทั้งบ่ายและกลางคืน ตอนนี้ทางวัดมีพระอยู่ประมาณ 30 กว่ารูป ที่สอนได้อยู่ไม่กี่รูป ส่วนมากจะเป็นพระใหม่”

“มีโปรแกรมการฝึกอบรมทั้งปีทั้งแบบธรรมดาทุกวัน แบบระยะสั้น ระยะปานกลาง ระยะยาวแบบเข้มข้น 9 วัน 12 ครั้ง โดยกำหนดปฏิทินกิจกรรมปฏิบัติธรรมและงานบุญ”

“แนวการปฏิบัติแนวทางวิปัสสนา กรรณฐานโดยภาพรวมเพื่อนำไปปฏิบัติกันเองแต่บางวันก็จะมีเสียงของพระอาจารย์ซึ่งได้อัดไว้มาเปิดให้ฟัง ช่วงกลางวันก็จะมีการเดินทาง ส่วนมากก็จะสอนแค่ให้เป็นแนวทางแล้วนำไปปฏิบัติเอง”

5. นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแพร่ธรรมะและปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม

“แนวการสอนจะถ่ายทอดยาก ไม่เหมือนกับการทำอะไรที่เป็นรูปแบบ อย่างรูปแบบพองยุบมันจะถ่ายทอดง่าย เพราะมันเป็นรูปแบบอยู่แล้ว คนที่จะรับไปสอนต่อก็จะรับได้ง่าย สอบอารมณ์ก็มีแบบของการสอบอารมณ์ อาตมาไม่ได้เน้นเรื่องรูปแบบ ก็เลยสื้อยากหน่อยสำหรับการสอน เหมือนกับตัวหนังสือที่เราจะให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงจริง ๆ ก็คือตัวแกนด้านใน หมายถึง ตัวปรมาต ตัวสภาวะ แต่เราก็ไม่ได้ปิดกั้นกรอบนอก ดุลมหายใจ เชื่อมโยงเข้ามาสู่แกนใน หรือถ้าไม่ถนัดเรื่องลมหายใจ ก็ดูอิริยาบถในการเดิน นั่ง นอนก็ได้ แต่ก็ยังอยู่ในกรอบนอก ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับสภาวะภายใน สรุปแล้วที่วัดจะเน้นเรื่องการกำหนดปรมาตธรรม จะเรียกว่าหลักสูตรปรมาตภาวนาก็ได้ คือเน้นเรื่องการดูของจริงมากกว่า ส่วนบัญญัติก็นำเอามาใช้ตามสมควร”

“การอบรมพระเพื่อให้เป็นนักเทศน์หรือใช้ทักษะในการสื่อสาร จะมีเข้าไปอบรมที่วัด ประยูรวงศาवास ก็มีส่งไปอบรมเป็นนักเทศน์เพื่อกลับมาช่วยงานช่วงงานอบรมตามปฏิทินที่จัดไว้”

“ที่วัดตอนนี้จะมีการอบรมเจ้าอาวาสใหม่ในภาค 2 (อ่างทอง สระบุรี อยุธยา) 45 วัน เราต้องรับผิดชอบในทุกอย่าง แต่ก็ดีเพราะทำให้คนได้รู้จักวัดของเรามากขึ้น หากเป็นช่วงที่พระสังฆาธิการมาอบรมกรรณฐาน ก็จะต้องรับบวชโยม งดกรรณฐานของโยม 1 เดือน”

“ปฏิทินประจำปี ไม่เหมือนกัน ส่วนมากวัดที่มีการปฏิบัติธรรมจัดทำขึ้นมา”

6. การปรับทุกอิริยาบถให้สามารถทำสมาธิได้ในขณะท่องเที่ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย/กายบริหาร/นันทนาการปฏิบัติธรรม ร่วมกับการฝึกสมาธิ และสอนธรรมะ เชิงฝึกสมาธิ

“การออกกำลังกายทำได้ เช่น การยกไม้ ยกมือทำให้รู้สึกตัว ทำให้เกิดสมาธิ แต่ส่วนมากคนไทยเรากายไม่พิการแต่ใจพิการ”

“ในวัดจะไม่มีกิจกรรมทางด้านที่ต้องใช้เสียงดนตรี จะมีก็เฉพาะในช่วงเทศกาลพิเศษ”

“การนั่งจงกรม เดินจงกรมทำได้ แต่วิ่งไปต้องมีสติ หากวิ่งไม่มีสติก็หกล้ม การเดินเน้นให้มีสติอย่างเดียว คือ มีสติ รู้ตัวทั่วพร้อม ขณะก้าวย่างหรือเดินไป พระพุทธเจ้าท่านจะสอนในทูก อริยบท การเข้าห้องน้ำหากไม่มีสติก็จะได้อुकศลอกมา”

7. บริหารจัดการและพัฒนาพระและวัด ให้เป็นต้นแบบที่ดีของการปฏิบัติธรรม รวมทั้งแต่ละวัดต้องพัฒนาพระ/วิทยากรที่สามารถสอนธรรมะ/ประชาสัมพันธ์/จุดใจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดให้เห็นคุณค่าที่ดีของการปฏิบัติธรรม

“การเรียนรู้ปฏิบัติธรรมธรรมจะใช้หลักธรรมง่าย ๆ ดึงดูดได้สำหรับพวกที่เข้ามาใหม่ หลักธรรมที่ง่ายที่สุดหลวงพ่อก็ให้เจริญสติ ให้รู้ตัวตลอดเวลา ที่นี่เขาจะสอนแบบนี้”

“ในวัดจะมีการแผนผังของวัดทั้งหมดเป็นผังใหญ่ ตอนนี้นำกำลังทำกันอยู่ แต่ก็มีมีการปรับแก้กันใหม่บ้าง โดยใส่เป็นหมายเลขแต่ละจุดว่ามีอะไรบ้าง เหมือนเป็นป้ายหรือแผนที่บอกทางภายในวัด และจะมีป้ายชี้เพื่อบอกทางไปยังบริเวณวัดในส่วนต่าง ๆ ตรงไหนที่ห้ามเข้าก็จะมีป้ายกำกับบอกไว้ หากคนเข้ามาที่นี่ก็ยังสับสนในเรื่องถนนหนทาง บางที่เข้ามาถึงวัดก็ยังถามว่าวัดไปทางไหน เพราะป้ายชี้วัดก็ต้องทำใหม่เช่นกัน เพราะมาถึงวัดก็ยังไม่รู้ตรงประตูทางเข้า เราก็เตรียมคิดว่าจะทำป้ายใหญ่ของวัด โดยใส่ชื่อวัด ตำบล อำเภอ และจังหวัด ส่วนที่ยังไม่มีคนทำตอนนี้คือป้ายใหญ่ของวัด และป้ายสำหรับชี้ถนนหนทางภายในวัด”

8. การกำหนดรางวัลเกียรติคุณสำหรับโครงการระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนที่ปฏิบัติธรรมดีเด่น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9

“ก็จะมีการประเมิน แต่ไม่มีการประกวดการปฏิบัติธรรม จะมีแต่พวกสงเคราะห์แจกของ”

“คนที่ปฏิบัติส่วนใหญ่จะมาจากรอบนอก ใกล้ ๆ วัดไม่ค่อยมีปฏิบัติ รู้แต่เวลามีงานเขาจะรู้ เช่น งานกฐิน ในระแวกนี้ประชาชนจะมาทำบุญกันน้อย เพราะเขาจะมีวัดเล็ก ๆ ใกล้บ้านเหมือนกัน เพราะที่นี้หากมาแล้วก็ยากให้เขาทำกิจกรรมตามที่วัดได้ตั้งเอาไว้ แต่เราก็ไม่ได้บังคับว่าไม่ให้กลับ แต่ส่วนมากมาแล้วเขาก็ต้องทำวัตรสวดมนต์เช้า กรรณฐาน แม่เมตตา พระก็จะให้พร กิจกรรมที่วัดจะมีตลอดทั้งวัน พระที่ทำหน้าที่ก็ทำไป”

9. การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม เช่น สวดมนต์ กำหนดลมหายใจเบื้องต้น ซึ่งใช้เวลาไม่น้อยหรือมากตามความสะดวก หรือปรับการฝึกสมาธิในทุกอริยาบถ

“การปรับเปลี่ยนเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม ส่วนนี้จะอยู่ที่ผู้นำของวัดหรือเจ้าอาวาส เช่น วัดไก่เตี้ยที่โยมไปเป็นวัดบ้านธรรมดา ท่านก็ให้โยมมาทำวัตรสวดมนต์ในวันเสาร์ อาทิตย์ ท่านก็มาพัฒนาวัดปรับปรุงพื้นที่ จากคนที่ไม่มาเข้าวัดเลยในระแวกนั้น คนก็มาเข้าวัดมากขึ้น หากทุกวัดทำได้อย่างนี้ก็จะเป็นการดี ส่วนใหญ่จะทำบุญ กรวดน้ำแล้วก็กลับไป อย่างวัดมเหยงคณ์

พอมีกการสมานทานศีลรับศีลเสร็จ ช่วงที่พระตักอาหารญาติโยมที่อยู่รอบพระ จะให้ทำวัตรสวดมนต์ซึ่งต่างกับวัดโก่เตี้ย ที่วัดโก่เตี้ยท่านเอารูปแบบของวัดชลประทานมาใช้”

10. โครงการอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อนหรือบวชชีพรามณ์ในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดพิเศษติดต่อกันสำหรับนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนที่สนใจ

“หลักสูตรในการปฏิบัติธรรมที่สั้น บวชเนกขัมมะใช้ 4-5 วัน บวชวันพอกก็เริ่มวันที่ 2-6 ธ.ค. การปฏิบัติธรรมมาวันเดียวโดยไม่ค้างก็สามารถปฏิบัติได้”

“ในช่วงปิดภาคเรียนจะมีนักเรียน/นักศึกษามาอุปสมบทหมู่จะจัดเดือนละครั้ง จุดนี้ประโยชน์จะได้น้อยเลยจัดให้บวชเดือนละครั้ง 10-40 คน แล้วแต่การบวช บวชให้ฟรีด้วย พอบวชเสร็จแล้วก็ให้เข้ากรรมฐาน ทางวัดจะมีปฏิทินการบวชประจำปี เพราะจะมีงานตลอด ในเว็บไซต์ก็จะมี”

“อุปสมบทสำหรับอุบาสิกาจะบวชชีโกนหัว แต่บวชชีเราจะไม่กำหนดว่าบวชหมู่ แต่หากบวชให้ในหลวงเป็นการบวชหมู่ หากบวชไม่โกนหัวจะเรียกว่าบวชเนกขัมมะ”

11. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องอื่นๆ

“หลักการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้เพิ่งเริ่มต้นการปฏิบัติธรรมไม่ได้มีรูปแบบในการปฏิบัติ”

“สำหรับคนต่างชาติที่เข้ามาปฏิบัติธรรมมีน้อยมาก แต่ยังไม่เปิดเป็นทางการเพราะต้องหาบุคลากรทางด้านภาษา ส่วนมากจะเป็นฝรั่ง คิดว่าจะทำสื่อออกมากำลังจะให้เขาแปล ตอนนีที่มามีบวชคือชาวศรีลังกา วันที่ 4 ธ.ค. นี้ก็จะมีการบวชชาวศรีลังกา การแปลธรรมะภาษาอังกฤษจะยากเพราะจะมีศัพท์เฉพาะ ตอนนีหลวงพอกก็อยู่ที่อเมริกา มีลูกศิษย์ที่นั่นนิมนต์ท่านไปบรรยายเป็นภาษาไทย พอดีวัดจะมีสาขาอยู่สวีเดน แต่สำหรับหนังสือทำวัตรสวดมนต์เป็นภาษาอังกฤษทำออกมาแล้วเพื่อให้ชาวศรีลังกาที่จะมาบวชที่นี่ เพราะเขาบวชที่ประเทศของเขาแล้วสึกไม่ได้ ก็มีพระท่านพามาที่นี่ พอบวชแล้วเราให้เขาเข้ากรรมฐาน 9 วันเช่นกัน จากที่สอบถามเขาก็ได้ผลในการทำเยอะเวลาเขาจะสึกก็ไม่อยากจะสึก บางคนสึกไปแล้วก็มาบวชใหม่”

“การปฏิบัติธรรม เช่น วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิง วัดเกาะแก้ว แต่ในวันพระไม่ทราบว่าจะทำอะไร วัดเกาะแก้วจะจัดอบรมหลักสูตรสำหรับเด็กนักเรียน สำนักปฏิบัติธรรมจะมีเยอะในอยุธยาประมาณ 21 สำนัก สำหรับมเหยงคณ์ ที่เด็กไม่เข้ามาเพราะสถานที่เราไม่พร้อม สมัยก่อนจะจัดอาทิตย์เว้นอาทิตย์ ต่อมาหลวงพอกเปลี่ยนรูปแบบใหม่ เพราะว่าสถานที่ไม่พร้อม บุคลากรไม่พร้อมที่จะดูแลเด็ก ท่านก็เลยมาเปลี่ยนรูปแบบเป็นจัดเข้ากรรมฐานเดือนละ 1 ครั้ง เอาผู้ใหญ่ที่มีความศรัทธาที่อยากมาปฏิบัติธรรม พระใหม่เข้าพร้อมกันกับผู้ที่มาบวช โครงการบวชสำหรับเด็กๆ เลยต้องยกเลิกไปก่อน”

“เชิญชวนคนต่างชาติให้เข้ามาปฏิบัติธรรม แต่จะมีปัญหาเรื่องภาษา หากมีคนมาสอนในเรื่องภาษาอังกฤษก็คิดว่าน่าสนใจ แต่หายากหน่อย กลุ่มเป้าหมายที่อยากจะให้เรียนภาษาก็คือเจ้าหน้าที่ในวัด”

“กิจกรรมสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ผู้ที่จะมาปฏิบัติธรรมต้องมีการลงทะเบียนก่อน เพื่อวางแผนการดูแลอย่างทั่วถึง มีคนจำนวนมากในช่วงเทศกาลพื้นที่รองรับได้อยู่ประมาณ 2,000 – 4,000 คน ส่วนมากจะเป็นวันสำคัญ เช่น ช่วงเทศกาลปีใหม่ วันสำคัญทางพุทธศาสนา วันหยุดราชการติดต่อกันหลายวัน” วันวิสาขบูชา มาฆบูชา หากเป็นเทศกาลทั่วๆ ไปก็ประมาณ 2,000 คน คือมาโดยเฉลี่ยๆ กันไป ไม่ได้มาที่เดียวในวันเดียวพร้อมกันหมด

“หลักการปฏิบัติธรรมของวัดมเหยงคณ์และขั้นตอนการปฏิบัติธรรม ที่นี้ไม่ได้มีรูปแบบตายตัว หมายถึงว่าพื้นฐานเบื้องต้น ถ้าหากผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมเคยชินกับการปฏิบัติธรรมรูปแบบเดิม เราก็ไม่ได้ห้าม”

“มีการวางขั้นตอนไว้ 4-5 ขั้นตอน ดังนี้”

“ขั้นตอนที่ 1 ใช้วิธีที่หลากหลายโดยดูลมหายใจ ดูพองยุบ ดูรูปนาม เป็นต้น แต่เราก็ต้องดูว่าให้อยู่ในหลักของสติปัญญา เช่น ในกายาวิปัสสนา มีลมหายใจ มีอริยะบทยังไร หรือจะเติมบริกรรมอะไรเราก็ทำ แต่เราไม่ได้ยู่แค่นี้ จุดนี้เป็นพื้นฐานสำหรับการผูกจิตให้อยู่กับตัว”

“ขั้นตอนที่ 2 จะดูที่สภาวะปรมาตถธรรม โดยดูสภาวะเพียงบางส่วนของกาย เช่น ตอนแรกเดินขวาซ้าย ต่อไปเราก็ให้ความรู้สึกสัมผัสอะไรบ้าง”

“ขั้นตอนที่ 3 ดูที่สภาวะปรมาตถ์ทั่วไป เวลาเดินไม่ได้ดูเฉพาะที่เท้าจะสังเกตความรู้สึกทั้งตัว ลำตัวก็จะมีไหว ความสะเทือน ทำให้รู้ไปทั้งกาย จากนั้นก็จะไปทางใจ คือคล้ายๆ ว่าเป้าหมายจริงๆ เราอยากให้อะไรทั้งหมด แต่เราค่อยๆ ทำไป จะให้รู้ปรมาตถ์เลยบางคนจะทำไม่ได้เพราะอยาก ปรมาตถ์หมายถึงสิ่งที่เป็นจริงแท้ๆ แต่ให้ดูบางส่วนก่อน สมมติว่าเขาเคยดูที่พองยุบมาก่อนเราก็ไม่ห้าม แต่ต่อไปก็จะให้ไปดูความเคลื่อนไหว ในท้อง เช่นนี้เป็นต้น สำหรับปรมาตถ์เจาะจงเฉพาะที่ จะดูไปทั้งตัว ก็จะเพิ่มใจเข้าไปด้วย ดูว่าจิตใจขณะนี้เป็นอย่างไร”

“ขั้นตอนที่ 4 ปรับให้สภาวะเพิ่มขึ้นโดยการรู้ ละ วาง ก่อนหน้าก็อาจจะเพ่ง อาจจะทำตามดู อาจจดจ้อง นำมาปรับให้สามารถวางใจเป็นกลางขึ้น แต่ก็ยังรับรู้ หากทำได้เช่นนี้ก็เข้ามาสู่ความเป็นธรรมชาติแล้ว ก็จะมีญาณเกิดขึ้นกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยง”

- **นวัตกรรมการสร้างความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์โดยการประยุกต์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้**

1. **การตลาด**

“การท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นสำหรับที่มเหยงคณ์ ญาติโยมจะมาเข้ามาวัดกันมากขึ้น ทั้งวัยรุ่น ผู้สูงอายุ อย่างผู้ชายที่ไม่ค่อยเข้าวัดที่นี้ก็จะเยอะ ส่วนมากจะมาบวชและมาปฏิบัติธรรม

ก็มีการทำบุญประกอบกันด้วย แต่ทางวัดก็ไม่ได้เรียไร ทางวัดจะไม่มีตงนี้ คนที่มาเขาก็จะพาไปส่งที่ โบราณสถานตอนกลางคืน”

2. เหตุจูงใจในการมาปฏิบัติธรรม

“ส่วนมากเวลาไปนั่งคุยกับเขาในตอนเช้าก็จะถามก่อนว่าเคยมาบวชหรือไม่ มีมาใหม่ก็คน เราจะดูผลงานว่าหากเขามาแล้วได้ผล เขาก็จะกลับมาอีก บางคนมาเป็น 10 ครั้ง อย่างที่วัด คนที่จะมาบวชเขาก็จะแอบมาดูว่าพระทำอะไรบ้าง มีอะไรให้เขาทำบ้าง หากมาในลักษณะนี้จะได้ประโยชน์มากกว่าในการที่เข้ามาบวช นำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน พอเขาสึกออกไปก็นำไปทำวัตร สวดมนต์นั่งกรรมฐานที่บ้านต่อ”

3. กลุ่มเป้าหมาย/กลุ่มผู้มาปฏิบัติธรรมเป็นหลัก

“เป็นกลุ่มคนไทยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่ตั้งใจมาฝึกวิปัสสนากรรมฐานโดยแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามมีกลุ่มเพศชายที่ตั้งใจมาฝึกปฏิบัติอย่างแท้จริง ทั้ง 2 กลุ่ม เริ่มต้นด้วยต้องมีความตั้งใจ มีการเตรียมตัวและวางแผนมาแล้วเป็นอย่างดี เป็นคนกรุงเทพฯมาก เนื่องจากอยู่ใกล้อยุธยา อีกทั้งมีความเลื่อมใส มีความศรัทธาในพระภิกษุในพระภิกษุ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เป็นพระวิปัสสนาจารย์ หรือเรียกโดยย่อว่าหลวงพ่อเขมรังสีหรือเขมร์สีก็เลยเข้ามาช่วยงาน ที่นั่นท่านจะเน้นปฏิบัติ จะมีแนวกรรมฐานด้วย”

“ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มาท่องเที่ยวโบราณสถาน และกลุ่มที่ตั้งใจมาปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ”

“การรับสมัครการปฏิบัติธรรมนั้นมุ่งเฉพาะผู้มีความตั้งใจจริงที่พร้อมจะอบรมและเจริญสติปัญญาเท่านั้น”

“กลุ่มที่มาท่องเที่ยวโบราณสถานซึ่งถ้ามีโอกาสเข้ามาในส่วนของการปฏิบัติธรรม เห็นตัวอย่างการปฏิบัติธรรมสำหรับบางคนเมื่อได้ยินเสียงเทศธรรมสอนให้ปฏิบัติและเห็นบรรยากาศของกลุ่มคนปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก อาจจะทำให้เกิดความสนใจต้องการลองปฏิบัติธรรมบ้าง เช่น การกำหนดลมหายใจ ดังนั้นก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการปฏิบัติธรรมได้”

“เน้นกลุ่มปฏิบัติธรรมเป็นหลัก เป็นกลุ่มคนไทยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่ตั้งใจมาฝึกวิปัสสนากรรมฐานโดยแท้จริง มีการเตรียมตัวและวางแผนมาแล้วเป็นอย่างดี เป็นคนกรุงเทพฯมาก เนื่องจากอยู่ใกล้อยุธยา อีกทั้งมีความเลื่อมใส มีความศรัทธาในพระภิกษุในพระภิกษุ (สุรศักดิ์ เขมรังสี) เป็นพระวิปัสสนาจารย์ หรือเรียกโดยย่อว่าหลวงพ่อเขมรังสีหรือเขมร์สีก็เลยเข้ามาช่วยงาน ที่นั่นท่านจะเน้นปฏิบัติ จะมีแนวกรรมฐานด้วย”

“พื้นที่แยกเป็น 2 ส่วนโดยเด็ดขาดสำหรับ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้มาปฏิบัติธรรมและกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นชาวไทยเกือบทั้งหมด มีชาวต่างชาติประมาณ 1%”

“ผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติมีแต่ไม่เยอะ น้อยมากประมาณ 1% โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงที่มาปฏิบัติธรรม”

4. การตลาดเชิงกิจกรรม/ความเป็นอัตลักษณ์ของวัดมเหยงคณ์ในด้านการปฏิบัติธรรม

“สถานที่ที่เขาเข้ามาแล้วจะมีความรู้ที่สบายตา สบายใจ เข้ามาแล้วเกิดความสงบ ไม่เหมือนกับสถานที่ที่เคยไปมาทั่วไป จริงอยู่ว่าบุคคลเหล่านี้เขาไม่ได้มาปฏิบัติ เนื่องจากที่นี่มีโบราณสถาน คนก็จะมาเที่ยวโบราณสถาน ในเขตโบราณสถานเมื่อเขาเข้ามาจะเห็นกับความร่มรื่น ความสงบ ทำให้เกิดความงูใจ และทำให้เห็นบุคคลที่เขา กำลังปฏิบัติธรรม เดินจงกรม นั่งกรรมฐาน โดยนั่งตามโคนต้นไม้ ก้อนหิน ต่างคนต่างปฏิบัติ จะมีเสียงคำสอน ภาพเหล่านี้เขาจะเกิดความศรัทธา ทางวัดจะมีการเปิดเสียงธรรมะในด้านปฏิบัติ คือคนฟังสามารถนั่งกรรมฐานไปได้เลย อยู่บริเวณไหนก็ได้ยิน อีกเรื่องหนึ่งที่เรา กำลังจะทำเข้ามา ก็คือโบซัวร์ ซึ่งกำลังทำการออกแบบ โดยจะมีข้อมูลภาพสถานที่สำคัญๆ ของวัด มีข้อมูลบอกโดยย่อ หากคนที่สนใจมากกราบไหว้ ก็จะมีพระพุทธรูปปางปริณิพพาน ซึ่งทำเป็นหินที่สวยงามยาว 9 เมตร เราจะแนะนำไว้ หรือพระพุทธรูปหิน ณ จุดต่างๆ จะทำไว้ในแผ่นพับสำหรับแจก เพราะบางคนเขาจะไม่กล้าเดินเข้าไป แต่ความจริงแล้วเราให้เข้าไป มันเป็นการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ให้คนที่ยังไม่รู้จักหรือไม่เคยเลยมีความสนใจ”

5. แนวทางการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

“ควรจะมาเริ่มต้นที่วัดก่อนถ้ามีเวลาและตั้งใจจริงควรเข้าหลักสูตร 9 วัน จะได้ว่ามีการสอนอะไรบ้าง เช่น ในวันแรกจะมีการสอนอะไร วันที่ 2 วันที่ 3 มีการสอนอะไรพระได้ทำวิดีทัศน์ไว้ มีการสอบอารมณ์ในแต่ละวันอย่างไร ถามตอบแล้วได้ผลเป็นอย่างไร เราได้ทำขึ้นมาเป็นชุดให้คนได้นำไปใช้ จัดเป็นหลักสูตรดูได้ทั้งหมด ไม่ต้องมาปฏิบัติที่วัดก็ได้เราอธิบายวิธีการลงไปเพื่อเผยแพร่เป็นสาธารณะ โดยเรามีหัวข้อเหมือนเข้าหลักสูตรกรรมฐานให้เขานำไปใช้ได้เอง ก็ทำให้เขาไม่ต้องเดินทางปฏิบัติที่วัด หากมาบางครั้งก็เข้าไม่ได้เพราะคนเต็ม เราก็จะมีการถ่ายทำเอาไว้เรื่อย ๆ ตอนนี้นักได้นำออกไปเป็นสื่อบ้าง แต่ยังไม่จัดออกมาเป็นชุด เช่น หลักสูตร 9 วัน จะต้องทำอะไรบ้าง อาจแนะนำเสนอว่าคนที่อยากปฏิบัติ คนที่มาเข้าหลักสูตรที่วัดไม่ได้ แต่อยากปฏิบัติด้วยตัวเองก็นำสื่อเหล่านี้ไปดูเป็นขั้นตอนได้ ในเรื่องการสอบอารมณ์ไม่สามารถทำได้ ก็นำตัวอย่างการถามการตอบไปเปิดดู เขาก็จะได้ข้อคำตอบเหล่านั้น จะได้ประโยชน์ในส่วนที่เขาไม่ต้องเดินทางมาปฏิบัติที่วัด”

6. หลักการปฏิบัติธรรมของทางวัดมเหยงคณ์ ขั้นตอนการปฏิบัติธรรม

“ที่นี่ไม่ได้มีรูปแบบตายตัว หมายถึงว่าพื้นฐานเบื้องต้น หากเขาเข้ามาเคยชินก็จะทำตามรูปแบบนั้น ๆ เราก็ไม่ได้ห้าม ในขั้นต้นเราได้วางขั้นตอนไว้ 4-5 ขั้นตอน”

“ขั้นตอนที่ 1 เราใช้แบบบัญญัติ ซึ่งเราสามารถใช้ได้หลากหลาย โดยคุณสมุหยาใจ คุณพองยุบ คุณรูปนาม เป็นต้น แต่เราก็ต้องดูว่าให้อยู่ในหลักของสติปัญญา เช่น ในกายาวิปัสสนา มีลม

หายใจ มีอริยะบทย่างไร หรือจะเติมบริกรรมอะไรเราก็ทำ แต่เราไม่ได้อยู่กับตัว”

“**ขั้นตอนที่ 2** จะให้ไปดู สภาวะปรมัตถธรรม โดยดูสภาวะเพียงบางส่วนของกาย เช่น ตอนแรกเดินขวาซ้าย ต่อไปเราก็ให้ความรู้สึกว่ามีสัมผัสอะไรบ้าง แต่รู้สภาวะเฉพาะบางส่วน เพื่อให้รู้จักความเย็น ความร้อน ซึ่งเป็นตัวของจริง”

“**ขั้นตอนที่ 3** ก็จะไปดูปรมัตถ์ทั่วไป เวลาเดินไม่ได้ดูเฉพาะที่เท้าจะสังเกตความรู้สึกทั้งตัว ลำตัวก็จะมีอาการไหว ความสะเทือน ทำให้รู้ไปทั้งกาย จากนั้นก็จะไปทางใจ คือคล้าย ๆ ว่า เป้าหมายจริง ๆ เราอยากให้อะไรทั้งหมด แต่เราค่อย ๆ ทำไป จะให้รู้ปรมัตถ์เลยบางคนจะทำได้เพราะอยาก ปรมัตถ์หมายถึงสิ่งที่เป็นจริงแท้ๆ แต่ให้ดูบางส่วนก่อน สมมติว่าเขาเคยดูท้องฟองยุบมาก่อนเราก็ไม่ห้าม แต่เราก็จะไม่ห้ามต่อไปก็จะไปดูความไหว ๆ ในท้อง เช่นนี้เป็นต้น สำหรับปรมัตถ์เจาะจงเฉพาะที่ จะดูไปทั้งตัว ก็จะเพิ่มใจเข้าไปด้วย ดูว่าจิตใจขณะนี้เป็นอย่างไร”

“**ขั้นตอนที่ 4** ปรับให้มันเป็นการขึ้น โดยการรู้ ละ วาง ก่อนหน้าก็อาจจะเพ่ง อาจจะตามดู อาจจะจดจ้อง นำมาปรับให้สามารถวางใจเป็นกลางขึ้น แต่ก็ยังรับรู้ หากทำมาได้เช่นนี้ก็ จะเข้ามาสู่ความเป็นธรรมชาติแล้ว ก็จะมีญาณเกิดขึ้นกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยง”

วัดตาลเอน

● นวัตกรรมกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชน ร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“ผู้ปฏิบัติธรรมมีความคิดเห็นต่อนวัตกรรมกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในเรื่องต่าง ๆ ในวัด อยู่ในระดับดี ในเรื่องการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับ สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน (เช่น ร่วมหล่อเทียนพรรษาถวายวัด ต่างๆ สวดมนต์ข้ามปีรณรงค์การแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุคมาทำกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ”

“ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการปฏิบัติธรรมร่วมกับการทำบุญให้มากขึ้น”

“โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับ สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน เพื่อพัฒนาสถานที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สีเขียว ธรรมชาติที่งดงาม สะอาด บรรยากาศดี”

2. โครงการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ โดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวงรัชการที่ 9

“การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ เช่น กิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริ ร่วมรณรงค์ให้คนไทยสมานสามัคคีโดยใช้ธรรมร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย”

“การบำเพ็ญประโยชน์ทางเรามีจิตอาสาออกไปช่วยเหลือชาวบ้าน หรือจะออกโรงทานทำบุญ หรือทำกิจกรรมต่างๆ ทางเราก็จะมีจิตอาสาเป็นกลุ่มของเขา แต่จัดทำในนามของวัดเรา”

3. ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

“การมาปฏิบัติธรรม 3-7 วัน ทางวัดมีที่พักให้พร้อม รวมทั้งอาหารการกินทุกอย่าง เว้นแต่ของใช้ส่วนตัวต้องเตรียมมาเอง สำหรับเรื่องค่าใช้จ่ายแล้วแต่จะทำบุญ เพราะเราหวังให้เขามาปฏิบัติ สำหรับที่พักเป็นอาคาร 4 ชั้น หากจำนวนมากก็จะอยู่เต็ม ห้องหนึ่งอยู่ได้ประมาณ 6 คน หากคนไม่มากก็ประมาณ 2 คน ให้อยู่กันแบบกระจาย สำหรับผู้ชายจะอยู่เป็นกุฏิอีกหลังหนึ่งคล้ายกุฏิพระแต่ก็อยู่กันได้หลายคน”

- นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัดในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การจัดทำสื่อนวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม

“วัดตาลเอนมีโรงเรียน โรงเรียนเขาจะมีในลักษณะของสื่อแต่เราไม่รู้ว่าเขาไว้สำหรับช่วยสอน หรือว่าไว้สำหรับชักจูง หากจะเป็นการชักจูงในการปฏิบัติก็ต้องดูกลุ่มเด็กไว้ อาจจะเป็นเกม หรือลักษณะของ Info graphic เป็นต้น”

“เป็นการทดสอบสื่อธรรมะ แต่ต้องดูว่าเขาได้แนวคิดตามที่สื่อเราบอกหรือเปล่า ให้เป็นสื่อชักจูงเฉย ๆ สำหรับเด็ก ๆ จะใช้ในการปฏิบัติธรรมเพื่อจิตใจจะยากหน่อย หากจะให้เด็กได้สมาธิกลยุทธ์ในการสอนจะต้องเป็นรูปแบบอื่น เช่น ใช้การวาดภาพ ทาวิธีการที่จะทำให้เด็กนั่งอยู่ช่วงหนึ่ง เขาก็จะได้สมาธิไม่นาน เด็กคงยังไม่มีสมาธิถึงขั้นสูงได้เพราะว่าความมีประสบการณ์น้อย เด็กที่กล่าวถึงคือเด็กในระดับประถม หากเป็นเด็กมัธยมก็จะเป็นสื่อในเชิงวัยรุ่น อาจจะเป็นเพลงหรือเกม แต่ก็ต้องเหมาะสมกับกลุ่มวัยรุ่น”

“เราต้องรู้ว่าวัตถุประสงค์ในสื่อนั้นเพื่ออะไร หากเป็นธรรมะบันเทิง ก็ให้เขามีแนวคิดในการฟังสื่อธรรมะบันเทิง ดังนั้นหากเขาฟังแล้วเขาก็ต้องเข้าใจแนวคิด เราไม่ได้ให้เขาทำตาม เราไม่ได้เป็นคนช่วยสอน แต่เราให้ความรู้ หากเราสอนก็ต้องดูว่าขั้นตอนมีอะไรบ้าง จากนั้นก็มาประยุกต์ให้เข้ากับอายุ เราก็ต้องดูว่าวัตถุประสงค์ของสื่อเพื่อ ชักจูง หรือประชาสัมพันธ์ หรือเพื่อให้ความรู้เฉย ๆ กระจายความรู้ออกไปเพื่อให้เข้าใจแนวคิด หรือสื่อนั้นเพื่อให้มีการสอนที่เป็นขั้นตอน”

“หากจะให้มีการถ่ายรูปเราต้องรู้ก่อนว่าสื่อที่เราจะทำเป็นอะไร อย่างเด็กที่มาในวันพรุ่งนี้เขาจะถ่ายภาพนิ่งให้ หากเราทำสื่อเคลื่อนไหวอาจจะไม่ได้ใช้ภาพนิ่งก็ได้ หรืออาจจะทำเป็น

วีดิทัศน์ที่เป็นภาพเคลื่อนไหว สาเหตุที่เราให้เก็บภาพนิ่งเพื่อเก็บบรรยากาศทั่วไปของวัดก่อน ว่าเรามีจุดสำคัญอะไร เพื่อจะได้นำไปใช้ในการเขียนรูปเล่ม หรือใช้ในวิจัยตอนอื่น ๆ ที่ต้องใช้ สิ่งสำคัญเช่น โบสถ์ วิหาร ต่าง ๆ หากเขาเข้ามาในช่วงของการปฏิบัติธรรม ก็อาจจะต้องถ่ายบรรยากาศของการปฏิบัติธรรมโดยรวม แต่ว่าเวลาถ่ายภาพหากเราไม่ขออนุญาตกลุ่มเหล่านั้น เราจะถ่ายให้เห็นหน้าไม่ได้ เพราะเราไม่รู้ว่าจะเวลานำเสนอจะเป็นแบบไหน โดยส่วนมากจะถ่ายมาจากด้านหลังแต่เน้นให้เห็นบรรยากาศ”

2. เน้นข่าวสารนวัตกรรมการใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยใช้หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใด ๆ

“การประชาสัมพันธ์ทางสื่อ ทางเฟซบุ๊ก และทางเพจของวัด มีการประชาสัมพันธ์ในกรณีที่เราออกไปข้างนอก มีญาติโยมนิมนต์ก็จะใช้จุดตรงนี้ในการประชาสัมพันธ์ว่ากิจกรรมในวัดมีอะไรบ้าง สำหรับกิจกรรมในวัดแต่ละปีจะมีตารางที่ชัดเจน อย่างเช่น ปีนี้ตั้งแต่เดือน มค.จนถึง ธค.ของทางวัดมีกิจกรรมอะไรบ้าง แต่ละกิจกรรมก็ไม่เหมือนกันทุกปี ก็จะมีกิจกรรมพิเศษที่สอดแทรกเข้ามาแต่ละช่วงของเวลาพิเศษ”

“การจงใจให้พุทธศาสนิกชนที่ไม่เคยมาปฏิบัติธรรม ให้ลองมาปฏิบัติธรรมมากขึ้น โดยใช้สื่อดิจิทัล แอปพลิเคชัน หรือคัทเอ้าท์ต่าง ๆ”

“จริง ๆ ในส่วนของทางวัดเรา ได้จัดทำหนังสือมาเยอะมาก การที่จะทำตรงนี้ได้ คิดว่าต้องเป็นสื่อหลัก เช่น โทรทัศน์ เพราะไม่เช่นนั้นจะไม่เข้าถึง วัดนี้จะปฏิบัติแบบวัดของหลวง พ่อจรัญ หากใครต้องการปฏิบัติแบบนั้นส่วนใหญ่ก็จะมาที่วัดตาลเอน หากเป็นผู้ปฏิบัติธรรมอยู่แล้ว เขาก็จะมากขึ้น”

3. จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสนทนาธรรม/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วยภาษาง่าย ๆ

“สำหรับนักท่องเที่ยงที่เข้ามาใหม่ทางวัดก็ต้องให้การแนะนำเกี่ยวกับวัดว่ามีความสำคัญอย่างไร สำหรับมาที่วัดมาเพื่ออะไร ไม่ได้มาเพื่อท่องเที่ยวแต่มาเพื่อตัวเอง เมื่อเราได้ไปดู โน่นดูนี่แล้วก็กลับมาดูตัวเอง การดูตัวเองด้วยระยะสั้น ๆ ก็ต้องดูด้วยบทธรรมะ ก็คือการสวดมนต์ แต่เราก็ต้องมีสติกำกับอยู่กับบทธวดมนต์ เพื่อให้จิตเกิดความสงบ เวลาสวดมนต์ก็อย่าไปคิดเรื่องอื่น ให้เอาจิตมาจดจ่ออยู่กับบทธวดมนต์ เพราะเวลาเราน้อย ก่อนที่เราจะสวดมนต์เราก็ต้องรักษาศีล เราอาจจะไม่ให้เขาท่องแต่ให้เขาละเว้นในขณะนี้เลย โดยข้อ 1. เว้นจากการฆ่าสัตว์ 2. เว้นจากการลักทรัพย์ จากศีลทั้งหมด 5 ข้อ ต่อไปก็จะเริ่มสวดมนต์โดยให้ทุกคนเงิบ เพื่อที่จะเรียกสติหรือให้จิตสงบ หลังจากนั้นเราก็จะเริ่มนำสวดมนต์ พอสวดมนต์จบแล้วก็ให้ทำการแผ่เมตตา แล้วก็ให้นั่งสมาธิประมาณ 5-10 นาที หากมีเวลาก็จะพูดเกี่ยวกับธรรมะเพื่อให้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน”

“ทางวัดมีในส่วนของห้องปฏิบัติธรรมอยู่แล้วสำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม มีลานกว้างสำหรับการปฏิบัติธรรม เนื้อที่ของวัดก็ประมาณ 100 ไร่สำหรับการปฏิบัติธรรม”

4. โครงการสอน จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์ วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน

“การปฏิบัติ ทางวัดนี้ใช้แนวทางการปฏิบัติของพระธรรมสิงหบุราจารย์โดยตรง (หลวงพ่ोजรัญฐิตธมโม)”

“สำหรับคนที่มาปฏิบัติ 1 วัน มีชาวพุทธมาเยอะ เพราะเป็นระยะสั้นๆ คนที่แนะนำแนวทางในการปฏิบัติก็จะมีทางอาจารย์ที่เราได้มอบหมายให้ดูแล ซึ่งเป็นพระด้วยกัน”

“หากเรานำมาประยุกต์ภายใน 1 วันให้มีการต่อยอดการปฏิบัติจะพูดยากหน่อย จะไม่เหมือนกับการศึกษา เราจะบังคับให้เขารู้ไปเลยไม่ได้ สำหรับคนใหม่ ๆ เบื้องต้นได้แค่ไหนก็ต้องแค่นั้น เพราะต้องใช้ระยะเวลาในการฝึกฝน”

“จะมีโครงการเข้าวัดวันอาทิตย์ โดยเราจัดมาเป็น 10 ปีแล้ว ให้มีการสวดมนต์ มีการให้ธรรมะ ปฏิบัติธรรมง่าย ๆ มีการนั่งสมาธิ 10-15 นาที จากนั้นก็มีการรับประทานอาหารร่วมกันแล้วก็เดินทางกลับ กิจกรรมแรกของวันอาทิตย์ก็เริ่มต้นด้วยการสมาทานศีล สวดมนต์พร้อมกัน ในบทสวดมนต์ก็จะมีอยู่ 2 บทใหญ่ ๆ สวดมนต์ตั้งแต่ 9 โมง ถึง 10 โมงครึ่ง ก็คือการสวดธรรมจักรสลักกับบทเมตตาใหญ่ โดยสวดพร้อมกันทั้งพระและฆราวาส โดยเราจะมีหนังสือสวดมนต์ให้ดู หลังจากสวดมนต์เสร็จแล้วพระท่านก็จะเทศนาธรรมะประมาณ 10-20 นาที หลังจากนั้นก็ทำการนั่งสมาธิพร้อมกัน หากทุกคนได้เข้ามาก็จะเป็นการจูงใจไปในตัว ส่วนใหญ่คนที่มาก็จะเป็นคนนอกพื้นที่ เพราะเราทำมานานแล้วเขาก็จะพูดต่อกันปากต่อปาก สถานที่ที่สามารถรองรับคนมาปฏิบัติได้ประมาณ 100 คน ขึ้นไป หลังจากปฏิบัติเรียบร้อยแล้วก็จะถวายทาน รับประทานอาหารร่วมกัน เดินทางกลับ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาไม่มาก”

5. นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแพร่ธรรมะและปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม

“หลักสูตรในระยะสั้นสำหรับการปฏิบัติธรรมที่เราเคยทำเมื่อก่อน คือเราให้เขาสวดมนต์ โดยบทสวดสั้น ๆ ก็จะเป็นบทพาหุง บทถวายพรพระ เมื่อเขามาถึงเราก็ต้องบอกให้เขามีความตั้งใจ มีสติอยู่กับบทสวดมนต์”

“เทคนิคของเราจะมีอยู่ช่วงเวลาเช้า เราจะให้เขาออกไปทำกิจกรรมร่วมกันกับทางเรา กิจกรรมนี้ชื่อว่ากิจกรรมทำความดี เช่น ให้ไปช่วยทำโรงครัว กวาดลานวัด ถูห้องน้ำ แต่ในการทำนั้นต้องเจริญสติกำกับเป็นการปฏิบัติธรรมด้วยการทำงาน ก็คือไปทำงานแต่การทำงานนั้นเป็นการปฏิบัติธรรม คือต้องมีการกำหนดตลอดเวลา ไม่ว่าจะทำอะไรก็ให้ท่องให้ขึ้นใจ ฝึกให้ขึ้นใจ สามารถ

กลับไปทำที่บ้านได้ด้วย ความจริงแล้วเราสามารถปฏิบัติได้ตลอดเวลา หากแต่ใจเราไม่ได้เข้าทางธรรม ทุกอริยบทสามารถปฏิบัติทำได้หมด หากเขายังไม่เข้าใจหรือยังไม่รู้เราก็สามารถฝึกเขาได้”

“เยาวชนมาปฏิบัติธรรม มีหลักการสอนที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ โดยที่เราต้องมีสื่อ แต่ผู้ใหญ่ไม่ต้องใช้สื่อ โดยการใช้สื่อต้องดูก่อนว่าโครงการของโรงเรียนเขาจัดทำเกี่ยวกับโครงการอะไร เช่น เกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมศีล 5 เราก็จะใช้สื่อศีล 5 หากเป็นสายของยาเสพติดก็ต้องเป็นสื่อยาเสพติด ศีล 5 ก็จะใช้สื่อ power point หรือไปหาสื่อที่เหมาะสมทาง youtube เพื่อมาจัดทำ โดยทำรวมมาเป็น 1 ชุด เรียงเนื้อหาต่อกันไปเรื่อย ๆ หากเป็นเด็กประถมก็จะเป็นในด้านของสื่อการ์ตูนธรรมะ ก่อนที่จะมีการปฏิบัติเราก็ต้องให้ดูสื่อก่อน หรือไม่ก็เป็นกิจกรรมนันทนาการ โดยการให้เขาเล่นเกม บางเกมจะมีการตัดสินใจแบบผิด ๆ โดยตั้งใจ เช่น หากแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ในกลุ่ม 1 เราจะแกล้งทำเป็นลำเอียง แต่เราจะตั้งใจลำเอียงเพื่อให้เขาชนะตลอดไป อีกกลุ่มหนึ่งก็จะเกิดความไม่พอใจตลอด ก็จะทำให้เขาทะเลาะกัน เพื่อให้เขาเห็นว่าโลกใบนี้มันยังมีอะไรอีกมากมาย มันไม่มีอะไรที่จะได้อย่างใจเรา แต่การแข่งขันเป็นเพียงเพื่อดูใจตัวเองว่าเราจะสามารถระงับใจตัวเองได้หรือไม่ ในโลกของความเป็นจริง คุณต้องเจอกับสิ่งที่ไม่ดี เราทำดีแต่ทำไม่ได้ดี แล้วเราจะสามารถคุมใจเราได้อย่างไร ทำไมเราไม่ทำความดีต่อไป ทางเราก็จะสอดแทรกเข้าไป แต่ต้องทำให้เขาเห็นภาพเหล่านั้นก่อน จากนั้นเราก็จะมาสรุปให้ฟัง เกมนี้เป็นเกมชีวิตที่ทำให้เห็นภาพขึ้นมา ไม่มีใครได้รางวัลแต่ทุกคนได้ปัญญา เด็กโตหน่อยเราก็จะเน้นในเรื่องคุณธรรมเยอะหน่อย จะเป็นเกมในทางพุทธศาสนา อย่างเช่น ให้เขาถ่ายเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้ในทางพระพุทธศาสนา แต่ว่าไม่ให้เห็นภาพโดยตรง โดยทำเป็นलग ๆ หรือเห็นเป็นบางมุมแล้วให้เขาทายว่าคืออะไร หรือเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไม่ไปไหน 3 เดือนคือวันอะไร พระมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมายเป็นวันอะไร เป็นต้น หรืออาจจะเป็นคำถามในเชิงพุทธประวัติเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า”

“สอนในเรื่องของการดับทุกข์เราก็จะเน้นให้เขาปฏิบัติ เด็กก็ประมาณ 10 นาทีก็เพียงพอ วิธีการสอนอย่างง่าย ๆ คือ ให้เขาเห็นความต่างก่อนที่เขา นั่ง กับหลังจากที่เขา นั่ง แล้ว เราจะไม่ให้เขาขยับเลย ห้ามลิ้มตา หลังจากการนั่งก็จะถามเขาว่าได้อะไร แต่เราจะตอบไปว่า 1. ได้ความอดทน 2. ได้ศีล 5 ในขณะที่ฝึกความอดทน และการมีศีลในตัว พระอาจารย์จะไม่ให้ขยับเลย ต้องอดทนอย่างเดียว ในขณะที่นั้นมีสติกำกับโดยที่เราไม่รู้ตัว แม้ว่าจะมีฟุ้งซ่านก็ตาม แต่สติจะคุมเราเพื่อไม่ให้หลุด หากใครไม่ทำตามก็ถือว่าไม่มีสติแล้ว หากใครทำได้ครบ 10 นาทีตามที่บอกก็จะทำให้มีสมาธิ ทำให้เห็นความแตกต่าง สำหรับเด็กจะทำสัก 3-4 ครั้ง และเราต้องดึงเขาตลอดเวลาสำหรับเด็ก แต่บางครั้งต้องปล่อยแต่ก็ต้องมีธรรมะให้เขาคิดตลอดเวลา”

“สำหรับคนที่มาปฏิบัติเป็นระยะสั้น ๆ คนที่แนะนำแนวทางในการปฏิบัติก็จะมีทางอาจารย์ที่เราได้มอบหมายให้ดูแล ซึ่งเป็นพระด้วยกัน”

6. การปรับทุกอิริยาบถให้สามารถทำสมาธิได้ในขณะท่องเที่ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย/กายบริหาร/นันทนาการปฏิบัติธรรม ร่วมกับการฝึกสมาธิ และสอนธรรมะ เชิงฝึกสมาธิ

“กิจกรรมแบบสันตนาการเชิงธรรมะตรงนี้ก็ต่อกลับไปทำเป็นกิจกรรมส่วนตัว หากเป็นแนวโน้มคิดว่า จะแสดงออกไปไม่เหมาะสม”

7. บริหารจัดการและพัฒนาพระและวัด ให้เป็นต้นแบบที่ดีของการปฏิบัติธรรม รวมทั้งแต่ละวัดต้องพัฒนาพระ/วิทยากรที่สามารถสอนธรรมะ/ประชาสัมพันธ์/จุดใจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดให้เห็นคุณค่าที่ดีของการปฏิบัติธรรม

“ใช้สื่อบนเฟซบุ๊กซึ่งจะได้รับความหลากหลาย แต่ก่อนเรามีวิทยุของทางวัดเอง เขาก็จะมาทางสื่อวิทยุ หลังจากนั้นสื่อมีปัญหากับทางรัฐบาลทางวัดก็ไม่ได้จัดทำส่วนนี้ ดังนั้นสื่อหลักจะมีความสำคัญมากกว่า”

“เทคนิคการสอนที่ใช้หรือจุดใจให้มีการปฏิบัติธรรมสำหรับการปฏิบัติก็อยู่ที่สถานการณ์ แต่หากทำได้ง่าย ๆ เลยก็คือ หยุดคิดถึงจะรู้ แต่อย่าไปบังคับที่จะให้หยุดคิด หลวงพ่อเกษมท่านจะบอกว่า คิดไม่เป็นก็จะเย็นสบาย ทุกวันนี้เราทุกข์เพราะความคิดของเราเอง”

“ธรรมะที่มีความสำคัญที่สุดน่าจะเป็นเรื่องสติ เวลาเจออะไรก็ต้องมีสติ หากเรามีสติมาก ๆ ก็จะทำให้เกิดสมาธิ หากจะทำให้เกิดปัญญา เราก็ต้องย้อนกลับมาจากเริ่มแรกว่าจิตใจของเราจะกวัดแกว่ง เกิดความพอใจหรือไม่พอใจ เพราะเราไม่มีสติ พอเราเริ่มเข้ามาในวัดก็ต้องบอกตัวเองว่า เริ่มมีสติ เพื่อควบคุมอยู่กับบทสวดมนต์ ทำให้ความกวัดแกว่งของจิตน้อยลง พอจิตอยู่กับบทสวดมนต์ มีความกวัดแกว่งน้อยลงจิตก็จะเป็นสมาธิ ทำให้เราเห็นความสุข ทั้งหมดคือขั้นตอนของการเกิดปัญญา หากคนไม่มีปัญญาก็ไม่สามารถที่จะทำได้ สรุปลก็คือการแก้ไขปัญหาชีวิตก็ต้องใช้ปัญญา พอเราบริหารจัดการแล้วทำให้จิตสงบ ทำให้มีสมาธินั้นแหละคือปัญญา”

8. การกำหนดรางวัลเกียรติคุณสำหรับโครงการระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนที่ปฏิบัติธรรมดีเด่น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9

“โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9 โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการ โดยใช้หลักธรรม หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการ ธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคม และศาสนารวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การประกอบธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคม การให้บริการการท่องเที่ยว การเริ่มการประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยการให้บริการต่าง ๆ

“กิจกรรมการประกวดจะจัดการประกวดไม่ได้ เพราะมันเป็นนามธรรมมากกว่า หากมีก็จะให้เป็นเกณฑ์คะแนนสำหรับพวกสามเณร เป็นการให้คะแนนการกระทำผิดทางวินัย”

“หน่วยงานราชการจะมีเข้ามาตลอดเกือบทุกเดือน เราก็มีการจัดให้ตลอด ส่วนมากหากเป็นโครงการของเขาก็จะประมาณ 7 วัน แต่หากเป็นของโรงเรียนจะจัดที่ 1-3 วัน ส่วนใหญ่เขาก็จะกำหนดมาเอง เราก็จะมาดูว่าเวลาตรงกับเราหรือไม่ เพราะเราก็มีกิจกรรมของเราอยู่ หากตรงกันก็ต้องสำรวจพื้นที่อื่นว่ามีหรือไม่ มีบุคลากรที่ไปดูแลหรือเปล่า หากไม่พร้อมจริง ๆ ก็จะทำให้เลื่อนหรือไม่ก็ปฏิเสธ แต่ส่วนใหญ่แล้วเราจะรับทั้งหมด”

9. การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม เช่น สวดมนต์ กำหนดลมหายใจเบื้องต้น ซึ่งใช้เวลาน้อยหรือมากตามความสะดวก หรือปรับการฝึกสมาธิในทุกอิริยาบถ

“การจัดกิจกรรมเพื่อจูงใจมากขึ้น นอกจากสื่อต่าง ๆ ทางเราเคยมีโครงการของชมก. ซึ่งจะพาไปท่องเที่ยวตามวัดต่างๆ เขาก็จะพามาที่วัดเราเพื่อปฏิบัติธรรม ใช้เวลาในการปฏิบัติประมาณ 3-4 นาที”

10. โครงการอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อนหรือบวชชีพร้าหมณีในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดพิเศษติดต่อกันสำหรับนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนที่สนใจ

“กิจกรรมต่างๆ ของวัด อย่างเช่น การบวช ใครอยากมาปฏิบัติธรรมก็เข้ามาได้ตลอดเวลา มาวันเดียวก็สามารถที่จะได้ปฏิบัติเช่นกัน จะอยู่เป็นเดือนก็ได้สามารถทำได้ตลอดเวลา ไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น หากจัดเป็นโปรแกรมก็จะเป็น 7 วันขึ้นไป เป็นโครงการในแต่ละเดือน หากมา 1 วันเราก็ให้ปฏิบัติเพื่อให้เป็นแนวทางไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สำหรับคนมีเวลาน้อยอยากจะนำไปปฏิบัติที่บ้าน”

11. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องอื่น ๆ

“โครงการปฏิบัติธรรมเป็นการปฏิบัติอย่างเดียว ปฏิบัติ 7 วัน 24 ชั่วโมง ส่วนโครงการเติมเต็มบุญที่โยมเสนอมาก็ทำได้ก็ดี ผู้ปฏิบัติธรรมจะมาช่วงไหนที่เขาว่างก็ได้ เขามาแล้วเป็นการสะสมบุญ เช่น มาทำวัตรเย็น เราอาจจะทำในรูปเก็บแต้มวัดมีตราปั๊มจากวัด หรือมีตารางกิจกรรมที่เขาปฏิบัติมาให้เจ้าหน้าที่วัดแสดมปีไว้ ซึ่งวัน ๆ หนึ่งเรามีกิจกรรมหลายช่วง ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ปฏิบัติเช้า ปฏิบัติบ่าย ผู้ปฏิบัติจะมาช่วงไหนก็ได้ วันอาทิตย์เราก็มีสวดมนต์ธรรมจักร วันพระก็มีทำบุญ สวดมนต์ ซึ่งกิจกรรมนี้สามารถทำได้กับทุกกลุ่ม นักเรียน นักศึกษา หรือคนที่ตั้งใจมาปฏิบัติธรรม อย่างน้อยเขาได้มาร่วมกิจกรรมเป็นหลักฐานในการปฏิบัติ”

วัดใหญ่ชัยมงคล

- นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

1. โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“การมีส่วนร่วมกับชุมชนในเรื่องการท่องเที่ยวแสวงบุญเชิงปฏิบัติธรรมส่วนมากก็จะมาเกี่ยวข้องในวันพระ ชุมชนยังเข้ามามีส่วนมากจะเป็นนักท่องเที่ยวมาทำบุญทำทานไหว้พระเป็นส่วนใหญ่แสวงบุญมากกว่า ชุมชนยังขาดสำหรับจุดนี้”

“กิจกรรมต่าง ๆ ของวัดก็พอมี ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมบ้าง แต่หากเยอะกว่านี้ยังมองว่าขาดการปฏิสัมพันธ์”

“สำนักพุทธก็มีส่วนเข้ามาพัฒนาวัด แต่ทางด้านผู้ใหญ่เขาจะติดต่อกันโดยตรง”

“วัดจะเชิญชวนผู้เข้ามาปฏิบัติด้วยการพยายามพูดโน้มน้าวจิตใจ เช่น พูดถึงผลอะไรเกิดขึ้นกับเขา พยายามพูดโน้มน้าวเขาให้เห็นถึงการทำความดีให้ชัดเจนขึ้น คนที่แข่งกระด้างก็จะเริ่มอ่อนเอียงตามสิ่งที่เราพูดให้เขาฟัง ก็เหมือนกับไม้ก็ต้องใช้เวลาค่อย ๆ คัด”

2. โครงการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ โดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวงรัชการที่ 9

“คิดว่าเห็นด้วยเพราะเป็นกุศโลบายเพื่อชักจูงคนให้เข้ามาปฏิบัติธรรม”

3. โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรมะ หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคม และศาสนารวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“เศรษฐกิจพอเพียงแบบวิถีพุทธ มาจากคำว่า ยถาพละ สันโดษ รูปสันโดษ ตามได้ตามกำลัง ตามความเหมาะสมแก่ฐานะ โดยในหลวงนำมาประยุกต์เป็นความพอเพียงให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา”

“ตัวอย่าง สิ่งที่เราไม่เกินไป เช่น เสื้อผ้าที่เราใส่ตามฐานะที่มีอยู่และตามกำลังความสามารถ ตามความเหมาะสม มีรายได้เท่าใดก็ใช้ตามนั้น อย่าใช้จ่ายเกินไป อย่าทะเยอทะยานมากเกินไป เกินกำลังของเรา ตามได้ก็คือฐานะที่เราหาได้วันละเท่าไร และตามกำลังที่เราสามารถทำได้แค่นั้น มีพอแค่นั้น ตามความเหมาะสมก็คืออย่าไปเปรียบเทียบกับคนที่มียากกว่าเราสำหรับในเรื่องของกิจกรรมของสำหรับในเรื่องการปฏิบัติธรรมนั้น ใช้หลักความพอเพียง ซึ่งตรงกับหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง ในศาสนาพุทธ ก็ทำมานานแล้ว ส่วนผู้มาแสวงบุญก็ขึ้นอยู่กับว่าเราจะเสริมอะไรให้กับเขา เพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่และเหตุการณ์ปัจจุบันให้สอดคล้องกัน”

4. ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

“ถ้าเป็นนักเรียนอาจจะง่ายกว่า อย่างเช่นความคิดที่อยากให้เขาเข้ามาเป็นจิตอาสา เรามีกุศโลบายในส่วนนั้นว่าให้เขาทำอะไร เหมือนเราเข้าไปชักจูง หากนักเรียนคนไหนที่อยากเป็นจิตอาสาก็สามารถเข้ามาได้ แต่หากเรามีกลยุทธ์อะไรที่พิเศษกว่า เหมือนเวลาเขาเข้ามาในอุโบสถ

แล้ว ยกตัวอย่างเช่น นั่งสมาธิ 5 นาทีเพื่ออะไร ให้เขาเห็นว่าทำสักรัดเพื่อให้ได้เป็นบุญ ดีกว่าเข้ามากราบพระเฉย ๆ แล้วก็ออกไป วิธีการส่วนนั้นเราจะทำกิจกรรมอะไรที่ทำแล้ว เขามีความรู้สึกว่าอยากจะทำให้ แต่ก็ให้เขามองเห็นก่อนว่าทำเพื่ออะไร

“สามารถทำได้แต่ต้องมีคนชักนำ ทุกองค์กรก็อุปมาเหมือนกับรถไฟในขบวนหนึ่งก็ต้องประกอบไปด้วยหัวรถจักร โบกี้หลาย ๆ โบกี้ รถไฟจะเคลื่อนได้หัวรถจักรต้องเคลื่อนก่อน เปรียบกับองค์กรแต่ละองค์กรถ้าหัวหน้าขับเคลื่อนการปฏิบัติธรรม ลูกน้องก็ต้องไปด้วย”

“การที่จะให้คนที่ท่องเที่ยวมาปฏิบัติธรรมนั้นคิดว่าสามารถทำได้ โดยหาโอกาสให้เขาได้มานั่งสมาธิ หรือฟังธรรม อย่างน้อย ๆ เพียงไม่กี่ชั่วโมงก็ยังดีกว่าการที่เขาไปดูแค่สถานที่เฉย ๆ บางคนกราบพระ อาราธนาศีลไม่เป็น มาแล้วก็กลับ การที่ได้มีโอกาสทำอะไรก็ดีกว่าไม่ได้มีโอกาสทำ เปรียบเสมือนการมาท่องเที่ยวแล้วได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมสัก 1 ชั่วโมงก็ยังดีกว่าไม่ได้ปฏิบัติเลย โบราณกล่าวไว้ว่ามีบุญน้อยดีกว่าไม่มีบุญเลย”

“แต่อย่างไรก็ตามการสร้างโอกาสในการปฏิบัติธรรมก็ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสและผู้บริหารวัด”

“การปฏิบัติธรรมในช่วงสั้นๆสามารถทำได้ เช่น อบต.ต่าง ๆ ก็พาชาวบ้านมาฟังธรรมประมาณ 1 ชั่วโมง หน่วยงานหรือองค์กรเสนอมารูปแบบไหนทางวัดก็จัดให้ได้ตามนั้น”

“บทสวดมนต์หรือหลักธรรมต่างๆที่แปลเป็นภาษาต่างชาติ โดยความคิดของตัวเองคิดว่าดีขึ้นอยู่กับผู้บริหารหรือเจ้าอาวาส แต่การที่จะเอาสื่อต่างๆ มาเพื่อเผยแพร่ต้องถามผู้บริหารวัดก่อน แต่ก็ดีเป็นการเผยแพร่ออกไป หลายวัดก็ทำ”

5. กิจกรรมเพื่อทำบุญในเรื่องอื่น ๆ

“ตัวอย่างกิจกรรมที่ใช้กับเด็กนักเรียนโครงการจิตสาธารณะ ได้แก่ การทำความสะอาดและช่วยกันกำจัดขยะบริเวณโรงเรียน วัด สถานที่ราชการต่าง ๆ แล้วก็เขียน เช่น ล้างห้องน้ำ แล้วก็เขียนบันทึกความดีโดยให้คุณครูรับรองความดี โดยอยู่ในความควบคุมของคุณครู แล้วนำความดีนั้นไประบายเป็นสีส้น ทำออกมาเป็นใบโพธิ์ความดี หรืออาจจะสร้างสรรค์การปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ไหว้พระ หรือวิปัสสนากรรมฐานก็ได้ หรือบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชน ถือว่าสร้างจิตสาธารณะให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้สามารถประยุกต์ให้เป็นโครงการแสวงบุญเชิงปฏิบัติธรรมร่วมกับการบำเพ็ญประโยชน์อื่นๆ หากเยอะก็ทำเป็นผ้าป่าความดี สิ่งที่ทำจะส่งผลหรือไม่ก็ขึ้นกับเรื่องที่จะดึงดูดให้เขาเหล่านั้นทำว่าเกี่ยวกับเรื่องอะไร แนวไหน ช่วงนี้ใครๆ ก็จะทำความดีเพื่อพ่อ เป็นการทำกิจกรรมแล้วสร้างกุศลโลบายขึ้นมา ใบโพธิ์ความดี สระน้ำคุณธรรม ผ้าป่าความดี คือกิจกรรมสร้างสรรค์”

“ในกรณีไปไหว้พระ 9 วัดเราจะทำเป็นเรลลีสรูปใหญ่เป็นรูปวัด 9 วัดได้ โดยเรากำหนดเส้นทางออกมา เช่น เส้นทางโบราณสถาน อาจจะมีที่นี้ วัดพนัญเชิง วัดหน้าพระเมรุ วัดท่ากา

ร้อง หรือเส้นที่เลียขมแม่ น้ำ มีการไหว้พระทางเรือได้ หรืออาจจะไหว้พระโดยใช้เส้นทางจักรยานก็ได้ จุดนี้เราก็ต้องไปออกแบบขึ้นมาเพื่อเอามานำเสนอวัดที่ไหว้พระทำบุญ ไม่ได้มีการปฏิบัติทำ และมี การเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่อาจจะเป็นเช็คพอยต์ในเรลลีนั่น หากให้ได้ไปปฏิบัติธรรมก็ต้องมีข้อมูล สำหรับการปฏิบัติธรรมอยู่ตามวัดต่าง ๆ”

“หากเรามีเอกสารให้เขาเหล่านั้นหนึ่งใบ ให้ไปทำแล้วตอบว่าได้หรือไม่ได้ จากนั้น เราก็ค่อยมาแจกของข้างนอกเพื่อเป็นรางวัล สมมติว่าให้กระดาษเขาไปว่าวันนี้มีเรลลีนีให้พวกคุณทำ ให้คุณทำตามที่เราให้ไว้ เตี้ยวออกมาจะมีรางวัลให้แต่ต้องมาตอบแบบสอบถามด้วย ว่าคุณมีความ เข้าใจกับเรลลีนีมาน้อยแค่ไหน เป็นอย่างไร แต่เราต้องสร้างกิจกรรมขึ้นมาเป็นอันเดียวที่สามารถใช้ได้ ในทุกๆ วัด เพราะจะได้เก็บข้อมูลออกมาได้เหมือนกัน เช่น ไหว้พระประธาน เก็บขยะ ปลุกต้นไม้ นั่ง สมาธิ เป็นต้น ว่าสิ่งเหล่านี้คุณสามารถทำได้หรือไม่”

“ในการปฏิบัติธรรมออนไลน์แล้วให้เขาตอบมาแบบออนไลน์ เป็นไปได้ยาก จะได้ แค่กลุ่มคนแค่บางกลุ่มที่สามารถใช้ระบบออนไลน์ได้ แต่กลุ่มคนทั่วไปก็ไม่ได้เข้าถึงจุดนี้ เว็บไซต์ต่างๆ เหมาะสำหรับการดูเพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติ แต่ไม่มีครูที่คอยแนะนำว่าทำถูกหรือผิด การนั่งแค่ ให้จิตอยู่เฉย ๆ ก็ยังทำได้ยากเลย”

- **นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการ ท่องเที่ยววัดในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้**

1. **จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสันทนาการ/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็น แหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วย ภาษาง่าย ๆ**

“สถานที่ปฏิบัติที่ดีที่สุดก็คือในพระอุโบสถ เพราะมีความเงียบสงบดี หากคนมา เที่ยวแล้วได้บุญด้วยในเวลาที่ยังจำกั๊กก็เป็นสิ่งที่ดี สำหรับเด็กแล้วก็ไม่ควรเกิน 20 นาที”

“หากมองในอุโบสถ กับห้องกรรมฐาน คนส่วนมากเขาจะมาไหว้พระในอุโบสถ หากในทางปฏิบัติอาจจะมองว่าต้องแยกส่วนกันไป ส่วนมากในการปฏิบัติกรรมฐานเขาจะติดต่อเข้ามา แต่ในกรณีที่เรามีกุศโลบายดึงเขาเพื่อให้เข้ามา เช่น เข้ามานั่งกรรมฐานเพื่อพ่อเขาก็สามารถที่จะเข้า มาร่วมกับเราได้”

2. **โครงการสอน/จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์/วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน โดยจัด วัดหรือสถาบันการศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยร่วมมือกับ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ**

“การท่องเทียวแสวงบุญเชิงปฏิบัติธรรมจากโรงเรียนต่าง ๆ มี แต่ยังไม่ชัดเจน บางทีเขาจะมีฝ่ายในเรื่องการแนะนำสถานที่ โดยมีพระวิทยากรนำขึ้นอยู่ก็ว่าเจ้าอาวาสจะมอบหมายให้ใครทำ หรือที่เรียกว่ามัคคุเทศก์ แต่ที่วัดใหญ่ชัยมงคลนี่จะเป็นฆราวาสหรือโยมที่ทำหน้าที่แทน ซึ่งยังไม่ชัดเจนในเรื่องนี้ที่เขาจะฝากไว้ให้ทำหน้าที่แทน ส่วนพระก็แล้วแต่ที่ท่านเจ้าอาวาสจะมอบหมายให้ใคร ก็ไม่ชัดเจนสำหรับเรื่องนี้”

“หน้าที่ในแต่ละวันตอนนี้ยังไม่ได้มีหน้าที่อะไรมากคือ สอนหนังสือ ส่วนมากจะสอนสามเณรนักเรียน จะมีสอนนักเรียนบ้าง แต่เขาจะมีบุคลากรตรงนี้โดยตรง”

“ที่นี่สามารถที่จะรับได้ทุกวันหากติดต่อมา หากองค์กรเสนอมาเราก็สามารถจัดให้ได้ ทางวัดยินดีที่จะจัดให้ทางญาติโยมอยู่แล้ว”

“การปฏิบัติธรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษาขึ้นอยู่กับทางสถาบันการศึกษาจะติดต่อมาทางวัดก็ยินดีจัดให้”

3. นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแพร่ธรรมะและปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม

“หลักธรรมพุทธศาสนาที่ใช้สอนธรรม ยึดหลักธรรม 4 ส คือ (1) แจ่มแจ้ง (สันตพัสสนา) พูดให้เขาเข้าใจ สื่อสารให้ชัดเจน (2) จูงใจ (สมาธิปนา) ใช้ยุทธวิธี/กุศโลบายเพื่อจูงใจให้ปฏิบัติธรรม (3) แก่ลวกกล้า (สมุทฺรเทศนา) มีความกล้าที่จะปฏิบัติธรรม (4) ร่าเริง ส (สัมปหังปนา) ปฏิบัติธรรมแล้วมีความสุข จะมาจากภาษาบาลี ทำให้เขาอาจหาญที่อยากจะทำ ทำแล้วมีความสุขในการทำ”

“หลักธรรมที่ใช้สอนประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้ง 3 ข้อนี้ ใช้หลักธรรม 4 ส ดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งยังใช้กับการสอนหลักธรรมอื่นๆด้วย หากพูดในแนวกว้างจะอยู่ที่เนื้อหา ถ้าในเรื่องศีล ก็สอนอย่างไรให้ได้ 4 ส เพื่อให้เกิดหลักความเข้าใจ จะเอาหลักการนี้ไปใช้ในการสอนทุกเรื่อง เนื้อหาจะอยู่ที่บทว่าเรื่องอะไร โดยใช้วิธีการ 4 ส มาใช้ในการสอนหลักธรรมทั้งหมด”

“การนำการปฏิบัติธรรมมาบูรณาการกับการท่องเทียวสามารถทำได้แต่ต้องมีคนชักนำ ทุกองค์กรก็อุปมาเหมือนกับรถไฟ รถไฟในขบวนหนึ่งก็ต้องประกอบไปด้วยหัวรถจักร โบกี้หลาย ๆ โบกี้ รถไฟจะเคลื่อนได้ก็ต้องหัวรถจักรเคลื่อนก่อน เปรียบกับองค์กรแต่ละองค์การหากหัวเรือใหญ่เคลื่อน ทางก็ต้องไป การที่จะเอาคนที่มาท่องเทียวก็คิดว่าสามารถที่จะทำได้ การที่เราได้หาโอกาสให้เขาได้มานั่งสมาธิบ้าง หรือฟังธรรม อย่างน้อย ๆ เพียงไม่กี่ชั่วโมงก็ดีกว่าการที่เขามาดูแค่สถานที่เฉยๆ บางคนกราบพระ อารามาศิลไม้เป็น มาแล้วก็กลับ การที่เราได้มีโอกาสได้ทำอะไรก็ดีกว่าไม่ได้มีโอกาสได้ทำ เปรียบเสมือนการมาท่องเทียวแล้วได้ปฏิบัติธรรมสัก 1 ชั่วโมงก็ยังดีกว่าที่ไม่ได้ปฏิบัติเลย โบราณกล่าวไว้ว่ามีบุญน้อยดีกว่าไม่มีบุญ”

4. การกำหนดรางวัลเกียรติคุณสำหรับโครงการระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนที่ปฏิบัติธรรมดีเด่น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9

“โครงการทำดีเพื่อพ่อหลวง โครงการสวดมนต์สำหรับเด็ก น่าจะเป็นโครงการที่ให้เขาได้มีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม เหมือนกับเป็นการ หรืออะไรที่เราประยุกต์ให้กับชุมชน เพื่อให้เห็นได้ชัดเจน หากเป็นในเรื่องของการสวดมนต์สำหรับเด็กจะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างลำบากนิดหนึ่ง แต่หากมีกิจกรรมที่ให้เด็กได้มีส่วนร่วมก็จะเป็นการดี”

“โครงการนวัตกรรมการแสวงบุญเชิงปฏิบัติธรรมร่วมกับการทำบุญในรูปของการสร้างจิตสาธารณะ โดยอาจจะร่วมกับกุศโลบายว่าเป็น โครงการปฏิบัติธรรมถวายเป็นพระราชกุศลแด่พ่อของแผ่นดิน โดยจัดในรูปค่ายธรรม”

5. การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม

“น่าจะเป็นโครงการที่คนที่เข้ามาแล้วเขาได้ลงมือทำเลย เช่น โครงการปฏิบัติธรรมต่าง ๆ หรือโครงการที่นักท่องเที่ยว นักเรียน ชุมชน เข้ามาวัดแล้วลงมือทำได้เลย ตัวอย่างเช่น นำนักเรียนมาคือ กิจกรรมติดใบโพธิ์ทำความดี หรือผ้าป่าความดีที่ไม่ต้องเอาเงินมาทำบุญแต่เอาความดีมาทำบุญ หรือจิตสาธารณะ (Public mind หรือ Public consciousness) เป็นการสร้างให้เด็กที่มีจิตสาธารณะจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึง การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การมีส่วนร่วมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น จิตของคนที่รู้จักความเสียสละ ความร่วมมือร่วมใจ ... เมื่อนำสองคำมารวม หมายถึง การตระหนักรู้ตน ที่จะทำสิ่งใดเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม”

“โครงการสระน้ำคุณธรรม ขึ้นอยู่กับพื้นที่ในแต่ละวัด คือการให้เด็กทำความดีเท่านี้จึงได้เล่นน้ำเป็นรางวัล อย่างเช่นเรากำหนดว่าคนที่ได้ 5 คะแนนเด็กต้องทำอะไรบ้าง เช่น ล้างจาน ซักผ้า ทำความสะอาด หากทำครบแล้วเด็กคนนั้นมีสิทธิ์ในการเล่นน้ำในสระได้ แต่หากไม่มีคุณสมบัติไม่ได้ ก็เป็นการดึงดูดอย่างหนึ่ง”

“โครงการหรือระยะเวลาที่สั้นที่สุดอยู่ที่องค์การแต่ละองค์กรว่าเขาจะมีเวลาให้เท่าไร ทางเราไม่สามารถที่จะกำหนดเวลาให้เขาได้ ไม่สามารถจำกัดวันให้ได้ หน้าที่ของเราคือดูแลคนที่มาติดต่อประสานงาน เข้าอบรม และให้ความรู้ แนะนำพร่ำสอน การอยู่ การกินคือหน้าที่ของวัด แต่ในเรื่องเวลาเป็นหน้าที่ของผู้ที่มาปฏิบัติ ทางวัดไม่มีข้อกำหนด”

6. โครงการอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อนหรือบวชชีพราหมณ์ในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดพิเศษติดต่อกันสำหรับนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนที่สนใจ

“แนะนำให้ทำต้นโพธิ์ความดี ละเว้นความชั่ว (ดีให้ต่อ ชั่วให้ตัด) โดยการให้ตั้งจิตระลึกถึงความไม่ดีที่ตนทำมาในอดีต และทบทวนว่าจะละเลิกสิ่งไม่ดีนั้น แล้วให้เขียนคำสัตย์ปฏิญาณลงในใบโพธิ์เงิน และให้เขียนถึงความดีที่ตั้งใจจะทำในอนาคตลงในใบโพธิ์ทอง”

“สำหรับนักเรียนอาจทำได้ง่าย เช่น การให้เขาเข้ามาเป็นจิตอาสา ก็อาจมีกุศโลบายเข้าไปชักจูงให้เขาเข้ามาในพระอุโบสถแล้ว ให้นั่งสมาธิสัก 5 นาทีแล้วอธิบาย ให้เขาเห็นว่าการทำสมาธินั้นได้บุญ ดีกว่าเข้ามากราบพระเฉย ๆ แล้วก็ออกไป”

“การปฏิบัติธรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษามีบ่อย แต่ส่วนมากจะเป็นการติดต่อกันมากกว่า ส่วนมากจะเป็นค่ายคุณธรรมที่เขาติดต่อกันมาตลอดทุกปี”

7. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องอื่น ๆ

“เมื่อทำแล้วเขาจะได้เข้าใจว่า ในการปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นที่จะต้องนั่งขาวหมัขาวไม่จำเป็นต้องไปนั่งทั้งวัน ในอริยบทสบาย ๆ แต่ขอแค่ตัดโลกภายนอกออกไปแค่เวลาสั้น ๆ ก็สามารถทำได้แล้ว สำหรับนักวิจัยก็รอสัมภาษณ์เวลาที่ผู้ปฏิบัติเดินออกมา หากเป็นเด็กก็อาจจะให้วาดรูปให้ดูก็ได้ เพราะเราอยากรู้ในตอนนั้นว่าเขาคิดถึงอะไร เพราะความคิดของแต่ละคนในการปฏิบัติจะไม่เหมือนกัน บางคนก็คิดไปเรื่อย ๆ จนหยุดจิตที่จะคิดไม่ได้”

“สำหรับคนที่มาใหม่ ที่ยังไม่เคยทำอาจจะต้องใช้เวลานานหลายวัน คนที่ใช้เวลาตลอดก็ใช้เวลาไม่นานก็อาจจะเข้าสู่ความสงบได้เร็วกว่า เวลาเป็นปัจจัยหนึ่ง แต่ปัจจัยที่สำคัญคือการใส่ใจในรายละเอียดของการทำสิ่งนั้น ๆ มากกว่า ความตั้งใจในการปฏิบัติมากกว่าที่สำคัญ ว่าคุณมีเวลามากแต่ไม่ได้ใส่ใจเลย ก็ไม่ได้ผลดีต่อการภาวนา แต่หากเวลาน้อยแต่ใส่ใจในการที่จะภาวนาก็จะได้ประโยชน์มากกว่า พระอรหันต์บางองค์บรรลุธรรมเร็ว บางองค์ก็บรรลุธรรมช้า ก็อยู่ที่ความใส่ใจของแต่ละองค์ไม่เหมือนกัน ความเพียรพยายามของแต่ละองค์ไม่เหมือนกัน อุปมา ก็เหมือนกับการทำงานราชการ บางคนทำไม่ซีขึ้นไว้จ้ง เพราะคุณขยันทำงานใส่ใจในรายละเอียด บางคนนาน ๆ เงินเดือนจะขึ้นสักที ก็อยู่ที่ความขยันและใส่ใจในรายละเอียด”

“ระยะเวลาในการเรียนรู้การปฏิบัติธรรมขึ้นอยู่กับแต่ละองค์ว่าจะมีเวลาให้เท่าไร ทางวัดไม่สามารถกำหนดเวลาให้เขาได้”

“หน้าที่ของวัดก็คือการดูแลคนที่มาติดต่อประสานงาน เข้าอบรม และให้ความรู้ แนะนำพร่ำสอน การอยู่ การกินคือหน้าที่ของวัด แต่ในเรื่องเวลาเป็นหน้าที่ของผู้ที่มาปฏิบัติ”

“การปฏิบัติธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ดับทุกข์ได้ คือ ปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญา”

“วัตถุประสงค์เพื่อการเจริญสติภาวนาโดยตรง ไม่ได้มุ่งเน้นต่อเรื่องการทำบุญทั่วไป เช่นการถวายสังฆทานต่าง ๆ เขาจะมีเป้าหมายที่ชัดเจนสำหรับฝั่งนี้ คือการปฏิบัติกรรมฐาน”

“หากเมื่อใดเกิดจากการวิปัสสนาเห็นความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ว่าทุกอย่างมีคุณค่าเสมอเหมือนกันหมด ทุกอย่างไม่เที่ยง เป็นทุกข์ อนัตตา ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นก็ยังมีทุกข์อยู่ถ้าใจเรายึดกับสิ่งนั้น แต่ถ้าหากว่าจิตใจเราไม่ไปตามสิ่งนั้น ก็ถือว่าสามารถดับทุกข์ได้จริง”

“ทุกข์มีอยู่กับสรรพสิ่งทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งทุกข์คือ ความเจ็บ ความปวด ความไม่ได้ตั้งใจนี้คือตัวทุกข์”

“แต่ในทางพุทธศาสนาทางดับทุกข์ไม่ใช่การเข้าไปเปลี่ยนแปลงไม่ให้เกิดขึ้น แต่เป็นการปฏิบัติเพื่อให้ยอมรับในสิ่งเหล่านั้นให้ได้ตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่รู้สึกหวั่นไหวไปตามนั้นนี่คือหนทางดับทุกข์จริง ๆ”

“แต่หากเราไม่เห็นความจริงว่าทุกอย่างเป็นอนิจจัง มีทุกข์อยู่ในตัว หากเราเข้าไปยึดถือ เมื่อพลัดพรากใจของเรา ก็จะเป็นทุกข์กับสิ่งนั้น แต่ถ้าหากเป็นจิตที่สามารถดับทุกข์ได้คือรับสิ่งที่จะเกิดเหล่านั้นได้ รู้และปล่อยวางก็ถือว่าสามารถดับทุกข์ได้”

“ลักษณะศีล สมาธิ ปัญญา ศีลต้องมาก่อน แต่ก่อนฝึกสมาธิก็ต้องมีปัญญาก่อน หากคนไม่รู้ดีหรือชั่ว ก็จะไม่สามารถรักษาศีลได้ ในอริยมรรคองค์ 8 จะมีสัมมาทิฐิขึ้นก่อน แต่โดยย่อแล้วศีลจะมาก่อน แต่ก็ต้องมีปัญญาก่อน แต่ไม่ใช่ปัญญาตัวที่แท้จริง เป็นปัญญาขั้นพื้นฐาน แต่ปัญญาที่แท้จริงเกิดจากอริยมรรคองค์ 8 ซึ่งจะทำให้ถึงวิมุตติคือการหลุดพ้นได้ หากจะถามว่าอะไรมาก่อนก็คือตัวปัญญาเกิดขึ้นก่อน หากไม่มีปัญญาก็จะรักษาศีลไม่ได้ หากศีลมีเมื่อได้เข้ามาปฏิบัติธรรม สมาธิก็จะเกิด ปัญญาจะมาตามทีหลัง แต่เมื่อไรที่ศีลไม่เกิด สมาธิก็ไม่มา ปัญญา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้”

“เวลาเข้ามาในวัดสามารถสงบวาจาต่าง ๆ ก็สามารถทำได้แล้ว แค่เก็บอารมณ์ คำพูดต่าง ๆ แค่ 5 นาทีก็เป็นบุญแล้ว หากเป็นช่วงปีใหม่จัดกิจกรรมต่าง ๆ จะเอื้อมากกว่าช่วงอื่น ๆ”

- **นวัตกรรมการสร้างความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์โดยการประยุกต์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้**

1. **ความแตกต่างระหว่างนักท่องเที่ยวที่มาแสวงบุญ และปฏิบัติธรรม**

“การแสวงบุญทำได้ 2 แบบ คือ การทำบุญทำทานไหว้พระกับการปฏิบัติธรรม”

“ส่วนแรกเน้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาชมโบราณสถาน/โบราณวัตถุทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระทั่วไป เช่น ไหว้พระ 9 วัด กลุ่มนี้จะไม่มุ่งเน้นเรื่องของการมานั่งสมาธิ ส่วนมากจะมาถวายสังฆทาน ไหว้พระในอุโบสถ ปล่อยนก ปล่อยปลา ซึ่งเหล่านี้จะมุ่งที่การทำบุญ”

“ส่วนที่ 2 อยู่ด้านในจะไม่ค่อยจัดให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนมากจะจัดให้กับผู้ที่มีปฏิบัติธรรมเป็นหลักสูตรในส่วนของหน่วยงาน พนักงาน สถานศึกษาต่างๆ เช่น องค์กรต่างๆ ครู สรรพากร ที่เขาติดต่อมา ซึ่งมุ่งตรงต่อการปฏิบัติธรรมจะมุ่งการเจริญสติภาวนาโดยตรง ให้รู้จักปฏิบัติต่อตัวเอง”

“กลุ่มที่มาวิปัสสนากรรมฐานนี้ ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการทำบุญทั่วไป จะมีเป้าหมายที่ชัดเจนสำหรับฝั่งนี้ คือการปฏิบัติกรรมฐาน”

“การใช้เวลาในการเรียนรู้วิปัสสนากรรมฐานก็แล้วแต่คน บางทีเวลาก็จำเป็นอีกส่วนหนึ่ง สำหรับคนใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยปฏิบัติต้องใช้เวลาานหลายวัน คนที่เคยปฏิบัติแล้วก็อาจจะใช้เวลาไม่นานก็สามารถสู่ความสงบได้เร็วกว่า”

“แต่ปัจจัยที่สำคัญคือการใส่ใจในรายละเอียดของการปฏิบัติมากกว่าความตั้งใจในการปฏิบัติที่สำคัญ ต่อให้ผู้ปฏิบัติมีเวลามากแต่ไม่ใส่ใจก็ไม่ได้ผลในการภาวนา แต่หากเวลาน้อยแต่ใส่ใจในการที่จะภาวนาก็จะได้ประโยชน์มากกว่า”

“พระอรหันต์บางองค์บรรลุธรรมเร็ว บางองค์ก็บรรลุธรรมช้า ก็อยู่ที่ความใส่ใจของแต่ละองค์ไม่เหมือนกัน ความเพียรพยายามของแต่ละองค์ไม่เหมือนกัน อุปมา ก็เหมือนกับการทำงานราชการ บางคนเลื่อนตำแหน่งเร็ว เพราะคนนั้นขยันทำงานและมีความสามารถและมีความสนใจในงาน บางคนนานๆ เงินเดือนจะขึ้นสักที ก็อยู่ที่ความขยันและใส่ใจในงานนั่นเอง”

2. การปฏิบัติธรรมกับการดับทุกข์ในแง่ของพุทธศาสนา

“การปฏิบัติธรรมเพื่อให้ดับทุกข์ได้ คือการปฏิบัติเพื่อให้วิปัสสนา หรือตัวปัญญาเกิดขึ้น หากเมื่อใดที่มีปัญญาจากการวิปัสสนาเกิดขึ้นได้จริง เห็นความจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งในแง่บวกและแง่ลบ ว่าทุกอย่างมีคุณค่าเสมอเหมือนกันหมด ทุกอย่างไม่เที่ยง เป็นทุกข์ อนัตตา ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นก็ยังมีทุกข์อยู่ แต่ว่าจิตใจเราไม่ไปตามสิ่งนั้น นี่แหละคือการดับทุกข์จริง ๆ ทุกข์มีอยู่กับสรรพสิ่งทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งทุกข์คือ ความเจ็บ ความปวด พิโรธำพัน ความไม่ได้ดั่งใจนี่คือตัวทุกข์ แต่ในทางพุทธศาสนาทางดับทุกข์ไม่ใช่เข้าไปเปลี่ยนแปลงไม่ให้อันเกิด เป็นการปฏิบัติเพื่อการให้ยอมรับในสิ่งเหล่านั้นให้ได้ตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะอะไรเขา เมื่อเกิดอะไรขึ้นเราก็ไม่รู้สึกรำพันหวุ่นหวุ่นไปตามนั้นนี่คือหนทางดับทุกข์จริงๆ แต่หากเราไม่เห็นความจริงว่าทุกอย่างมีอนิจจัง ทุกขังอยู่ในตัว เราก็เข้าไปยึดถือ เมื่อโดนพลัดพรากทำลายลงไปใจของเราก็จะไปเป็นทุกข์กับสิ่งนั้น จิตที่ดับทุกข์คือรับสิ่งเหล่านั้นโดยไม่ว่าอะไรเขา รู้และปล่อยวางลงไป”

3. ลักษณะศีล สมာธิ ปัญญา

“ศีลต้องมาก่อน แต่ก่อนฝึกสมาธิก็ต้องมีปัญญาก่อน หากคุณไม่รู้ดีหรือชั่ว ก็จะไม่สามารถรักษาศีลได้ ในอริยมรรคองค์ 8 จะมีสัมมาทิฐิขึ้นก่อน แต่หากโดยย่อแล้วเขาจะเอาศีลขึ้นก่อน แต่คุณก็ต้องปัญญาก่อน แต่ไม่ใช่ปัญญาตัวแท้ ๆ ยังเป็นปัญญาที่เป็นขั้นพื้นฐาน แต่ปัญญาที่แท้จริงเกิดจากอริยมรรคองค์ 8 ซึ่งจะทำให้ถึงวิมุตติคือการหลุดพ้นได้ หากจะถามว่าอะไรมาก่อนก็คือตัวปัญญานี้แหละ หากไม่มีปัญญาก็จะรักษาศีลไม่ได้ หากศีลมีเมื่อได้เข้ามาปฏิบัติธรรม สมาธิก็จะเกิด ปัญญาก็จะตามมาทีหลัง แต่เมื่อไหร่ที่ศีลไม่เกิด สมาธิก็ไม่มา ปัญญาก็ไม่ปรากฏ”

4. โครงการโพธิ์เงิน โพธิ์ ทอง โพธิ์แก้ว

“อาตมาเคยทำใบโพธิ์ความดี โดยใช้กับเด็ก ซึ่งอาจนำมาปรับใช้กับคนโตที่มาวัด โดยให้ตั้งสัจจะอธิษฐาน แต่ถ้าใช้กับนักท่องเที่ยวได้ก็จะเป็นเรื่องที่ดีเพราะจะทำให้เกิดการปฏิบัติที่ยั่งยืนมากขึ้น เดิมใบโพธิ์ใช้เป็นกระดาษธรรมดาอาจปรับเป็นใบโพธิ์ที่ทำจากแผ่นเงินแผ่นทอง แล้วให้เขาเจริญภาวนาสักประมาณ 5 นาที โดยก่อนเจริญภาวนาต้องบอกให้เขาทบทวนพิจารณาว่าต้องการทำความดีอะไร และต้องการละเลิกสิ่งที่ไม่ดีอะไร ให้เขียนในใบโพธิ์แต่ละใบ โดยใช้สโลแกนว่า “ทำดีให้ต่อ ชั่วให้ละ” คือ ถ้าเป็นการทำความดีก็ให้เขาทำต่อไป อะไรที่เป็นความชั่วก็ให้ตัดออกไป”

“ก่อนที่เราจะได้ใบโพธิ์ก็ต้องมีเงื่อนไขซึ่งอาตมาคิดยังไม่ออกว่าจะทำวิธีใด ซึ่งอาจต้องมีพิธีการ อาจทำในลักษณะให้เขาตั้งสัจจะอธิษฐานต่อหน้าพระพุทธรูปเพื่อทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์และมีสมาธิให้เขาปฏิญาณกับพระพุทธรูป แล้วนำไปโพธิ์ไปผูกไว้ที่ต้นโพธิ์ที่สร้างขึ้น ถ้ามีคนมาทำกิจกรรมนี้มากก็อาจนำแผ่นเงินแผ่นทองไปหล่อเป็นพระพุทธรูปได้”

5. การตลาด ; ลักษณะการแบ่งพื้นที่ของวัดใหญ่ชัยมงคล

“มี 2 ส่วน ส่วนแรกจะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุร่วมกับการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ”

“อีกส่วนหนึ่งอยู่ด้านในจะเกี่ยวข้องกับการการปฏิบัติธรรม วิปัสสนากรรมฐาน”

วัดหน้าพระเมรุ

“วัดนี้ได้รับความนิยมติด 1 ใน 5 ของจังหวัดก็ว่าได้หลัก ๆ ที่โยมเขามาก็คือ วัดพนัญเชิง วัดใหญ่ชัยมงคล วิหารหลวงพ่อมงคลพิตร วัดที่ 4 ยังไงก็ต้องมาวัดหน้าพระเมรุ เพราะเป็นวัดเดียวที่สร้างเมื่อสมัยอยุธยา แล้วไม่ได้โดนเผาตอนที่เสียกรุงทั้ง 2 ครั้ง วัดต่อไปก็จะเป็นวัดกษัตราหากเป็นวัดพระอารามหลวง คนจะนิยมมาท่องเที่ยว วัดนี้มีประวัติศาสตร์และเป็นวัดเดียวที่ไม่โดนเผา มีองค์พระที่สวยงามแปลกกว่าที่อื่น ก็จะมีที่นี่จะเป็นต้นแบบทรงเครื่อง และเป็นทองสำริดที่องค์ใหญ่ที่สุด วัดนี้สร้างเมื่อปี 2047”

● นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

1. โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“ชุมชนส่วนใหญ่ที่มาก็จะมาช่วยกันบำเพ็ญประโยชน์ และมาช่วยกันในเรื่องของการทำความสะอาดวัด ปรับภูมิทัศน์ หรือทำความสะอาดศาลา หอฉัน ก็จะมีเข้ามาประจำเกือบทุกเดือนที่มีจิตอาสาเข้ามา”

“การปรับภูมิทัศน์ ความร่มรื่น ให้คนทั่วไปเข้ามาแล้วรู้สึกว่าเป็นธรรมชาติของเราก็จะมีโซนที่จะจัดเป็นสวนต้นไม้ อยู่ทางด้านข้างอุโบสถใกล้ ๆ กับร้านค้า ด้านนี้จะเป็นสวนต้นไม้ มีน้ำตก สำหรับเป็นจุดพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว”

“ทุกวันนี้พระจะมีญาติเข้ามาทำบุญตักบาตร หากการปฏิบัติธรรมก็จะมีแถวนี้เข้ามาบ้าง ส่วนในของทางโรงเรียนบางครั้งก็จะมีการจัดมาเป็นจิตอาสา ตอนนี้กำลังขอเด็กจากราชมณฑลที่ทำในเรื่องของเกษตร เพราะเราอยากให้มาดูแลในเรื่องของต้นไม้ หากทางวัดจะทำอะไรเราก็จะมีการประสานงานในเรื่องของการขอเด็กมาทำกิจกรรมหรือจิตอาสาต่างๆ ทางมหาลัยเขาพร้อมและยินดี”

2. โครงการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ โดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวงรัชการที่ 9

“แน่นอนว่าคนไทยทุกคนรักในหลวงอยู่แล้ว ยังมีอะไรที่เกี่ยวกับพระองค์ท่าน ในตอนนี้ คนไทยรำลึกถึงพระคุณของท่าน ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการถวายเป็นพระราชกุศล การทำความดีเพื่อพ่อ มีการจัดกิจกรรมเพื่อรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ ก็ต้องดูว่ากิจกรรมนั้น ๆ ว่าวัตถุประสงค์ของการจัดเพื่ออะไร คนที่จะมาปฏิบัติเราจะให้อะไรแก่เขาไป เขาจะเอาไปทำอะไรได้บ้าง ก็ต้องดูเป็นกิจกรรมไป”

“แน่นอนว่าต้องทำดีกว่า โดยเฉพาะเป็นวัดด้วยยิ่งต้องทำ 50 วัน 100 วัน ครบปีก็ต้องทำ นับตั้งแต่วันสวรรคต ทุกวัดทั่วประเทศอย่างน้อยวัดหน้าพระเมรุต้องทำ”

“น่าจะเป็นการปฏิบัติ หากครบรอบปีอาจจัดกิจกรรม 3 วัน 2 คืนก็ได้ ก็จะมีกิจกรรมตั้งแต่ช่วงเช้า บ่าย ค่ำ กิจกรรมอาจจะเริ่มตั้งแต่เช้าวันที่ 13 โดยการตักบาตร ทำบุญ ช่วงสายก็อาจจะเชิญวิทยากรมาพูดเรื่องเกี่ยวกับในหลวง เพื่อให้ย้อนรำลึกถึงในหลวง ช่วงบ่ายให้ปฏิบัติและพักผ่อน สวดมนต์ ทำวัตรเย็น เจริญสมาธิ อาจจะมีฟังพระธรรมเทศนาในลักษณะของการแนะนำแนวทางปฏิบัติ”

“การบำเพ็ญประโยชน์โดยแสงบุญ/ทำบุญเพื่อพ่อในหลวงรัชกาลที่ 9 ทางวัดก็ได้มีการจัดพิธีทำบุญเกี่ยวกับพระองค์ท่านอยู่ตลอด ช่วงที่พระองค์สวรรคตทางวัดก็ได้จัดบำเพ็ญพระราชกุศลให้พระองค์ท่าน ในวันที่ 25 ธันวาคมที่จะถึงนี้ทางวัดจะจัดงานสมโภชพระพุทธนิมิตร์.....ซึ่งเป็นพระประธานในพระอุโบสถมีอายุ 513 ปี ปกติวัดจะจัดทุกปีอยู่แล้ว แต่ปีนี้จะเปลี่ยนรูปแบบโดยตอนเช้าจะตักบาตรพระ 89 รูป เพื่อถวายในหลวง ในช่วงก่อนตักบาตรจะมีการแสดงพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ ในช่วงที่กำลังแสดงธรรมก็จะให้นักศึกษาแปลตัวอักษรเป็นเลข ๙ ด้านหน้าพระอุโบสถ ก็จะเชิญผู้ว่าฯเป็นประธาน ช่วงสายจะมีพิธีทำบุญพระอุโบสถ วัดก็จะเชิญชวนประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมเพื่อถวายพระราชกุศลเป็นระยะ ๆ โดยกิจกรรมต่าง ๆ จะปรับรูปแบบตลอด สำหรับเรื่องความรักความสามัคคีจะให้ญาติโยมเข้ามามีส่วนร่วม ตอนนี้ทางคณะสงฆ์ได้มีการจัดกิจกรรมทุก

วันพระ อย่างเช่น โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อสร้างความรัก สามัคคี ประองตอง สมานฉันท์ หรือ เราอาจจะเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านปฏิบัติธรรม โครงการเข้าวัดเพื่อความสามัคคี ก็ได้เช่นกัน”

3. โครงการการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับ สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“ความร่วมมือระหว่างสถาบันกับทางวัด ซึ่งตอนนี้กำลังติดต่อกับทางมหาวิทยาลัย อยู่จริง ๆ แล้วตอนนี้ในส่วนของพระสงฆ์จะมีการสอนศีลธรรมในโรงเรียน แต่การเข้าไปสอนทำได้แค่ เด็กประถม ยังมีข้อจำกัดอยู่ แต่ในระดับอุดมศึกษายังไม่มีอะไรมารองรับ”

“จะเป็นในส่วนระดับประเทศของทางจังหวัด เหมือนได้รับคำสั่งจากหน่วยงาน ของรัฐมา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องได้รับความร่วมมือ ไม่ว่าจะเป็นคนสงฆ์ ผู้ว่า การท่องเที่ยว สำนักพุทธ วัฒนธรรม เป็นต้น ทุกอย่างต้องได้รับความร่วมมือ หากไปขึ้นอยู่กับ หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจะไม่สำเร็จ”

“ระหว่างกิจกรรมกับการทำบุญเราต้องแยกกันให้ออก หากโยมมาทำบุญก็ขึ้นอยู่กับจิตศรัทธาของเขา วัดอยู่ได้เพราะจิตศรัทธาของญาติโยมที่มาทำบุญ ไม่ใช่ให้เขาทำบุญเลยก็ไม่ได้ สำหรับเรื่องทำบุญก็ให้ไปทางทำบุญแล้วแต่โยม ส่วนเรื่องกิจกรรมของทางวัดไม่ได้สวดมนต์ตลอด ข้ามปี เรามีพิธีสวดมนต์พอใกล้ ๆ ข้ามปี เราก็มีการเจริญจิตภาวนา เพียงแต่อยู่ในกิจกรรมที่เราจะ จัดกิจกรรมอย่างไร อาจจะมีการสวดมนต์ปฏิบัติธรรมข้ามปี เพิ่มคำว่าปฏิบัติธรรมเข้าไป”

“การบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของไทยก็ จะมีให้กับญาติโยม แต่งกายแบบสมัยอยุธยาบ้าง หรือแต่งกายให้เหมาะสมมาร่วมพิธีกัน เช่น รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิม”

4. โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความ พอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรมะ หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคมและศาสนา รวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“มีการสอดแทรกหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือคำสอนไม่ว่าจะเป็นโครงการหรือพระ บรมราชาบาทที่ในหลวงได้ให้เอาไว้ ล้วนแล้วแต่มีธรรมสอดแทรก อย่างเช่น เราจะปกครองแผ่นดิน โดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม ท่านก็ได้ทำให้เห็นโดยใช้ธรรมะในการปกครอง ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้แล้วว่าท่านได้ทำคุณประโยชน์เอาไว้มากขนาดไหน ในส่วนของเราที่แน่แล้วว่าจะ นำเอามาใช้อย่างไร ของมีอยู่แล้ว แต่ใช้เป็นหรือเปล่าแค่นั้นเอง สำหรับหลักเศรษฐกิจพอเพียงก็ เป็นหลักธรรมให้เดินทางสายกลาง ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป ทำให้พอดีกับตัว”

“หากทางวัดจะจัดกิจกรรมอะไรก็มักจะได้รับความร่วมมือ เพียงแต่ทางวัดจะมองว่าเราจะใช้ตรงไหน เช่น เรื่องของดนตรีไทย หากมีการบรรเลงก็จะให้โยมอีกชุดหนึ่งมา หากเป็นวงดุริยางค์ ก็เอานักเรียนโรงเรียนประตู่ชัยมา แต่ส่วนมากหากจัดกิจกรรมอะไรจะให้เด็ก ๆ เข้ามา มากกว่าหน่วยงานใหญ่ ๆ ภายนอก”

“การสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชนส่วนใหญ่โดยทั่วไปแล้วสินค้าของคนอยุธยาที่เป็น OTOP ที่จำหน่ายอยู่ ณ ปัจจุบันมีจำหน่ายอยู่หลังวิหารหลวงพอมงคลพิตร ตอนนี้ได้จัดสรรกับทางจังหวัด เพื่อเข้ามาช่วยส่งเสริม โดยการย้ายหลวงพอมงคลพิตรไปไว้รวมกันที่หลังศาลากลางสำหรับที่วัดนี้ร้านค้ายังไม่มีเท่าที่ควร”

5. ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

“การส่งเสริมให้ปฏิบัติธรรม คือสถานที่ต้องมีความพร้อม เหมาะสม ทางพระเจ้าเรียกสภายะ มีความสงบเงียบ ร่มรื่นแก่การปฏิบัติธรรม ไม่พลุกพล่าน ตรงนี้จะเป็นจุดให้โยมเข้ามาปฏิบัติธรรมได้ อย่างเทียบวัดมเหยงคณ์กับหน้าพระเมรุจะคนละอย่างกัน วัดมเหยงคณ์จะเน้นความสงบ ธรรมชาติ ส่วนหน้าพระเมรุจะขึ้นเป็นมรดกโบราณสถานทั้งหมดในวัด การที่เราจะไปทำอะไรจะต้องแทบไม่ได้เลย แล้วก็ไม่มีมีการสร้างอะไรใหม่จะบำรุงโบราณสถานให้อยู่ในสภาพเดิมให้มากที่สุด”

“วัดนี้จะมีการก่อสร้างพัฒนาไปมากในสมัยรัชกาลที่ 3 แม่น้ำที่อยู่ติดกับแพงวัดเป็นแม่น้ำลพบุรี ตอนนี้มีโครงการของทางจังหวัดที่จะย้ายร้านค้าจากหลังวิหารหลวงพอมงคลพิตรไปไว้ศาลากลางหลังเก่า เขาก็ต้องพานักท่องเที่ยวเข้าไปให้ได้ก่อน ไม่ใช่คนขายไปแต่ไม่มีคนไปซื้อ”

“การท่องเที่ยวเชิงธรรมะหรือปฏิบัติธรรม วัดจะมีการกำหนดโครงการขึ้นมาก่อนว่าแต่ละเดือนเราจะทำอะไร เราต้องมีปฏิทินในการจัดกิจกรรมขึ้นมาก่อน เช่น หากเป็นเดือนมกราคมเป็นช่วงปีใหม่ ก็จะไปเกี่ยวกับมาสวดมนต์ข้ามปี เดือนกุมภาพันธ์จะมีเทศกาลตรุษจีนเข้ามา เราก็อาจจะมีการจัดกิจกรรมบูชาในเรื่องพระคุณแม่ ความรักต่าง ๆ โดยเปลี่ยนจากวันวาเลนไทน์ที่วัยรุ่นสื่อสารกันในเรื่องของความรัก ก็อาจจะออกมาเป็นในเรื่องของความรักความกตัญญู ช่วงเดือนมีนาคมก็เป็นอาสาฬหบูชา พฤษภาคมก็เป็นวิสาขบูชา ก็จะมีปฏิทินต่าง ๆ ออกมาในรูปแบบของแต่ละเดือนอยู่แล้ว”

“ต้องแยกให้ออกก่อนระหว่างเส้นทางแสวงบุญกับปฏิบัติธรรม สำหรับแสวงบุญจุดมุ่งหมายที่มา คือมาไหว้พระ ทำบุญ เวลาที่ใช้เวลาไม่มาก หากเป็นการปฏิบัติธรรมเขาต้องมีเวลา ลักษณะการไปเขาก็ต้องไปไม่ที่ใดก็ทีหนึ่ง หากปฏิบัติธรรมเขาไปที่ไหนก็ต้องที่นั่น อย่างน้อยก็ 1 วันนี่คือการปฏิบัติธรรม ส่วนการแสวงบุญคือการไปเที่ยวไหว้พระทำบุญ ซึ่งวัตถุประสงค์การมาต่างกัน

ตั้งแต่ต้นแล้ว ระหว่างเส้นทางแสวงบุญกับเส้นทางแสดงธรรม แคะเส้นทางก็ต่างกันแล้ว ระยะเวลา จุดมุ่งหมายก็ต่างกัน เพราะฉะนั้นต้องแยกกันให้ออก”

“วิธีการให้บุคคลบางกลุ่มเข้ามานั่งทำสมาธิ อย่างเช่น วันพระที่ญาติโยมเข้ามาทำบุญตักบาตร นอกเหนือจากการรับฟังพระเทศนาอยู่แล้ว หลังจากเทศนาเสร็จก็มีการให้นั่งปฏิบัติธรรม ประมาณ 5-10 นาที ส่วนมากเขามาทำบุญเสร็จก็ต้องรีบไปทำงานกันต่อหากเป็นวันธรรมดา หรือแม้แต่มาเป็นคณะนอกจากมาทำบุญถวายสังฆทานเรียบร้อยแล้ว เราจะมีกรบอกกับหัวหน้าคณะที่มาถวายสังฆทาน ก็อาจเชิญชวนให้นั่งสมาธิกันชั่วคราว ส่วนในลักษณะที่บอกว่ามาปฏิบัติธรรม ส่วนนี้คือความตั้งใจที่เขาจะมาปฏิบัติกันโดยตรง ก็จะมีเป็นคอสนั่น ๆ แล้วแต่การเลือกของผู้มาปฏิบัติ”

6. กิจกรรมเพื่อทำบุญในเรื่องอื่นๆ

“กิจกรรมหลักๆ หากเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีจัดกิจกรรมแทบทั้งวัน ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตรตอนเช้า แสดงพระธรรมเทศนา ช่วงสายก็จะมีการปฏิบัติธรรม จะมีญาติโยมเข้ามาไว้สัการะตลอดทั้งวัน ในช่วงเย็น-ช่วงค่ำ จะมีการสวดมนต์ทำวัตรในอุโบสถ หลังจากนั้นจะมีการเจริญจิตตภาวนา แล้วก็มีการเวียนเทียน ที่นี้จะมีการเวียนเทียนอยู่ 2 แบบ ส่วนหนึ่งญาติโยมที่มา ก็สามารถมาเดินเวียนเทียนได้ตลอดหากเขาสะดวก สมัยนี้อาจจะด้วยเวลาของแต่ละคน แต่หากมาพร้อมกันกับทางวัดที่จัดเวลาจะเริ่มตั้งแต่ประมาณ 18.30 หรือ 19.00 น. หากเป็นช่วงหน้าร้อนก็จะประมาณ 19.00 น. ช่วงนั้นฟ้ายังไม่มืด หากหน้าหนาวจะมีมืดเร็ว ทุ่มหนึ่งก็จะมีสวดมนต์ ฟังเทศน์ก่อน จะเริ่มเวียนเทียนประมาณเกือบ ๆ 20.00 น. พระสงฆ์จะเดินนำเวียนรอบพระอุโบสถหรือรอบพระประธาน เพราะว่าภายในพระอุโบสถค่อนข้างที่จะกว้าง หากเป็นนอกอุโบสถจะใช้เวลาเกือบ ๆ ชั่วโมง เพราะค่อนข้างขนาดใหญ่ ภายในพระอุโบสถสามารถจุคนได้ประมาณ 300 – 500 คน เช่น กิจกรรมตอนปีใหม่มีการสวดมนต์ข้ามปี จะเริ่มตั้งแต่ 22.30 น. ตอนนีสวดมนต์ข้ามปีได้รับความนิยมที่ส่วนมากโยมจะมากขึ้น น่าแปลกกว่าคนสมัยนี้ส่วนใหญ่จะเป็นพวกวัยรุ่น เพราะเวลาเด็ก ๆ วัยรุ่นจะชอบ หากเป็นกิจกรรมเวียนเทียนส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ”

“สามารถทำได้แต่ต้องได้รับความร่วมมือ หลังจากนั้นต้องมีการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ ใจจริงอยากให้จังหวัดเปลี่ยนรูปแบบว่าไม่จำเป็นต้องเป็น 9 วัดก็ได้ เป็นการระบุว่าจะไปไหว้พระอะไร”

“การสร้างสรรคในเรื่องของการทำบุญ ณ ปัจจุบันก็มีหลากหลายรูปแบบ บางทีก็ต้องการการทำบุญเราตั้งเป้าหมายหรือโครงการเพื่ออะไร เช่น ทางวัดมีการซ่อมแซมหรือบูรณะ ก็อาจจะชวนญาติโยมมาร่วมทำบุญได้ ส่วนวิธีการใหม่ๆ ก็ต้องดูที่ความเหมาะสม เพราะไม่เช่นนั้นจะออกไปในเชิงพุทธพาณิชย์มากเกินไป”

- นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัดในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การจัดทำสื่อนวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม

“สื่อที่ใช้ยังใช้แบบดั้งเดิม กลุ่มเป้าหมายของเราก็ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นกลุ่มไหน เราเปิดทุกกลุ่มเป้าหมาย ส่วนวิธีการประชาสัมพันธ์เราก็มีการประชาสัมพันธ์ข้ามปีอยู่แล้ว ส่วนมากเราก็จะมีกลุ่มใหม่ที่มาอยู่แล้ว หากเป็นกลุ่มใหม่ที่เข้ามาก็จะมีป้ายติดประชาสัมพันธ์อยู่ด้านหน้าพระอุโบสถเพื่อเป็นการเชิญชวน เป็นทางเลือกหนึ่ง อีกทางหนึ่งกำลังคุยกับผู้อำนวยการ ททท. ซึ่งทางเราได้ส่งรายการไป แล้วทางสำนัก ททท. อยู่ชยา เขาจะเป็นสื่อเรื่องการโฆษณาให้อีกทางหนึ่ง ส่วนสำหรับทางวัดใกล้ ๆ ที่จะมาถึงจะเป็นงานประจำปีสมโภชหลวงพ่อ ซึ่งระยะเวลาที่เหลือนอนนี้ก็แค่อาทิตย์เดียว ส่วนนั้นเราก็เป็นสื่อโฆษณาได้ ยิ่งระยะเวลาใกล้มากขึ้นคนก็จะเยอะมากกว่า หากใช้เวลาโฆษณานานก็ค่อนข้างที่จะไม่ค่อยได้ผล และสิ้นเปลือง เราจะดูช่วงระยะเวลา เช่น พอใกล้ถึงเวลาเราก็เริ่มเชิญชวน”

“มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ส่วนหนึ่งได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. อบจ. เหล่านี้ก็จะไปเชิญชวนลูกบ้าน เรามีการแบ่งสาย 4 สาย สายที่ 1 ผู้ว่าเป็นคนนำ พร้อมด้วยหัวหน้าส่วนต่างๆ สายที่ 2 จะเป็นรองผู้ว่าคนที่ 1 สายที่ 3 จะเป็นรองผู้ว่าคนที่ 2 สายสุดท้ายจะเป็นปลัดจังหวัด เพราะฉะนั้นหัวหน้าราชการระดับจังหวัด 4 ท่านเป็นหัวหน้าของแต่ละสาย เพราะฉะนั้นจะต้องหัวหน้าของส่วนราชการต่าง ๆ ตามมา และหากวัดนั้นอยู่ในการปกครองของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่าง ๆ เขาจะต้องไปประสานงานเชิญชวน คณะสงฆ์เองก็มีการประชาสัมพันธ์ มีการนิมนต์พระในเขตปกครองนั้น ๆ ให้มาร่วม ไม่ใช่วัดใดวัดหนึ่งจัดแต่จะเป็นงานเพื่อส่วนรวม อย่างที่วัดหน้าพระเมรุก็มีจัดตลอดทั้งปี ในอยุธยาประมาณ 500 กว่าวัด เฉพาะใน อ. พระนครศรีอยุธยา 77 วัด เพราะฉะนั้นจะเวียนกันจัดทั้งจังหวัดไม่ใช่วัดใดวัดหนึ่ง ในเรื่องของญาติโยมที่จะมาปฏิบัติธรรมก็ต้องขึ้นอยู่กับสถานที่ ความเหมาะสม อย่างวัดมเหยงคณ์จะเหมาะในการปฏิบัติธรรม มีความร่มรื่น เงียบสงบ มีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม ที่พักก็เป็นสิ่งสำคัญ นอกเหนือจากการปฏิบัติ หากเป็นโยมผู้หญิงหรือผู้สูงอายุ หากเป็นผู้สูงอายุก็ต้องเป็นที่พักอีกแบบหนึ่ง อาจจะต้องเป็นห้องน้ำในตัว ต้องอยู่ด้านล่าง ไม่ควรเดินขึ้นชั้นสูง”

“ส่วนที่วัดพระเมรุจะมีพื้นที่จำกัด วัดจะเป็นวัดเพื่อการท่องเที่ยว และเป็นวัดเปิดประตูวัดไม่เคยปิดเปิดตลอด เรื่องที่พักก็ไม่สะดวก การที่เราจะทำอะไรเพิ่มเติมขึ้นมาก็ค่อนข้างยาก หากเป็นสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ งบประมาณจะไม่เห็นด้วยเลย การจะทำเรื่องขออะไรสักอย่างต้องใช้เวลามาก นอกจากว่าบางเรื่องวัดจะทำก่อนค่อยคุยกับกรมศิลปาที่หลังก็มี อย่างเรื่องห้องน้ำที่อยู่หลังวิหารสภาพเก่ามาก เราอยากจะทำใหม่เพื่อให้ญาติโยมเกิดความสะดวก ก็ต้องมานั่งคุยกันในเรื่องรูปแบบ ใน

เรื่องมุมมองของกรมศิลป์เราต้องเข้าใจเขา เพราะหน้าที่หลักของเขาคืออนุรักษ์และดูแลโบราณสถาน”

“สำนักใหญ่ ๆ ในการปฏิบัติธรรมของอยุธยาตอนนี้ก็จะมี วัดมเหยงคณ์ วัดตาลเอน วัดเกาะแก้ว ลักษณะการมากลุ่มเป้าหมายของเขาจะแตกต่างกัน อย่างวัดมเหยงคณ์ของเขาจะได้หมดโดยเฉพาะผู้สูงอายุ เพราะสถานที่เขาสะดวก เด็ก ๆ ก็มาเพราะพ่อแม่มา ก็พาลูกหลานมาด้วยความปลอดภัยสูง สิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม วัดตาลเอนก็จะเป็นกลุ่มชาวบ้านที่มาทำบุญ ส่วนของวัดเกาะแก้วจะเป็นกลุ่มนักเรียน นักศึกษา”

“หากเป็นสื่อเฟซบุ๊ก ไลน์ เหล่านี้จะมีประโยชน์ ในหมู่ของญาติโยมที่เขามาเที่ยวสามารถที่จะแชร์บอกต่อกันไปได้ ตรงนี้จะเป็นสื่อที่มีอิทธิพลและมีประโยชน์ ขึ้นอยู่กับว่าเราจะใช้สื่อในรูปแบบไหน ส่วนไลน์จะมีประสิทธิภาพหากเขามีเป็นกลุ่มและบอกต่อกันได้”

“ซีดีสามารถเก็บข้อมูลได้เยอะทั้งภาพและเสียง ส่วนหนังสือต้องอ่าน คิดว่าอยู่ตรงที่เราเอาไปให้ใคร หากเอาไปให้เด็กก็ควรเป็นซีดี หากเป็นหนังสือเขาก็คงไม่อ่านอยู่แล้ว”

“วิธีการดึงให้นักท่องเที่ยวเข้ามาปฏิบัติธรรม ในวัดนี้จะมีการจัดในลักษณะของโปรแกรมระยะเวลาสั้น ๆ สำหรับ 1 คืน ประมาณนั้น สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจะมีความแตกต่างกันสำหรับผู้ที่จะมาปฏิบัติธรรม ลักษณะการมาก็แตกต่างกัน สำหรับมาท่องเที่ยวเข้ามา เย็นกลับ เขาไม่ได้เตรียมตัวที่จะมาปฏิบัติธรรม อาจจะมาในรูปแบบของการปฏิบัติธรรมเพียงชั่วคราว คือการไหว้พระ ทำบุญ อาจจะมีการเชิญชวนญาติโยมให้ช่วยกันนั่งสมาธิ เพื่อเพิ่มพูนบารมีให้กับตัวเอง”

2. เน้นข่าวสารนวัตกรรมการใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยใช้หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใด ๆ

“การบอกต่อการปฏิบัติธรรมโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น หากมีบุคคลรู้จักมาท่องเที่ยววัดแล้วเขาเกิดความประทับใจ เอาไปแชร์ในเฟซบุ๊ก เขามีเพื่อนแชร์ต่อ ๆ กันไปก็จะมีประโยชน์ โดยทางวัดไม่ต้องมีการประชาสัมพันธ์ วิธีการบอกต่อแบบนี้ได้ผลและได้ประโยชน์มากกว่าไปลงทุนเรื่องการโฆษณา”

3. จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสนทนาธรรม/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วยภาษาง่าย ๆ

“ห้องสนทนาธรรมและสื่อต่าง ๆ ที่ใช้มีประโยชน์แน่นอน เกี่ยวกับเรื่องการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เป็นสื่อสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นวีดีโอ อินเทอร์เน็ต หากเรานำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ก็จะมีค่ามหาศาลในการเผยแพร่ธรรมได้ง่าย เพราะสื่อเหล่านี้รวดเร็ว แต่ต้องนำมาใช้ให้ถูกทาง”

4. โครงการสอน จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์ วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน โดยจัด วัดหรือสถาบันการศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยร่วมมือกับ สถาบันการศึกษาต่างๆ

“มีการเชิญวิทยากรบ้าง ถ้าในช่วงจังหวะเวลานั้นมีจำนวนผู้ที่มาปฏิบัติธรรมค่อนข้างมาก เราจะดูเป็นจังหวะ หากมา 30 คนขึ้นไปก็จะเชิญพระวิทยากร หรือผู้ที่สามารถจะแนะนำแนวทางการปฏิบัติที่ถูกหลักขั้นต้นก็จะไปเชิญมา หากมีจำนวนน้อย ๆ เราอาจจะให้เป็นแนวทางมากกว่า สำหรับแนวทางปฏิบัติอย่างที่บอกไว้ว่าขึ้นอยู่กับจริตของคน แต่ละคนจะไม่เหมือนกัน บางทีของเขาจะมีขั้นต้น แต่ถ้ามาที่นี้เราไม่ได้กำหนดว่าคุณจะต้องปฏิบัติแบบนั้นแบบนี้ เราดูที่จริตของคนมากกว่าว่าเขาเคยเรียนมาแบบไหน”

“ส่วนใหญ่โยมที่มาจะคุ้นเคยกันอยู่แล้ว โยมใหม่ ๆ ที่มาส่วนใหญ่ก็จะชักชวนกันมา สำหรับชาวต่างชาติในเรื่องการสื่อสารสำหรับทางวัดอาจจะยังไม่พร้อม เพราะเราจะต้องสื่อสารภาษาให้เขาเข้าใจ”

“ที่วัดนี้จะมีโครงการสำหรับนักเรียน จะมีการเปิดให้มาเรียนรู้อยู่แล้วทุกวัน อาทิตย์ ของเราจะเน้นเป็นช่วงบ่ายเพื่อความสะดวกทั้งทางพระและทางญาติโยม เป็นคอสอบรมแบบเปิดใครเข้ามาก็ได้เพราะใช้เวลาไม่นาน เริ่มเวลาประมาณ 13.30 น. เลิกประมาณ 16.30 น. หากใช้เวลานานเด็กเขาจะเบื่อ”

“การตอบรับก็ค่อนข้างที่จะได้ผล เพราะเด็กเข้ามาวัดเพราะผู้ใหญ่พามา หากทางวัดจัดกิจกรรมอะไรก็จะมีญาติโยมเพื่อมาเรียนรู้ปฏิบัติธรรม และเป็นกำลังสำคัญที่จะเข้ามาช่วยงาน เราจะได้ประโยชน์ทางตรงคือได้เผยแผ่ สอนหลักธรรม ให้เขานำไปใช้ในชีวิตร สอนเด็กเพื่อให้ซึมซับกับวัฒนธรรม ที่วัดนี้จะไม่สามเณร มีเฉพาะที่บวชหน้าไฟ บวชเข้า เย็นสี่ก หาพระหรือหาเณรที่จะบวชจำพรรษาที่ให้อยู่นาน ๆ ในยุคปัจจุบันยากหน่อย”

5. นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแผ่ธรรมะและปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม

“สอนศีลธรรมจะเป็นการสอนแค่หลัก แต่การปฏิบัติจะขึ้นอยู่กับตัว การปฏิบัติย่อมได้ผลมากกว่าอยู่แล้ว ใครทำใครได้ เราบริจาคทานเราได้บุญเหมือนกัน แต่หากเราปฏิบัติเราจะได้บุญมากกว่า”

“ส่วนนี้อาจจะขึ้นอยู่กับการปฏิสัมพันธ์ ก็อาจจะมีค่านับถือเลื่อมใสขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ซึ่งเป็นไปในทางที่ดีหากเกิดการคุยไปในทางเดียวกัน การสื่อสารต่าง ๆ ก็ก็จะง่ายขึ้น ก็จะเป็นผลดี ส่วนการอบรมเกี่ยวกับเรื่องภาษา สำหรับปัจจุบันพื้นฐานของผู้ที่มาบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ บาง

รูปอาจมีคุณวุฒิน้อย บางรูปอาจไม่ค่อยสนใจ การเปิดคอร์สอบรมเราต้องดูว่าเขามีความสนใจหรือไม่ หากเขาไม่สนใจก็สิ้นเปลืองงบประมาณเปล่า ๆ ก็ต้องอยู่ที่ความสนใจด้วย”

6. การปรับทุกอิริยาบถให้สามารถทำสมาธิได้ในขณะท่องเที่ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย กายบริหาร นันทนาการปฏิบัติธรรม ร่วมกับการฝึกสมาธิ และสอนธรรมะ เชิงฝึกสมาธิ

“มันต้องดูความเหมาะสม การขยับเขยื้อนร่างกาย การออกกำลังกาย เป็นการปฏิบัติธรรมอาจจะไม่ค่อยตรงกันเท่าไร การออกกำลังกายเป็นเรื่องของการผ่อนคลายเพื่อให้เห็นตัวจากความเมื่อยล้า การออกกำลังกายจะทำให้จิตไม่นิ่ง แต่การปฏิบัติธรรมเพื่อให้จิตนิ่ง แต่สามารถนำมาใช้ร่วมกันได้ หลังจากการปฏิบัติธรรมแล้วเพื่อให้เกิดความผ่อนคลาย เพื่อเป็นการกระตุ้นกล้ามเนื้อ ในความคิดอะไรก็แล้วแต่พยายามสายกลาง อย่าตึงไป อย่าหย่อนไป”

7. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องอื่น ๆ

“ตอนนี้ทางคณะสงฆ์มีโครงการอยู่เพื่อที่จะให้ญาติโยมเข้าวัดทำบุญในเชิงปฏิบัติธรรม โครงการนี้เรียกว่าโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ซึ่งเป็นดำริของเจ้าคุณสมเด็จพระมหาสังฆปริณายกจริง ๆ แล้วการรักษาศีล 5 จะมีอยู่ในตัวบุคคลแทบจะทุกคร้วเรือน เพียงแต่ว่ายังไม่ค่อยได้นำมาใช้ เราเลยนำสิ่งที่ใกล้ตัวกับโยมมากที่สุด นั่นคือการรักษาศีล 5 ฟันฟูขึ้นมาเป็นตัวกระตุ้น ส่วนหนึ่งก็เพื่อให้ญาติโยมได้หันกลับมาเข้าวัดปฏิบัติธรรม ซึ่งโครงการนี้เป็นโครงการที่ทำทั่วประเทศ ไม่ใช่วัดใดวัดหนึ่ง ในทุกวันพระจะมีการเชิญชวนญาติโยมมาทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ในช่วงเช้า ส่วนช่วงเย็นจะมีกิจกรรมการสวดมนต์ ของเราจะเวียนกันไปตามวัดต่าง ๆ แทบจะเป็นทุกวัดในเขตปกครอง อย่างเช่นเมื่อวันพระที่แล้วที่ได้จัดไป คือ วัดกลางคลองสระบัว โดยจะเชิญญาติโยมมาร่วมกัน สวดมนต์ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมตามเวลาที่สมควร ช่วงเย็นเริ่ม 16.30 น. เลิกประมาณ 18.30 น. ไม่ให้ตึกเกินไปญาติโยมจะได้กลับสะดวก ส่วนนี้จะเป็นกิจกรรมหลักๆ ที่ทำขึ้นในทุกวันพระ เราถือว่าวันพระเป็นวันสำคัญ หากจะเชิญชวนญาติโยมเข้ามาทุกวัน ส่วนนั้นก็จะเป็นอีกแบบหนึ่งคือ สำนักปฏิบัติธรรม ของเขาก็จะมีโยมเป็นประจำอยู่แล้ว ส่วนใหญ่ก็จะเป็นคนสูงอายุ ซึ่งเราจะต้องดูรูปแบบที่ทันสมัยแตกต่างกันออกไป หากจะเป็นการเชิญชวนให้ญาติโยมเกิดจิตสำนึกที่จะเข้ามา ส่วนหนึ่งเราก็จะมีการประชาสัมพันธ์ด้วย และอีกส่วนหนึ่งเราจะร่วมมือกับทางภาครัฐ สำนักพุทธด้วย เพราะว่าโครงการนี้มีการทำ MOU กัน ระหว่างคณะสงฆ์กับส่วนของจังหวัดโดยผู้ว่า หัวหน้าส่วนราชการจะต้องมีส่วนร่วมด้วย โครงการนี้เราจะแบ่งเป็น 4 สาย หมายถึง วันพระหนึ่งจะมี 4 อำเภอหลัก ๆ จะต้องจัดงานหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่จะเชิญชวนคนทั่วไปเข้ามาร่วมสวดมนต์ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม”

“นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัดนี้ส่วนใหญ่มาท่องเที่ยว ทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ ซึ่งได้รับความเลื่อมใสศรัทธา ทั้งจากคนไทยและชาวต่างประเทศ เพราะวัดมีประวัติศาสตร์มายาวนาน ในลักษณะของการท่องเที่ยวก็จะแบ่งออกเป็นคือ (1) มาเพื่อท่องเที่ยวในการไหว้พระ

ทำบุญ (2) มาท่องเที่ยวโดยการสำรวจประวัติศาสตร์ โดยอาจจะจัดเป็นการทัศนศึกษา เพื่อเรียนรู้ความเป็นมาและวัฒนธรรมของไทย หรือ (3) มาเพื่อการปฏิบัติธรรม แต่สำหรับในเรื่องของการมาขอปื้ง สำหรับทางวัดเกี่ยวกับร้านค้ายังไม่ค่อยมีมากเท่าไร หากจะมาเพื่อเลือกซื้อของทางวัดยังไม่มี หากเป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงบุญส่วนนี้ชัดเจนอยู่แล้ว”

- **นวัตกรรมการสร้างความเป็นเอกลักษณ์โดยการประยุกต์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้**

1. **ทำบุญทำทาน/ไหว้พระเป็นหลักและเน้นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โบราณสถาน**

“วัดนี้เป็นวัดท่องเที่ยว วัดที่เป็นที่ปฏิบัติธรรมตอนนี้ในอุทยาขอนแก่นข้างมีเยอะ ซึ่งสามารถก็สามารถที่จะเลือกได้ บางคนชอบวัดที่มีความสงบร่มเย็น เป็นธรรมชาติ แต่หากเป็นวัดท่องเที่ยวก็จะเป็นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งคนจะค่อนข้างพลุกพล่าน ที่นี้ที่ปฏิบัติธรรมจะอยู่ด้านหลัง จะมีกุฏิของแม่ชีประมาณ 10 กว่าหลัง มีเป็นห้องที่ทำไว้รองรับประมาณ 4 ห้อง จะมีสวนของโรงครัว ผู้ที่ปฏิบัติธรรมก็จะเป็นพระในวัด สำหรับเขตในวัดที่ยื่นอยู่ตอนนี้คือ เขตพุทธาวาสในส่วนของอุโบสถพระวิหาร ด้านหลังจะมีวิหารขาว ซึ่งจะเปิดให้พุทธศาสนิกชนเข้ามาไหว้พระทำบุญได้ตลอด ส่วนที่ไปที่ศาลาฆาตก็คือเขตสังฆาวาส เป็นหมู่กุฏิของสงฆ์ เป็นที่อยู่ของสงฆ์ ส่วนด้านหลังจะเป็นที่พักของสำนักชีพราหมณ์ ผู้มาถือศีลหลักธรรมเพื่อปฏิบัติ ที่มีมีการแยกโซนค่อนข้างที่จะชัดเจน”

2. **กลุ่มเป้าหมาย**

“วัดพระเมรุกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มญาติโยมที่มาค่อนข้างที่จะรู้จักกัน มีความสนิท สนม คั่นเคย เช่น อาจจะมาขอพรกับหลวงพ่อบ้างแล้วประสบความสำเร็จ ก็อาจจะกลับมาปฏิบัติธรรมเป็นระยะสั้น ๆ ถ้าหากมาปฏิบัติก็จะให้ทางแม่ชีเขาช่วยดูแล ส่วนพระจะเป็นผู้แนะนำ ไม่ได้มาเป็นคณะใหญ่ มากันประมาณ 3 - 4 คน ของเราอยู่ที่รองรับได้ไม่เกิน 20 คน เพราะมีความจำกัดด้านที่พัก”

“ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง หากเทียบให้เห็นทั่วไปจะเห็นว่าโยมผู้หญิงจะเยอะกว่าเข้าวัดทำบุญมากกว่า”

“คนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมจะมีหลากหลายรูปแบบ (1) คนที่เกิดความผิดหวังเสียใจ ไม่สมหวัง มาเข้าวัดปฏิบัติธรรม (2) จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่อาจจะมีเวลาว่าง ก็จะเข้ามาปฏิบัติธรรม อีกแบบหนึ่งคือเป็นกลุ่มวัยรุ่น ที่เริ่มจะสนใจเข้ามาปฏิบัติธรรม ซึ่ง 3 แบบนี้ี้จะมีความแตกต่างกันออกไป เพราะฉะนั้นในการสอนเราต้องดูจริตเขาก่อนว่าเขาเป็นแบบไหน แต่โดยกลาง ๆ แล้วเราพยายามที่จะให้เขาเป็นตัวตนของเขาเอง เราไม่มีการสอนประเภทที่ว่าหายใจเข้าพุทโธ ตรงนี้แล้วแต่ว่าจะสะดวกแบบไหน แต่ของเราจะเน้นให้สงบจิตโดยให้ตัดกิเลสและตัดกังวลออก ให้อยู่กับตัวเอง ให้อ่านคุณทำอะไรรออยู่ การปฏิบัติผลประโยชน์จะเกิดกับคุณ”

3. การแบ่งอาณาเขตจำแนกตามพฤติกรรมศาสตร์ของนักท่องเที่ยว

“มีการแบ่งโซนค่อนข้างที่จะชัดเจนอยู่แล้ว มีเขตพุทธาวาสเป็นเขตพระสงฆ์ เขตสถานที่ท่องเที่ยวเอาไว้รองรับสำหรับผู้ที่มาทำบุญเพื่อท่องเที่ยว เขตสังฆาวาสเป็นกลุ่มภิกษุสงฆ์ที่อยู่จำพรรษา แล้วก็จะมีการแยกโซนออกมาสำหรับ อุบาสก อุบาสิกา แม่ชี สำหรับปฏิบัติธรรมก็จะอยู่อีกโซนด้านหนึ่ง”

กลุ่มวัดอื่นๆ

- นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

“การพัฒนาสถานที่วัดให้มีธรรมชาติและบรรยากาศดี ก็จะช่วยในเรื่องธรรมชาติ”

“กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้กับทางวัดก็จะมีการจัดเป็นโซน เช่น โซนปฏิบัติธรรม กราบพระไหว้พระทำบุญ เป็นต้น”

“การดูแลวัดส่วนใหญ่แล้วจะให้พระทุกรูปในวัดช่วยกัน เพราะพยายามที่จะให้พระทุกรูปมีส่วนร่วม ไม่มีใครเด่น จะมีการช่วยกันดูแล”

2. บำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ (เช่น กิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริร่วมรณรงค์ให้คนไทยสมานสามัคคีโดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช)

“กลยุทธ์ที่จะทำให้คนส่วนใหญ่เกิดการเรียนรู้ในธรรมะ ทางวัดก็จะมีกิจกรรมสวดมนต์ ไหว้พระ ถวายเทียนช่วงวันพระ เมื่อก่อนการทำบุญประจำวันพระ เฉพาะในช่วงเช้าพรรษา แต่ช่วงหลังจะทำทุกวันพระให้ญาติโยมเข้ามาถวายเป็นประจํา สำหรับวันพระจะมีการสวดมนต์ไหว้พระประมาณ 3 โมงเย็นเป็นประจํา เพื่อสวดอธิษฐานถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9”

“การทำบุญประโยชน์ต่างๆ ของชุมชน หรือกลุ่มผู้มาท่องเที่ยว จะดึงเข้ามาได้ โดยทำบุญเชิงกิจกรรม พื้นที่ของวัดมีประมาณ 20 ไร่ เป็นวัดชุมชน”

3. โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรมะ หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคมและศาสนารวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้หลักธรรมะให้มันน้อย สันโดษ”

“หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดตามวิถีพุทธ ส่วนนี้ก็ดี ที่ในหลวงท่านทรงนำมาใช้ก็คือหลักทางพระพุทธศาสนา คิดว่าตรงนี้ดีมาก”

“เศรษฐกิจพอเพียงในเชิงพุทธในเรื่องของมันก็น้อย สันโดษ พระพุทธเจ้าจะสอนภิกษุว่าใช้ของอะไรก็แล้วแต่ให้เกิดความมั่งคั่ง ใช้อย่างรู้คุณค่า เพราะของทุกอย่างของพระเจ้าไม่ได้เอามาเอง เป็นการถวายของประชาชน ในบทเรียนเวลาจะเด็กหรือเยาวชน อย่างเช่นจะถามว่า รู้หรือไม่ ไฟนี้ของใคร คำตอบของแต่ละคนก็จะไม่เหมือนกันเราก็จะอธิบายเหตุผลให้เขาฟัง ว่าเป็นสิ่งที่คนเขาให้มาด้วยเจตนาที่ดี ๆ”

“ธรรมะที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความสันโดษ เพราะหลักจริง ๆ พระพุทธเจ้าสอนให้ห้ามใช้ของสุรุ่ยสุร่าย และใช้ของให้คุ้มค่าเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย”

“ในแง่ของการสอนเด็กจะสอนในเรื่องของการอดออม อย่างในโรงเรียนก็ให้ปลูกผักสวนครัว เป็นต้น”

“โครงการที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเห็นด้วยอย่างมาก”

4. กิจกรรมเพื่อทำบุญในเรื่องอื่นๆ

“วัดพญางิ้วหวารวิหารจะอยู่ในรูปของทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ”

“การทำบุญ ทำทาน ไหว้พระส่วนมากจะเป็นร่วมทำบุญ บริจาคทรัพย์ ปฏิบัติธรรม”

“กิจกรรมที่ทำอยู่ในวัดใกล้เคียง คือ ทำบุญตักบาตรวันอาทิตย์ เป็นการสวดมนต์แปลนั่งสมาธิ ทำบุญตักบาตร ถวายทาน ฟังธรรม สำหรับภาคกลางวันของวันอาทิตย์”

“การปฏิบัติธรรมจะได้บุญมากกว่าแต่อาจจะต้องใช้เวลา ต้องปรับให้เป็นลักษณะพบกันครึ่งทาง เช่น คนที่มาทำบุญโดยปกติเราก็จะตั้งเข้ามาร่วมสมาธิบ้าง ส่วนมากก็จะเป็นวันอาทิตย์ในช่วงของการสวดมนต์ จากนั้นก็จะมีการนั่งสมาธิต่อ 15 นาที”

- นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัดในเรื่องต่างๆ ต่อไปนี้

1. การจัดทำสื่อนวัตกรรม ดิจิทัล อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมะและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม

“เห็นตามสื่อต่าง ๆ ที่ทำอยู่ก็คือว่า ในทุกวันนี้เด็กหรือเยาวชนทั่วไปหรือคนสูงอายุจะอ่านหนังสือน้อย แต่ว่าที่สนใจก็เป็นสื่อทางทีวี จุดนี้ก็จะเป็นการช่วยในการสอนธรรมะได้ดี บางสถาบันก็นำไปใช้ในรูปแบบของการ์ตูน บางสถาบันก็ใช้ในเรื่องของปัญหาสังคมพระพุทธเจ้าจะเน้นว่า

คนเราหากไม่เจอทุกข์ ก็จะไม่เจอทางออก ท่านบอกว่าคนเราจะเจอทุกข์มากกว่าสุข แล้วแต่ว่าจะเจอแบบไหน”

“เคยมีสื่อเหล่านี้ทำมาหลายเจ้าแต่ไม่ประสบความสำเร็จ แต่หากทำออกมาได้ก็จะเป็นการดี หากเป็นแนวให้เข้าถึงกลุ่มวัยรุ่น เพราะเด็กสมัยนี้จะติดเกมเยอะ อาจจะเป็นสื่อออกมาในรูปแบบแอปพลิเคชันต่างๆ ที่แข่งขันกันในระดับเลเวล แต่เอาธรรมะเข้าแทนที่เกมเหล่านั้น”

“ต้องการสื่อ เช่น สื่อเกมที่ทำออกมา วิดีทัศน์ การ์ตูนต่าง ๆ แต่จะได้เป็นกลุ่มเป้าหมายเดียวกับกลุ่มเด็ก แต่หากเป็นกลุ่มผู้ใหญ่คิดว่าจะต้องทำเป็นสื่อแบบไหน หากทำออกมาในรูปแบบของภาพปริศนาธรรมในรูปแบบของนวัตกรรมชิ้นหนึ่ง แล้วสามารถอธิบายได้หลายอย่างในรูปแบบนวัตกรรมชิ้นนั้น”

2. เน้นข่าวสารนวัตกรรมที่ใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยใช้หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใด ๆ

“สื่อในปัจจุบันก็น่าจะเป็นทีวี อาจจะใช้คนดังมากชกจูง เช่น อาจจะใช้คนที่ได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป”

“การที่จะดึงให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามา คิดว่าสามารถทำได้ในส่วนนี้ เป็นสื่อหรือภาพที่ทันสมัย”

3. จัดห้องปฏิบัติธรรมและ หรือสนทนาธรรม ห้องสมุดใช้สื่อวีทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วยภาษาง่าย ๆ

“ห้องสนทนาธรรมก็ต้องขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของเจ้าอาวาส ที่นี้จะมีการบวชชีพรามณ์ ถือศีลกันเป็นประจำอยู่แล้ว

4. โครงการสอน จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์ วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน

“การที่จะดึงเอาเด็กๆ หรือวัยรุ่นให้เข้ามาปฏิบัติธรรมต้องเข้าหาสถานศึกษา เพื่อเป็นการบังคับ โดยต้องระบุให้เป็นหน่วยกิต อาจจะไม่มียกเว้นแต่ต้องผ่านการปฏิบัติธรรม”

5. นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแพร่ธรรมะและปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม

“ส่วนมากไม่ค่อยมีเทคนิคใหม่ ใช้เทคนิคของพระพุทธเจ้าทั้งหมด อาจจะใช้สื่อภาษา ยุคใหม่ที่ง่ายขึ้น ให้มีความรู้สึกที่ไม่ถูกสอนธรรมะ เป็นการพูดคุยกันธรรมดา”

6. การปรับทุกอริยาบถให้สามารถทำสมาธิได้ในขณะท่องเที่ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย กายบริหาร นันทนาการปฏิบัติธรรม ร่วมกับการฝึกสมาธิ และสอนธรรมะ เจริญฝึกสมาธิ

“หากวัดมีสถานที่ให้ก็น่าจะได้ แล้วก็มิโยมเข้ามาใช้สถานที่ โดยวิทยากรเป็นคนแนะนำ คิดว่าดีมาก”

“การวิ่งสมาธิเป็นไปได้แต่ไม่แนะนำ เพราะในวัดไม่เอื้ออำนวยสำหรับการวิ่ง แต่หากเป็นบุคคลทั่วไปหรือนักกีฬา จะวิ่งไปหรือทำสมาธิไปด้วยก็ได้ แต่ในบริบทที่จะมาทำที่วัดจะไม่สะดวก สมาธิที่เกิดจากการวิ่งจะควบคุมได้ยากกว่าการเดิน”

“เรื่องของกายบริหารก็คิดว่าง่าย เพราะโยคะจะคู่กับเรื่องของการทำสมาธิ เพราะจะประกอบด้วยกำหนดลมปราณ คือการกำหนดลมหายใจ พร้อม ๆ ไปด้วยที่เคลื่อนไหว อาณานิบัติ คือการกำหนดการเคลื่อนไหวพร้อมลมหายใจเข้าออก”

“การออกกำลังกายสามารถปฏิบัติควบคู่ไปได้ โดยให้มีสติ เวลาแวกแซนก็ให้อยู่กับการแวกแซนอย่าไปคิดถึงคนอื่น เอาการออกกำลังกายมาพร้อมกับการเจริญสติ”

7. การใส่ทำนองเพลงสอนธรรมะ สอนฝึกสมาธิ บทสวดมนต์ต่าง ๆ

“การนำเพลงเข้ามาประกอบในการสอนธรรมะมีข้อหนึ่งที่นักศึกษาทางพระมองข้ามก็คือ พระท่านตรัสไว้ว่าหากธรรมะประกอบด้วยเพลงไม่ได้ แต่หากเพลงประกอบด้วยธรรมะได้ หากเอาบทธรรมะไปใส่ในเพลงจะเป็นการแนะนำในทางที่ไม่ชอบ แต่หากธรรมะที่เพลงแม่ชีค้นค้นนี้ทำไว้นั้นคือดนตรีประกอบธรรมะสามารถทำได้ ที่นี้ก็เวลามีนักเรียนมาศึกษาธรรมะก็จะมีเพลงเกี่ยวกับธรรมะให้ฟังก่อน การฝึกสมาธิเด็กไม่จำเป็นต้องนั่งอย่างเดียว ต้องมีการประกอบท่าทางก็จะทำให้เด็กเกิดความบันเทิง เกิดสมาธิไปในตัวโดยที่เด็กไม่รู้ว่านั่นคือการทำสมาธิ คิดว่าเป็นสื่อแบบใหม่ที่ให้การยอมในวงกว้างในสื่อของพระ”

“เป็นไปได้ จะเป็นเสียงที่ใช้เป็นบรรยากาศในการกล่อม ความสงบในแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน บางคนชอบที่จะมีเสียงดนตรีกล่อมในการสร้างความสงบ โดยเฉพาะกลุ่มบุคคล”

“คิดว่าไม่ควร เพราะศาสนาไม่ส่งเสริมให้หาความสุขจากเสียงเพลง เป็นยาเสพติดอย่างหนึ่ง เป็นการสวดเพื่อให้จิตใจสงบ”

8. บริหารจัดการและพัฒนาพระและวัด ให้เป็นต้นแบบที่ดีของการปฏิบัติธรรม
รวมทั้งแต่ละวัดต้องพัฒนาพระ/วิทยากรที่สามารถสอนธรรมะ/ประชาสัมพันธ์/จูงใจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดให้เห็นคุณค่าที่ดีของการปฏิบัติธรรม

“พัฒนาด้านจิตใจและปัญญา โดยให้เรียนรู้หลักปฏิบัติ 3 ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จะดีมากเลย หลักธรรมที่พระวิทยากรใช้อยู่ทุกวัน คือหลักพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่ท่านใช้อยู่ก็จะมีประมาณ 2 หัวข้อใหญ่ แม้แต่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ใช้หลักการนี้ แล้วก็มาทำสำเร็จด้วยอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา นี่คือข้อใหญ่ 2 ข้อที่วัดใช้ในการสอนธรรมะ”

“หลักธรรมในการทำให้เกิดปัญญาหลักการจริง ๆ พระบางรูปจะไปไม่ถึงปัญญา อากตาก็ยังไม่ถึงเท่าไร ก็คือในเรื่องอริยสัจ 4”

“เพื่อดับทุกข์ ก็เลิกทั้งหลาย มีศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อใช้ในการหลุดพ้น เดินตามทางมรรค 8 การปฏิบัติต่างๆ ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ ปัญญาชอบ ดำริชอบ ไม่พยาบาท ไม่เบียดเบียน”

9. การกำหนดรางวัลเกียรติคุณสำหรับโครงการระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนที่ปฏิบัติธรรมดีเด่น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9

“ทำบุญเพื่อในหลวงทำได้ และตอนนี้ก็กำลังทำอยู่”

10. การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม

“การปรับเปลี่ยนกิจกรรมการแสวงบุญให้เป็นแสวงธรรม ส่วนนี้จะต้องโยงเกี่ยวกับสถาบันด้วย บางที่สถาบันบังคับมาแล้วยังไม่มา จะให้พระไปบังคับก็ไม่ได้ สิ่งนี้ต้องมาด้วยใจ เพราะฉะนั้นการที่จะให้เด็กเข้าวัดก็คือ ค่อย ๆ โยงความรู้เกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์ หากเราโยงส่วนนี้เข้าไปได้ เด็กก็สามารถที่จะปรับตัวเข้ามาหาธรรมะได้ไม่ยาก”

“การนัดหมายการทำอยู่ก็คือว่า เป็นกิจกรรมสามัคคี เช่น เอากระดาษหนังสือพิมพ์ มาให้ยื่นในกระดาษ พอกิจกรรมจบเราจะบอกทุกคนว่าหากไม่สามัคคีกันทุกคนก็จะหมดไปจากจุดที่ยืนอยู่ หรือหากคุณไม่ชวนช่วยในเรื่องของการทำมาหากินในที่ของคุณ ก็จะหมดไป หรือการที่คนเราไม่ศึกษาจุดยืนของแต่ละคนก็จะหมดไป อีกกิจกรรมหนึ่งคือนั่งเช่า ก็คือให้นั่งบนเช่าเพื่อนแล้วก็ห้ามล้ม แบ่งโซนละประมาณ 20 คนให้นั่งเช่ากัน ก็จะสรุปกิจกรรมนี้ว่าคือความสามัคคีในหมู่คณะ เปรียบการนั่งเช่าก็เหมือนการประคองตึกๆ หนึ่ง หากประสบความสำเร็จก็จะนำไปสู่สิ่งที่มุ่งหวังไว้ได้ เราก็สามารถนำมาโยงเข้าหาธรรมะด้วยกันได้ สำหรับทางวัดจะใช้สื่อของ อ.เฉลิมชัย เพราะสมัยก่อนท่านเป็นเด็กยากจน เดินทางข้ามภูเขาเพื่อไปเรียนหนังสือ เพื่อจะได้วาดรูปไปถวายในหลวง จนวันหนึ่งความฝันของท่านก็เป็นจริง นี่คือการคิดของคนคนหนึ่ง จากที่ท่านได้เรียนและไม่รู้จะเรียนเพื่ออะไร สุดท้ายท่านก็ได้ไปวาดภาพที่สหรัฐ เราก็โยงส่วนนี้เข้ามาโดยใช้สื่อให้เห็นทั้งแง่ลบและแง่บวก เพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความเข้าใจได้ง่าย”

“เปลี่ยนจากการแสวงบุญมาเป็นการปฏิบัติธรรมให้เริ่มปฏิบัติโดยการรักษาศีลอย่างเคร่งครัด โดยรักษาจากศีล 5 แล้วก็เป็นศีล 8 จากนั้นก็ไปอยู่วัดเพื่อฝึกสมาธิ หรือไม่ก็เข้าหาพระที่เป็นนักปฏิบัติให้สอนเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ”

“การแสวงบุญกับแสวงธรรมจะว่าต่างกัน แต่บุญนี้ก็คงต้องทำด้วย บุญที่พระพุทธเจ้าสอนให้เราทำก็คือมีธรรมอยู่ด้วย การแสวงธรรมก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง การฟังเทศน์ฟังธรรมก็เป็นบุญ การให้ทานก็เป็นบุญ เป็นการทำบุญที่มีน้ำหนักต่างกัน และมีหน้าที่ต่างกัน”

“การแสวงบุญกับการแสวงธรรมต่างกันแต่ทั้งหมดคืออันเดียวกัน เพราะการทำบุญกับการปฏิบัติธรรมคืออันเดียวกัน การปฏิบัติธรรมก็เป็นบุญ แต่ว่าในแง่ของการปฏิบัติธรรมท่านถือว่าทุกอย่างเป็นการปฏิบัติธรรม แต่ในแง่ของพุทธศาสนาการปฏิบัติธรรมคือ การยกจิตออกจากกิเลสทั้งหลาย พระพุทธเจ้าเปรียบการปฏิบัติธรรมเหมือนไม้ซึ่งเอามาวางไว้บนบก คนที่ปรารถนาไฟ หากมาสีก็จะเกิดไฟได้ง่าย การปฏิบัติธรรมถือว่าเป็นบุญที่ใหญ่ที่สุด”

“การที่จะทำให้คนที่มาท่องเที่ยวมาปฏิบัติธรรม ปัจจุบันนี้โลกกำลังหมุนกลับเนื่องจากเขาเจริญด้านวัตถุเต็มที่ เขาก็เลยมาเกิดความต้องการด้านธรรมะ คือเขาได้วัตถุทุกอย่าง แต่

เขาไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ดังนั้นชาวตะวันตก (ฝรั่ง) จึงได้มาปฏิบัติธรรม ชาวตะวันตกจะมาปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกเดือน คนไทยใกล้ศาสนาพุทธแต่ไม่เคยปฏิบัติธรรมเลย คนไทยส่วนใหญ่จึงมีจิตใจเร้าร้อน คนไทยจะเป็นคนพุทธแต่ในบ้ตร แต่ไม่เข้าใจถึงศาสนาพุทธเลย คนส่วนใหญ่จะมุ่งแต่เรื่อง กิน กาม เกลียด ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ทำอะไรให้มีสติ วิธีฝึกสมาธิ คือ กำหนดลมหายใจลงใจตั้งสติสัมปชัญญะคืนมาได้ โดยการกำหนดลมหายใจฝึกสมาธิ ทุกคนควรทำหน้าที่ หน้าที่คือ ธรรมะ ธรรมะ หรือ หน้าที่ นั่นคือฝึกสมาธิ”

“นักท่องเที่ยวยังแสวงบุญ ท่องเที่ยวเชิงธรรม พระที่สวนโมกข์ท่านมองตลอดที่คนเข้ามาในวัดจะต้องชี้ทางสว่างให้กับคนในวัด พระที่สวนโมกข์จึงเป็นต้นแบบของผู้นำในการฝึกปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ก้าวเข้ามาในวัด โดยทำหน้าที่ที่สำคัญก็คือฝึกทุกคนที่เข้ามาในวัดให้ปฏิบัติธรรม ให้เกิดตาสว่าง แต่ถ้าทุกคนรับไปแล้วแต่ไม่นำไปปฏิบัติก็ไม่เกิดผล”

“คำว่า การปฏิบัติทำ ก็คือ ข้อห้าม ศีล ก็คือข้อห้าม ท่านพูดถึงภาวนาเป็นประเด็นสำคัญของการฝึกสมาธิ เนื่องจากคนขาดความศรัทธาในตัวพระ ซึ่งไม่ศรัทธาในตัวพระก็จะไม่ฝึก”

11. โครงการอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อนหรือบวชชีพรหมณ์ในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดพิเศษติดต่อกันสำหรับนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนที่สนใจ

“โครงการปฏิบัติธรรม บวชสามเณร บวชชีพรหมณ์ ณ.วัดพนัญเชิงวรวิหาร พิธีถือบวชปฏิบัติธรรม เนื่องในวันมาฆบูชา”

“โครงการบวชชีพรหมณ์มีญาติโยมมาหลัก 100-200 ส่วนมากจะบวชในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ หรือวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ เป็นต้น”

“ความแตกต่างบวชสามเณรและบวชชีพรหมณ์ จะแตกต่างกันเพราะชีพรหมณ์เป็นญาติโยมที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว หากเป็นสามเณรก็ชุกชนตามประสาเด็กในวัยของเขา คิดว่าได้ผลที่แตกต่างกัน”

“ก็มีญาติโยมมาร่วมพอสมควร สำหรับสามเณรที่มาบวชก็จะได้เรียนนักธรรม ส่วนโยมที่มาถือศีลปฏิบัติธรรมเขาไม่ได้เรียน เพียงแต่มาถือศีล ฟังเทศก์ฟังธรรมเป็นเวลาประมาณ 3 วัน”

“สอนเด็กจะสอนแนวที่รับง่าย วิธีการกำหนดแบบพองยุบ เด็กจะรับได้ง่าย”

12. กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในเรื่องอื่นๆ

“จัดลำดับการปฏิบัติธรรมก็จะมีวัดตาลเอน วัดมเหยงค์ วัดเกาะแก้ว วัดไถ่เตี้ย ฯลฯ”

“นักท่องเที่ยวนักมาไหว้พระก็มี แต่ปฏิบัติธรรมจะมากกว่า กลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นเพศหญิงมากกว่าชาย ก็จะมีมาในรูปแบบ 1 วัน 1 คืน หรือ 1 สัปดาห์ หรือแบบ 3 วัน 2 คืนในทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง”

“เหตุจูงใจให้มาปฏิบัติธรรมโดยพื้นฐานของชาวบ้านบางกลุ่มเขาก็มีการปฏิบัติไปในหลาย ๆ ที่ แต่หากที่นี้จัดเขาก็จะมา ส่วนมากก็จะเป็นคนในพื้นที่ คนที่มาก็จะเป็นผู้เกษียณอายุราชการหรือหมดภาระ แต่เรื่องคนที่ปัญหาชีวิตเข้ามา ก็มีบ้างแต่น้อย

“สำหรับคนที่ไม่เคยทำสมาธิให้รักษาสุขภาพของกายใจให้เป็นปกติเสียก่อน ให้มีความรู้สึกที่ไม่ลำบากในการนั่งสมาธิ ให้ดูความเข้าใจไปเรื่อย ๆ ดูความรู้สึกในขณะที่นั่ง”

“ปรับจากการแสวงบุญของนักท่องเที่ยว มาให้เป็นการปฏิบัติธรรมนั้นต้องทำความเข้าใจในเรื่องของการปฏิบัติธรรมให้กับเขาก่อน ต้องตีความหมายของคำว่าปฏิบัติธรรมสำหรับบุคคลเหล่านั้น การทำหน้าที่ในชีวิตประจำวันก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรม เพราะในการเอาธรรมมาปฏิบัติไม่ได้จำกัดสถานที่และเวลา ตอนนี้อยู่ก็คือ ชวนให้เขามาปฏิบัติธรรมทุกวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ มีการสวดมนต์และนั่งสมาธิ ซึ่งคนที่มาส่วนใหญ่จะไม่เคยปฏิบัติธรรมเลย จะเริ่มด้วยการมาสวดมนต์แปล นั่งสมาธิ แผ่เมตตา โดยไม่ใช้เวลาเยอะ การสวดมนต์แปลก็จะเป็นคนไทยล้วน มีเขมรบ้าง”

“การปฏิบัติในขั้นง่ายๆ พื้นฐานเบื้องต้นก็คือรู้จักตัวเอง หันมามองตัวเอง โดยที่ไม่อาศัยสิ่งรอบข้างมากนัก มีความเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด เรื่องของการมีสติ เพราะจะทำอะไรต้องมีสติ รู้ตัว อย่าโดนหลอกง่าย”

“ศาสนากับการท่องเที่ยวจะคนละเรื่องกัน เพราะศาสนาให้เข้าวัดให้ปฏิบัติธรรม”

“หัวใจของพุทธศาสนาในเรื่องของธรรมะทำให้สงบ ตัดกิเลส ทำทาน รักษาศีล ปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) คนเรามีกิเลส มีจิตรวมอยู่ในนี้ทั้งหมด โลก โกรธ หลง บางทีก็มีราคะ วิธีการดับจากสิ่งเหล่านี้คือมาทำสมาธิ ทำจิตให้สงบ”

วิธีการที่ทำให้ที่มั่ววัดมาเพื่อปฏิบัติธรรม หากเขายังไม่มีความพร้อมก็จะยาก อยู่ที่ความเชื่อของแต่ละบุคคล บุญที่จะได้จากการปฏิบัติธรรมก็คือ ไมโลภ ไมโกรธ ไมหลง พยายามทำไปเรื่อยๆ การปฏิบัติธรรมขั้นต้นก็คือการกำหนดลมหายใจเข้าออก ทานบารมีสำเร็จได้ด้วยการให้ทาน ศีลบารมี ขั้นสุดท้ายคือภาวนา”

“หัวใจของพุทธศาสนา ก็คือการปฏิบัติธรรม ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธเจ้าตรัสครั้งแรกว่า ภิกษุทั้งหลาย สังขารต่าง ๆ ไม่เที่ยงนะจะมีความเสื่อมไปเป็นธรรม จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด ความประมาทคือหนทางแห่งความตาย ผู้ประมาทถือว่าเป็นผู้ที่ตายแล้วเพราะขาดสติ”

“คนส่วนใหญ่คิดว่าการที่ทำให้ชีวิตมีความสุข ภาวธรรมะ คือ การปิดหู ปิดตา”

- **นวัตกรรมการสร้างความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์โดยการประยุกต์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้**

- 1. เหตุจูงใจในการเข้าวัด**

“โครงการที่ประสบความสำเร็จเพื่อให้เกิดการเรียนรู้หากเขาเข้ามาประพฤติปฏิบัติ จิตใจก็จะสงบ มีการได้ฟังธรรมะและปฏิบัติ จิตใจก็จะสงบเยือกเย็นขึ้น”

“เหตุจูงใจในการเข้ามาวัดใกล้เคียงหากเป็นชาวบ้านในพื้นที่ชุมชน จูงใจในเรื่องของความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต้องการทำบุญ หากเป็นคนอื่นที่ไม่ใช่คนในชุมชน มาจากภายนอก ต้องการมาไหว้พระ ทำบุญโดยทั่ว ๆ ไป ส่วนมากเหตุจูงใจ คือต้องการสถานที่ที่จะทำให้เกิดความสบายใจ”

“ส่วนมากเขาจะมาของเขาเอง มาด้วยความศรัทธา”

“วิธีการอย่างไรให้กลุ่มเด็ก ๆ หรือเยาวชนได้เรียนรู้ปฏิบัติธรรมมากขึ้นต้องให้พ่อแม่พาเข้ามาในวัด สมัยนี้ชอบพาไปศูนย์การค้า สวนสนุก ท่องเที่ยวโดยไม่มีเวลามาวัด”

“คิดว่าต้องการสร้างบารมีให้กับตนเอง อานิสงส์ของการนั่งสมาธิจะมีผลประโยชน์ 4 ประการคือ (1) ได้ความสุขในปัจจุบัน (2) ได้ญาณทัศนะ (ความรู้ การเห็น) (3) ฝึกสติสัมปชัญญะ ให้สมบูรณ์ (4) กำจัดสภาวะกิเลสให้สิ้นไป”

2. การปฏิบัติเพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

“ก็จะเป็นศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ว่าทรงทำอะไรบ้าง อย่างเช่นองค์ปัจจุบันว่าท่านใช้หลักธรรมะในการบริหารประเทศอย่างไร โดยมีการสอดแทรกเข้าไป”

“นันทนาการทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยเอาคุณค่าวิถีชีวิตแบบไทย มาประยุกต์ในกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เพิ่งผ่านมาเราใช้หลักของศีล 5 เกี่ยวกับโอทอป เอาจุดเด่นของแต่ละอำเภอมารวบรวมที่เห็นได้ชัดเจนก็จะเป็นเกี่ยวกับการแสดงดนตรีไทย ปลายตะเพียน แกะสลักโต๊ะหมู่บูชา คือศิลปะอย่างหนึ่งที่นำเข้ามาจัดที่วัด”

“ช่วงสงกรานต์ ปีใหม่ ที่อยุธยาจะมีเกี่ยวกับมรดกโลกก็จะมีสินค้าหลากหลาย”

“การทำบุญในเรื่องของการอนุรักษ์วัฒนธรรมปกติทางวัดก็ทำเป็นเรื่องปกติ”

“การศึกษาธรรมเชิงประวัติศาสตร์ เช่น ที่วัดชัยวัฒนาราม เวลาคนมาท่องเที่ยวก็จะบรรยายที่มาที่ไปในแง่ประวัติศาสตร์และธรรมด้วย”

“การจัดกิจกรรมนันทนาการวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์แบบนี้ยังไม่เคยจัด ถ้าจัดได้ก็เป็นลักษณะที่เสริมสร้างให้คนในชุมชนระลึกถึงวัฒนธรรม เช่น การแต่งกายแบบดั้งเดิม”

3. การตลาด

“วัดไถ่เตี้ยไม่มีการค้าขายภายในวัด”

“สำหรับธุรกิจขนาดย่อมพื้นที่ส่วนนี้ยังไม่ได้ เพราะยังไม่เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ให้คนพลุกพล่าน แต่หากมีสินค้าแนะนำไปยังภายนอกก็พอที่จะทำได้”

“ชุมชนรอบวัดมีการผลิตพวกแห สวิง ส่วนที่วัดจะทำเกี่ยวกับอัฐิตัวหนอนปูพื้น แต่ไม่ได้ทำขาย ทำขึ้นมาใช้”

บูรณาการผลการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าวข้างต้นต้องอาศัยการปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม การทำบุญ/เชิงแสวงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังต่อไปนี้

1. **หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง** การสร้างสรรค์นวัตกรรมให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงแสงบุญและการตลาด มีดังนี้

1.1 โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(1) การเพิ่มพื้นที่สีเขียวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งอาจจะแฝงกับการทำบุญ หรือจะทำประโยชน์ต่างๆ เข้าไปในโปรแกรมท่องเที่ยว เช่น การจัดงานคาราวานแรลลี่ (สะสมบุญ/สะสมแต้ม) การทำบุญโดยการปลูกต้นไม้หรือมอบเงินซื้อต้นไม้มาปลูกเพื่อให้เกิดความสวยงาม

(2) พัฒนาห้องปฏิบัติธรรมหรือลานปฏิบัติที่แยกเป็นสัดส่วน และมีบรรยากาศที่เงียบสงบ ไม่วุ่นวาย ทั้งนี้ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความชัดเจนว่า ห้องปฏิบัติธรรมนั้นมีการจัดแยกประเภทจากแหล่งท่องเที่ยว ควรอยู่ในรูปของความร่วมมือระหว่างวัดกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่สนใจปฏิบัติธรรมในช่วงวันหยุดหรือเทศกาล หรืออาจใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาแล้วเชิญวิทยากรที่เป็นพระหรือฆราวาสที่มีความรู้เข้ามาช่วยสอนก็ได้

(3) การจัดประเภทวัด จำแนกตามแนวนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มี 6 ลักษณะดังนี้ (1) วัดทั่วไป เน้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ (2) วัดอุทยานการศึกษา เน้นการปฏิบัติธรรม (3) วัดที่เป็นต้นแบบด้านสภาพแวดล้อม มีสวนหย่อม ดอกไม้ หรือลานพักผ่อน ลานธรรม (4) วัดพัฒนาเป็นต้นแบบการปฏิบัติธรรม/วิปัสสนา/กรรมฐาน (5) วัดที่ส่งเสริมอาชีพและสร้างงานให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (6) วัดที่เน้นการทำบุญทำทานไหว้พระ

1.2 การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ

กิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริ ร.9 เป็นตัวหลักเพื่อเชิญชวนให้ประชาชนหรือนักท่องเที่ยวทั่วทำบุญ ทำทาน ปฏิบัติธรรม เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลให้กับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เช่น การปฏิบัติธรรม การรักษาศีล พัฒนาสิ่งแวดล้อมในรูปของการทำบุญ การบำเพ็ญประโยชน์ การรณรงค์ให้คนไทยรักสามัคคี

1.3 **การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา**
หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อแสวงบุญ/ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา สถานศึกษา โดยปกติสถาบันการศึกษา ชุมชนกับวัดมีกิจกรรมร่วมกันอยู่แล้ว อย่างเช่นการแห่เทียนพรรษา สถานศึกษาในอยุธยามาร่วมกิจกรรมด้วยเป็นประจำทุกปีตามปกติ

1.4 โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีพุทธ

การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และหลักมัชฌิมา ปฏิปทา (การเดินสายกลาง) โดยการจัดงานหรือปฏิบัติการณ์ร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการให้ความรู้หรือการจัดฝึกอบรมโดยมีสื่อการสอนชี้ถึงประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียงใน

รูปธรรมเชิงพาณิชย์และความสุขในชีวิตโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดงานคู่ขนานกับการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรม

1.5 โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

การจัดโปรแกรมทัวร์ เช่น ทัวร์ทำบุญ ทัวร์ธรรม/ปฏิบัติธรรม ร่วมกับสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐ โปรแกรมต่างๆควรมีองค์ประกอบท่องเที่ยวเพื่อเป็นแรงจูงใจร่วมกับทำบุญและปฏิบัติธรรม ทั้งนี้บริษัททัวร์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ปกครองและสถาบันการศึกษาต้องเป็นผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อจัดสิ่งกระตุ้น (สิ่งจูงใจ) ทั้งนี้ต้องมีการประชาสัมพันธ์และการกำหนดโปรแกรมร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

1.6 นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม

(1) พัฒนาเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค (เช่น Facebook, Line ฯลฯ) ถือว่าได้รับความนิยมสูงมาก เป็นการเผยแพร่ธรรม รวมทั้งการใช้แอปพลิเคชัน หรือคิวอาร์โค้ดตามแหล่งท่องเที่ยว และ EBook เพื่อสอนปฏิบัติธรรมเบื้องต้น

(2) การใช้แผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) หนังสือประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ค (เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรม ทวิตเตอร์) ในการเผยแพร่ธรรมะระหว่างกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม โดยผู้ปฏิบัติธรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง (Learning by doing) ผ่านสื่อดิจิทัลดังกล่าว ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากการทดลองปฏิบัติด้วยตัวเอง

(3) นวัตกรรมต่างๆ สามารถนำมาใช้ในวัดยากเพราะความเป็นมรดกโลกของอยุธยา ซึ่งกำกับดูแลโดย พรบ.คณะสงฆ์ และข้อห้ามโดยเถรสมาคม ซึ่งต้องใช้หลักอนุรักษ์วัฒนธรรมโบราณสถานสิ่งต่างๆ ไว้ การที่จะใช้หลักนวัตกรรมเข้าไป เปลี่ยนแปลงสิ่งที่เคยทำอยู่จึงยากที่จะปฏิบัติได้ในบางกรณี

(4) วัดบางวัดที่มีค่าใช้จ่ายสูงในการพัฒนาทำนุบำรุงวัด ซึ่งยังขาดหน่วยงานมาสนับสนุน โดยอาจจะติดตั้งตู้เล่นน้อยหยอดเหรียญเพื่อให้นักท่องเที่ยวช่วยบริจาค เวลาหยอดเหรียญจะมีเสียงพระสวดให้พร ซึ่งจะทำให้เด็กๆ และญาติโยมมีความรู้สึกรักว่าอยากมาทำบุญ ส่วนพื้นที่บางส่วนภายในวัดอาจจะทำในรูปแบบตลาดนัดโดยแบ่งพื้นที่ให้ชาวบ้านนำสินค้ามาขายนำรายได้ให้ชาวบ้านและชุมชน

(5) การวิ่งน่าจะเร็วเกินไปไม่เหมาะกับการปฏิบัติธรรม เพราะจะทำให้คนขาดสมาธิสามารถทำได้โดยใช้แนวทางการสวดทำนองสรภัญญะ เริ่มต้นต้องมีสมาธิ (มีสติกำกับ) การเดินมีความเป็นไปได้มากกว่าการวิ่ง เพราะสามารถกำหนดลมหายใจควบคุมได้

(6) การปฏิบัติธรรมสามารถทำได้ในรูปของกายบริหารแบบช้าแบบโยคะ หรือรำมวยไทย ร่วมกับนันทนาการเสียงเพลงและสื่อที่ใช้ภาพประกอบการปฏิบัติ นันทนาการเชิงธรรมขึ้นอยู่กับกลุ่มที่ใช้ เช่น ค่ายลูกเสือ ใช้เพลงธรรมเข้ามาช่วยสอน

(7) การใช้ทำนองเพลงสบายๆ เช่น เพลงของเสถียรธรรมสถาน เพลงของชินกร วงดนตรีจีวัน โดยใช้ภาพวาดการ์ตูน ภาพจริง ภาพธรรมชาติ ประกอบ

2. นักวิชาการ/มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน

2.1 โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การจัดห้องปฏิบัติธรรมหรือลานธรรมที่เหมาะสม สิ่งนี้จะช่วยให้นักท่องเที่ยวอื่นที่เข้าไปเกิดการสังเกตและเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถดึงพฤติกรรมการเรียนรู้มาใช้ประโยชน์ได้ในภายหลัง ดังนั้นห้องปฏิบัติธรรมจึงต้องมีชื่อที่ชักนำนักท่องเที่ยวให้เข้าไปได้พบเห็น แล้วจึงจะเกิดการเรียนรู้โดยการปฏิบัติธรรมจากการสังเกตแล้วสามารถสนใจให้เข้าไปร่วมปฏิบัติธรรมได้ หรือนำแนวทางปฏิบัติที่พบเห็นไปปฏิบัติต่อเองที่บ้าน

2.2 การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ จะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาหรือชุมชนกับวัด ซึ่งการบำเพ็ญประโยชน์ถือเป็นการได้บุญอย่างหนึ่งถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9

2.3 การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

(1) โครงการจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ จะต้องได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษาหรือชุมชน โดยควรจัดในวันต้องเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันหยุดราชการติดต่อกันหลายวัน ซึ่งจะต้องอาศัยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของสถาบันการศึกษาและวัดร่วมกัน โดยมีการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมกัน ได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปี การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประติมากรรม นอกจากนี้ อาจมีการรณรงค์การแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุคมาทำกิจกรรมที่วัดร่วมกันในวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่

(2) ความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาและผู้ปกครองในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ซึ่งในเรื่องนี้จะเห็นว่าการเรียนรู้ธรรม และปฏิบัติธรรมนั้น จะอาศัยวัดแต่เพียงฝ่ายเดียวนั้นยากมาก กล่าวคือ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยต้องจัดโครงการต่าง ๆ ที่เสริมการเรียนรู้ธรรม/ปฏิบัติธรรม เข้าไปด้วย เช่น การเข้าค่ายบำเพ็ญประโยชน์ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรม สามารถเพิ่มเติมการเรียนรู้ธรรมเข้าไปด้วยได้ รวมทั้งผู้ปกครองต้องเป็นต้นแบบนำการปฏิบัติธรรมให้กับบุตรหลาน

2.4 โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีพุทธ

อัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนนั้นที่อาจมีอยู่ แต่ได้ละเลยไป โดยกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างวัดกับชุมชน นวัตกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แบบวิถีชีวิต นอกจากนี้การประดิษฐ์เอาของใช้ในธรรมชาติมาเป็นเครื่องนวด ยาสมุนไพรของเล่นเด็กจากวัตถุดิบธรรมชาติ หรือวิธีการทำขนมต่างๆ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์

2.5 โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

การดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มาทำบุญและปฏิบัติธรรม อาจจะต้องใช้การประชาสัมพันธ์ในวัดและเพิ่มเติมเข้าไปในโปรแกรมทัวร์ โดยชี้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ที่ยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใด ๆ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสถานศึกษาและครอบครัวด้วย นอกจากนี้ยังต้องใช้กิจกรรมนันทนาการเชิงธรรมเข้ามาช่วย

2.6 นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม

(1) การใช้นวัตกรรมดิจิทัลอธิบายโบราณสถานเก่าๆ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของชาติ เช่น บาร์โค้ด

(2) การใช้สื่อคำกลอนหรือสุภาษิตที่ติดตามต้นไม้ในวัด โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวอาจจะแทรกการปฏิบัติธรรมเข้าไป อาจจะมีการฝึกปฏิบัติธรรมโดยกำหนดลมหายใจเข้าออกประมาณ 5-10 นาที ทั้งนี้ควรมีอยู่ในโปรแกรมทัวร์ โดยไกด์ต้องมีความรู้และปฏิบัติธรรมได้ด้วย ทั้งนี้สื่อในการสอนต้องทำเป็นสื่อรูปภาพพร้อมคำบรรยายประกอบ สามารถจัดห้องปฏิบัติธรรมได้ ทั้งนี้ต้องมีอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในการสอน อีกทั้งยังต้องปฏิบัติได้จริงด้วย การใช้ดาราราชช่วยได้แต่ดาราราชควรปฏิบัติธรรมได้จริงและเป็นต้นแบบที่ดี

3. เจ้าอาวาส/ผู้แทน โดยแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดมเหยงคณ์ วัดตาลเอน กลุ่มที่ 2 วัดที่เน้นทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ และการท่องเที่ยว ได้แก่ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดหน้าพระเมรุ วัดพนัญเชิงวรมหาวิหาร วัดท่าการ้อง และวัดอื่น ๆ (วัดเกาะแก้ว พระจำรัส และวัดไก่อเตี้ย) ดังนี้

3.1 กลุ่มที่ 1 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดมเหยงคณ์ และวัดตาลเอน

(1) โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมในเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีผลดึงดูดทำให้คนเข้ามาปฏิบัติธรรม คิดว่าน่าจะมีมากขึ้น เพราะว่าคนที่เข้ามาเขาอยากจะได้ความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรมด้วย การให้ทานด้วย และเรื่องการทำประโยชน์ให้แก่ศาสนา

(2) การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญ เพื่อพ่อ ส่วนมากเขาจะมาติดต่อกันเอง เราก็จะอำนวยความสะดวกให้เขา ช่วงนี้ส่วนมากก็จะเป็นโครงการปฏิบัติธรรมถวายเป็นพระราชกุศลให้แก่ใน

หลวง หรือบำเพ็ญประโยชน์ไว้ในหลวง ก็จะมีนักเรียน นักศึกษามาทำความสะอาดบ้าง บวชนกขัมมะบ้าง

(3) การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน วันสำคัญทางวัดมีกิจกรรม เช่น สงกรานต์ก็มีกิจกรรมสงฆ์ น้ำพระ สรงแบบแปลกกว่าวัดอื่นๆ มีที่เดียวในเมืองไทย โดยใช้รางน้ำโดยให้พระเอามือรองน้ำ โยมบางคนไม่พอใจเพราะไม่ได้รดกับพระโดยตรง ในงานสงกรานต์ และงานกฐินซึ่งจะมีการแต่งตัวย้อนยุค เน้นใส่ชุดไทยหรือใส่ผ้าไหม

(4) โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธ

(4.1) การเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนมากจะสอดแทรกเข้าไปในการบรรยาย จะยกตัวอย่างคำสอนที่พอสอน หากเป็นหลักทางพระพุทธศาสนา ก็จะเกี่ยวกับสันโดษ อบายมุข 6

(4.2) การกระจายรายได้สู่ชุมชน ก็จะมีการขายของตรงบริเวณหน้าวัดกรณีที่มีการบวชนกขัมมะ ส่วนของทางวัดเองจะขายในช่วงเทศกาล

(5) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

(5.1) โปรแกรมการฝึกอบรมทั้งปีทั้งแบบธรรมดาทุกวัน แบบระยะสั้น ระยะปานกลาง ระยะยาวแบบเข้มข้น 9 วัน 12 ครั้ง โดยกำหนดปฏิทินกิจกรรมปฏิบัติธรรมและงานบุญ

(5.2) รูปแบบของหลักสูตรที่เป็นทางการ และขั้นตอนการปฏิบัติมีการจัดเป็น 6 กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ตั้งใจเข้าศึกษาอย่างจริงจัง กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มาปฏิบัติประจำวันสำหรับผู้ที่มาในช่วงเทศกาล กลุ่มที่ 3 คือการปฏิบัติธรรมประจำวัน กลุ่มที่ 4 กลุ่มอุปสมบทหมู่ กลุ่มที่ 5 กลุ่มบวชนเณรภาคฤดูร้อน และกลุ่มที่ 6 กลุ่มอบรมปฏิบัติธรรมพิเศษ

(5.3) กิจกรรมปฏิบัติธรรมแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ชั้นเริ่มต้น ชั้นกลาง ชั้นสูงสุด ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติ หลักสูตรที่สอนจะทำการจัดตามอายุ แต่คิดว่าอายุไม่น่าจะเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดหลักสูตรที่จะสอนได้ บางคนอายุมากแล้วแต่อยู่ในขั้นตอนซึ่งไม่เคยปฏิบัติเลย

(6) วัดกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม

(6.1) สื่อส่วนมากจะออกทางเว็บไซต์และทีวี (ช่องพระพุทธศาสนา) หากมีการประสานงานกับสำนักพุทธศาสนาก็จะเป็นงานใหญ่ ตอนนี้มีสาขาอยู่ในเมืองไทย 20 สาขา

(6.2) สื่อนวัตกรรมการเผยแผ่ธรรมะนั้นทางวัดยังขาดบุคลากรด้านสื่อ ที่วัดจะไม่มีการบรรยายโดยใช้ power point

(6.3) จัดห้องปฏิบัติธรรมคนที่มาปฏิบัติในกิจกรรมช่วงภาคเช้า ก่อนที่จะอบรมก็จะมีการเปิดวีดิทัศน์ให้ดู

(6.4) มีการนิมนต์พระที่วัดไปเป็นวิทยากรอบรมในเรือนจำ หรือสำหรับพนักงานบริษัทซีพี ซึ่งส่วนมากทางบริษัทจะติดต่อมา

(6.5) รูปแบบของการใช้สื่อดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งในเว็บไซด์น่าจะมีจำพวกปฏิทินกิจกรรม ว่าในแต่ละปีจะมีกิจกรรมสวดมนต์ หรือปฏิบัติธรรมในช่วงไหนบ้าง กิจกรรมส่วนนี้อยู่ในปฏิทินที่วัดได้แจ้งล่วงหน้าและอยู่ในแอปพลิเคชันด้วย

(6.6) นวัตกรรมก็จะเป็นเรื่องที่ว่าอาร์โค้ด หรือ เออาร์โค้ด สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยทำงานหรือกลุ่มวัยรุ่นเพื่อทำการเข้าไปหาข้อมูลของวัดได้ หรือกิจกรรมต่างๆ ซึ่งใช้งบประมาณที่ไม่แพง และสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับทุกวัดได้ เพราะหลักคำสอนกลางนั้นสามารถจะค้นหาได้ทุกสถานที่

3.2 กลุ่มที่ 2 วัดที่เน้นทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ และการท่องเที่ยว ได้แก่ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดหน้าพระเมรุ วัดพญางิ้วหว้า วัดท่าการ้อง และวัดอื่น ๆ (วัดเกาะแก้ว พระจำรัส และวัดไถ่เตี้ย)

(1) โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(1.1) ชุมชนส่วนใหญ่ที่มาก็จะมาช่วยกันบำเพ็ญประโยชน์ในเรื่องของการทำความสะอาดวัด ปรับภูมิทัศน์ หรือทำความสะอาดศาลา หอฉัน้ำ โดยมีเข้ามาประจำเกือบทุกเดือนที่มีจิตอาสาเข้ามา

(1.2) การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยมีโครงการการปลูกป่าเพื่อพ่อ โดยมีการเสริมต่อกิจกรรมตามโครงการพระราชดำริ และการสร้างความสามัคคีให้กับชุมชนตามรอยเท้าพ่อ

(2) การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ การบำเพ็ญประโยชน์โดยแสงบุญ/ทำบุญเพื่อพ่อในหลวงรัชกาลที่ 9 ทางวัดก็ได้มีการจัดพิธีทำบุญเกี่ยวกับพระองค์ท่าน โดยช่วงที่พระองค์สวรรคตทางวัดก็ได้จัดบำเพ็ญพระราชกุศลให้พระองค์ท่าน ในวันที่ 25 ธันวาคมนี้ทางวัดจะจัดงานสมโภชพระพุทธรูปนิมิตร

(3) การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของไทยก็จะมีให้กับญาติโยม แต่งกายแบบสมัยอยุธยา หรือแต่งกายให้เหมาะสมมาร่วมพิธีกัน เช่น รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิม

(4) โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีพุทธ การสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชนส่วนใหญ่โดยทั่วไปแล้วสินค้าของคนอยุธยาที่เป็น OTOP ที่จำหน่ายอยู่ ณ ปัจจุบันมีจำหน่ายอยู่หลังวิหารหลวงพ่อมงคลบพิตร ตอนนี้ได้จัดสรรงกับทางจังหวัดเพื่อเข้ามาช่วยส่งเสริม

(5) โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

(5.1) ควรมีบริการห้องปฏิบัติธรรมให้ผู้สนใจเข้าไปใช้บริการอย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีสื่อที่เป็นแผ่นพับหรือผัง สรุปรูปการฝึกสมาธิเบื้องต้น และบทสวดมนต์สั้นๆ ซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มต้นของการฝึกสมาธิแทนที่จะปิดไว้

(5.2) การท่องเที่ยวเชิงธรรมะหรือปฏิบัติธรรม วัดจะมีการกำหนดโครงการขึ้นมา ก่อนว่าแต่ละเดือนวัดจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง โดยต้องมีปฏิทินในการจัดกิจกรรมขึ้นมา ก่อน

(6) นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม

(6.1) โครงการแรลลี่ทำบุญ โดยให้นักท่องเที่ยวระบุว่ามีการสร้างความคิดที่ต้องการทำต่อไป และกิจกรรมไม่ดีที่ตั้งใจเลิกปฏิบัติ โดยในบริเวณวัดจะต้องจัดโต๊ะแล้วมีแอสมป์ เพื่อให้รู้ว่าผู้ปฏิบัติผ่านจุดนี้ไปแล้ว โดยเป็นกุศโลบายให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมทำความดี แล้วเรียนรู้ในแต่ละจุดไป

(6.2) โครงการทำบุญ 9 วัดสะสมบุญหรือสะสมแต้ม ในกรณีไปไหว้พระ 9 วัดเรา จะทำเป็นแรลลี่รูปใหญ่เป็นรูปวัด 9 วัดได้ โดยเรากำหนดเส้นทางออกมา เช่น เส้นทางโบราณสถาน เส้นทางที่เลียบบแม่น้ำเจ้าพระยา หรือเส้นทางจักรยานก็ได้ จุดนี้เราก็ต้องไปออกแบบขึ้นมาเพื่อเอามา นำเสนอวัดที่ไหว้พระทำบุญ และมีการเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่อาจจะเป็นเช็คคะแนนในแรลลีนั่น

(6.3) กิจกรรมปิดไบโพธิ์ สระน้ำคุณธรรม กฐินความดี เหล่านี้คือตัวอย่างชื่อ กิจกรรมที่ในภาคปฏิบัติเรียกว่า เป็นการสะสมความดี ซึ่งเป็นการใช้ธรรมะในเชิงสร้างสรรค์ โดย ผู้เข้าร่วมโครงการนี้จะตั้งจิตระลึกทบทวนถึงสิ่งที่เป็นความดีที่ตนจะทำ และสิ่งที่ไม่ดีที่ตนต้องการ ลดละเลิก โดยใช้เวลาประมาณ 5 นาทีในการสงบจิตใจให้มีสมาธิ แล้วเขียนข้อความที่เป็นความดี และสิ่งที่ไม่ดีที่ตนเองและต่อหน้าพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ หลังจากนั้นให้ผู้ที่ตั้งใจอธิษฐานเหล่านั้นนำ ไบโพธิ์ดังกล่าวไปแขวนไว้ที่ต้นโพธิ์จำลองที่ทำขึ้น

(6.4) การออกกำลังกาย กับการปฏิบัติธรรมอาจจะไม่ค่อยตรงกันเท่าไร การ ออกกำลังกายเป็นเรื่องของการผ่อนคลายเพื่อให้ตื่นตัวจากความเมื่อยล้า การออกกำลังกายจะทำให้ จิตไม่นิ่ง แต่การปฏิบัติธรรมเพื่อให้จิตนิ่ง ซึ่งต้องพิจารณาความเหมาะสม

(6.5) หลักของการปฏิบัติธรรม ก็คือ การฝึกสมาธิ แต่การออกกำลังกาย สามารถเอาธรรมะเข้ามาช่วยได้ ถือว่าเป็นการผ่อนคลาย ตัวอย่างพระท่านหนึ่งบอกว่าพุทธโธ โยคะเชิงปฏิบัติธรรม บทสวดต้องออกมาไม่ธรรมดา โดยให้ผู้เข้าร่วมร้องเพลงได้

(7) โครงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับวัด สถาบันการศึกษา นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรม และชุมชน เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา ได้แก่ โรงเรียนวัดหนองเป่า โรงเรียนวัดหนองเป่า (ผ.ดร. กรุณา ภู่มะลิ) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา (ดร.จกมล เสงสุวรรณ ผ.อ. สถาบันอยุธยาศึกษา) รายละเอียดตามขั้นตอนการปฏิบัติตามโครงการ ต่อไปในนี้อยู่ในแผนหลัก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์ โดยเจาะจงเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ (1) หน่วยงานภาครัฐ (2) มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ (3) เจ้าอาวาส/ผู้แทน (4) พระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในการเผยแผ่ธรรมะของวัดในจังหวัดอื่น ๆ

สรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังกล่าว พบว่าความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม การทำบุญ/เชียงแสนบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถสรุปผลและอภิปรายผลได้ดังนี้

1. กิจกรรมภายใต้ความร่วมมือระหว่างวัดกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน

- 1.1 การจัดห้องปฏิบัติธรรมโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาในการปฏิบัติธรรมตามวันสำคัญทางศาสนา
- 1.2 โครงการจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ เช่น โครงการการปรับภูมิทัศน์ โครงการปลูกป่าเพื่อพ่อ
- 1.3 โครงการทำบุญเพื่อพ่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 และกิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริ ร.9
- 1.4 กิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนาเพื่อการปฏิบัติธรรม ได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปี
- 1.5 การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผนวกเข้ากับหลักทางพระพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติธรรม

1.6 การพัฒนาเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.7 การติดสื่อคำกลอนหรือสุภาษิตทางพุทธศาสนาตามสิ่งปลูกสร้าง และต้นไม้ภายในวัด

1.8 จัดโครงการนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยเสียงเพลง ร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เสริมการเรียนรู้ธรรม/ปฏิบัติธรรม

จากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนั้นปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ปฏิบัติธรรม เจริญกุศล การทำบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในวัดนั้นของวัดในพระนครหรืออยุธยาต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างวัดกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน ดังนี้ ข้อ 1.1, 1.4, 1.7 ทั้ง 3 ข้อนี้ต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชน เพราะทั้ง 4 ฝ่ายต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งด้านวิทยากรและสถานที่ตลอดจนการจัดหาลูกค้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าต้องเป็นการใช้การตลาดแบบมีส่วนร่วมและร่วมมือกับ (Participation and collaborative marketing) (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2010, p. 8) นอกจากนี้กิจกรรมตามข้อ 1.2, 1.3, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8 ต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชน ต้องปฏิบัติการร่วมกันช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน จึงจะทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยต้องปฏิบัติการได้ต้องมีขั้นตอนของ PAR มีดังนี้ (1) วางแผน (Planning) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเราต้องการจะเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง (2) การปฏิบัติ (Act) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่าเรากำลังปฏิบัติสิ่งใด (3) การรวบรวมข้อมูล (Collect) จะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่ารวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง (4) การไตร่ตรอง (Reflect) (Ryeder & Wilson, 1997)

2. นวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ปฏิบัติธรรม เจริญกุศล การทำบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรม

2.1 โครงการไปโพธิ์แห่งความดี โดยปลูกฝังหลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมในการปฏิบัติธรรม โดยนักท่องเที่ยวเขียนความดีที่จะทำในอนาคตลงไปบนแผ่นไปโพธิ์ แล้วนำไปผูกไว้ที่ต้นโพธิ์ความดี เพื่อรวบรวมแผ่นโพธิ์ไปหล่อเป็นพระพุทธรูป

2.2 การใช้นวัตกรรมดิจิทัลอธิบายรายละเอียดของโบราณสถาน เช่น บาร์โค้ด และคิวอาร์โค้ด

2.3 โครงการแรลลี่สะสมบุญ 9 วัด เพื่อ ร.9 โดยเป็นโครงการสะสมบุญหรือแต้ม ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนแรลลี่

2.3 การใช้เสียงเพลงสอนธรรม โดยกำหนดลมหายใจเข้าออกประกอบเสียงเพลง ตามหลักเบื้องต้นของการเรียนรู้ธรรม

2.4 การใช้สื่อดิจิทัล โซเชียลมีเดีย และแอปพลิเคชันผ่านมือถือ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และการท่องเที่ยววัด

2.5 การพัฒนาแผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented reality map) หนังสือประกอบความจริงเสริม (Augmented reality book) เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

2.6 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) และหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) ผ่านโซเซียลเน็ตเวิร์ค

การอภิปรายผลจากกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนั้นปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ ปฏิบัติธรรม เจริญกุศล การทำบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมในวัดได้ดังนี้ นั้นของวัดในพระนครศรีอยุธยาต้องอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน ดังนี้ ข้อ 2.1 โครงการใบโพธิ์แห่งความดี โดยให้เกิดการเรียนรู้การปฏิบัติธรรมในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ที่ว่า การมีประสบการณ์ตรงเริ่มต้นปฏิบัติตามขั้นตอนศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Learning by experience) (Schiffman & Wisenblit, 2015, p. 48) นอกจากนี้ข้อ 2.2, 2.4, 2.5, 2.6 การสื่อสารด้วยสื่อต่างๆ เหล่านี้เป็นไปตามโมเดลขั้นตอนการตอบสนอง (Model of the response process) ที่ว่าทำให้ผู้รับข่าวสารตามโมเดล AIDA (AIDA model) ตามขั้นตอนคือ เกิดความสนใจ (Attention) สนใจ (Interest) ความต้องการ (Desire) ปฏิบัติ (Action) และยังสอดคล้องกับโมเดลการยอมรับนวัตกรรม (Innovation adoption model) ตามขั้นตอนคือ การรู้จัก (Awareness) สนใจ (Interest) ประเมินผล (Evaluation) ทดลอง (Trial) และยอมรับ (Adoption) (Belch & Belch, 2015, p. 159) นอกจากนี้ข้อ 2.3 การใช้เสียงเพลงสอนธรรม เป็นการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงคือได้รับฟังและร้องเพลงตามทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ช่วยให้จำได้ง่าย และความรู้สึกที่ดีนำไปสู่การปฏิบัติได้ด้วย (Schiffman & Wisenblit, 2015, p. 158)

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ภายใต้การปฏิบัติการร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม การทำบุญ/เจริญกุศล และการตลาดเชิงกิจกรรมของวัดในพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 1 การปฏิบัติการร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม การทำบุญ/เจริญกุศล และการตลาดเชิงกิจกรรมของวัดในพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1. กิจกรรมภายใต้ความร่วมมือระหว่างวัดกับภาครัฐ สถาบันการศึกษา และชุมชน

1.1 การจัดห้องปฏิบัติธรรมโดยใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาในการปฏิบัติธรรมตามวันสำคัญทางศาสนา

1.2 โครงการจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ เช่น โครงการการปรับภูมิทัศน์ โครงการปลูกป่า เพื่อพ่อ

1.3 โครงการทำบุญเพื่อพ่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวงรัชกาลที่ 9 และกิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริ ร.9

1.4 กิจกรรมตามวันสำคัญทางศาสนาเพื่อการปฏิบัติธรรม ได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปี

1.5 การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผนวกเข้ากับหลักทางพระพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติธรรม

1.6 การพัฒนาเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.7 การติดสื่อคำกลอนหรือสุภาษิตทางพุทธศาสนาตามสิ่งปลูกสร้าง และต้นไม้ภายในวัด

1.8 จัดโครงการนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยเสียงเพลง ร่วมกับสถาบันการศึกษาที่เสริมการเรียนรู้ธรรม/ปฏิบัติธรรม

2. นวัตกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะเชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรม

2.1 โครงการใบโพธิ์แห่งความดี โดยปลูกฝังหลักศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักธรรมในการปฏิบัติธรรม โดยนักท่องเที่ยวยืนยันความดีที่จะทำในอนาคตลงไปบนแผ่นใบโพธิ์ แล้วนำไปผูกไว้ที่ต้นโพธิ์ความดี เพื่อรวบรวมแผ่นโพธิ์ไปหล่อเป็นพระพุทธรูป

2.2 การใช้นวัตกรรมดิจิทัลอธิบายรายละเอียดของโบราณสถาน เช่น บาร์โค้ด และคิวอาร์โค้ด

2.3 โครงการแรลลี่สะสมบุญ 9 วัด เพื่อ ร.9 โดยเป็นโครงการสะสมบุญหรือแต้ม ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผนแรลลี่

2.4 การใช้เสียงเพลงสอนธรรม โดยกำหนดลมหายใจเข้าออกประกอบเสียงเพลง ตามหลักเบื้องต้นของการเรียนรู้ธรรม

2.5 การใช้สื่อดิจิทัล โซเชียลมีเดีย และแอปพลิเคชันผ่านมือถือ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และการท่องเที่ยววัด

2.6 การพัฒนาแผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented reality map) หนังสือประกอบความจริงเสริม (Augmented reality book) เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

2.7 การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) และหนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) ผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ค

ตอนที่ 2 นวัตกรรมการตลาดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ/ปฏิบัติธรรม การทำบุญ/เชิงแสงบุญ และการตลาดเชิงกิจกรรมของวัดในพระนครศรีอยุธยา กรณีศึกษาวัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม 2 วัด (วัดมเหยงคณ์ วัดตาลเอน)และวันที่เน้นทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ 4 วัด (วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดท่าการ้อง วัดหน้าพระเมรุ)

กลุ่มที่ 1 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม 2 วัด

วัดมเหยงคณ์

เป็นวัดที่มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ (1) กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม/วิปัสสนากรรมฐาน (2) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวโบราณสถาน ดังนั้นวัดนี้จึงเป็นทางเลือกให้กับคน 2 กลุ่มใหญ่ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้

1. กลยุทธ์การตลาดตามเป้าหมาย (Target marketing strategy) เนื่องจากวัดมเหยงคณ์มีลูกค้า 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม/วิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมีความต้องการและมีเหตุจูงใจในการมาที่วัด คือ ต้องการความสุขและกายจากการปฏิบัติธรรม (2) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวโบราณสถาน ซึ่งถือว่ามีภาพลักษณ์แหล่งการเป็นมรดกโลก ที่มีความต้องการและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน จึงถือว่าใช้กลยุทธ์การตลาดมุ่งต่างกัน (Differentiated marketing) โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้ปฏิบัติธรรม และกลุ่มเป้าหมายรองคือ นักท่องเที่ยวโบราณสถาน

2. การกำหนดการแบ่งส่วนตลาดของวัดมเหยงคณ์ แบ่งตามเกณฑ์ ต่างๆ ดังนี้

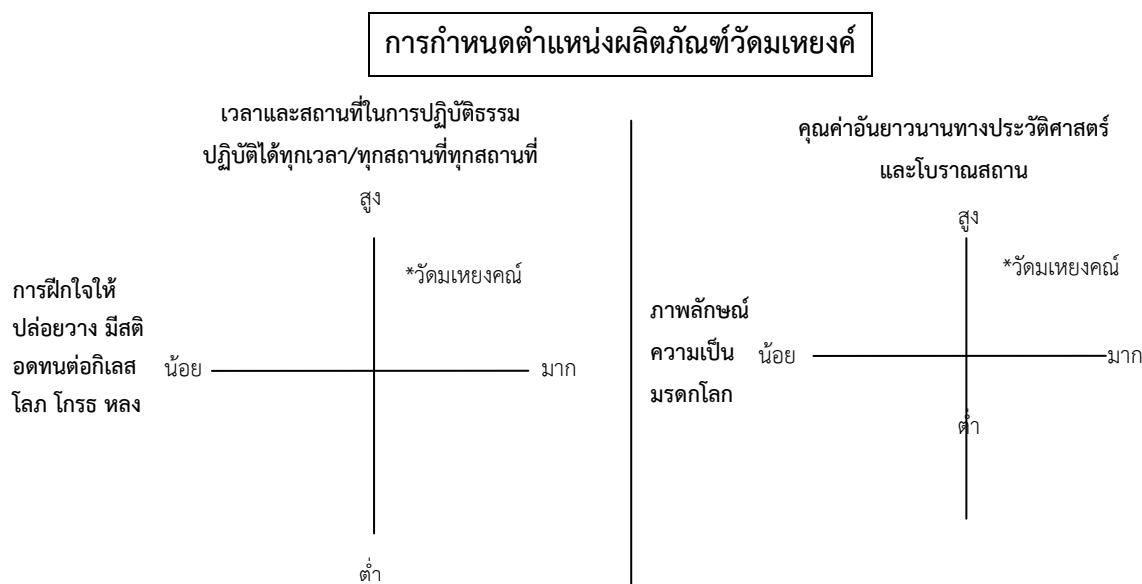
2.1 พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral) เช่น กลุ่มที่มาวัดมีความภักดีต่อวัดมากน้อยเพียงใด (พวกที่มาปฏิบัติจะมีความภักดีมากกว่ากลุ่มที่ท่องเที่ยวโบราณสถาน) สภาพการรู้จักวัด เช่น กลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมจะมีความสนใจและมีความต้องการมาก แต่กลุ่มที่ท่องเที่ยวโบราณสถานนั้นอาจจะไม่รู้จักเลย เป็นต้น

2.2 จิตนิสัย หรือจิตวิทยา (Psychographic/psychological) สำหรับกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมจะมีความต้องการ-การจูงใจ (Need-motivation) อย่างมากต่อการปฏิบัติธรรม มีบุคลิกภาพที่เชื่อมั่นในตัวเอง เป็นต้น ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวโบราณสถานนั้นจะเป็นคนสนใจสิ่งแวดล้อมภายนอกและชอบผจญภัย และชอบเข้าสังคม เป็นต้น การแบ่งส่วนตลาดตามจิตนิสัยหรือจิตวิทยาเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) มาเพื่อท่องเที่ยวโบราณสถาน (2) มาปฏิบัติธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐาน กลุ่มนี้มาเพื่อแก้ปัญหาทุกข์และหรือความสุข โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายหลักที่กลุ่มผู้มาปฏิบัติธรรม ซึ่งมาปฏิบัติธรรมในฝั่งปฏิบัติ เหล่านี้สอดคล้องกับการตลาดตามเป้าหมาย (Target marketing process) (Belch & Belch, 2015, p. 47)

2.3 การแบ่งส่วนตลาดตามเกณฑ์อายุ กล่าวคือกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมนั้นจะมุ่งที่อายุ 25 ปีขึ้นไปเป็นหลัก ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวโบราณสถานนั้นจะมุ่งที่อายุ 25 ปีลงมาเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก (Kotler & Keller, 2016, p. 269)

3. การเลือกตลาดเป้าหมาย (Selecting a market to target) ใช้กลยุทธ์การตลาดมุ่งต่างส่วน 2 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มปฏิบัติธรรมเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก และกลุ่มนักท่องเที่ยวโบราณสถานเป็นกลุ่มเป้าหมายรอง

4. การกำหนดผลิตภัณฑ์และอัตลักษณ์ผ่านกลยุทธ์การตลาด (Positioning and brand identity through marketing strategies) จากการที่วัดมเหยงคณ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนปฏิบัติธรรม/วิปัสสนากรรมฐาน และส่วนที่มาท่องเที่ยวโบราณสถาน ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มมีความต้องการที่ต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อความสบายใจ เพื่อการดับทุกข์ ซึ่งถือว่ามีคุณค่ายิ่ง ส่วนกลุ่มที่มาท่องเที่ยว ต้องการชมโบราณสถานซึ่งถือว่ามีภาพลักษณ์ความเป็นมรดกโลก จึงควรใช้ประเด็นนี้ไปกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Positioning) และอัตลักษณ์ของวัดมเหยงคณ์ รูปลักษณะโดยรวมของวัดที่แสดงภาพลักษณ์ของวัด เพื่อที่สื่อสารดึงดูดลูกค้าเป้าหมาย โดยโยงความสัมพันธ์ไปที่ตรา และกลยุทธ์การตลาด ประกอบด้วย ปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ วิสัยทัศน์ วัฒนธรรม ตำแหน่งที่มีคุณค่า บุคลิกภาพ ความสัมพันธ์กับตรา และการนำเสนอข่าวสาร (MBASkool, 2008)

ภาพที่ 5.1 การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์วัดมเหยงคณ์

โครงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับวัดมเหยงคณ์เป็นนวัตกรรมที่จัดขึ้นตามความต้องการของวัดมเหยงคณ์

1. **แผนผังของวัด** ประกอบด้วย 2 ส่วน (1) สถานที่ที่ใช้ปฏิบัติธรรม และสถานที่ที่เป็นโบราณสถาน แต่เน้นส่วนที่เป็นปฏิบัติธรรม (2) อีกด้านหนึ่งสรุปการปฏิบัติธรรมใน 1 หน้า (ดังภาคผนวก)

1.1 แผนผัง 2 ด้าน ด้านหน้าแสดงผังวัด (ขนาด A4) ด้านหลังแสดงคติธรรม/สุภาษิตที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริง (ดังภาคผนวก)

1.2 แผนผังวัดมเหยงคณ์ เป็นป้ายไวเนล ขนาด 1.5 เมตร X 1 เมตร ขนาด 2 เมตร X 1.5 เมตร

2. สื่อสิ่งพิมพ์

2.1 หนังสือเล่มเล็กขนาด กว้าง 4 นิ้ว X สูง 5.5 นิ้ว (4"×5.5") แสดงคำขวัญโดยเขมรังสี ภิภุช วัดมเหยงคณ์ (ดังภาคผนวก)

2.2 หนังสือพ็อกเก็ตบุ๊กขนาด กว้าง 5.5 นิ้ว X สูง 8 นิ้ว (5.5"×8") แสดงการปฏิบัติธรรม/วิปัสสนากรรมฐาน ในชีวิตประจำวันโดยเขมรังสี ภิภุช วัดมเหยงคณ์ (ดังภาคผนวก)

3. **นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมผ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book)** ใช้คอมพิวเตอร์เปิดอ่าน เชื่อมโยงกับเว็บไซต์ต่างๆได้ และสามารถโต้ตอบกับผู้อ่าน และหนังสือประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) เป็นการรวบรวมแหล่งท่องเที่ยววัดที่สำคัญในอยุธยา (ดังภาคผนวก) เนื้อหาทั้งหมดจะเกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งหมดของโครงการย่อยและแผนงานหลักที่สำคัญของเรื่องนี้ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ ตัวอย่างเช่น (1) โครงการโพธิ์เงิน โพธิ์ทอง และโพธิ์แก้ว เพื่อนำหลักศีล สมาธิ ปัญญาเพื่อเป็นหลักธรรมในการปฏิบัติธรรม (2) การใช้เสียงเพลงสอนธรรม (3) การใช้ VDO (4) สุภาษิต คำขวัญ โดยเขมรังสี ภิภุช วัดมเหยงคณ์

ภาพที่ 5.2 โครงการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับวัดมเหยงคณ์เป็นนวัตกรรมที่จัดขึ้นตามความต้องการของวัดมเหยงคณ์

วัดตาลเอน

ลักษณะวัดตาลเอนคาดเดาว่าถูกสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา กลุ่มที่มาวัดตาลเอน กลุ่มหลักคือกลุ่มผู้มาปฏิบัติธรรมอยู่ทางด้านทิศใต้ของทางหลวงชนบทพระนครศรีอยุธยา 3013 ส่วนด้านทิศเหนือเป็นโบราณสถานโบสถ์วิหารและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประกอบด้วย พระบรมสารีริกธาตุสมัยกรุงศรีอยุธยา มีอายุประมาณ 400 ปี นอกจากนี้ยังมีพิพิธภัณฑสถานโบราณอยู่ด้านซ้าย นักท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดนั้นมาเพื่อปฏิบัติธรรม เป็นกลุ่มต่างๆ มีโปรแกรมที่หลากหลายทั้งระยะสั้น ปานกลาง มีกลยุทธ์ ดังนี้

1. **กลยุทธ์การตลาดตามเป้าหมาย (Target marketing process)** เนื่องจากวัดตาลเอนเกือบทั้งหมดเป็นผู้มาปฏิบัติธรรม ซึ่งอาจจะมาเองหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนเข้าร่วมในกรณีที่เป็นโครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ-สามเณร ภาคฤดูร้อน (8 วัน) และโครงการปฏิบัติ

เยาวชนหญิง “ศีลจาริณี” (8 วัน) โครงการปฏิบัติธรรมทางสายเอก (8 วัน) มารดาผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่ส่งเสริมให้ลูกหลานมาปฏิบัติ

2. การกำหนดการแบ่งส่วนตลาดของวัดตาลเอน แบ่งตามเกณฑ์ ต่างๆ ดังนี้

2.1 การแบ่งส่วนตลาดตามระดับการศึกษา ได้แก่ กลุ่มสถาบันการศึกษาที่อยู่ในละแวกใกล้เคียงวัดและในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

2.2 ตามพฤติกรรมศาสตร์ประกอบด้วยกลุ่มนักท่องเที่ยว/พุทธศาสนิกชนที่ไม่เคยปฏิบัติธรรมมาก่อนเลย และกลุ่มที่เคยปฏิบัติธรรมมาแล้วเป็นประจำ

2.3 การแบ่งส่วนตลาดตามความสะดวกและช่วงเวลา ในการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม เป็น 1 วัน, 3 วัน, 7 วัน, 1 เดือน หรือระยะยาวแล้วแต่โปรแกรมของวัด

2.4 ลักษณะด้านประชากรศาสตร์ ตามเกณฑ์อายุ ได้แก่ กลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ โครงการบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ-สามเณร ภาคฤดูร้อน (8 วัน) และโครงการปฏิบัติเยาวชนหญิง “ศีลจาริณี” (8 วัน) โครงการปฏิบัติธรรมทางสายเอก (8 วัน) มารดาผู้ปกครองมีแรงจูงใจหรือความต้องการที่จะนำลูกมาปฏิบัติธรรม โดยมีความเชื่อถือว่าจะได้ผลบุญจากการที่ลูกบวชหรือปฏิบัติธรรม ดังนั้นจึงนำลูกหลานมาปฏิบัติธรรมในลักษณะขอรับรองแกมบังคับ

2.5 ลักษณะภูมิศาสตร์ ส่วนใหญ่เป็นสถาบันการศึกษาในจังหวัดอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียงที่ส่งบุตรหลานเข้ามาร่วมปฏิบัติธรรม ผู้มาปฏิบัติจะอยู่ใกล้เคียงวัด

2.6 จิตนิสัย หรือจิตวิทยา (Psychographic/ psychological) เป็นกลุ่มที่มาเป็นประจำ สม่ำเสมอ เกือบทั้งหมดเป็นเพศหญิง เพศชายแม้จะมีน้อยแต่มีความตั้งใจที่จะมาปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริง นอกจากนี้เป็นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่จัดพนักงานมาปฏิบัติธรรมใหญ่มีแรงจูงใจที่จะอุทิศส่วนกุศลให้กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการที่ ๙ โดยมีความต้องการและการจูงใจ ต้องการบุญจากการปฏิบัติธรรม (Kotler & Keller, 2016, p. 269) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการจูงใจที่ว่าคนเราจะเริ่มมีพฤติกรรมใดก็ตามก็ต้องเกิดแรงจูงใจ (Needs) แล้วเกิดความเครียด (Tension) ทำให้เกิดแรงขับ (Drives) นำไปสู่เกิดการพฤติกรรม (Behavior) และส่งผลต่อเนื่องไปยังผลลัพธ์คือการบรรลุจุดมุ่งหมาย (Need fulfillment) ทำให้เกิดการลดความตึงเครียดลง ซึ่งก็คือความพึงพอใจ (Satisfied) นั่นเอง (Schiffman & Wisenblit, 2015, p. 84)

3. การเลือกตลาดเป้าหมาย (Selecting a market to target) อาจจะมุ่งหลายกลุ่มตามระยะเวลา ระยะเวลาในการปฏิบัติ เช่น 1 วัน 3 วัน 7 วัน หรือตามลักษณะประชากรศาสตร์ดังกล่าวในข้อ 2

4. การกำหนดผลิตภัณฑ์ และอัตลักษณ์ผ่านกลยุทธ์การตลาด (Positioning and brand identity through marketing strategies) จากการที่วัดตาลเอน มุ่งเน้นการปฏิบัติธรรม

เป็นหลัก ซึ่งพวกที่มาท่องเที่ยววัดตาลเอนมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย กล่าวคือ กลุ่มที่มาปฏิบัติธรรมต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อความสบายใจ เพื่อการดับทุกข์ ซึ่งถือว่ามีความค้ำยั้ง ซึ่งต้องใช้ประเด็นคุณค่าของการปฏิบัติธรรมไปกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Positioning) ว่าได้รับผลบุญอันยิ่งใหญ่ ยิ่งกว่าการทำบุญใด ๆ ส่วนอัตลักษณ์ของตาลเอนนั้น รูปลักษณะโดยรวมของวัดเป็นลักษณะวัดในชนบทพื้นที่โดยรอบวัดเป็นพื้นที่นา แหล่งปฏิบัติธรรมอยู่ในห้องปรับอากาศ ส่วนลานปฏิบัติธรรมนั้นมีต้นไม้ขนาดเล็กยังไม่โตเต็มที่จึงค่อนข้างร้อน ดังนั้นสมควรที่วัดตาลเอนจะต้องปรับปรุงลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ โดยเพิ่มพื้นที่สีเขียวที่เป็นต้นไม้ใหญ่ให้มากกว่านี้ เพื่อสร้างสรรคบรรยากาศการปฏิบัติธรรมให้เกิดความร่มรื่นเพื่อที่จะโยงความสัมพันธ์ไปที่ตราแหล่งปฏิบัติธรรม คือวัดตาลเอนว่ามีความร่มรื่น (MBASkool, 2008)

กลุ่มที่ 2 วัดทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ จำนวน 4 วัด คือ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดท่าการ้อง วัดหน้าพระเมรุ มีการประยุกต์ใช้ด้านการตลาด ดังนี้

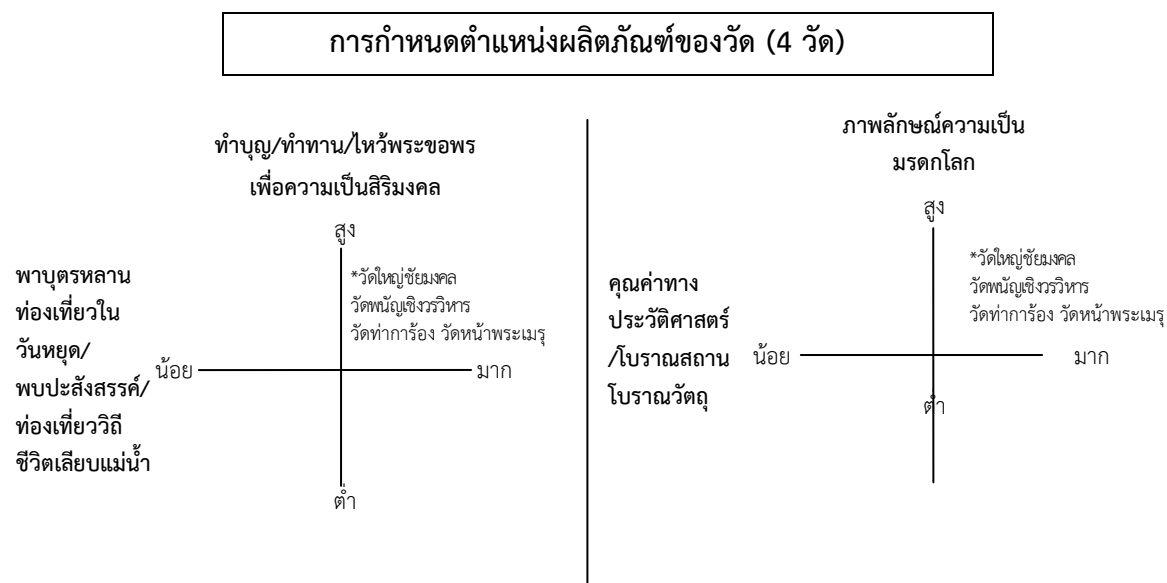
1. กลยุทธ์การตลาดตามเป้าหมาย (Target marketing strategy) และการแบ่งส่วนตลาด (Market segmentation) มีการแบ่งส่วนตลาดตามพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral) และประชากรศาสตร์ด้านเชื้อชาติ (Demographic segmentation ethnics) ออกเป็น 2 กลุ่มคือนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ดังนี้ (1) นักท่องเที่ยวชาวไทยจะมุ่งเข้ามาทำบุญทำทานไหว้พระก่อนแล้วจึงท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ รับประทานอาหารและช้อปปิ้งมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลยที่จะมุ่งไปปฏิบัติธรรม (2) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะมุ่งท่องเที่ยวชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศึกษาประวัติศาสตร์ ซึ่งวัดทั้ง 4 วัดในพระนครศรีอยุธยา มีภาพลักษณ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก ทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความต้องการและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน จึงเลือกใช้กลยุทธ์การตลาดมุ่งต่างส่วน (Differentiated marketing) ในงานวิจัยเรื่องนี้เป็นการท่องเที่ยวเชิงธรรมเราจึงมุ่งเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทยเท่านั้นเพราะชาวต่างชาติในพระนครศรีอยุธยาไม่สนใจทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระเลย อีกทั้งไม่สนใจปฏิบัติธรรม

2. การแบ่งส่วนตลาด (Market segmentation) และการเลือกตลาดเป้าหมาย (Selecting a market to target) ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เน้นทำบุญ/ทำทาน/ไหว้ และท่องเที่ยวชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศึกษาประวัติศาสตร์ใน 4 วัดแบ่งตามเกณฑ์ ต่างๆ ดังนี้

2.1 พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral) ประกอบด้วย (1) พฤติกรรมทำบุญ/ทำทาน/ไหว้ (2) พฤติกรรมท่องเที่ยวชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศึกษาประวัติศาสตร์ รวมทั้งรับประทานอาหารและช้อปปิ้ง จึงเลือกใช้หลักการตลาดตามเป้าหมาย (Target marketing process) (Belch & Belch, 2015, p. 47)

2.2 การแบ่งส่วนตลาดตามเกณฑ์อายุ ดังนี้ (1) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอายุ 25 ปีลงมา เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนย้อนรอยละคร ย้อนยุคในประวัติศาสตร์ที่ตนเองชื่นชอบ (2) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่อายุมากกว่า 25 ปี และกลุ่มผู้สูงอายุ จะเน้นทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระก่อนแล้วจึงชมโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศึกษาประวัติศาสตร์ รวมทั้งรับประทานอาหาร ขอบปิ้ง รวมทั้งเป็นแหล่งนัดพบปะสังสรรค์ ทบทวนความทรงจำในประวัติศาสตร์ โดยเปรียบเทียบกับละครย้อนยุคที่ตนเองชื่นชอบ

4. การกำหนดผลิตภัณฑ์และอัตลักษณ์ผ่านกลยุทธ์การตลาด (Positioning and brand identity through marketing strategies) ในกรณีนี้จะเน้นตำแหน่งผลิตภัณฑ์ 2 แบบ คือ (1) แสดงถึงลักษณะความเป็นมรดกโลกของอยุธยา (2) จูงใจพฤติกรรมด้านทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ (3) พยายามให้ผู้ทำบุญเกิดการเรียนรู้เพิ่มการปฏิบัติธรรมกรรมฐานเข้าไป การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์มีทางเลือกดังนี้ (1) ภาพขวา เน้นภาพลักษณ์ความเป็นมรดกโลกและคุณค่าทางประวัติศาสตร์/โบราณสถาน โบราณวัตถุ (2) ภาพซ้าย เน้นทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระขอพรเพื่อความ เป็นสิริมงคล และพาบุตรหลานท่องเที่ยวในวันหยุด/พบปะสังสรรค์/ท่องเที่ยววิถีชีวิตเรียบง่าย

ภาพที่ 5.3 การกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์ของวัด 4 วัด

6. กลยุทธ์นวัตกรรมการตลาดและการสื่อสารการตลาด ขั้นตอนการสื่อสาร (The communication process) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับแหล่งข่าวสาร (Source) ข่าวสารที่ใช้ (Message) และช่องทางการใช้สื่อ (Channel หรือ medial) (Belch & Belch, 2015, p. 141) วิธีการที่ได้ผลก็คือ การบอกต่อแบบปากต่อปาก [Word-Of-Mouth (WOM)] ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการสื่อสารอย่างไม่

เป็นทางการระหว่างผู้บริโภครวมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เป็นแหล่งข้อมูลที่มีอำนาจมาก จัดให้ตามสิ่งที่ทางวัดต้องการคือสื่อต่างๆ ที่ใช้ภายในวัด เพราะผู้มาวัดครั้งแรกเกิดความสับสนว่า จะไปที่ไหน ไปอย่างไร สื่อที่ทางวัดต้องการซึ่งจะต้องใช้หลักการสื่อสาร ดังนี้

6.1 ข่าวสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดั้งเดิมอื่น ดังนี้

(1) เน้นข่าวสารนวัตกรรมการใช้สื่อเผยแพร่ธรรมและจงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยใช้หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ

(2) ข่าวสารเพื่อจงใจให้เกิดทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ ต้องเน้นข่าวสารต่อไปนี่ “กาลย่อมล่วงไป ราตรีย่อมผ่านไป ชันช่วงวัยย่อมละล้าดับไป ผู้เล็งเห็นภัยในภพนั้น พึงทำบุญอันนำสุขมาให้” (หลวงพ่ोजริญฐิตธมฺโม, พระครูสมุห์จิริยุทฺธ อธิณฺฺโท, 2553)

(3) ข่าวสารเพื่อจงใจให้เรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนาดังนี้ (1) ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นตามเรื่องที่มีมันจะเป็น ได้ลาภเสียลาภ ได้ยศเสียยศ ได้สรรเสริญโดนินทา ได้สุขได้ทุกข์ (พุทธทาส อินทปัญโญ, 2522) (2) วันพรุ่งนี้ อยู่ไกล ยังไม่เกิด ช่างมันเกิด อयर้อน ไปก่อนใช้ วันวานนี้ ตายแล้วให้ตายไป อयर้อนใจ ไปซ่อง ทั้งสองวัน (3) ถ้าวันนี้ สดชื่น ะรื่นจิต อयर้อนใจ หน้า-หลัง มาคลั่งฝืนสิ่งที่แล้ว แล้วไป ให้แล้วกัน สิ่งที่ไม่มา อयर้อนใจ (หลวงพ่ोजริญฐิตธมฺโม, พระครูสมุห์จิริยุทฺธ อธิณฺฺโท, 2553)

(4) ข่าวสารเพื่อจงใจให้ปฏิบัติธรรม ดังนี้ เปรียบเหมือนการเดินทาง ความเจริญวิปัสสนา ก็เหมือนเดินทางไปกลางแดด ไม่มีที่พัก มันก็ร้อนหน่อย คนเจริญสมณะ ก็เหมือนกับว่าเดินทางไป มีศาลาพักร้อน หลบร้อน เย็นสบาย แต่ถ้าไม่เดินต่อไป ก็ไม่ถึงเป้าหมาย (พระภาวนาเพชรคุณ (สุรศักดิ์ เขมรสี)

6.2 ข่าวสารผ่านสื่อที่ติดต้นไม้ภายในวัด เน้นการปฏิบัติธรรม ดังนี้ (1) แสงประทีปสว่างตา แสงปัญญาสว่างใจ (2) สว่างตาด้วยแสงอาทิตย์ สว่างจิตด้วยแสงแห่งพระธรรม (3) อาศัยปัญหาเพื่อปัญญาบรรเจิด (4) รู้ละ สละวาง วางสบาย (5) รู้กายที่เคลื่อนไหว รู้ใจที่รับรู้ (6) หยุดใจให้ไร้อยาก (7) เมื่อวางก็ว่าง ไม่วางก็วุ่น (8) ผ่อนปลง..ลงวาง..วางสบาย (9) ระลึกรู้อยู่เสมอ อयर้อนใจ (10) รู้ใจไว้นิ่งๆ รู้ทุกสิ่งเป็นเช่นนั้นเอง (11) อาศัยความแก่ เพื่อเจอความจริงแท้ของสังขาร (12) เพียงแต่พอ ก็พอเพียง (13) รมไม้เย็นพักผ่อนหายร้อนอาสน์ รมเงาญาติเย็นสบายหายเจ็บเหงา รมพ่อแม่ เย็นสุขทุกข์บางเบา รมพระธรรมเย็นทุกเช้าเย็น (14) เอาชนะความเห็นแก่ตัว ต้องไม่กลัวความเสียสละ (15) เมตตาเป็นเสน่ห์ เจ้าเล่ห์เป็นเสนียด (16) อาศัยความเป็นธรรม เพื่อฝึกฝนตนเอง (พระภาวนาเพชรคุณ (สุรศักดิ์ เขมรสี)

7. นวัตกรรมการสอนธรรมด้วยสื่อดิจิทัล ดังนี้

(1) พัฒนาเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค (เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น)

(2) การใช้แผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) หนังสือประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ค (เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตราแกรม ทวิตเตอร์) ในการเผยแพร่ธรรมะระหว่างกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม โดยผู้ปฏิบัติธรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง (Learning by doing) ผ่านสื่อดิจิทัลดังกล่าว ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากการทดลองปฏิบัติด้วยตัวเอง

(3) ควรปรับเปลี่ยนตู้ดั้งเดิมเป็นตู้อัตโนมัติที่เชิญชวนให้ทำบุญ ให้ปรับโปรแกรมโดยการสอนธรรมผ่านตู้อัตโนมัติ

(4) นันทนาการเชิงธรรม/ปฏิบัติธรรมสามารถทำได้ในรูปของกายบริหารแบบช้าแบบโยคะ หรือรำมวยไทย ร่วมกับนันทนาการเสียงเพลงและสื่อที่ใช้ภาพประกอบการปฏิบัติ นันทนาการเชิงธรรมขึ้นอยู่กับกลุ่มที่ใช้ เช่น ค่ายลูกเสือ ใช้เพลงธรรมเข้ามาช่วยสอน เช่น เพลงของเสถียรธรรมสถาน เพลงของชินกร วงดนตรีจีวัน โดยใช้ภาพวาดการ์ตูน ภาพจริง ภาพธรรมชาติ ประกอบ

(5) สื่อการสอนธรรมที่ต้องเพิ่มเติม โดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อให้รองรับในการที่จะนำข้อมูลไปใส่ ให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยเน้นแนวทางการเรียนรู้ด้วยตัวเอง ควรจะมาเริ่มต้นที่วัดแล้วนำมาปฏิบัติต่อเองที่บ้าน

8. นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ โดยมุ่งที่กลุ่มนักท่องเที่ยวใน 4 วัด ตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

8.1 การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน โดยเน้นสิ่งจูงใจบำเพ็ญประโยชน์ ทำบุญเพื่อพ่อ (เช่น กิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริร่วมรณรงค์ให้คนไทยสามัคคีโดยใช้ธรรมร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9)

8.2 โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอใจ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรม หลักมัชฌิมาปฏิบัติทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจ ขนาดย่อมเพื่อสังคม และศาสนา

8.3 ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการการปฏิบัติธรรมร่วมกับการทำบุญให้มากขึ้น

9. นวัตกรรมการสอนธรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา โดยเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยววัด ดังนี้

9.1 การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม เช่น สวดมนต์ กำหนดลมหายใจเบื้องต้น ซึ่งใช้เวลา น้อยหรือมากตามความสะดวก หรือปรับการฝึกสมาธิในทุกอิริยาบถ

9.2 การจัดทำสื่ออนิเมชัน/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม

9.3 บริหารจัดการและพัฒนาพระและวัด ให้เป็นต้นแบบที่ดีของการปฏิบัติธรรม รวมทั้งแต่ละวัดต้องพัฒนาพระ/วิทยากรที่สามารถสอนธรรม/ประชาสัมพันธ์/จูงใจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดให้เห็นคุณค่าที่ดีของการปฏิบัติธรรม

9.5 โครงการสอน/จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว โดยพระภิกษุสงฆ์/วิทยากร โดยเน้นหนทางการเชิงธรรม เช่น การใส่ทำนองเพลงสรวัดญะ/สอนฝึกสมาธิ บทสวดมนต์ต่างๆ

10. นวัตกรรมการปฏิบัติธรรม โดยมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ การปฏิบัติธรรม ดังนี้

10.1 จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสนทนาธรรม/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้กับการปฏิบัติธรรมทางศาสนา ทั้งนี้จะต้องสื่อสารให้ผู้สนใจเข้าไปปฏิบัติธรรมได้อย่างแท้จริง รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์/วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในการสอน เนื่องจากมีบางวัดที่แจ้งว่ามีห้องแต่เป็นห้องที่ปิดไว้ ไม่มีการเปิดให้ผู้สนใจเข้าไปใช้บริการ

10.2 การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม เช่น สวดมนต์ กำหนดลมหายใจเบื้องต้น ซึ่งใช้เวลาน้อยหรือมากตามความสะดวก หรือปรับการฝึกสมาธิในทุกอิริยาบถ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. นวัตกรรมโครงการเติมเต็มบุญของวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย
2. นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรมสำหรับสถานศึกษาระดับต่าง ๆ โดยเสริมเข้าไปในโปรแกรมการท่องเที่ยว
3. นวัตกรรมนันทนาการเชิงธรรม เพื่อการเรียนรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม ร่วมกับการบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรม เสริมสร้างความแข็งแกร่งเศรษฐกิจพอเพียง และการแก้ปัญหาสังคมสำหรับกลุ่มนักเรียน นักศึกษาในระดับปฐม มัธยม และอุดมศึกษา
4. นวัตกรรมการจัดสิ่งกระตุ้นทางการตลาดดิจิทัล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา คู่ขนานกับการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สนใจ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- กมล สุตประเสริฐ. (2540). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.
- แก้ว ชิตตะขบ. (2554). *พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, ประยูร สุขะใจ และนภดล เตชธมโม. (2552). *ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2558). *ธรรมะกับชีวิตประจำวัน : 7 หลักธรรม บ่งชี้ความเป็นคนดีที่แท้จริง*. สืบค้น 22 มิถุนายน 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Dhamma/ViewNews.aspx?NewsID=9540000125558>.
- พระครูปลัดกิตติวัฒน์. (2555). *ระเบียบปฏิบัติธรรม วัดตาลเอน*. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งเรืองวิริยะพัฒนาโรงพิมพ์ จำกัด.
- พระธรรมฐิติญาณ. (2560). *๘๐ ปี ๘๐ ธรรม*. ร้อยเอ็ด : สำนักพิมพ์จังหวัดร้อยเอ็ด.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์, (ม.ป.ป.), *วิปัสสนากรรมฐาน เปลี่ยนชีวิต*, บริษัท สำนักพิมพ์ชัยรุ่งเรืองพัฒนา.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์. (2553). *สติปัฏฐาน ๔*. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.พี.เอ็น. การพิมพ์ จำกัด
- พระอาจารย์อินทร์ถวาย สันตุสสโก. (2558). *พระธรรมเทศนาแนวทางการเจริญจิตภาวนา*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ยูนิเวอร์แซลพับลิชี
- ภัชรบถ ฤทธิเต็ม (2556). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมในวัด* (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วชิรญาณวโรรส. (2560). *สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, กรมพระยา 2413-2464 นวโกวาท* (ฉบับประชาชน). พิมพ์ครั้งที่ 18, กรุงเทพฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศันสนีย์ รำเพย. (2555). *วัดสวนพิกุล* (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อเนก ชิตเกสร และพรพรรณ ไซยปิ่นชนะ. (2554). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research)*. สืบค้น 22 มิถุนายน 2558, จาก <http://business.payap.ac.th/ba-km/km%20%>,

- วิกิพีเดีย. (2558). *นวัตกรรม*. สืบค้น 20 มิถุนายน 2559, จาก
<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%99%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1>.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2547). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อเนก ชิตเกสร และพรรณนุช ไชยปิ่นชนะ. (2554). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR = Participatory Action Research)*. สืบค้น 22 มิถุนายน 2558, จาก
<http://business.payap.ac.th/ba-km/km%20%>

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

- Alexandra, J., Higgins, J. & White, T. (1998). *Environmental Indicators for National State of the Environment Reporting: Local and Community Uses*. Australia: State of the Environment: Environmental Indicator Report. Environment Australia, Canberra.
- Belch, G. E., & Belch, M. A. (2015). *Advertising and Promotion: An Integrated Marketing Communications Perspective*. Boston: McGraw-Hill.
- Brown, D. (2004). *Participation in Poverty Reduction Strategies: Democracy Strengthened or Democracy Undermined?*, In Hickey, S. & Mohan, G. (eds). *Participation - From Tyranny to Transformation? Exploring New Approaches to Participation in Development*. Zed., London, pp. 278–283.
- Brown, D. (2004). *Participation in Poverty Reduction Strategies: Democracy Strengthened or Democracy Undermined?*, In Hickey, S. & Mohan, G. (eds). *Participation - From Tyranny to Transformation? Exploring New Approaches to Participation in Development*. Zed., London, pp. 278–283.
- CPARN. (2011). *2nd Event wrap-up: "History Informing the Present"*. Retrieved June 25, 2015 from <http://www.cparn.org/2011/04/2nd-event-wrap-up-history-informing.html>.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management*. (15th ed.). Boston, MA: Pearson Education Limited.

- MediaWiki. (2009). *Action Research*. Retrieved June 26, 2015 from http://labsome.rmit.edu.au/liki/index.php/Action_research.
- Schiffman, L., & Wisenblit, J. (2015). *Consumer Behavior*. Boston: Pearson Education Limited.
- Solomon, M. R. (2018). *Consumer Behavior*. (12th ed). Boston: Pearson Education Limited.
- UNESCO. (2006). *Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism. Discussion Report of the Planning Meeting for 2008*. International Conference on Creative Tourism. Retrieved June 26, 2015 from <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001598/159811e.pdf>.
- Chevalier, J. M. & Buckles, D. J. (2013). *Participatory Action Research: Theory and Methods for Engaged Inquiry*. New York : Simultaneously.
- Community Solution. (2008). *Ensuring Community Involvement: What Level of Partnership?*. Retrieved June 27, 2015 from <http://www.communitysolutions.com.au/papers/LMpartnerships.html#5>.
- Community Tool Box. (2014). *Section 6. Participatory Evaluation*. Retrieved June 27, 2015 from <http://ctb.ku.edu/en/table-of-contents/evaluate/evaluation/participatory-evaluation/main>.
- CPARN. (2011). *2nd Event wrap-up: "History Informing the Present"*. Retrieved June 25, 2015 from <http://www.cparn.org/2011/04/2nd-event-wrap-up-history-informing.html>.
- Dadich, A. & Fitzgerald, J. A. (2007). *Module 3: Action Research, Self Learning Module prepared for Business Research Skills Seminar*. (2nd ed). Australia : University of Western Sydney.
- Ebi, K.L. & Semenza. J.C. (2008). *Community-based Adaptation to the Health Impacts of Climate Change*. *American Journal of Preventive Medicine*, 35(5). 501-507.
- Greenwood, D. & Levin, M. (2006). *Introduction to Action Research : Social Research for Social Change*. (2nd ed). Thousand Oaks : Sage Publication.
- Hisrich, R., Peters, M., & Shepherd, D. (2010). *Entrepreneurship*. (8th ed). New York: McGraw-Hill.
- _____. (2013). *Entrepreneurship*. (9th ed). New York: McGraw-Hill.

- Jackson, E. T. & Kassam, Y. (1998). *Knowledge Shared: Participatory Evaluation in Development Cooperation*. Canada : Kumarian.
- Jiao, J., Ma, Q. & Tseng, M. M. (2003). *Towards High Value-added Products and Services: Mass Customization and Beyond*. *Technovation*, 23(10), 809-821.
- Kotler, P., Kartajaya, H. & Setiawan, I. (2010). *Marketing 3.0*. (2nd ed). New Jersey : Prentice-Hall.
- Kyiv. (2002). *Communities of Ukraine : On the Way to Rebirth. Part VI Building Community Development Programs, Civil Society Community Roots Project Canadian Bureau for International Education*. Retrieved December 24, 2015 from <http://ced.org.ua/eng/book1/60.htm>.
- MacDicken, K. (2014). *Participatory Action Research*. PowerPoint presentation, FOA corporate document repository. Retrieved December 24, 2015 from <http://www.fao.org/docrep/005/y4803e/y4803e25.htm>.
- MBASKool (2017). Brand Identity. Retrieved June 26, 2017 from <http://www.mbaskool.com/business-concepts/marketing-and-strategy-terms/7346-brand-identity.html>.
- McIntyre, A. (2008). *Participatory Action Research (qualitative research methods)*. Thousand Oaks, CA : Sage Publications.
- Mckeown, M. (2008). *The Truth about Innovation*. London : Prentice-Hall.
- Ohridska-Olson, R. & Ivanov, S. (2010). *Creative Tourism Business Model and Its Application in Bulgaria. Cultural Realms*. Retrieved June 26, 2015 from http://culturalrealms.typepad.com/files/creativetourismbm_article_1_lr.pdf.
- Richards, G. & Raymond, C. (2000). *Creative Tourism*. *ATLAS News*, 23, 16-20.
- Ryder, M., & Wilson, B. (1997). From Center to Periphery: Shifting Agency in Complex Technical Learning Environments. *Paper presented at the American Educational Research Association*. Chicago.
- Schiffman, L. G. & Kanuk, L. L. (2007). *Consumer Behavior*. (9th ed). New Jersey : Prentice-Hall.
- Sean, A. K. & Michael, J. K. (2005). Practicing Participatory Action Research. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 187-195.

- Thompson, K. (2013). *Good Design in Good Business*. Retrieved June 26, 2015 from <http://kaylaashley345.blogspot.com/>.
- Tripp, D. (2005). *Action Research : a Methodological Introduction*. Retrieved June 26, 2015 from http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1517-97022005000300009&lng=pt&nrm=iso&tlng=pt.
- UNESCO. (2006). *Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism. Discussion Report of the Planning Meeting for 2008*. International Conference on Creative Tourism. Retrieved June 26, 2015 from <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001598/159811e.pdf>.
- Yuliani, L. (2003). *Lesson Learnt from Managing Adaptive Collaborative and Research with Specific Reference to a Project in Indonesia*. Bogor Indonesia: ACM Project Internal Report.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทสรุปผู้บริหาร

บทสรุปผู้บริหาร (Executive Summary)

ชื่อโครงการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชียงแสนบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (Participatory Action Research with Stakeholders for Creating Value Added Innovation towards Dhamma and Merit-Making Tourism and Event Marketing of Temple Destinations in Ayutthaya Province)

ชื่อคณะผู้วิจัย ดร.จิรัชย์ ศิริศิริธรรม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิระวัฒน์ อนุวิชานนท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์มาดา วิชาศิลป์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราณุช โสภา
รองศาสตราจารย์ศิริวรรณ เสรีรัตน์
ดร.วิชชพร เทียบจัตุรัส
นางสาวกนิษฐ เลิศสิริศรีสกุล
นางสาวเนาวรัตน์ เลิศมณีพงศ์

งบประมาณและระยะเวลาทำวิจัย

ได้รับงบประมาณอุดหนุนสนับสนุนทุนอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดินด้านการวิจัย

ปีงบประมาณ 2560

ระยะเวลาการทำวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ 30 กันยายน 2559 ถึง 30 กันยายน 2560

ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ธีรยุทธ สุนทร

ความเป็นมาและความสำคัญ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดที่มีวัดที่มีชื่อเสียงในด้านต่างๆ เป็นจำนวนมาก บางวัดก็มีพระนอน บางวัดก็มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ บางวัดก็มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง บางวัดก็มีสถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุที่สวยงาม ความมีชื่อเสียงในหลากหลายรูปแบบจึงทำให้วัดแต่ละวัดมีการจัดกิจกรรมต่างกันไป ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นร่วมทำบุญ ปิดทองพระ ร่วมกิจกรรมทางศาสนาอื่นๆ เช่น

ถวายสังฆทาน ทำบุญตักบาตร บริจาคทรัพย์ เป็นต้น ในการจัดงานก็เพื่อสร้างชื่อเสียงและเป็นการหาเงินมาทำนุบำรุงวัด เพราะวัดก็มีค่าใช้จ่ายมีใช้น้อย

ในการจัดงานวัดและการตลาดเชิงกรรมนั้นสมัยก่อนวัดจะเป็นผู้จัดเองซึ่งก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละวัด แต่ปัจจุบันนอกเหนือจากกิจกรรมทางศาสนาแล้วก็จะมีธุรกิจการรับจัดกิจกรรมตามวัดต่างๆ เข้ามาร่วมด้วย ดังนั้นกิจกรรมบางอย่างบางครั้งอาจไม่เหมาะสม หรือไม่เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมซ้ำๆ กัน โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง จึงมีคำถามว่าจะปฏิบัติกร่วมมือกันอย่างไรระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่จะทำให้เกิดการสร้างสรรคนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญรุ่งเรือง และการตลาดเชิงกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากคำถามดังกล่าวข้างต้นนี้ทำให้คณะผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย [Participation Action Research (PAR) with Stakeholders] ซึ่งประกอบด้วย ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้องจะได้ร่วมกันปฏิบัติการโดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กล่าวคือ วิธีการที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม (สุภางค์ จันทวานิช, 2547, น. 67)

จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จะช่วยหาแนวทางการสร้างกลยุทธ์ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยมุ่งที่การสร้างประสบการณ์ให้กับวัด (ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง) นอกจากนี้จะต้องสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) โดยสร้างความพึงพอใจให้กับผู้มาเที่ยว ทำให้เพิ่มความสามารถในการสร้างรายได้และกำไรในที่สุด (Jiao, [Ma](#) & [Tseng](#), 2003) โดยการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Innovation creativity) เป็นการสร้างสรรค์ความคิดริเริ่มใหม่ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าซึ่งนำไปสู่การสร้างยอดขายและกำไรในที่สุด (Hisrich, Perters & Sheptherd, 2013, p. 84) ในงานวิจัยเรื่องนี้จะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง) เพื่อสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญรุ่งเรือง และการตลาดเชิงกิจกรรมของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในโครงการย่อยที่ 2 นี้ ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ก็เพื่อเป็นสร้างสรรค์ร่วมกัน (Participation

and Cocreation) (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2010, pp. 5, 32) ซึ่งอาจจะทำร่วมกับการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือให้ประเมินแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ร่วมกับการปฏิบัติการกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติดังนี้

การปฏิบัติการขั้นที่ 1 วางแผน (Planning) ซึ่งเป็นการวางแผนว่าจะเปลี่ยนแปลงในเรื่องใดบ้าง อย่างไร วางแผน นวัตกรรม และกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจ ภาครัฐ พระภิกษุสงฆ์ มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/ผู้ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ และกลุ่มอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิด สัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ และหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกว่าจะสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มด้านเศรษฐกิจ/การปฏิบัติตามหน้าที่ อารมณ์ สังคม วัฒนธรรม และคุณค่าด้านชีวิตจิตใจ/จิตวิญญาณ ให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญสุข และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้อย่างไร

การปฏิบัติการขั้นที่ 2 การสร้างสรรค์ประเด็น/ปัญหา (Creating Issue/Problem) ในประเด็นนี้จะเป็นการค้นหาประเด็นที่เป็นโอกาส (Opportunities) ที่สามารถสร้างสรรค์คุณค่าด้านเศรษฐกิจ/การปฏิบัติตามหน้าที่ อารมณ์ สังคม วัฒนธรรม และคุณค่าด้านชีวิตจิตใจ/จิตวิญญาณ (Functional, emotional, social, cultural & spiritual) (Kotler, Kartajaya & Setiawan, 2010, pp. 6, 12, 17, 21) ให้กับนักท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญสุข และการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การปฏิบัติการขั้นที่ 3 การปฏิบัติการ/การดำเนินการ (Act) ในขั้นนี้จะเป็นการปฏิบัติตามแผนและแนวทางการสร้างสรรค์ประเด็น/ปัญหาต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 1 และ 2 ทั้งนี้ต้องกำหนดโปรแกรมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่าจะปฏิบัติในเรื่องไหน อย่างไร เวลาใด สถานที่ใด ใครเป็นคนทำ ใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องอย่างไร เป็นต้น

การปฏิบัติการขั้นที่ 4 การรวบรวมข้อมูล (Collect) ในขั้นนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นโดยปฏิบัติการ วิเคราะห์ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งอาจจะทำโดยการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ หรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หรือให้ประเมินแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับคำถามที่ว่ารวบรวมข้อมูลอะไรบ้าง

การปฏิบัติการขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล (Analyze) จากข้อมูลในขั้นที่ 4 จะนำมาวิเคราะห์ว่าการท่องเที่ยวเชิงธรรม เจริญสุข และการตลาดเชิงกิจกรรมที่จัดไปนั้นสามารถสร้างนวัตกรรมมูลค่าเพิ่มได้หรือไม่อย่างไร

การปฏิบัติการขั้นที่ 6 การไตร่ตรองเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่ม (Reflect for Creating Value Added Innovation) เป็นการหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมแต่ละ

กิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญ และการตลาด
เชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

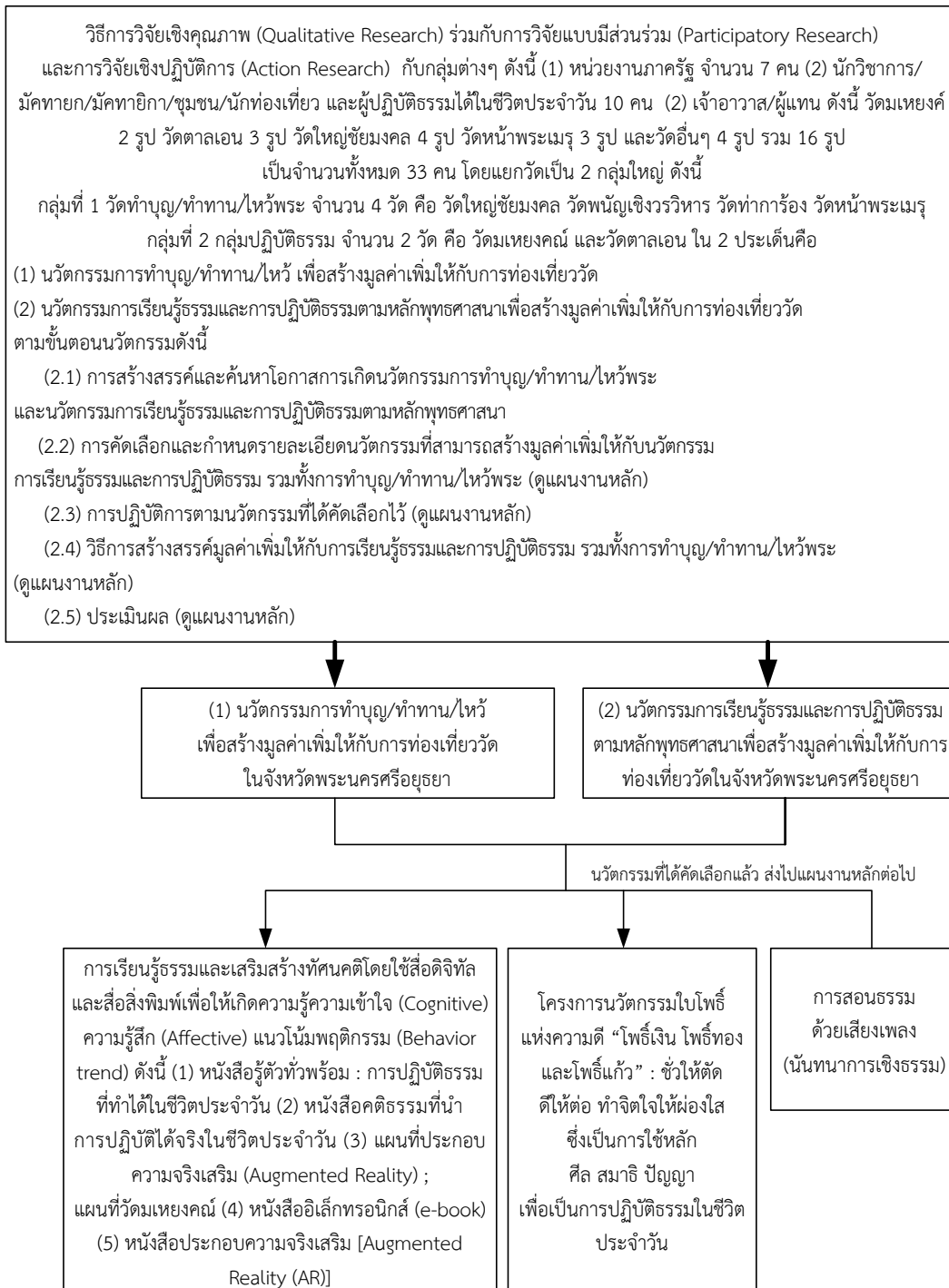
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อศึกษาการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม
มูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่ง
ท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรอบแนวความคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์
นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสวงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่ง
ท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัย จะ
ดำเนินการศึกษาตามกรอบแนวคิด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

กรอบแนวคิดการวิจัยโครงการย่อยที่ 2 (การวิจัยเชิงคุณภาพ) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับกลุ่มต่างๆ ดังนี้ (1) หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 7 คน (2) นักวิชาการ/มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/นักท่องเที่ยว และผู้ปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน 10 คน (2) เจ้าอาวาส/ผู้แทน ดังนี้ วัดมเหยงคณ์ 2 รูป วัดตาลเอน 3 รูป วัดใหญ่ชัยมงคล 4 รูป วัดหน้าพระเมรุฯ 3 รูป และวัดอื่นๆ 4 รูป รวม 16 รูป เป็นจำนวนทั้งหมด 33 คน โดยแยกวัดเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ กลุ่มที่ 1 วัดทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ จำนวน 4 วัด คือ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดท่าการ้อง วัดหน้าพระเมรุ กลุ่มที่ 2 กลุ่มปฏิบัติธรรม จำนวน 2 วัด คือ วัดมเหยงคณ์ และวัดตาลเอน ใน 2 ประเด็นคือ (1) นวัตกรรมกรทำบุญ/ทำทาน/ไหว้ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยววัด (2) นวัตกรรมกรเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยววัดตามขั้นตอนนวัตกรรมดังนี้ (2.1) การสร้างสรรค์และค้นหาโอกาสการเกิดนวัตกรรมกรทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ และนวัตกรรมกรเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา (2.2) การคัดเลือกและกำหนดรายละเอียดนวัตกรรมที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับนวัตกรรม การเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรม รวมทั้งการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ (ดูแผนงานหลัก) (2.3) การปฏิบัติการตามนวัตกรรมที่ได้คัดเลือกไว้ (ดูแผนงานหลัก) (2.4) วิธีการสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มให้กับการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรม รวมทั้งการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ (ดูแผนงานหลัก) (2.5) ประเมินผล (ดูแผนงานหลัก) ขอบเขตด้านพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ (1) วัดพนัญเชิงวรวิหาร (2) วัดใหญ่ชัยมงคล (3) วัดหน้าพระเมรุ (4) วัดท่าการ้อง (5) วัดมเหยงคณ์ และ (6) วัดตาลเอน

สรุปผลการวิจัย และเสนอแนะ จัดลำดับตามกลุ่มดังนี้

หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. การเพิ่มพื้นที่สีเขียวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งอาจจะแฝงกับการทำบุญ หรือจะทำประโยชน์ต่างๆ เข้าไปในโปรแกรมท่องเที่ยว เช่น การจัดงานคาราวานแรลลี่ (สะสมบุญ/สะสมแต้มส์) การทำบุญโดยการปลูกต้นไม้หรือมอบเงินซื้อต้นไม้มาปลูกเพื่อให้วัดเกิดความสวยงาม
2. พัฒนาห้องปฏิบัติธรรมหรือลานปฏิบัติที่แยกเป็นสัดส่วน และมีบรรยากาศที่เงียบสงบไม่วุ่นวาย ทั้งนี้ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้เกิดความชัดเจนว่า ห้องปฏิบัติธรรมนั้นมีการจัดแยก

ประเภทจากแหล่งท่องเที่ยว ควรอยู่ในรูปของความร่วมมือระหว่างวัดกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่สนใจปฏิบัติธรรมในช่วงวันหยุดหรือเทศกาล หรืออาจใช้สถานที่ของสถาบันการศึกษาแล้วเชิญวิทยากรที่เป็นพระหรือฆราวาสที่มีความรู้เข้ามาช่วยสอนก็ได้

3. การจัดประเภทวัด จำแนกตามแนวนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มี 6 ลักษณะดังนี้ (1) วัดทั่วไป เน้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับทำบุญ ทำทาน ไหว้พระ (2) วัดอุทยานการศึกษา เน้นการปฏิบัติธรรม (3) วัดที่เป็นต้นแบบด้านสภาพแวดล้อม มีสวนหย่อม ดอกไม้ หรือลานพักผ่อน ลานธรรม (4) วัดพัฒนาเป็นต้นแบบการปฏิบัติธรรม/วิปัสสนา/กรรมฐาน (5) วัดที่ส่งเสริมอาชีพและสร้างงานให้กับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (6) วัดที่เน้นการทำบุญทำทานไหว้พระ

การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ กิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริ ร.9 เป็นตัวหลักเพื่อเชิญชวนให้ประชาชน หรือนักท่องเที่ยวทั่วทั้งทำบุญ ทำทาน ปฏิบัติธรรม เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลให้กับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เช่น การปฏิบัติธรรม การรักษาศีล พัฒนาสิ่งแวดล้อมในรูปของการทำบุญ การบำเพ็ญประโยชน์ การรณรงค์ให้คนไทยรักสามัคคี

การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อแสวงบุญ/ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา สถานศึกษา โดยปกติสถาบันการศึกษา ชุมชนกับวัดมีกิจกรรมร่วมกันอยู่แล้ว อย่างเช่นการแห่เทียนพรรษา สถานศึกษาในอยุธยาเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเป็นประจำทุกปีตามปกติ

โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีพุทธ การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และหลักมัชฌิมา ปฏิปทา (การเดินสายกลาง) โดยการจัดงานหรือปฏิบัติการร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการให้ความรู้หรือการจัดฝึกอบรมโดยมีสื่อการสอนชี้ถึงประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียงในรูปธรรมเชิงพาณิชย์และมีความสุขในชีวิตโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดงานคู่ขนานกับการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรม

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น การจัดโปรแกรมทัวร์ เช่น ทัวร์ทำบุญ ทัวร์ธรรม/ปฏิบัติธรรม ร่วมกับสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐ โปรแกรมต่างๆควรมีองค์ประกอบท่องเที่ยวเพื่อเป็นแรงจูงใจร่วมกับทำบุญและปฏิบัติธรรม ทั้งนี้บริษัททัวร์ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ปกครองและสถาบันการศึกษาต้องเป็นผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อจัดสิ่งกระตุ้น (สิ่งจูงใจ) ทั้งนี้ต้องมีการประชาสัมพันธ์และการกำหนดโปรแกรมร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม

1. พัฒนาเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค (เช่น Facebook, Line ฯลฯ) ถือว่าได้รับความนิยมสูงมาก เป็นการ

เผยแพร่ธรรม รวมทั้งการใช้แอปพลิเคชัน หรือคิวอาร์โค้ดตามแหล่งท่องเที่ยว และEBook เพื่อสอนปฏิบัติธรรมเบื้องต้น

2. การใช้แผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) หนังสือประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) ผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ค (เฟสบุ๊ก ไลน์ อินสตราแกรม ทวิตเตอร์) ในการเผยแพร่ธรรมระหว่างกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม โดยผู้ปฏิบัติธรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง (Learning by doing) ผ่านสื่อดิจิทัลดังกล่าว ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงจากการทดลองปฏิบัติด้วยตัวเอง

3. นวัตกรรมต่างๆ สามารถนำมาใช้ในวัดยากเพราะความเป็นมรดกโลกของอยุธยา ซึ่งกำกับดูแลโดย พรบ.คณะสงฆ์ และข้อห้ามโดยเถรสมาคม ซึ่งต้องใช้หลักอนุรักษ์วัฒนธรรมโบราณสถานสิ่งต่างๆ ไว้ การที่จะใช้หลักนวัตกรรมเข้าไป เปลี่ยนแปลงสิ่งที่เคยทำอยู่จึงยากที่จะปฏิบัติได้ในบางกรณี

4. วัดบางวัดที่มีค่าใช้จ่ายสูงในการพัฒนาทำนุบำรุงวัด ซึ่งยังขาดหน่วยงานมาสนับสนุน โดยอาจจะติดตั้งตู้เอนทรานซ์น้อยหยอดเหรียญเพื่อให้นักท่องเที่ยวช่วยบริจาค เวลาหยอดเหรียญจะมีเสียงพระสวดให้พร ซึ่งจะทำให้เด็ก ๆ และญาติโยมมีความรู้สึกว่ายากมาทำบุญ ส่วนพื้นที่บางส่วนภายในวัดอาจจะทำในรูปตลาดนัดโดยแบ่งพื้นที่ให้ชาวบ้านนำสินค้ามาขายนำรายได้ให้ชาวบ้านและชุมชน

5. การวิ่งน่าจะเร็วเกินไปไม่เหมาะกับการปฏิบัติธรรม เพราะว่าทำให้คนขาดสมาธิสามารถทำได้โดยใช้แนวทางการสวดทำนองสรภัญญะ เริ่มต้นต้องมีสมาธิ (มีสติกำกับ) การเดินมีความเป็นไปไ้ได้มากกว่าการวิ่ง เพราะสามารถกำหนดลมหายใจควบคุมได้

6. การปฏิบัติธรรมสามารถทำได้ในรูปของกายบริหารแบบช้าแบบโยคะ หรือรำมวยไทย ร่วมกับนันทนาการเสียงเพลงและสื่อที่ใช้ภาพประกอบการปฏิบัติ นันทนาการเชิงธรรมขึ้นอยู่กับกลุ่มที่ใช้ เช่น ค่ายลูกเสือ ใช้เพลงธรรมเข้ามาช่วยสอน

7. การใช้ทำนองเพลงสบายๆ เช่น เพลงของเสถียรธรรมสถาน เพลงของชินกร วงดนตรีจีวัน โดยใช้ภาพวาดการ์ตูน ภาพจริง ภาพธรรมชาติ ประกอบ

นักวิชาการ/มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน

โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดห้องปฏิบัติธรรมหรือลานธรรมที่เหมาะสม สิ่งนี้จะช่วยให้นักท่องเที่ยวอื่นที่เข้าไปเกิดการสังเกตและเกิดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถดึงพฤติกรรมการเรียนรู้มาใช้ประโยชน์ได้ในภายหลัง ดังนั้นห้องปฏิบัติธรรมจึงต้องมีชื่อที่ชักนำนักท่องเที่ยวให้เข้าไปได้พบเห็น แล้วจึงจะเกิดการเรียนรู้โดยการปฏิบัติธรรมจากการสังเกต แล้วสามารถจูงใจให้เข้าไปร่วมปฏิบัติธรรมได้ หรือนำแนวทางปฏิบัติที่พบเห็นไปปฏิบัติต่อเองที่บ้าน

การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ จะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา หรือชุมชนกับวัด ซึ่งการบำเพ็ญประโยชน์ถือเป็นการได้บุญอย่างหนึ่ง ถวายเป็นพระราชกุศลแต่ในหลวงรัชกาลที่ 9

**การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา
หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน**

1. โครงการจิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ จะต้องได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษา หรือชุมชน โดยควรจัดในวันต้องเป็นวันเสาร์อาทิตย์ หรือวันหยุดราชการติดต่อกันหลายวัน ซึ่งจะต้องอาศัยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของสถาบันการศึกษาและวัดร่วมกัน โดยมีการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันได้แก่ การสวดมนต์ข้ามปี การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประติมากรรม นอกจากนี้ อาจมีการรณรงค์การแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุคมาทำกิจกรรมที่วัดร่วมกันในวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่

2. ความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาและผู้ปกครองในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ซึ่งในเรื่องนี้จะเห็นว่าการเรียนรู้ธรรม และปฏิบัติธรรมนั้น จะอาศัยวัดแต่เพียงฝ่ายเดียวนั้นยากมาก กล่าวคือ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยต้องจัดโครงการต่างๆ ที่เสริมการเรียนรู้ธรรม/ปฏิบัติธรรม เข้าไปด้วย เช่น การเข้าค่ายบำเพ็ญประโยชน์ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรม สามารถเพิ่มเติมการเรียนรู้ธรรมเข้าไปด้วยได้ รวมทั้งผู้ปกครองต้องเป็นต้นแบบนำการปฏิบัติธรรมให้กับบุตรหลาน

โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธ อัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนนั้นที่อาจมีอยู่ แต่ได้ละเลยไป โดยกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกัน ระหว่างวัดกับชุมชน นวัตกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แบบวิถีชีวิต นอกจากนี้การประดิษฐ์เอาของใช้ในธรรมชาติมาเป็นเครื่องนวด ยาสมุนไพร ของเล่นเด็กจากวัตถุดิบธรรมชาติ หรือวิธีการทำขนมต่างๆ เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถถึงนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น การดึงนักท่องเที่ยวที่มาทำบุญและปฏิบัติธรรม อาจจะต้องใช้การประชาสัมพันธ์ในวัดและเพิ่มเติมเข้าไปในโปรแกรมทัวร์ โดยชี้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอันสงค์ที่ยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับสถานศึกษาและครอบครัวด้วย นอกจากนี้ยังต้องใช้กิจกรรมนันทนาการเชิงธรรมเข้ามาช่วย

นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรม

1. การใช้นวัตกรรมดิจิทัลอธิบายโบราณสถานเก่าๆ ซึ่งมีประวัติความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของชาติ เช่น บาร์โค้ด

2. การใช้สื่อคำกลอนหรือสุภาษิตที่ติดตามต้นไม้ในวัด โดยโปรแกรมการท่องเที่ยวอาจจะแทรกการปฏิบัติธรรมเข้าไป อาจจะมีการฝึกปฏิบัติธรรมโดยกำหนดลมหายใจเข้าออกประมาณ 5-10

นาที่ ทั้งนี้ควรมีอยู่ในโปรแกรมทัวร์ โดยไกด์ต้องมีความรู้และปฏิบัติธรรมได้ด้วย ทั้งนี้สื่อในการสอนต้องทำเป็นสื่อรูปภาพพร้อมคำบรรยายประกอบ สามารถจัดห้องปฏิบัติธรรมได้ ทั้งนี้ต้องมีอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในการสอน อีกทั้งยังต้องปฏิบัติได้จริงด้วย การใช้คาราเข้าช่วยได้แต่คาราควรปฏิบัติธรรมได้จริงและเป็นต้นแบบที่ดี

เจ้าอาวาส/ผู้แทน โดยแยกเป็น (1) กลุ่มที่ 1 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดมเหยงคณ์ วัดตาลเอน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม ได้แก่ วัดมเหยงคณ์ และวัดตาลเอน

โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กิจกรรมในเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีผลดึงดูดทำให้คนเข้ามาปฏิบัติธรรม คิดว่าน่าจะมีมากขึ้น เพราะว่าคนที่เข้ามาเขาอยากจะได้ความรู้เรื่องการปฏิบัติธรรมด้วย การให้ทานด้วย และเรื่องการทำประโยชน์ให้แก่ศาสนา

การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ

ส่วนมากเขาจะมาติดต่อกันเอง เราก็จะอำนวยความสะดวกให้เขา ช่วงนี้ส่วนมากก็จะเป็นโครงการปฏิบัติธรรมถวายเป็นพระราชกุศลให้แก่ในหลวง หรือบำเพ็ญประโยชน์ให้ในหลวง ก็จะมีนักเรียน นักศึกษามาทำความสะอาดบ้าง บวชนกขัมมะบ้าง

การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา
หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน

วันสำคัญทางวัดมีกิจกรรม เช่น สงกรานต์ก็มีกิจกรรมสงฆ์น้ำพระ สงแบบแปลกกว่าวัดอื่นๆ มีที่เดียวในเมืองไทย โดยใช้รางน้ำโดยให้พระเอามือรองน้ำ โยมบางคนไม่พอใจเพราะไม่ได้รดกับพระโดยตรง ในงานสงกรานต์ และงานกฐินซึ่งจะมีการแต่งตัวย้อนยุค เน้นใส่ชุดไทยหรือใส่ผ้าไหม

โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธ

1. การเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนมากจะสอดแทรกเข้าไปในการบรรยาย จะยกตัวอย่างคำสอนที่พ่อสอน หากเป็นหลักทางพระพุทธศาสนาก็จะเกี่ยวกับสันโดษ อบายมุข 6
2. การกระจายรายได้สู่ชุมชน ก็จะมีการขายของตรงบริเวณหน้าวัดกรณีที่มีการบวชนกขัมมะ ส่วนของทางวัดเองจะขายในช่วงเทศกาล

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

1. โปรแกรมการฝึกอบรมทั้งปีทั้งแบบธรรมดาทุกวัน แบบระยะสั้น ระยะปานกลาง ระยะยาวแบบเข้มข้น 9 วัน 12 ครั้ง โดยกำหนดปฏิทินกิจกรรมปฏิบัติธรรมและงานบุญ
2. รูปแบบของหลักสูตรที่เป็นทางการ และขั้นตอนการปฏิบัติ มีการจัดเป็น 6 กลุ่มดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่ตั้งใจเข้าศึกษาอย่างจริงจัง กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มาปฏิบัติประจำวันสำหรับผู้ที่มาในช่วง

เทศกาล กลุ่มที่ 3 คือการปฏิบัติธรรมประจำวัน กลุ่มที่ 4 กลุ่มอุปสมบทหมู่ กลุ่มที่ 5 กลุ่ม บวช เณรภาคฤดูร้อน กลุ่มที่ 6 กลุ่มอบรมปฏิบัติธรรมพิเศษ

3. กิจกรรมปฏิบัติธรรมแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ชั้นเริ่มต้น ชั้นกลาง ชั้นสูงสุด ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติ หลักสูตรที่สอนจะทำการจัดตามอายุ แต่คิดว่าอายุไม่น่าจะเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดหลักสูตรที่จะสอนได้ บางคนอายุมากแล้วแต่อยู่ในขั้นตอนซึ่งไม่เคยปฏิบัติเลย

นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม

1. สื่อส่วนมากจะออกทางเว็บไซต์และทีวี (ช่องพระพุทธศาสนา) หากมีการประสานงานกับสำนักพุทธศาสนาก็จะเป็นงานใหญ่ ตอนนี้มีสาขาอยู่ในเมืองไทย 20 สาขา

2. สื่อนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ธรรมะนั้นทางวัดยังขาดบุคลากรด้านสื่อ ที่วัดจะไม่มีการบรรยายโดยใช้ power point

3. จัดห้องปฏิบัติธรรมคนที่มาปฏิบัติในกิจกรรมช่วงภาคเช้า ก่อนที่จะอบรมก็จะมีการเปิดวิดีทัศน์ให้ดู

4. มีการนิมนต์พระที่วัดไปเป็นวิทยากรอบรมในเรือนจำ หรือสำหรับพนักงานบริษัทซีพี ซึ่งส่วนมากทางบริษัทจะติดต่อมา

5. รูปแบบของการใช้สื่อดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งในเว็บไซต์น่าจะมีจำพวกปฏิทินกิจกรรม ว่าในแต่ละปีจะมีกิจกรรมสวดมนต์ หรือปฏิบัติธรรมในช่วงไหนบ้าง กิจกรรมส่วนนี้อยู่ในปฏิทินที่วัดได้แจ้งล่วงหน้าและอยู่ในแอปพลิเคชันด้วย

6. นวัตกรรมก็จะเป็นเรื่องที่ว่าอาร์คิต หรือ เออาร์คิต สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยทำงานหรือกลุ่มวัยรุ่นเพื่อทำการเข้าไปหาข้อมูลของวัดได้ หรือหลักธรรมต่างๆ ซึ่งใช้งบประมาณที่ไม่แพง และสามารถที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับทุกวัดได้ เพราะหลักคำสอนกลางนั้นสามารถจะค้นหาได้ทุกสถานที่

กลุ่มที่ 2 วัดที่เน้นทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระและการท่องเที่ยว ได้แก่ วัดใหญ่ชัยมงคล วัดหน้าพระเมรุ วัดพญางิ้วหวมมหาวิหาร วัดท่ากรัง และวัดอื่นๆ (วัดเกาะแก้ว พระจำรัส และวัดไก่อีตี้ย)

โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ชุมชนส่วนใหญ่ที่มากจะมาช่วยกันบำเพ็ญประโยชน์ในเรื่องของการทำความสะอาดวัด ปรับภูมิทัศน์ หรือทำความสะอาดศาลา หอฉัน โดยมีเข้ามาประจำเกือบทุกเดือนที่มีจิตอาสาเข้ามา

2. การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยมีโครงการการปลูกป่าเพื่อพ่อ โดยมีการเสริมต่อกิจกรรมตามโครงการพระราชดำริ และการสร้างความสามัคคีให้กับชุมชนตามรอยเท้าพ่อ

การบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ การบำเพ็ญประโยชน์โดยแสงบุญ/ทำบุญเพื่อพ่อในหลวงรัชกาลที่ 9 ทางวัดก็ได้มีการจัดพิธีทำบุญเกี่ยวกับพระองค์ท่าน โดยช่วงที่พระองค์สวรรคตทางวัดก็ได้จัดบำเพ็ญพระราชกุศลให้พระองค์ท่าน ในวันที่ 25 ธันวาคมนี้ทางวัดจะจัดงานสมโภชพระพุทธรูปนิมิตร

การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา
หน่วยงาน ภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน การบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของไทยก็จะมีให้กับญาติโยม แต่งกายแบบสมัยอยุธยา หรือแต่งกายให้เหมาะสมมาร่วมพิธีกัน เช่น รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิม

โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีพุทธ การสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชนส่วนใหญ่โดยทั่วไปแล้วสินค้าของคนอยุธยาที่เป็น OTOP ที่จำหน่ายอยู่ ณ ปัจจุบันมีจำหน่ายอยู่หลังวิหารหลวงพ่อมงคลพิตร ตอนนี้ได้จัดสรรกับทางจังหวัดเพื่อเข้ามาช่วยส่งเสริม

โปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการทำบุญร่วมกับการปฏิบัติธรรมให้มากขึ้น

1. ควรมีบริการห้องปฏิบัติธรรมให้ผู้สนใจเข้าไปใช้บริการอย่างชัดเจน พร้อมทั้งมีสื่อที่เป็นแผ่นพับหรือผัง สรุปการฝึกสมาธิเบื้องต้น และบทสวดมนต์สั้นๆ ซึ่งถือว่าการเริ่มต้นของการฝึกสมาธิแทนที่จะปิดไว้
2. การท่องเที่ยวเชิงธรรมะหรือปฏิบัติธรรม วัดจะมีการกำหนดโครงการขึ้นมาก่อนว่าแต่ละเดือนวัดจะมีกิจกรรมอะไรบ้าง โดยต้องมีปฏิทินในการจัดกิจกรรมขึ้นมาก่อน

นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรม

1. โครงการแรลลี่ทำบุญ โดยให้นักท่องเที่ยวระบุว่ามีการกิจกรรมสร้างความดีที่ต้องการทำต่อไป และกิจกรรมไม่ดีที่ตั้งใจเลิกปฏิบัติ โดยในบริเวณวัดจะต้องจัดโต๊ะแล้วมีแอสมป์ เพื่อให้รู้ว่าผู้ปฏิบัติผ่านจุดนี้ไปแล้ว โดยเป็นกุศโลบายให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมทำความดี แล้วเรียนรู้ในแต่ละจุดไป
2. โครงการทำบุญ 9 วัดสะสมบุญหรือสะสมแต้ม ในกรณีไปไหว้พระ 9 วัดเราจะทำเป็นแรลลี่รูปใหญ่เป็นรูปวัด 9 วัดได้ โดยเรากำหนดเส้นทางออกมา เช่น เส้นทางโบราณสถาน เส้นทางที่เลียบบแม่น้ำเจ้าพระยา หรือเส้นทางจักรยานก็ได้ จุดนี้เราก็ต้องไปออกแบบขึ้นมาเพื่อเอามานำเสนอวัดที่ไหว้พระทำบุญ และมีการเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่อาจจะเป็นซีคคะแนนในแรลลีนั่น
3. กิจกรรมปิดใบโพธิ์ สรรพคุณคุณธรรม กฐินความดี เหล่านี้คือตัวอย่างชื่อกิจกรรมที่ในภาคปฏิบัติเรียกว่า เป็นการสะสมความดี ซึ่งเป็นการใช้ธรรมะในเชิงสร้างสรรค์ โดยผู้เข้าร่วมโครงการนี้จะตั้งจิตระลึกทบทวนถึงสิ่งที่เป็นความดีที่ตนจะทำ และสิ่งที่ไม่ดีที่ตนต้องการลดละเลิก โดยใช้เวลาประมาณ 5 นาทีในการสงบจิตใจให้มีสมาธิ แล้วเขียนข้อความที่เป็นความดี และสิ่งที่ไม่ดีที่

ตนเองและต่อหน้าพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ หลังจากนั้นให้ผู้ที่ตั้งใจอธิษฐานเหล่านั้นนำไปโพธิดังกล่าวไปแขวนไว้ที่ต้นโพธิ์จำลองที่ทำขึ้น

4. การออกกำลังกาย กับการปฏิบัติธรรมอาจจะไม่ค่อยตรงกันเท่าไร การออกกำลังกายเป็นเรื่องของการผ่อนคลายเพื่อให้ตื่นตัวจากความเมื่อยล้า การออกกำลังกายจะทำให้จิตใจไม่นิ่ง แต่การปฏิบัติธรรมเพื่อให้จิตใจนิ่ง ซึ่งต้องพิจารณาความเหมาะสม

5. หลักของการปฏิบัติธรรม ก็คือ การฝึกสมาธิ แต่การออกกำลังกาย สามารถเอาธรรมะเข้ามาช่วยได้ ถือว่าเป็นการผ่อนคลาย ตัวอย่างพระท่านหนึ่งบอกว่าพุทธโธ โยคะ เชิงปฏิบัติธรรม บทสวดต้องออกมาไม่ธรรมดา โดยให้ผู้เข้าร่วมร้องเพลงได้

ข้อเสนอแนะ : นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมโดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(1) โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน เพื่อพัฒนาสถานที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สีเขียว ธรรมชาติที่งดงาม สะอาด บรรยากาศดี การเพิ่มพื้นที่สีเขียวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว/ผู้ปฏิบัติธรรมได้ ซึ่งอาจจะแฝงกับการทำบุญ หรือจะทำประโยชน์ต่างๆ เข้าไปในโปรแกรมท่องเที่ยว การทำบุญโดยการปลูกต้นไม้หรือมอบเงินซื้อต้นไม้มาปลูกเพื่อให้วัดเกิดความสวยงาม

(2) โครงการการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกัน ได้แก่ ร่วมหล่อเทียนพรรษาถวายวัดต่างๆ สวดมนต์ข้ามปีรณรงค์การแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุค การอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประติมากรรมต่อการท่องเที่ยวโบราณสถานอันเก่าแก่ ซึ่งเป็นมรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งการใช้นวัตกรรมดิจิทัลอธิบายโบราณสถานอันทรงคุณค่าของมรดกโลก

(3) โครงการการบำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ เพื่อสานต่อโครงการพระราชดำริ ร.9 เสิญชวนให้ประชาชน ร่วมมือระหว่างสถานศึกษาหรือชุมชน กับวัด หรือนักท่องเที่ยวทั่วทำบุญ ทำทาน ปฏิบัติธรรม เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลให้กับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เช่น การปฏิบัติธรรม การรักษาศิล พัฒนาสิ่งแวดล้อมในรูปของการทำบุญ การบำเพ็ญประโยชน์ การรณรงค์ให้คนไทยรักสามัคคี

(4) โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีพุทธ โครงการนี้ถือว่าได้ผลดีมาก เพราะเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้านเศรษฐกิจอันเกิดจากการกระจายรายได้ใน

ชุมชน อีกทั้งยังใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) คือ พอมี พอกิน พอใช้ พอเพียง โดยมุ่งประโยชน์ให้กับชุมชนและครอบครัว มุ่งองค์ประกอบของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และภูมิคุ้มกัน ประกอบด้วยเงื่อนไข (1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ (2) เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ทั้งนี้ต้องหาอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นภูมิปัญญาของชุมชนนั้นที่อาจมีอยู่ โดยกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างวัดกับชุมชน นวัตกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แบบวิถีชีวิต ใช้หลักสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน นอกจากนี้การประดิษฐ์เอาของใช้ในธรรมชาติมาเป็นเครื่องนวด ยาสมุนไพร ของเล่นเด็กจากวัตถุดิบธรรมชาติ หรือวิธีการทำขนมต่างๆ เป็นนวัตกรรมของชาวบ้านที่สามารถดึงนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ทุกฝ่ายต้องช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์

(5) โครงการนวัตกรรมเติมเต็มบุญ/โครงการสะสมบุญ 9 วัด เพื่อในหลวงรัชการที่ 9 สิ่งจูงใจของโครงการนี้ ได้แก่ การอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวงรัชการที่ ๙ รวมทั้งการเติมเต็มบุญ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติธรรมเป็นอนาถิก (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ โดยผู้ร่วมโครงการสามารถใช้เวลาในวันหยุด โดยเฉพาะวันหยุดนักขัตฤกษ์ติดต่อกันหลายวัน ซึ่งโครงการนี้สามารถใช้ได้กับทุกกลุ่ม โดยการสะสมบุญในระยะเวลาสั้น คือ 1 วัน, 3 วัน, 7 วัน, 1 เดือน หรือระยะยาวแล้วแต่โปรแกรมของวัด แล้วทางวัดจะออกประกาศนียบัตรให้

(6) บริษัททัวร์ หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษาควรประสานความร่วมมือการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการปฏิบัติธรรมกับการทำบุญ ทั้งนี้ต้องประชาสัมพันธ์และมีการกำหนดโปรแกรมร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการปฏิบัติการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยการทำบุญสามารถทำได้หลายแบบ คือ การบริจาคทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา การทำทานก็เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องไปนั่งสมาธิ แผ่เมตตาโดยใช้ปัญญาทำให้จิตใจบริสุทธิ์ผ่องใส การปฏิบัติธรรมทำได้ดังนี้ (1) พระที่สอนธรรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจนำไปปฏิบัติเองได้ (2) นำไปปฏิบัติเองที่บ้านได้ (3) สถานที่ต้องมีความเหมาะสม ตลอดจนต้องประชาสัมพันธ์ในวัดและเพิ่มเติมเข้าไปในโปรแกรมทัวร์เพื่อดึงคนให้อยากมาปฏิบัติธรรม

นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยว

(1) การจัดทำสื่อ นวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยสื่อดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญมาก แต่สิ่งสำคัญก็คือ กลุ่มเป้าหมายต้องชัดเจน เนื่องจากผู้ปฏิบัติธรรมส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้สื่อดิจิทัล ดังนั้นกลุ่มดิจิทัลน่าจะเหมาะสมกับกลุ่มเด็ก วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่ ทั้งนี้สำหรับเด็กน่าจะเป็นสื่อภาพเคลื่อนไหว หรือสื่อกราฟิก การ์ตูนต่างๆ สำหรับวัดที่มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมา น่าจะมีสื่อดิจิทัลภาษาอังกฤษ จีน หรือญี่ปุ่น ขึ้นอยู่ว่ากลุ่มไหนบ้างที่มาท่องเที่ยววัด ทั้งนี้การใช้โซเชียลมีเดีย รวมทั้งแอปพลิเคชันผ่านมือถือได้ทั่วถึง ต้นทุนต่ำ

สะดวก รวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ เช่น แผนที่ประกอบความจริงเสริม (Augmented Reality) หนังสือมัลติมีเดีย (Multimedia book) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) โดยเน้นข่าวสารการประชาสัมพันธ์ที่ใช้สื่อเผยแพร่ธรรมและจูงใจให้ปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ

(2) การจัดทำเว็บไซต์ของวัดเชื่อมโยงกับทาง ททท. วัฒนธรรมจังหวัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การใช้โซเชียลเน็ตเวิร์ค (เช่น Facebook, Line) ถือว่าได้รับความนิยมสูงมาก เป็นการเผยแพร่ธรรม รวมทั้งการใช้แอปพลิเคชันแสงสี หรือคิวอาร์โค้ดตามแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งใช้ EBook เพื่อสอนปฏิบัติธรรมเบื้องต้น เช่น สอนมนต์และหรือกำหนดลมหายใจ ทั้งหมดนี้ใช้ร่วมกับคติธรรม คำกลอนและสุภาษิตสอนธรรม โดยสอนสุภาษิตตามต้นไม้ในวัดถือว่าทำให้คนได้รู้ นอกจากนี้การไหว้พระ 9 วัด ส่วนใหญ่ได้ผลในเรื่องการทำบุญ อาจจะเพิ่มเพลงธรรมเข้าไปช่วยในระหว่างนั่งรถไปยังวัดต่างๆ

(3) ผู้จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวควรเสริมโครงการศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาเข้าไปในโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยมีพระ/ผู้ปฏิบัติธรรม/ครูที่สอนให้ความรู้เชิงธรรม โดยเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ (1) พระ/ครู/ผู้เชี่ยวชาญธรรม (2) การสร้างบรรยากาศ สถานที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม (3) เทคนิคการสอนต่างๆ ที่น่าสนใจ เช่น ข่าวสารและสื่อที่ใช้ประกอบ หรืออาจจะใช้เทคโนโลยีดิจิทัล หรือใส่โปรแกรมการสอนธรรมเข้าไปในหุ่นยนต์หรือตุ๊กตาทะริยาในวัดก็ได้

(4) ผู้จัดโปรแกรมการท่องเที่ยวควรเพิ่มโปรแกรมการท่องเที่ยวตามเส้นทาง แสงบุญสู่เส้นทางแสงธรรม โดยใช้หลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา โดยการฝึกสมาธิในทุกอิริยาบถ การกำหนดลมหายใจเบื้องต้น รวมทั้งนันทนาการเชิงธรรมให้เหมาะกับกลุ่ม เช่น กลุ่มเด็กใช้เพลงธรรม กลุ่มผู้ใหญ่ใช้การกำหนดลมหายใจเข้าออก ร่วมกับการใช้โยคะเชิงธรรม นอกจากนี้การไหว้พระ 9 วัด ส่วนใหญ่ได้ผลในเรื่องการทำบุญ อาจจะเพิ่มเพลงธรรมเข้าไปช่วยในระหว่างนั่งรถไปยังวัดต่างๆ การแสงบุญ/แสงธรรม คือการทำบุญเป็นธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถนำหลักการไปใช้ในชีวิตประจำวันและจะนำไปสู่ความสุขต่อไป

(5) การบริหารจัดการและพัฒนาวัด คณะกรรมการวัดควรจัดทำแผนผังภายในวัดและโบราณสถาน รวมทั้งเน้นอัตลักษณ์ของอยุธยาให้เห็นถึงคุณค่าความเป็นมรดกโลกประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ/การปฏิบัติธรรมพร้อมกับการท่องเที่ยว ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกในการรักษาและเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมในอยุธยาจะมีความเป็นมาของโบราณสถานตั้งแต่ในอดีต ดูแล พัฒนาพื้นที่ และรักษาความสะอาดโดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาลานธรรม เป็นต้น นอกจากนี้การบริหารจัดการและพัฒนาวัดให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน วัดก็จะเป็นที่สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับชุมชนด้วย

ภาคผนวก ข

แผนผังวัดมเหยงคณ์ และสุภาภิตรธรรม

แผนทั่วตมเหยงคณ์

- กำลังก่อสร้าง
- จุดที่คณณยีนอยู่
- อุโบสถ

- 25 โรงทาน
- 26 สวนป่าชาคริตานุกโยค
- 27 ห้องขยายเสียง-หอรระฆัง
กุฎิสงฆ์ ทรงตอไม้
- 28 ที่พักผู้บวชข้มมะหญิง
- 29 เขตสงฆ์คณณะ 3
- 30 ศาลากาวนาเขมคณ

- 31 เขตสงฆ์คณณะ 1
- 32 เขตสงฆ์คณณะ 2
- 33 ลานอเนกประสงค์
- 34 จุดรับลงทะเบียน
บวชเนกขัมมะ
- 35 อาคารกำลังก่อสร้าง
- 36 ธรรมจักร

- 37 เรือนรับรองพระเถระ
- 38 ห้องสมุด
- 39 ศาลาบูชาคณ
- 40 มุลินธิสุปฏิปณโน
- 41 โรงครัว
- 42 คลัง
- 43 แท้งคณน้ำ

รายช้ออาคาร

- 1 อุโบสถปราสาทพระบรม
ธาตุเจดีย์มหาวิหาร
- 2 วิหารอุบรมวิปัสสนา
- 3 วิหารถ้ำพระปริณิพพาน
- 4 สุระมุขลินท์
- 5 ถ้ำอมตธรรม
- 6 ลานอมตธรรม
- 7 ลานจอตถ
- 8 อาคารสมจริยา
- 9 เขตกรรมฐานหญิง
- 10 กุฎิท่านเจ้าอาวาส
- 11 ลานธรรมจักร
- 12 กองอำนวยการ
- 13 ศาลาธัมมานุธัมปฏิบัติ
- 14 ร้านสวัสดิการ
- 15 อาคารเอนกประสงค์ 1 -
โรงอาหาร
- 16 อาคารเอนกประสงค์ 2 -
โรงอาหาร
- 17 สำนักรงาน -
ประชาสัมพันธ์
- 18 สุขาชาย - หญิง
- 19 เขตโบราณสถาน
- 20 สวนแสนสงบ
- 21 ศาลาธรรมจารี
- 22 ศาลาเขมรังษี
- 23 พระพุทธเมตตา
- 24 โรงรถ

-- สุภาณีธรรม --

1. แสงประทีปสว่างตา แสง
ปัญญาสว่างใจ

2. สว่างตาด้วยแสงอาทิตย์
สว่างจิตด้วยแสงแห่ง
พระธรรม

3. อาศัยปัญหาเพื่อปัญญา
บรรเจิด

4. รู้ละ สละวาง วางสบาย

5. รู้กายที่เคลื่อนไหว รู้ใจที่รับรู้

6. หยุดใจให้ไร้อยาก

7. เมื่อวางก็ว่าง ไม่วางก็วุ่น

8. ผ่อนปลง...ลงวาง..ว่างสบาย

9. ระวังรู้อยู่เสมอ อย่าให้เผลอสติ

10. รู้ใจไว้หนึ่งๆ รู้ทุกสิ่งเป็นเช่นนั่นเอง

11. อาศัยความแก่ เพื่อเจอความจริงแท้ของ
สังขาร

12. เพียงแค่พอ ก็พอเพียง

13. ร่วมไม้เอ็นพักผ่อน

หายร้อนอาสน์

ร่วมเงาญาติเอ็นสบาย

หายเจียบ เหงา

ร่วมพ่อแม่ เอ็นสุขทุกข์บ้างเบา

ร่วมพระธรรมเอ็นทุกเข้าเอ็น

14. เอาชนะความเห็นแก่ตัว ต้อง
ไม่กลัวความเสียสละ

15. เมตตาเป็นเสน่ห์ เจ้าเล่ห์เป็น
เสียด

16. อาศัยความเป็นคน เพื่อ
ฝึกฝนตนเอง

ภาคผนวก ค

ตัวอย่างสื่อสิ่งพิมพ์

ภาคผนวก ง

ตัวอย่าง นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมผ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

ภาคผนวก จ

ภาพกิจกรรมการทำงาน

ภาคผนวก ฉ

แบบสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ)

แบบสัมภาษณ์ (เชิงคุณภาพ)

งานวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เชิงแสงบุญและการตลาดเชิงกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยววัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะผู้วิจัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

1. โปรดระบุความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระในวัดนี้ ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

- 1.1 โครงการทำบุญบำเพ็ญประโยชน์เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในวัดและชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน เพื่อพัฒนาสถานที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สีเขียว ธรรมชาติที่งดงาม สะอาด บรรยากาศดี เพื่อพัฒนาสถานที่ของวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่สีเขียว ธรรมชาติที่งดงาม สะอาด บรรยากาศดีที่สามารถสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดใจให้เข้ามาในวัดก่อนแล้วค่อยงูงใจให้ปฏิบัติธรรมตามมา,
- 1.2 บำเพ็ญประโยชน์ทำบุญเพื่อพ่อ (เช่น กิจกรรมสานต่อโครงการพระราชดำริร่วมรณรงค์ให้คนไทยสมานสามัคคี โดยใช้ธรรมะร่วมกับการปฏิบัติเข้าช่วย โครงการปลูกป่าอุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9),
- 1.3 การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ ทำบุญเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมร่วมกับสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ นักท่องเที่ยว และชุมชน (เช่น ร่วมหล่อเทียนพรรษาถวายวัดต่างๆ สวดมนต์ข้ามปีรณรงค์การแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุคมาทำกิจกรรมหรือสร้างสรรค์อื่น),
- 1.4 โครงการทำบุญโดยสร้างระบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามวิถีพุทธที่ตั้งอยู่บนความพอดี พอกิน พอใช้ โดยให้ความรู้ การประกอบการโดยใช้หลักธรรมะ หลักภูมิมาปฏิบัติ (การปฏิบัติตนในทางสายกลาง) การบุกเบิกการประกอบการธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคมและศาสนารวมทั้งการให้ความรู้ในหน้าที่ธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การประกอบธุรกิจขนาดย่อมเพื่อสังคม การให้บริการการท่องเที่ยว การเริ่มการประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวโดยการให้บริการต่างๆ,
- 1.5 ปรับโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยเสริมการปฏิบัติธรรมร่วมกับการทำบุญให้มากขึ้น,
- 1.6 นวัตกรรมการทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระอื่นๆ โปรดระบุ.....

2. โปรดระบุความคิดเห็นเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนาเสริมเข้าไปในการท่องเที่ยวในวัดนี้เรื่องต่างๆ ดังนี้

- 2.1 การจัดทำสื่อนวัตกรรม/ดิจิทัล/อินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม เช่น ฝึกสมาธิเบื้องต้นโดยวิธีการกำหนดลมหายใจเข้าออก (2) การจัดทำคติคำคม/สุภาษิตเตือนใจ หลักธรรมและบทสวดมนต์ที่สำคัญให้อ่านให้ศึกษา ทั้งข้อ (1) และ ข้อ (2) จะมีการแปลจากภาษาบาลีสันสกฤตเป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และจีน โดยใช้สื่อต่างๆ ได้แก่ (1) Online (2) Social Media (3) Mobile (4) Graphic (ภาพนิ่ง) (5) Animation (ภาพเคลื่อนไหว) (6) 3-D – Animation (ภาพเคลื่อนไหว 3 มิติ) (7) Application, E-book
- 2.2 เน้นข่าวสารนวัตกรรมที่ใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะและจงใจให้ปฏิบัติธรรม โดยใช้หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอันสงบ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ

- 2.3 จัดห้องปฏิบัติธรรมและ/หรือสันทนาการ/ห้องสมุดใช้สื่อวีดิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่าด้านจิตใจ เพื่อเรียนรู้ทางศาสนากับพระภิกษุสงฆ์ด้วยภาษาต่างๆ เน้นข่าวสารนวัตกรรมการใช้สื่อเผยแพร่ธรรมะและการปฏิบัติธรรม โดยใช้หลักให้เกิดการรับรู้ว่าการปฏิบัติธรรมเป็นอานิสงค์ (บุญ) อันยิ่งใหญ่เหนือการทำบุญใดๆ ตัวอย่าง การทำทาน 1,000 ครั้ง ได้อานิสงค์ไม่เท่ากับการรักษาศีล 1 ครั้ง, การรักษาศีล 1 ครั้ง ไม่เท่ากับการสงบจิตเพียง 1 ครั้ง (หลวงปู่ฝั้น อาจาโร) ตัวอย่างชี้ว่าการปฏิบัติธรรมโดยใช้หลักคำวาที่สูงสุด 9 ประการ ได้แก่ (1) ง่ายที่สุด (2) รวดเร็วที่สุด (3) ได้บุญสูงสุดยิ่งกว่าทำบุญทำทานใดๆ (4) ความสุขที่คุ้มค่าที่สุด (5) สร้างภูมิคุ้มกันโรคได้ดีที่สุด (6) นำไปสู่ความผาสุกที่สุด (7) สุขภาพดีที่สุด (8) อายุยืนที่สุด (9) เบิกบานแจ่มใสที่สุด
- 2.4 โครงการสอน/จัดโปรแกรมปฏิบัติธรรมประยุกต์สำหรับฆราวาส นักท่องเที่ยว และนักเรียนนักศึกษาโดยพระภิกษุสงฆ์/วิทยากร ในวันอาทิตย์หรือวันหยุดพิเศษติดต่อกัน โดยจัดวัดหรือสถาบัน การศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาต่างๆ
- 2.5 นวัตกรรมด้านเทคนิคการสอนที่น่าสนใจ การเผยแพร่ธรรมะและปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และประโยชน์ด้านความสงบสุขที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง คือ (1) ครูหรือพระหรือผู้เชี่ยวชาญที่สามารถใช้นวัตกรรมในการบรรยายธรรมและเผยแพร่ธรรมะที่สามารถดึงดูดความสนใจให้เกิดปฏิบัติธรรมได้ (2) การสร้างบรรยากาศ สถานที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรม โดยทั่วไปน่าจะเป็นวัดแต่อาจจะเป็นสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐจัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม โดยเชิญวิทยากรมาก็ได้ (3) เทคนิคการสอนต่างๆ ที่ต้องนำมาใช้ให้เกิดการเรียนรู้ปฏิบัติธรรม และสื่อต่างๆที่ใช้ประกอบ เช่น สื่อดิจิทัลทั้งหลายที่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย
- 2.6 การปรับทุกอิริยาบถให้สามารถทำสมาธิได้ในขณะท่องเที่ยว ได้แก่ การออกกำลังกาย/กายบริหาร/นันทนาการปฏิบัติธรรม ร่วมกับการฝึกสมาธิ และสอนธรรมะ เจริญสมาธิ เช่น (1) โยคะปฏิบัติธรรม (2) ไทเก๊กประยุกต์ปฏิบัติธรรม (3) เดินสมาธิ (4) กายบริหารสมาธิ (5) ทุกอิริยาบถอื่นๆ
- 2.7 การใส่ทำนองเพลงสัทธัญญะสอนธรรมะ/สอนฝึกสมาธิ บทสวมนนต์ต่างๆ
- 2.8 บริหารจัดการและพัฒนาพระและวัด ให้เป็นต้นแบบที่ดีของการปฏิบัติธรรม รวมทั้งแต่ละวัดต้องพัฒนาพระ/วิทยากรที่สามารถสอนธรรมะ/ประชาสัมพันธ์/จูงใจนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในวัดให้เห็นคุณค่าที่ดีของการปฏิบัติธรรม
- 2.9 การกำหนดรางวัลเกียรติคุณสำหรับโครงการระหว่างวัด สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนที่ปฏิบัติธรรมดีเด่น เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับในหลวง ร.9
- 2.10 การจัดกิจกรรมการปรับเปลี่ยน/เพิ่มเติมเส้นทางแสวงบุญสู่เส้นทางแสวงธรรม เช่น ปรับโปรแกรมทัวร์ โดยเพิ่มกิจกรรมปฏิบัติธรรม เช่น สวดมนต์ กำหนดลมหายใจเบื้องต้น ซึ่งใช้เวลาสั้นหรือมากตามความสะดวก หรือปรับการฝึกสมาธิในทุกอิริยาบถ
- 2.11 โครงการอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อนหรือบวชชีพรามณีนในช่วงปิดเทอมหรือวันหยุดพิเศษติดต่อกันสำหรับนักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนที่สนใจ
- 2.12 นวัตกรรมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติธรรมอื่นๆ โปรดระบุ.....

ภาคผนวก ช

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ชื่อ	ตำแหน่ง
หน่วยงานภาครัฐ	
1. คุณประทีป เฟ็งตะโก	ผู้อำนวยการสำนักศิลปกรที่ 3 พระนครศรีอยุธยา
2. คุณศิลปวรรณ แก้วงาม	ผู้อำนวยการ สำนักงานพระพุทธศาสนา จ.พระนครศรีอยุธยา ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธศาสนา
3. คุณอิสรพงศ์ แทนศิริ	ผู้อำนวยการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงาน พระนครศรีอยุธยา
3. นายฤทธิเดช บัวเปล่งศรี	หัวหน้ากลุ่มพุทธศาสนาศึกษาและการคณะสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. ดร.จنگล เฟ็งสุวรรณ	ผู้อำนวยการสถาบันอยุธยาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา
5. คุณกฤษฎา บัวรังสี	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา
6. ดร.กรุณา ภู่มะลิ	ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองเป่า
7. คุณเกศินี สวัสดิ์	วัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นักวิชาการ/มัคทายก/มัคทายิกา/ชุมชน/นักท่องเที่ยว ผู้ปฏิบัติธรรมได้ในชีวิตประจำวัน	
1. รศ.ธีรยุทธ์ สุนทรธา	ข้าราชการบำนาญ รองศาสตราจารย์สาขาปรัชญาและ ศาสนา ม.ราชภัฏพระนคร เป็นผู้เคยบวชเรียน
5. คุณสมชัย เจษฎาพรพันธ์	ฆราวาสผู้สามารถปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันได้
6. คุณขจิต เสรีรัตน์	ผู้ปฏิบัติธรรมด้วยตัวเอง โดยยึดแนวทางท่านเพชรรังสี
2. คุณนิค วิตะพันธ์	ผู้ปฏิบัติธรรม
3. คุณปรีชา เฟ็งเพาะปลูก...	ผู้ปฏิบัติธรรม
4. ดร.จิรานุช โสภา	ผู้ปฏิบัติธรรม
7. คุณศิริพร สุวรรณทด	ผู้ปฏิบัติธรรม
8. คุณป้าปรียา เตชะปฏิมานนท์	ผู้ปฏิบัติธรรม
9. คุณนุชรี นรเศรษฐถาวร	ผู้ปฏิบัติธรรม
10. คุณเลิศลักษณ์ มีสนุ่น	ผู้ปฏิบัติธรรม

วัด	
กลุ่มที่ 1 วัดที่เน้นการปฏิบัติธรรม	
วัดมเหยงคณ์ 1. ท่าน เขมรังสี ภิกขุ (พระครูเกษมธรรมทัต (สุรศักดิ์ เขมรังสี) 2. พระญาณกร	เจ้าอาวาสวัดมเหยงคณ์
วัดตาลเอน พระครูวิสุทธิ์ภavanaประสิทธิ์ พระครูสมุห์จุฬาเกตุ อรุโณ พระมหาภาณพงศ์ สติสมปนโน	เจ้าอาวาสวัดตาลเอน รักษาการเจ้าอาวาสวัดตาลเอน ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดตาลเอน
กลุ่มที่ 2 ทำบุญ/ทำทาน/ไหว้พระ	
วัดใหญ่ชัยมงคล 1. ท่านพระมหาสัจจา กิจจสาโร 2. พระครูสิริชัยมงคล (สำรอง ชยธมโม) 3. พระมหาบรรณ ปณฺญาโร 4. พระมหาสนั่น กล้าหาญ	ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระลูกวัด
วัดหน้าพระเมรุ 1. พระพิศาลวิหารกิจ 2. ท่านอาจารย์โอภาส ศิริกิติกุล	เจ้าอาวาส
วัดพนัญเชิงวรมหาวิหาร ; พระมหาปภรณ์ การสมบัติ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส
วัดไก่อเตี้ย ; ท่านมหาชัยณรงค์ เสริมแก้ว	
วัดญาณสังวร ; พระอาจารย์สุชาติ	
วัดเกาะแก้ว พระจำรัส	
พระวัดท่าการ้อง	
พระวัดเบญจมบพิตร	
พระวัดหนองป่าพง	
พระวัดสวนโมกข์	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	ดร.จิรัชย์ ศิริศิริรัมย์
วัน เดือน ปีเกิด	30 มกราคม 2519
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2543 สาขา Architecture หลักสูตร BS. In Architecture สถาบัน Manuel L. Quezon University, Philippines พ.ศ. 2546 สาขา Management หลักสูตร Master in Management สถาบัน Technological University of the Philippines, Philippines พ.ศ. 2549 สาขา Management หลักสูตร Doctor of Philosophy in Management สถาบัน Adamson University, Philippines
ตำแหน่ง	อาจารย์
ทุนวิจัย	<ol style="list-style-type: none">1. รูปแบบการยกระดับมูลค่าเพิ่มในการแข่งขันของธุรกิจครอบครัว ภายใต้เขตเศรษฐกิจพิเศษ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก (2560) (ทุน วิจัย – สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ) (หัวหน้าโครงการวิจัย)2. แนวโน้มการสร้างสรรคมูลค่าเพิ่มให้กับอาหารไทยประยุกต์สำหรับ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ:กรณีศึกษาอาหารไทย-ฮาลาล, ไทย- เวียดนาม, ไทย-จีน, ไทย-ญี่ปุ่น, และไทย –ตะวันตก (2556) (ทุนวิจัย – สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนให้การท่องเที่ยว ตามเส้นทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงตอนบน: กรณีศึกษา ประเทศไทย (เชียงใหม่/เชียงใหม่) สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า (เชียง ตุง) สาธารณรัฐประชาชนจีน (เชียงรุ่ง) สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว (เชียงทอง หลวงพระบาง) (2556) (ทุนวิจัย – สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)4. กลยุทธ์การจัดการทุนมนุษย์สำหรับมหาวิทยาลัยใหม่ กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2556) (ทุนวิจัย – สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต)

ผลงานทางวิชาการ

การจัดการเชิงกลยุทธ์ การจัดการบริการ การจัดการทรัพยากรมนุษย์

ประสบการณ์ทำงาน

อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการบริการลูกค้า
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ชื่อ	ดร.จิระวัฒน์ อนุวิชานนท์
วัน เดือน ปีเกิด	14 ตุลาคม 2506
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2531 สาขาสัตวแพทยศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2541 สาขาการตลาดมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2546 สาขาการตลาดดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตำแหน่ง	ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ทุนวิจัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. แผนธุรกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอาหารท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ : กรณีศึกษาวัตถุดิบท้องถิ่นจากหน่อกะลา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้รับทุนจาก สำนักประสานงานโครงการวิจัยด้านเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเพื่อวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (2559), (ผู้อำนวยการโครงการวิจัย) 2. แผนธุรกิจเพื่อพัฒนาสร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มและส่งเสริมธุรกิจอาหารไทยประยุกต์ใหม่เพื่อรองรับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ : กรณีศึกษาอาหารไทย-ฮาลาล ไทย-เวียดนาม ไทย-จีน ไทย-ญี่ปุ่น และไทย-ตะวันตก. (2558), สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ผู้อำนวยการแผนงาน 3. แผนการตลาด และการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอาหารไทยประยุกต์ใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ : กรณีศึกษาอาหารไทย-ฮาลาล ไทย-เวียดนาม ไทย-จีน ไทย-ญี่ปุ่น และ ไทย-ตะวันตก. (2558), สำนักงานคณะกรรมการวิจัย

- แห่งชาติ (วช.)และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),
หัวหน้าโครงการ
4. นวัตกรรมทางการตลาดของผู้ประกอบการธุรกิจถนนคนเดิน เพื่อการ
ยอมรับของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและชาวไทย: กรณีศึกษาจังหวัด
เชียงใหม่ และภูเก็ต. (2557) , สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
(วช.)และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ผู้ร่วมวิจัย
5. การตอบสนองต่อสิ่งกระตุ้นและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในถนนคน
เดิน: กรณีศึกษาเมืองกวางโจว หางโจว ประเทศจีน และจังหวัด
เชียงใหม่ ภูเก็ต ประเทศไทย, (2557), สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ (วช.)และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ผู้ร่วม
วิจัย

ผลงานทางวิชาการ

การบริหารการตลาดยุคใหม่ (ตำราที่เขียนร่วม)

การบริหารการโฆษณาและการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (ตำราที่เขียนร่วม)

ประสบการณ์ทำงาน

ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ชื่อ	นางศิริวรรณ เสรีรัตน์
วัน เดือน ปีเกิด	25 กรกฎาคม 2489
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2510 พศ.บ. (สาขาพาณิชยศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2517 ค.บ. (ครุศาสตรบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2518 พบ.ม. (พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิตทางพัฒนา การเศรษฐกิจ) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ตำแหน่ง	รองศาสตราจารย์
ทุนวิจัย	1. แผนธุรกิจเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอาหารท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ : กรณีศึกษาวัตถุดิบท้องถิ่นจากหน่อกะลา เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ได้รับทุนจาก สำนักประสานงานโครงการวิจัยด้านเทคโนโลยี

- อุตสาหกรรมเพื่อวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (2559) (ผู้อำนวยการโครงการวิจัย)
2. แนวโน้มการสร้างสรรคมูลค่าเพิ่มให้กับอาหารไทยประยุกต์สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ : กรณีศึกษาอาหารไทย-ฮาลาล ไทย-เวียดนาม ไทย-จีน ไทย-ญี่ปุ่น และไทย-ตะวันตก ได้รับทุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) (2558) (หัวหน้าโครงการ)
 3. แผนการพัฒนาให้เป็นอุทยานแห่งชาติที่ยั่งยืนโดยการสร้างคุณค่าตราแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ประเทศไทย ได้รับทุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2556) (ผู้อำนวยการแผน)
 4. การพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ทางธรรมชาติจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากทัศนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสู่การเป็นอุทยานแห่งชาติที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ประเทศไทย ได้รับทุนจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2556) (หัวหน้าโครงการ)

ผลงานทางวิชาการ

แต่งตำรา ได้แก่ พฤติกรรมผู้บริโภค การวิจัยการตลาด: ฉบับปรับปรุง (ตำราที่เขียนร่วม) การจัดการและพฤติกรรมองค์กร (ตำราที่เขียนร่วม) กลยุทธ์การตลาดและการบริหารเชิงกลยุทธ์โดยมุ่งที่ตลาด การบริหารการตลาดยุคใหม่ (ตำราที่เขียนร่วม) การบริหารตราเชิงกลยุทธ์และการสร้างคุณค่าตรา (ตำราที่เขียนร่วม) กลยุทธ์การตลาดและการวางแผน (ตำราที่เขียนร่วม) การบริหารการโฆษณาและการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (ตำราที่เขียนร่วม) ฯลฯ

ประสบการณ์ทำงาน

2529 – 2549

รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2550 – ปัจจุบัน

รองศาสตราจารย์ ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ชื่อ ดร.พิมพ์มาดา วิชาศิลป์
 วุฒิการศึกษา พ.ศ. 2007 Ph.D. (Tourism and Leisure), Bournemouth University, United Kingdom
 พ.ศ. 1997 M.A. (Tourism and Leisure), Lancaster University, United Kingdom
 พ.ศ. 2538 ศศ.บ. (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
 ประสบการณ์ทำงาน
 บัณฑิตวิทยาลัย สาขา Hospitality Management
 มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ชื่อ ดร. จิรานุช โสภา
 วุฒิการศึกษา พ.ศ. 2536 ปริญญาตรีสาขา ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2)
 พ.ศ. 2542 ปริญญาโทสาขา ศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (3)
 พ.ศ. 2553 ปริญญาเอกสาขา การจัดการมรดกทางสถาปัตยกรรมกับการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยศิลปากร
 ตำแหน่ง ผู้ศาสตราจารย์
 ทฤษฎี
 1. ศักยภาพการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกกรณีศึกษา : อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัยและกำแพงเพชร และอุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา ทฤษฎี วช. (2554)
 2. การสร้างศักยภาพยุทธศาสตร์ชุมชนเพื่อการนาเที่ยวระยะที่ 2 จังหวัดพิษณุโลก ทฤษฎี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต (2550)
 3. การสร้างศักยภาพยุทธศาสตร์ชุมชนเพื่อการนาเที่ยว หมู่บ้านกะเหรี่ยงตะเพนคี่ อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ทฤษฎี สกอ. (2549)
 4. การสำรวจรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเส้นทางน้ำเพื่อการชมหิ่งห้อย ทฤษฎี สกอ. (2549)

ประสบการณ์ทำงาน

บัณฑิตวิทยาลัย สาขา Hospitality Management
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ชื่อ

ดร. วิชพร เทียบจัตุรัส

วันเดือนปีเกิด

22 มกราคม 2512

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. 2533, ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2539, ปริญญาโท Master of Science, Management

Information Systems and Education สถาบันการศึกษา Utah State University, USA.

พ.ศ. 2557, ปริญญาเอก (Ph.D) Education (Online Learning Self-

efficacy and learner control) สถาบันการศึกษา Massey University, New Zealand

ตำแหน่ง

อาจารย์

ประสบการณ์ทำงาน

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร,

ชื่อ

นางสาวกนิษฐ์ เลิศสิริศรีสกุล

วุฒิการศึกษา

พ.ศ. 2552, ปริญญาตรี สาขา ศศ.บ. (สาขาภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. 2550, ปริญญาโท สาขา บธ.ม. (สาขาการตลาด) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตำแหน่ง

พนักงานมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ประสบการณ์ทำงาน

ผู้จัดการหน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ชื่อ นางสาวเนาวรัตน์ เลิศมณีพงศ์
วุฒิการศึกษา พ.ศ. 2550, ปริญญาตรีสาขา กศ.บ. (สาขาวิชาภาษาไทย) มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2555,ปริญญาโท สาขา กศ.ม. (สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการ
ศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ตำแหน่ง พนักงานมหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ประสบการณ์ทำงาน นักวิจัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ประวัติที่ปรึกษา

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) รองศาสตราจารย์ ฉีรยุธ สุนทรธา
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Assoc. Prof. Dhirayudh Sundara
2. ตำแหน่งปัจจุบัน กรรมการตรวจและประเมินผลงานทางวิชาการข้าราชการครูของ
สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และ
คณะกรรมการอาชีวศึกษา
กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญในอดีต
พ.ศ. 2528 หัวหน้าภาควิชาปรัชญาและศาสนา วิทยาลัยครูพระนคร
พ.ศ. 2538 รองผู้อำนวยการสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
พ.ศ. 2542 คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ 54/84 หมู่ 13 หมู่บ้านปัฐวิกรณ์ ถ.นวมินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม
กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ 02-510-1762,
โทรศัพท์มือถือ 089-504-6856
4. ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2508 การศึกษาระดับบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน
พ.ศ. 2521 อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุดที่ได้รับ
5 ธันวาคม 2534 ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก
5 ธันวาคม 2540 ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
5 ธันวาคม 2543 ประถมาภรณ์ช้างเผือก
6. ผลงานเขียน
พุทธศาสนมหายานในประเทศไทย จีนิกายและอนันนิกาย. (2540). กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ปรัชญาเบื้องต้น. (2539). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประวัติผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ชื่อ-นามสกุล (ภาษาไทย) รองศาสตราจารย์ ดร. พุทธกาล รัชชธ
ชื่อ-นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Buddhagarn Rutchatorn, Ph.D., Assoc.Prof.
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน 3100203135427
3. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ (ที่ทำงาน) 254 ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กทม. 10330
ที่อยู่ (บ้าน) 91 ซ. สุวรรณดี 3 แขวงบางซื่อ เขตบางซื่อ กทม.
โทรศัพท์ 02-2186244
โทรศัพท์มือถือ 081-9318737
Email: Buddhagarn.R@chula.ac.th
5. ประวัติการศึกษา
 - 5.1 ปริญญาบัณฑิต / Bachelor Degree จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2518
 - 5.2 ปริญญาโทบริหารธุรกิจ / Master Degree จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2524
 - 5.3 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต / Philosophy Degree Keio University, Japan
6. โครงการและแหล่งทุนอุดหนุน
 1. การศึกษาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนและอินเดียและโอกาสในการเพิ่มธุรกรรมทางเศรษฐกิจการค้าสำหรับประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)
 2. การพัฒนาฐานข้อมูลเครือข่ายความร่วมมือทางการวิจัยเพื่อพัฒนาอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขงด้านเศรษฐกิจ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ)
 3. การศึกษาสถานการณ์ภาวะการณลงทุนของ SMEs ไทยในต่างประเทศ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม)
 4. การพัฒนาองค์ความรู้ในการจัดทำยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณระยะปานกลางและแนวทางในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ (สำนักงานงบประมาณ)
 5. การแก้ไขปัญหาการนำเข้าวัตถุดิบอัญมณี (โครงการต่อเนื่อง) (สมาคมผู้ประกอบการอัญมณีและเครื่องประดับ)
 6. การจัดทำแผนวิสาหกิจ 5 ปี (พ.ศ. 2549-2553) แผนปฏิบัติการปี 2549 และแผนเพิ่มประสิทธิภาพ 3 ปี (พ.ศ. 2549-2551) และแผนฉุกเฉิน (ธนาคารอาคารสงเคราะห์)

7. เพิ่มขีดสมรรถนะเชิงรุกเพื่อการเจรจาการค้าและ เจาะขยายตลาดจีน (กิจกรรมฝึกอบรมและ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการค้าระหว่างประเทศโดยผู้เชี่ยวชาญ จากสาธารณรัฐประชาชน จีน) (สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์)
8. การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาศูนย์แห่งความเป็นเลิศ (Center of Excellence) ของ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา)
9. การแก้ไขปัญหาการนำเข้าวัตถุดิบอัญมณี (สมาคมผู้ประกอบการอัญมณีและเครื่องประดับ)
10. การจัดทำแผนธุรกิจธนาคารอาคารสงเคราะห์ ประจำปี 2548 (ธนาคารอาคารสงเคราะห์)
11. การประมาณการจำนวนนักเรียน นักศึกษา ปีการศึกษา 2546-2555 (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา)
12. การสำรวจวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางพัฒนาคุณภาพสินค้า และบรรจุภัณฑ์ในกลุ่มผลิตภัณฑ์ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผ้าและเครื่องแต่งกาย กลุ่มเครื่องใช้และเครื่องประดับตกแต่ง กลุ่มศิลป ประดิษฐ์และของที่ระลึก และสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหารและยา (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม)
13. ผลกระทบทางเศรษฐกิจของสะพานนานาชาติข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 (Japan Bank for International Cooperation)
14. Clearing House (Literature Review) for Information on Natural Resources (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ)

7. ความสนใจ

International Economics and Business